

12
17
a
6

A. IIIa 109 f 2

Digitized by Google

210

Digitized by Google

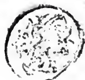
PESTIS ALEXICACVS,

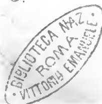
SIVE
Luis Pestiferæ fuga,

Auxiliaribus selectorum vtriusque Medicinæ remediorum copiis procurata.

Authore IOS. QVERCETANO, Consiliario, Medicóque Regio.

PARISIIS,
Apud CLAVDIVM MORELLVM,
via Iacobæa, ad insigne Fontis.

M. DC. VIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI

ERNESTO ARCHI-EPISCOPO COLONIENSI,

S. R. I. per Italiam Archicancellario, & Principi Electori, Episcopo Leodiensi, Administratori Monasteriensi, Hildesiensi, Frisingensi, & Stabulensi: Comiti Palatino Rheni, Duci vtriusque Bauariæ, Angariæ, Vvestphaliæ, & Bullonen. &c.

QVI cœlis radio describendis, & positionibus siderũ inquirendis animum suum intendunt, Princeps Serenissime: non medio-

cri in contemplanda illa ſtella polari, quæ Septẽtrionem illuminat, rapiuntur admiratione. Nam prætorquam quod illa ſpectantium oculos, ſuo clariſſimo fulgore perſtringit: Oceano nunquam mergitur, alteri mundi totius axi comes adhæret indiuidua, nec non inſita quadam, magnetem quantumuis à ſe remotum attrahendi pollet facultate. Quæ res certè nõ parum ſtupendæ, ſi curioſas hominum mentes attonitas efficiant, eò quod ſimilis nuſquam in aliis cœli luminibus vis & excellentia obſeruetur: multò maiorem procul dubio T. Celſitudo, quam alteri ſtellæ polari meritò conferre licet, admirandi nobis anſam & occaſionem ſubminiſtrat. Etenim ſi primùm de Illuſtriſſimo tuæ ſtirpis ſplendore ſermonem inſtitua-

mus : Quænam maiorum imagines, nedum in Germania, ſed in vniuerſa, quantumcunque latè pateat, Europa, antiquiſſimis Bauariæ gentis ſtemmatibus adæquari poſſint: præter vnam aut alteram vix vllæ comperientur.

Iulia quondam domus, ad Iuljum Æneæ filium, Pelopidæ ad Tantalū, & ipſi Heraclidæ ad Herculem, non ſine glorioſa quadam antiquitatis prerogatiua, ſuos natales retulerunt: at tui certè Authores ipſis Iuliis, Pelopidis, & Heraclidis multò prælucent antiquiores: à quibus celeberrimi quique Europæ principes originem ſuam ſe glorientur deduxiſſe. Ab Illuſtriſſima ortus celebritate, candidine forſan Cel[nis] T[æ] mores aliquando defecerunt? minimè quidem: quinimò cùm à teneris, vt

aiunt, vnguiculis, intimo tui pe-ctoris sacrario altiùs insedisset, illum solum esse præstantiorẽ, non quem mera generis nobilitas, aut sæculi dignitas, sed quem vita piè instituta cõmendaret: tanta prorsus animi solicitudine sapientiæ, fidei, beneficentiæ, pietati, cæterisque omnibus virtutibus excolẽdis incubuit, Celſ. Tua, vt hoc non iniuria præconium, nõ secus ac Stella Polaris admittat: illam nunquã vitiorum aquis mersam fuisse.

At verò quoniã hoc in primis rerum omniũ moderatrix, agit prouidentia, vt fructum laborum suorum actiones laudatæ consequantur: T. Celſ. in tenebris nequaquã iacuit. Testatur id sublimis ille quẽ in vniuersa Leodiensi regione nactus es, Principatus: in quo felicitas nexu quodã triplici, cum Ec-

clesiastica Ciuilique πολιτεία, tuis prudentissimè copulatur auspiciis.

Idipsum etiam testantur cœlestia illa Infulæ Coloniensis ornamenta, quibus sic ad Imperij Romani maiestatẽ accedit Tua Cels. vt non abs re, Stella quædam, alteri Polorum mundi semper affulgens dici possit. Quem enim honoris & amplitudinis gradum non ascendit, qui Cæsaris ipsius lateri proximus in comitiis assidet? qui RegemRomanorum suo designat suffragio? qui sacrum Imperatorũ verticem triplici præcingit diademate? quiq; demum immensa quadam Orbis fines complectitur potestate? Egregia quidẽ sunt isthæc fortunæ meritis subseruientis elogia: at quantum gloriæ fit inde C. Tuæ accessio, quòd non secus ac stella poli, occulta quadam ad se

Magnetem lapidem virtute pelliciat, ſic ingenita mentis εὐφυΐα, viros quoſque de literis bene meritos, tuæ ſpectatiſſimæ Literaturæ conciliatos & coniunctos eſſe velis. Simile quippe iuxta vulgatum Phyſicæ pronunciatum, ſimili delectatur; nec voluptas vlla ſapientem vnquam mouere poteſt, quæ non è iucundiſſimo doctiſſimorū virorum, quibus cùm abditos ſuæ doctrinæ theſauros communicet, commercio propagetur.

Huiuſce ſingularis tui erga literarum candidatos affectus, atque ſtudij, certiſſimam fidem illæ faciunt, quæ me nuper cohoneſtarunt T. C[nis] literæ, quibus ita me prouocatum & affectum animaduerti, vt exinde qua illis ratione reſponderem, diu mecum cogitarim. Cùm ergo ob frequẽtes, quib.

Digitized by Google

tempora nostra vexantur Pestilentias, Alexicacum quendam præcipuis quibusq; Medicorum, & Spagyricorũ remediis instructissimũ suscepissem: hunc ipsum Illustrissimo tuo nomini consecrandum proposui, quem si solita sua gratia fauoreque T. C. prosequatur: æternis meritorum vinculis obstringetur

C. T. *Cliens obsequentissimus*,
Ios. QVERCETANVS.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

GRAVES & acerbæ peſtilentiæ (amice Lector) quibus Gallia noſtra annis ſuperioribus diuexata eſt, & propediem diuexabitur (nî Deus omen auertat,) quod varia nimirum temporum conſtitutione colligitur: necnon ſolicitæ Dominorum & Amicorum meorum quorundam preces, effecerunt vt omnibus aliis curis poſthabitis hoc opus à me ſuſciperetur.

Equidem non diffido quin vna ex parte meum tibi non probetur conſilium: eò quod Furiæ adeo ſæuienti mea remedia appoſuerim. At ex alia non parum vereor, quin multa in illo deſiderentur, eò quod ad tantam materiæ obſcuritatem atque excellentiam iſthæc non accedat tractatio. Sed præterquam quod illud mihi certiſſimè perſuadeo, te meam affectionem æqui bonique conſulturum: eſt quod præterea meæ tibi, ob oculos verſentur occupationes & aſſidua negotia, quæ omnem meis viam ſtudiis, niſi horis quibuſdam furtiuis (vt ita loquar) & ſucceſſiuis præcluſerunt: dulcemque ſæpius oculis meis, vt tuæ ſaluti proſpicerem, ſomnum ſubripuerunt.

Huc etiam accedit, quod nimia me interceperit præli Typographici, cui hoc opuſculum nec dum perfectum mandabatur, præcipitatio: quæ me ita tranſuerſum rapuit, vt fieri non potuerit, quin aliquot in eo excudendo menda, in vtroque idiomate Gallico & Latino non obreperent atque conſequerentur. Interim tamen has meas lucubrationes, necdum ſupremam manum adeptas, iſtis nundinis Septembris Francofurtenſibus edendas curaui: vt illæ aliqua ſaltem ratione tibi pro ſecunda meæ Pharmacopœæ parte, quam tibi promiſeram ſatisfacerent.

Licet enim nil tibi ob procraſtinationem depereat,

Digitized by Google

imò maius promissis additamentum accrescat: egi tamen, vt sic aliquod tibi expectationis tuæ fœnus exolueretur.

At vero vt certiorem veritati fidem faciam, non eo inficias quin debuerim tibi præ cæteris meis operibus, secundam Pharmacopœæ meæ partem, elaborare: cum non modo viri eruditione celeberrimi, sed etiam Illustriss. Principes honorificis suis literis ad me transmissis attestati sint, priorem illius partem sibi non parum placuisse, & communi omnium voto posteriorem etiam nunc expectari.

Inter alios Andr. Libauius, ille nostri sæculi Medicus & Philosophus insignis, de re Medica quàm optimè meritus, & amicus meus singularis: nec non vir spectatissimus Petrus Kopffius Typographus, hac de re mecum nouissimè per literas egerunt, nec paucos stimulos adhibuerunt, vt tractatio quam tantopere probauissent à me tandem absolueretur. Verùm quoniam multum in hoc nostro Pestis Alexicaco progressus fueram, consultius esse duxi ad suam Coronidem, & vmbilicum ipsum perducere.

Quod si (Lector beneuole) perspexerim, hanc meam lucubrationem, ea qua cepisti ratione, probatam iri: nullum non lapidem mouebo vt quamprimum non modo alteram meæ Pharmacopœæ Dogmaticorum restitutæ tibi partem impertiar: sed etiam Pharmacopœam spagiricam polliceor: in qua nonmodo tibi præparationem magnorum quorundam Naturæ Arcanorum spero me declaraturum, sed etiam illorum vsum atque methodum, ita claram & perspicuam traditurum, vt facillimis omnium morborum, tam internorum quam externorum, curatiuis intentionibus inseruiant. Deus ita deinceps votis meis aspiret, vt tuis possim satisfacere: tibique gratiam largiatur. vt illis imposterum feliciter perfruaris: Vale.

Digitized by Google

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ,

Εἰς τοῦ λαμπροτάτου, δοκιμωτάτου καὶ ἰατρικωτάτου ἰατροῦ Ἰωσήφου Κουερκετάνου, Περὶ λοιμοῦ συγγραφήν.

ΧΡΥΣΟΥΝ Ἱπποκράτην θῆκεν Πανδιονὶς αἶα,
Οὐλόμενον παρὰ σφῶν λοιμὸν ἀπειρξάμενον.
Γαίτας δ' ἀνθρώπους ἔπεσιν καὶ χερσὶν ἀμύνας
Κάρτα Κουερκετανός, εἰπέ μοι οἷος ἔῃ;
Χρύσεα ὡς πέλεται χαλκείων πολλὸν ἀμείνω,
Καὶ μερίδος τὸ ἅπαν ἐστὶ πλειότερον·
Οὕτως Ἱπποκράτους κρατεῖ. κεἰ ἦν χρύσεος αὐτὸς
Γεῖν', ὅδε μὲν ῥ' ἡμῖν ἔσσεται οὐράνιος.

Hippocrati posita est statua aurea ab Atthide terra,
Quòd per eum fuerit dira fugata lues.
At Quercetanus cunctos qui educit ab Orco,
Et facto & scriptis, dic mihi qualis erit?
Vt fuluum viridi est Aurum præstantius ære,
Vtque magis totum est partibus eximium:
Sic superat Coum: qui si fuit aureus olim
Cecropiis, nobis hic erit æthereus.

M. QVADRATVS.

AD CELEBERRIMVM VIRVM D. IOS. QVERCETANVM D. de la Violette, Med. Regium.

MONTE ſub Idalio conſederat arbiter Orbis
Iuppiter, & terris annua iura dabat.
Iamq; Aquilam regnare auibus: Dominúmq; Leonem
Iuſſerat eſſe feris: omnibus his hominem.
Arboribus regem quærebat: cedrus, an alnus,
An pinus, celſo iuſſa daret nemori.
Dum Dodonæo cernit de ſemine quercum,
Tartara quæ pedibus, ſidera fronde petat.
O Ioue digna arbos! clamat: ſi viribus æquas
Hanc molem: ſed nos experiamur, ait.
Et ſubitò è pharetra flagrantia fulgura promit:
Corporis & duri, fortia membra quatit.
Irrita vis teli: tremuit Marpeſia rupes,
O Ioue digna domus! ſic habitemus: ait.
Nec mora: ab hac Quercu diuina oracula pandit,
Et ſpreris aſtris, hic ſua templa locat.
Aduolat agmen apum, truncoque aluearia ponit,
Atque parat ſummo dulcia mella Ioui.
Ipſe, famem terris numeroſa glande viciſſim
Pellit: & hic ſuperis infera mixta putes.
Nec priùs arbuſti ceſſarunt munera ſacri,
Quam Phaëronthæis ignibus arſit humus.
Tum flammam fugiens, cœlis ſe Iuppirer alris
Reddit: & hoc inquit Mulciber audet opus?
Neu mea templa timet rapidis abſumere flammis?
Anne meam quercum ſic periiſſe putat?
Fallitur. æternum viuet, licet vnica: vitam
Seu Phœnix proprio carpet & à cinere.
Vix ea dicta: cinis VIOLAM producit, & inde
Innumeras quercus floſculus ille dedit.
Hoc mihi Quercerum pro Quercu Iuppiter inſit:
Sim QVERCETANVS, nómen, & omen amo.

Hoc mihi QVERCETO Natura arcana recludet,
Et quodcunque suo continet illa sinu.
Delicias condet partas operosa iuuentus
Hoc loco: & eloquij suauia mella fluent.
Pro tribulis VIOLAS, pro glande & balsama fundet,
Mannave: iuncta sacro, vt sit medicina cibo.
Neu species sit vana: fidem experientia firmet,
Nil quod inexpertum numina nostra volunt
Tentabo: & valida vibrabo fulgura dextra
Vel si pestis adhuc fulmine peior erit.
Et simul intorquet PESTEM: quæ protinus Orcum
Solo QVERCETI saucia odore petit.
Par vis illa Ioui, inquit Iuppiter: heus, tibi cedo.
Sis QVERCETANVS: nomen,& omen habe.

Æ. R. I. V. D.

Digitized by Google

IN OPERA MEDICINALIA LONGE LATEQVE CLARISS. ET celeberr. D. Iosephi Quercetani, summi Philosophi, rerumque abditarum inuestigatoris solertissimi, nec non Regis Christianiss. Consiliarij & Medici ordinarij.

MIRENTVR veteres Hydram vigilémque draconem
Hesperidum, Herculea monstra subacta manu,
Mirentur Cacum, & Harpyas seuumque Leonem,
Gerionem trinum, tartareumque canem:
Nil posthac miror, multo maiora videmus,
Quæ non visa prius crederet vlla fides.
En nouus Alcides priscûm sibi dogma subegit
Corpora cui centum, mille fuere manus.
Suppositis humeris cœlestem sustinet axem,
Dum MVNDI SPECVLVM *mundus & ipse refert,*
Bis duplicem valida prosternit TETRADE *victum*
Gerionem, Harpyas stricta diata ferit.
Vin' aliquid maius? rerum miracula pandam
Nec nisi terrestri bella peracta Deo.
Cerberus vt superas Alcide trahente reuisit
Terras, insoliti tactus odore loci,
Immane eructans virus deprompsit Echidnæ,
Pectore tartareo dira venena vomens.
Promptius exitium non tellus, Pontus, & Orcus
Protulit, aut stygiis edita pestis aquis.
Aurea peruigilem seruantem mala draconem
Iunxerat Alcides: colla reuincta trahens.
Qui postquam hoc auido deglubit pectore virus,
Parturit, & fracto viscera ventre dedit,
Et simul horrendum monstrum, gemino quod ab ortu
Semi-dracoque fuit, semi-canisque fuit,

Vel simul vtrumque, & Canis & Draco, tetrius vnquam,
Quo nec sol vidit, nostra nec aura tulit.
Id stygiis vndis lactarunt dira Erynnis
Nutriit, ac escam nigra aconita dedit.
Monstrum infame vllo pectus penetrabile ferro,
Pernicies orbis, tristis & ira Deum:
Hoc validis olim petijt Teryntius armis,
Sed frustra: Heroem flamma vorauit edax,
Quid meus Alcides? clauam, arcum, videt & hastam,
Et propriis armis hic cadat hostis, ait,
Tingere tela nefas tam impuri sanguine monstri,
Ense cadat potius qui prius ense ferit.
Dixerat, immergit stygiis dira ora venenis,
Et solito potu guttur hians saturat,
Plena, diu secum pugnat fera belua, victrix
Sit licet ipsa sui, se tamen hoste cadit,
Qua modo lerna fuit, placido fit mitior agno,
Ac homini promptum cedit in obsequium.
Fit Nectar quæ iam sordebat fœda mephytis,
Pestis & Antidotum quæ modo pestis erat.
Quæ prius Oetæo Alcidem consumpserat igne:
Herculis alterius viribus icta iacet.
Quid iam ô Pigmei! sopitos sat-ne lacertos
Punxistis? vigilis (cedite) pugnus adest.
Quid iuuat imparibus contendere viribus, artem
Praecellit natura, arsque ministra logos.
Miremur potius per quem natura recludit
Res tantas, mirum at concomitetur amor.
Quod iuuat inuidia? effectis iam verba probantur,
Quæ pulchra æthereus fronde coronat honos:
Macte animi! mundi conscende ô victor olympum,
Nil te quod capiat noster hic orbis habet.

D. T. Floris a Rikebovrgc
I. V. & M. Doct. Illustriss. ac Potentiss. Ducis de Vantadour, Regis Christianiss. vices apud Tectosagas gerentis Med. ordinarius.

PESTIS ALEXICACVS SIVE LVIS PESTIFERÆ FVGA.

De natura & essentia Pestis, aliorumque morborum epidemicorum & pestilentialium.

CAPVT PRIMVM.

SI CELEBRIORVM qui de pestis natura & causis sentẽtiam suam nobis olim reliquêre, opiniones tam inter se, quàm cum modernorum Medicorum placitis conferamus: mirum est si tantæ animorum varietates, imbecilla adhuc discentium iudicia non magnopere conturbent, quibusdam

Variæ circa Pestis naturã sententiæ.

Digitized by Google

pestis naturam nudo ac simplici *Epidemij* morbi nomine expressisse, se satis dilucidè arbitrantibus, aliis eam per solam *Febrim malignam* definientibus, aliis quoque vocem *Contagij* ad mali huius naturam exponendam plus quam sufficientem reputantibus.

Quibus opinionibus siue conciliandis siue refutãdis diutius immorari, præsentis instituti non est. Siquidem pestem plus quam epidemium morbum esse, itemque eam minus accuratè per febrem definiri malignam, (vtpote quæ ne quidem cum omni peste concurrat; nedum, quæ tamen probæ definitionis nota melior existit & probatior, cum ea reciprocetur) ex ipso tractationis nostræ decursu satis patebit.

Nonnullos verò; in quorum numero Gregorius Nyssenus reponitur, contagij notionem & epitheton cum à peste, tum ab vniuersa morborum classe remouentes haud multum morabimur, sed scriptis nostris subsequentibus, & ipsimet experientiæ euincendos relinquemus.

Verumenimvero vt in hac nostra

tam ſua natura difficili, quam opinionum varietate intricata materia, ea qua par eſt perſpicuitate procedamus, operæ pretium fuerit, probatiſſimas morborum diuiſiones, à generalibus ad ſpeciliores deſcendendo, quaſi fundamenti loco ſubſternere, atque ad harum ſingularum definitiones peſtis naturā examinando, quonam ſub genere morbi iure collocari poſſit quaſi demonſtratione potiſſima oſtendere: idque vt plenè ſic plane atque perſpicuè, abſque omni verborum pompa & lenocinio.

Quænam ſit Auctoris hoc in tractatu methodus.

Venerandus ergo ſenex Hipp. libro ſuo quem inſcripſit *de Flatibus*, poſt quā demonſtraſſet, omnes quibus corpora noſtra infeſtari ſolent morbos, generari vel à ſpiritibus qui ſunt in nobis, vel à nos ambiente aëre, ſimulque elementi aëris excellentiam, atque inſpirationis & reſpirationis ſine quibus ne ad momentum quidem oculi vlli animalium terreſtrium viuere conceditur, neceſſitatem expoſuiſſet, ſtatim ſubiungit diſtributionem malorum ex dictis cauſis promanantium, ſequētibus verbis comprehenſam. Ad ipſa nunc opera ſermo- »

Quænam morborum ex Hippocratis mente cauſæ & principia.

» nem conuertens demonſtrabo, omnes
» morbos ex hoc oriundos corporibus in-
» naſci ac generari. Primum autem à cõ-
» muniſſimo morbo febrili exordium ſu-
» mam, & qui omnium morborum co-
» mes eſt: præcipuè tamen ex inflamma-
» tione & tenſione abſceſſuum. Quod ſa-
» tis indicant ſequentia offendicula, ſta-
» tim enim cum inflammatione ingui-
» num, abſceſſus & febris conſequitur.
» Sunt autem febrium genera duo, vt hoc
» quoque nunc attingam, quorum alte-
» rum commune omnibus peſtis appella-
» tur, alterum propter malam diætam
» priuatim his contingit qui ea vtuntur,
» vtriuſque autem generis aër author &
» cauſa exiſtit. Communis ergo febris
» propterea omnibus accidit, quòd eun-
» dem ſpiritum omnes attrahant, fitque
» vt ſimili corpori ſimiles ſpiritus ſimili-
» ter permixti ſimiles gignant febres. Sed
» eſt fortè qui dicat, vt quid ergo non om-
» nibus animantibus, ſed alicui eorum ge-
» neri accidunt hi morbi? cui ſic ego re-
» ſponderim, differt corpus à corpore, na-
» tura à natura, & nutrimentum à nutri-
» mento. Non enim omni animantium

Digitized by Google

generi eadem aut non conferunt aut »
commoda sunt, sed sunt alia aliis magis »
conuenientia. Quando igitur aër eius- »
modi inquinamentis plenus est, quibus »
humana natura offenditur, homines æ- »
grotant. Quando verò alteri cuipiam »
animantium generi aër inconueniens »
est, tum morbus illud genus corripit. »
Qui ergo populares sint morbi hacte- »
nus dictum est, & quare & quomodo, & »
quibus, & vnde gignantur. Quomodo »
autem propter malam diætam febris ac- »
cidat, deinde exponam. »

Hac morborum ex aëris intra nos conclusi & ambientis vitio promanantium distributione sic delineata, sequẽtibus descendit Hippocrates ad explicationem malæ diætæ, spiritus hos flatulentos in diuersis corporis nostri regionibus generantis, quique hinc inde seditiones mouendo, diuersarum sæpe febrium, aliorumque si non morborum, saltem symptomatum causa existunt. Tandem vero his verbis tractationem hanc concludit: flatus isti, vt dixi, om- »
nium istorum morborum omnimodæ »
sunt causæ. »

Spiritus flatulenti morborum omnium sunt primariæ causæ.

Ex modo dictis manifestam satis esse arbitror diuisionem morborum communium siue popularium: è vitio vel aëris communiter omnes ambientis, vel diætæ particularis ac deprauatæ, prouenientium.

Verùm vt promissi memores, in gratiam rudiorum diuisionem morborum paulò altius repetendo nullius tamen affectatæ nouitatis nomine meritò accusari possimus, Hippocratem aliosquê facultatis nostræ coryphæos, dictatoris vestigia, qua par est obseruantia, sectantes imitabimur.

Hippocr. 2. de nat hum. & lib. de aëre, aquis & locis.

Morbi qua ratione diuidantur.

Horum itaque imitatione morbos diuidimus in dispersos alias sporadicos dictos, (à Græco σπείρειν quod Latinis est idem quod disseminare, seu huc illucque dispergere) & communes seu speciales.

Sporadici sunt morbi inter se distincti & specie diuersi, vno eodemque loco ac tempore, diuersos licet aggredientes: vt si exempli gratià tempore autumnali in vrbe aliqua hic molestetur podagra, ille corripiatur lethargo, alius catarrho obtundatur, alius deni-

que febri consumatur ardenti, alius immergatur hydropi, alius suffocetur synanche aut parasynanche, alius sputo sanguinis defatigetur: Hæc mulier suffocationem vteri patiatur, alia à fœdis (qui hunc sexum infestare solent) obfuscetur coloribus: similesque alij morbi, simul vno in loco regnent, causamque sui proximam non aliam quam deprauatam victus rationem agnoscet. De quibus omnibus Hippocrates tractat non solum libro de regimine in morbis acutis, sed etiam infinitis aliis in locis; vt libro de morbis muliebribus, & de salubri diæta. *Morborum sporadicorum variæ species.*

Morbi verò communes sunt quasi plures, quique eodem tempore & loco, idque indifferenter, nulla ordinis, conditionis, sexus aut ætatis, ratione habita, aggrediuntur homines. Hique rursus dirimuntur in Epidemios & Endemios. *Morborum communium diuisio.*

Epidemij, licet plures, parique prorsus ratione omnes respectu causæ modique inuasionis, eodemque tempore & loco hominem adoriantur: tamen vni alicui loco (quo ab Endemiis differunt) minimè affiguntur. *Quales sint morbi epidemij.*

Morborum Epidemiorum subdiuisio.

Hi morbi epidemij rursus duorum sunt generum: Alij enim simpliciter tales dicuntur, alij per excellentiam, vt pestis.

Morbus epidemicus simplex licet plures simul deijciat, non omnes tamen pessundat: Huius generis sunt communiter diarrhœæ, dysenteriæ, variolæ, morbilli, similesque alij, certis quibusdam annis, nunc hanc nunc illam regionem infestantes; quos tamen omnes alarum suarum pernicie, ac necandi celeritate, pestis multis post se parasangis relinquit. Vt enim hæc quam plurimos deijcit, sic pauci sunt quos non iugulet.

Morbi Endemij qui nam sint.

Quod ad morbos Endemios attinet, eos definimus esse quibus quamplurimi affligantur, quique vt eiusdem sunt prorsus naturæ ac originis, sic simul certis locis quodammodo proprij (vtpote in quibus frequentissimi cõspiciuntur) ac in illis perpetui existant. Horum amborum causa interna & vniuersalis aër regionis illius ab omnibus incolis necessario inspiratus, assignatur. Itemque locus naturalis, vnde patrij morbi, regio-

nales, vernaculi, & familiares indigitantur; qui tamen (quoad causas spectat externas) à generali ac communi cuiusque victus ratione procedere possunt: siue cibum spectes in varietate fructuum, siue potum in diuersitate fontium ac fluminum.

Vnde fit vt hi morbi, cum nunquam non certo loco cõspiciantur affixi, *morbi per moram* dici possint, vtpote qui per moram istam in primis ab Epidemiis differant: licet aliæ quoque inter eos differentiæ assignari queant. Endemij siquidem vt tam latè se non extendunt, sic minus quoque vehementes ac mortales existunt, miniméque contagiosi: Epidemij verò contrà.

Quod nam sit morborũ epidemiorum & Endemiorum discrimen.

Atque hæc de differentiis Epidemiorum & Endemiorum mórborum generalibus breuiter dicta sunto: Reliquum est vt ad solidiorem huius nostri propositi tractationẽ, speciatim magis ac paulò pressiùs persequamur, quod affectuũ Endemiorũ & regionalium causas, tam generales, quàm speciales, summatim proferamus.

Ac olim quidem podagra (quam ho-

Endemiorum morborum diuersa genera recensentur.

die morbum diuitum satis facete quidam nominant) Athenis admodum erat frequens. Lippitudines, aliæque oculorum infirmitates, exercebant Achaiam. Ægyptus erat repleta leprosis, teste Lucretio lib. 6. vbi huius rei causas sequentibus versibus eleganter enarrat.

Est Elephas morb⁹, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea vsquam
Atthide tentātur gressus, oculiq; in Achaiis
Finibus: inde aliis aliꝭs locus est inimicus
Partibus ac mēbris. varius concinnat id aër.

Scorbutus morbus qualis.

Scorbutus morbus antiquis incognitus qui gingiuarum carnes depopulatur (vapore quodam maligno ex foco circa regionem splenis latēte eo vsque euecto) non secus ac fieri solet post inunctionem immodicam hydrargyri: est lues inprimis frequens in locis maritimis Septentrionalibus, ac inter alia in Emporiis Germaniæ nobilissimis, Hamburgo & Rostochio. Dominus de Monts ipse retulit nobis, se cum suis in peregrinatione quam susceperat Canadæa, ab hoc vnico hoste non absque clade suorum fuisse

Digitized by Google

persecutum. Reusnerus Medicus non minus doctus quàm in sua arte expertus, hunc morbum volumine satis amplo explicauit: cuius causa vniuersalis verissime adscribi videtur, certæ cuidam in talibus maritimis locis aëris peruaganti corruptelæ.

Sudor Anglicus, Prunella Vngarica, & Plica Polonica, cuius generis.

Ad hanc quoque determinatam, verùm verbis vix explicandam aëris corruptionem, referēdi videntur morbi sequentes: nimirum sudor Anglicus dictus, & febris illa ardens dicta Vngarica (aliis prunella Vngarica. Itemque illud stupendum in Polonia frequens malum, quod plicam Polonicam vocant, cuius morbi naturam Hercules Saxonia ille Medicorum nostri sæculi splendor, & Paduæ professor primarius, doctissimo suo penicillo ad admirationem vsque delineauit. Cæterum morbi huiuscemodi certorum tantum locorum ac regionum incolas exercent.

Reliquum est vt pauca quædam delibemus de morbis Endemiis, & regionalibus: descendentibus quidem à causis externis, sed magis particularibus. Sub quorum quidem titulo compre-

Quid Bronchocele, & vnde apud Morianos. henduntur Brochocele, aut ſtrumæ quæ ſunt admodum communes in Moriana regione, & in partibus Sabaudiæ dictis *le pays de Foiſſigny & Vallay*, vtpote ex neceſſario aquarum glacialium & niualium vſu ſcaturientes.

Quid ſtrumæ apud Carinthios. In Carinthia (quæ Germanis Kernten dicitur, & paret iuriſdictioni Ferdinandi Archiducis Auſtriaci) innumeros, plures tamen fœminas cõſpicias quam mares, numeroſis iiſque maioribus ſtrumis ab anteriori colli regione protuberantibus decoratos: liceat enim hoc verbo vti, quandoquidem quæ iuuencularum pluribus iiſque maioribus collum circumdata fuerit (numerus verò ſæpe octonarium tranſcendit) præ reliquis ſui ſexus Gratias habuiſſe benignas à ſuis amaſiis creditur. Cuius abſurdi licèt hæ videntur cauſæ iudicij, quòd dictum malum non tantum mammillarum delicias æmuletur, verum & vocem quodammodo maſculam efformet & heroïcam, nec (quod notandum) vllo alio ſymptomatum genere patientem infeſtet. Harum verò ſtrumarum cauſa, pari ratione aquis illius regionis verè ad-

ſcribitur; quarum in iis producendis tanta exiſtit vis & efficacia, vt etiam bibentibus eas equis, non parcant.

Qui morbi quibus in locis frequentiores.

In Hiſpania quoque ſcrophulæ hæ ſunt frequentiſſimæ: non aliter ac Romæ febris hæmitritea: Tridenti pleuriſis: Venetiis hæmorrhoides: In Illyſina prouincia, dominio ducis Saxoniæ ſubiecta, nihil frequentius contracturis artuum, cuius mali cauſam peritiores eius loci Medici attribuunt Zytho ſiue ceruiſiæ patriæ, eò quod in aqua venas metallicas præterlabenti decoquatur.

Vina Tigurina quod ſerius ad maturitatem perueniant, hincque vt plurimum fœcibus abundent tartareis, agri quoque iſtius incolas calculo veſicæ ac renum reddunt obnoxios.

Ex ante dictis, naturam morborum Endemiorum & regionalium, nec non Epidemiorum, vna cum generalibus quibus ab inuicem diſcriminantur differentiis, ſatis patere arbitror. Hippocrates porro quum in lib. de aëre & aquis, de morbis Endemiis, dein lib. Epidemiorum, de morbis popularibus tractauerit: peculiarem tamen de Peſte tracta-

tum nullibi suscepit: quinimo satis sibi visum fuit libro tertio Epidemiorū certos quosdam canones seu regulas proposuisse, quibus mediantibus pestilentialem aëris constitutionem dignoscceremus. Verumenimvero nonnullis eiusdem prænotionem aperit indiciis, libr. 3. epidem. quales potissimum recenset pluuias continuas, quibusdam ventorum flatibus vel comitatas, vel herclè interpolatas. Similiter Austris continuo ac diu spirantibus omnia ferè ad putrefactionem disponūtur corpora, vt etiam per diuturniorem quæ cœlum inuoluat caliginem, per ver calidum & siccum, per æstatem calidam & humidam, & in summa per immodicam quatuor anni temporum inconstantiam, cuius opera à statu suo naturali plane deiiciantur. Idem multò magis prouenit ab immoderatione quatuor extremarum qualitatum: caloris puta, frigoris, humiditatis, & siccitatis, quarum vnaquæque vel sola per se existat, vel cum aliis cōiuncta huiusmodi intemperiem exaggeret.

Præsagia pestilentiæ quænam.

Neque verò hic pluribus rationum momentis dicta nostra confirmare ne-

Digitized by Google

cessarium videtur: vtpote à proxime elapsorum aliquot annorum decursu (proh dolor!) satis superque stabilita: quin & præsens adhuc cæli status eorum veritatem satis conuincit, imò ni Deus Opt. Max. sua gratia, flagellum quod ab hac immoderata aëris cõstitutione tergis nostris intentatur, clementer auertat, frustra certè in futurum meliora sperabimus.

Pestilentia ab auctore præsagitur.

Hisce generalibus morborum diuisionibus ita præmissis, facilius nostro quidem iudicio fuerit pestis definitionem subnectere, eique in morborum classe locum condignum tribuere. Cùm enim omnes in vniuersum morbos in duo summa capita distraxerimus, videlicet in sporadicos & communes (quos & vulgares seu vniuersales nominare possis) simulque sporadicorum natura breuiter declaratã, paralellismum quendam, pestem minimè sub horum titulo collocari posse offenderimus, necessarium vtique fuerit eam ad communes morbos referre. Rursum cum morbos communes in Epidemios & Endemios distribuerimus, pestemque ostẽderimus

Breuis supradictorum epitome & collectio.

ne quidem Endemiis annumerari posse: conuincitur Epidemiorum classe eam contineri. In quo tamen intellectus nōdum acquiescere potest: cum enim morbi Epidemij aliam insuper subdiuisionem patiātur, qua videlicet distinguuntur in simpliciter tales, & pestilentiales: Illi verò definiti fuerint, quòd licet sæpe numero vno eodemque tempore plures aggrediantur, citra tamen tantam mortalium id fieri solere stragem, quāta plerunque pestem vt vmbra corpus concomitatur: omnino planè consequetur, pestem propriè esse morbū Epidemium contagiosum, venenatum, & perniciosum.

Atque in hac quidem definitione adamussim & leges definiendi logicas accommodata, cuiuis prima pestis lineamenta satis ob oculos proposita existimo. Verum vt eam magis perfectam omnibusque suis numeris absolutam, ac vt vno verbo dicam physicam quodammodo efficiamus, quæ desiderari in ea insuper videntur breuiter subiungemus.

Adumbrata Pestis descriptio. Pestis igitur est venenum quod omnes quidē in genere corporis nostri spiritus, in pri-

in primis verò cor arcem vitæ cum dependentibus ab eo ſpiritibus aggreditur. Niſi enim hæc inſuper adijciantur, propoſita deſcriptio peſtis characterem natiuum ſufficienter non exprimet. Concludamus ergò peſtem eſſe morbum Epidemium, pernicioſum, contagioſum, & venenatum, qui veneno quod gremio ſuo occultat Arſenicali, Napellino, & Aconitali, cor inficiat facultatemque vitalem: ſiue hoc venenum communicatum fuerit per aëris inſpirationem, ſiue etiam in noſtris ipſorummet corporibus ſit ingenitum.

Amplior paulo definitionis prædictæ dilucidatio.

CAP. II.

ADpoſitæ à nobis peſtis definitionis naturam ac proprietates paulò penitiùs introſpiciendas, operæ pretium fuerit ſingulas eius particulas paulò accuratiùs proſequi. Quo quidem ſtudio abrepti, ſi prolixiores iuſto videamur quàm inſtituti ac materiæ propoſitæ ratio requirat: beneuolo tamen vt confidimus

B

Digitized by Google

lectori, tum singularis quem in iuuentute fideliter erudiendâ habemus, affectus, tum inprimis ipsius materiæ dignitas, simul ac obscuritas abũdè satisfaciet.

Vt igitur ritè & quo rei natura postulat primordio explicationem huiusce definitionis inchoemus: primò quidem nominis ipsius diligens & accurata habenda ratio est, proinde quibus alijs titulis ac epithetis hoc malum tam ab Antiquis, quàm modernis Medicis fuerit insignitum necesse sit reserare.

Diuersæ pestis appellationes referuntur.

Ac vt à Græcis rem ordiamur, hi licet ad pestis contagium designandum varijs ac diuersis nominibus vtantur: communissimè tamen id exprimunt per λοιμὸν id est pestem vel pestilentiam, interdum cum adiectione νόσον λοιμὸν, vel λοιμώδη id est morbum pestilentem seu pestilentialem. Omnium tamen communissimè vocant νόσον ἐπίδημον, & ἐπιδήμιον. Absolutè ἐπιδημίαν, non tantum Græci (Galeno plurimis in locis attestante) sed & Latini, & Galli frequenter, in hac vsurpant significatione.

Latini præterea una cum Gallis eandem nominant, *Contagium. la Contagion*,

Digitized by Google

vel luem, quaſi dicas, quæ plurimos homines inficiat, labem, vel quaſi luctum, quod luctu repleat omnia.

Latinis dicitur Peſtis à paſcendo quod veluti efferatus rabie Draco, aut fera venenata, ciuitates populoſque depaſcatur.

In ſumma, ſi horroris ac conſternationis cauſam inquiras, quam vel ipſum peſtis nomen omnium animis inijcere ſolet, id fieri obſeruabis ob ſolum vitæ, quod cunctis à ſe infectis adferre ſolet periculum. Hincque per tranſlationem in vulgato loquendi vſu, hoc nomen ad quoduis in ſuo genere excellens malum, ſiue animi, ſiue corporis accommodare ſolemus.

Ac in communi quidem vita, ſi viris in dignitate conſtitutis, quibuſque conſequenter ſalus & vtilitas Reip. vltima lex eſſe debebat, peſſimè verò demandato ſibi munere defungentibus, promeritum tribuere honoris titulum velimus, communi ſane prouerbio in gallica noſtra lingua Peſtes eos appellare non veremur. Neque in Gallia modo, imò & olim in ciuitate Romana, cum & ipſi

Ciceroni malos conſules Peſtes Reip: appellanti, hanc malorum ciuium vſitatam fuiſſe periphraſin videamus. Atque hæc de varijs ipſius peſtis nominibus eorũque notationibus breuiter dicta ſunto.

Peſtis malum & morbus ſimpliciter dicta.

Genus porrò peſtis morbum conſtituimus, ceu malum: quod nomen non raro κατ' ἐξοχὴν ſeu per excellentiam pro peſte accipitur, vt videre eſt ex Tito Liuio, qui lib. 7. ait, *Cum vis morbi, nec humanis conſilijs, nec diuinâ ope leuaretur.* cum de peſte ſermonem inſtitueret. Virgilius quoque ait, *Mali dira lues.*

Cur peſtis morbus ſinpliciter dicatur.

Nec minus in Gallico noſtro idiomate vox *maladie* abſolutè vſurpata, de peſte ſola intelligitur, ſiue quod omnium morborũ maxima ac periculoſiſſima exiſtat, ſiue quod omnes quaſi ac vniuerſos morbos (vt maius à minori, contineri ſolet) ſinu ſuo complectatur: vel etiam quod regnante peſte reliqui morbi vel ceſſent, vel in eam transformentur. Cuius quidem rei fidẽ præteriti ſexcenteſimi ſexti anni ſtrages in hac Pariſiorum vrbe ſatis confirmauit.

Quod cæteri morbi eã re-

Ac ne quod de tranſmutatione aliorum morborum in peſtem diximus à ve-

ritate cuiquam alienius videri queat, id ex virorum magni nominis auctoritate quoque confirmare placet. Marsilius Ficinus in Epid. antid. cap. 4. sic scriptum reliquit. *Et omnis quæcunque fuit infirmitas in pestilentiã facilè trãsire poterit, febres præsertim furiosæ & cõtinuæ, vnde plerũque euenire solet, quod hoc morboso tẽpore nulla præter pestẽ ægritudo appareat.* Mercurialis quoque in tractatu suo de peste cap. 13. in hũc sensũ scribit. *Dico quod pauci admodũ pestis tẽpore, Paduæ & Venetijs alio genere morbi laborarint, reliquis videlicet morbis in pestem transeuntibus.*

gnãte in pestẽ transformẽtur

Hinc sane pestem Proteum quendam aut Chamæleõtem appellare possis, omnium morborum faciem assumentis, ac vniuersorum malorum colore ac pallio se obuelantis. Vnde morbos qui suâ naturâ benigni ac curatu existebant faciles, reddit malignos, incurabiles, aut mortales. Id quod in morbo venereo experientiâ edocti sumus, qui vt contagiosus existit, sic sæpe numero sub alterius cuiusdam mali frequentioris, cuius causæ sint satis manifestæ, velo delitescens, quique per consequẽs curatu haud difficilis

Quo l morbi quidã in luem veneream sæpe transformentur.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

videatur, stupendam quandam malignitatem (in medicorum sæpe opprobrium) imbuit. Huius rei exempla manifesta habui in doloribus capitis, ophtalmicis, schiaticis, adde & Nephriticis, qui citra medicamentorum lui venereæ appropriatorum admixtionem, nulla mitigari ratione, ne dum tolli potuerunt.

Cur pestis dicatur morbus Epidemius.

Sequitur in definitione nostra vox *Epidemij*. Dicitur autem pestis Epidemius morbus, quòd plures, eodem tempore, eâdem regione, eodemque loco commorantes, adoriatur. Videas quoque non paucos autores Græcos & Latinos, vt iam supra à nobis indicatum est, voce *Epidemij* in peste denominanda absolutè citraque adiectionem vllam, & inter cæteros Galenum locis complurimis, vsos fuisse. *Auenzoar* etiam inter Arabes lib. 3. tractatu. 3 famosam apud Athenienses pestem à Thucydide descriptam, non aliter quam Epidemij titulo insignit. Cuius verba latinè, licet non sine barbarie versa, huc apponere placuit. *Certè à tempore Hippocratis vsque nunc, non fuit Epidemia tam pessima ac malitiosa sicut illa.*

Subiungimus in definitione nostra *Perniciosa*, idque authoritate & exemplo Galeni, qui definiens pestem lib. 1. Acutorum textu 9. eam dicit esse ἐπιδημίαν ὀλέθριον id est Epidemiam perniciosam: Epitheto sanè quā accōmodatissimo. Siquidem in genere morborum etiam grauissimorum genus humanum exercentium, nullus hoc hoste datur capitalior: quādoquidem quos semel aggressus fuerit & infestauerit, vix, ac ne vix quidem illius declinent exitium. *Cur dicatur morbus perniciosus.*

Sequitur vox *venenosi*, quam ideò subnectimus vt malignitatē huius morbi magis magisque oculis discentium subijciamus. Porrò licet hoc venenum nouis ac inusitatis terminis, *Arsenicale*, *Napellinum*, vel *Aconitale* vocitemus; quíque delicatiorum Galenicorum aures non parum offendere vidētur: tamen qui dicti huius rationes ex causis infrà dicendis, æquâ mentis staterâ perpenderint, ipsi fatebuntur, terminos hos non tātum ad pestis naturam aptè dilucidandam, verum etiam ad nebulas, quæ hactenus multorū oculis in tractatione loci communis de peste obuersatæ fuerunt, *Cur dicatur etiam morbus venenosus.*

penitus discutiendas, prorsus esse necessarios.

Cur demum contagiosus.

Vltimo denique, subiunximus vocem *Contagiosi*, siquidem hic morbus infinitis penè modis communicatur, & de vno subiecto in aliud transmigrat & commutatur. Cuius tamen modum exprimere vt difficillimũ, sicubi à nobis pręstitum, & ab alijs probe intellectum fuerit, vtilitate multifaria lectorem afficiet. In huius ergò gratiam, contagij naturam paulò altius repetamus.

Authoris circa pestis definitionem prolepsis.

Principiò autem ante omnia occurrendum videtur cauillis eorum, qui contagij vocem è definitione pestis absolute reijciendam putant, moti authoritate, vel potius taciturnitate Hippocratis in lib. suis Epidemicis huius epitheti nullibi mentionem facientis: cui Galeni similiter in sua quam proponit pestis definitione, dictam cõtagij vocem non admittentis, suffragium annectunt. Quorum tamen telorum ictus sic prudenter declinando excipimus, quòd videlicet apud omnes probatos logicos, infirma planè argumentandi ratio iudicetur, concludere ab authoritate hominum quãtum-

uis extra omnem iudicij aleam positorum (quales in Medicina nostra Hippocrates & Galenus) priuatiuè in hunc modũ. Grauissimis auctoribus in tractatione morborum Epidemiorum, in quorum serie pestis non infimo loco subsistit, non placuit adhibere vel expressè ponere vocem contagij: ergò pestis vera per contagium minime definiri debet: Vnica siquidem experientiâ huius argumenti robur satis infringit. Nam inter omnia morborum genera, quibus à lapsu generis humani exercere Deo opt. Max. mortales huc vsque placuit, Pestilentià sane nulli ob suum cedit contagium. Verum potius ad rationes quibus sententiam nostram stabilimus, descendamus.

Ac licet operæ pretium minimè videatur, subtiliùs inquirere quænam rationes, præfatos Medicinæ nostræ dictatores Hippocratem & Galenum ad abstinendum à voce contagij impulerint (si quidem si in rimandis alienorum dictorũ causis sæpè hallucinamur, certe omissorum ab aliis rationes reddere, non ita censetur necessarium) idipsum tamen hoc loco tantum præstabimus, vt omni-

bus pateat dictosMedicinæ principes talibus vſos eſſe in peſtis definitione epithetis, quæ à contagij ſignificatione nè latum quidem vnguem recedant.

Quod Hippocrates & ceteri veterum Medicorum Peſtē contagioſam agnouerint.

Ac Hippocrates quidem lib. de flatibus expreſſe ponitGręcamvocem μιάσματα quæ dicit eſſe naturæ inimica & per conſequens contagij à nobis propoſiti ſeminaria. Galenus quoque lib. de diff. febr. loquēs de febribus peſtilentialibus ait: Ex Æthiopia fluxiſſe putrida quædā inquinamenta, hoc eſt aëris infectiones putredinem maximam arguētes. Ex quo manifeſtum eſt Galenum in dicto loco cōtagium quoddam indigitare: id quod ex loco relatorum maxime conuincitur. Infectio ſiquidem nec eſſe in rerum natura, imò ne mente ſola cogitari poteſt, niſi ſimul nobis repræſentemus id quod corrumpat & inficiat. Inficere autem & contagioſum eſſe pro ſynonymis haberi ex Grammaticis debet eſſe notum. Fit

Quomodo & vnde procreetur contagio.

namque tam infectio quam contagium ſeminibus putrefactionis è ſubiecto iam infecto progerminantibus, ac aliud propinquum corpus ad ſuſcipiēdum diſpoſitum, per mutuū contactū in ſuam labem

Digitized by Google

trahentibus. Cum verò contagium ipsi etiam ambiēti aëri, venenatis suis vaporibus eum inficiendo, cōmunicetur: pestis mali maxima celeritate progrediētis infectio, non potest non esse admodū formidabilis. Siquidem aër infectus cum ab omnibus inspiretur, cōtagium quod suo gremio fouet, vno quasi momēto in omnia corpora simul facilè effundit, dū non solum homines, verum etiam bestias reliquas contaminat, id quod non obscurè innuit Virgilius, dum canit.

Ne mala vicini pecoris contagia lædant.

Ex dictis ergo patet Hippocratem & Galenum, morborum pestilentialium, contagium, indiuiduum agnoscere comitem: id quod etiam ex verbis Galeni, in loco supra citato, manifestissimâ consequentiâ eruitur, vbi ait, *Cum peste corruptis inhabitare lubricū & minimè tutum: periculum enim est ne concipiatur vt scabies & lippitudo.* Scabiem verò ac lippitudinem contagiosos morbos esse, vel mulierculis cognitum.

Nomen itaque *Contagij* immeritò à recentioribus quibusdam Medicis, inter quos est Mercurialis, tāquam nouum ac

Contra Mercurialis opinionem plurimi veterum contagij vocem vsurparunt vt

venerandæ antiquitati prorsus incognitum exploditur. Mercurialis verò dum confidenter nimis asseuerat, hanc vocem à paucis admodum historicis, nullis autem Græcis, Latinis, aut Arabibus, imò à paucissimis nostri temporis clarioribus Medicis vsurpari: si de re ipsa receptaculo videlicet, contagium diutius in se se occultante intelligat, vix video quomodo hanc suam opinionē tueri queat.

Aëtius

Nam vt à Philosophis incipiamus, eius expresse meminit Aristoteles in probl. sect. 1. probl. 7. Inter Medicos Græcos post Hippocratem & Galenum, Aëtius ipsius cōtagij voce expresse vtitur Tetra. 4. cap. de Elephantiasi, sequentibus verbis in latinum sermonem verbotenus ita conuersis. *Est autem grauis morbus* (intelligens lepram) *& propè ex eorum numero qui incurabiles existunt, & grauis quidem est ipsi ægro, intolerabilis autem conspicientibus, vt pote qui ipsum omnino auersantur, adeò vt plerique ex necessarijs & domesticis ægri ipsius conuersationem deuitent: etenim suspitionem de se præbet malum tanquam sit contagiosum: Atque ego malum existimo cū ipsis conuersari: inquinatur enim*

aër quem inſpirando attrahimus ex vlcerum fœtore & ex vitiata ſpiritus exhalatione. Thucydides.

Hiſtoricorum quoque antiquiſſimi contagij meminere: inter quos Thucydides, qui deſcribens magnam illam quæ Athenienſes afflixit peſtem, expreſsè ſubiungit: Aues carniuoras, quamprimum peſte defunctorum cadauera inuolaſſent, ſtatim infectas, paulòque poſt concidiſſe mortuas. Titus Liuius.

Titus Liuius quàm plurimis in locis contagij vocẽ expreſſit de peſte loquens; vt inter alia lib. 3. vbi ait de peſte Anno vrbis conditæ 289. & 299. Item lib. xxv. ingentem illam peſtem enarrans quæ populum Romanum exercuit anno 538. quo loco ſic ait: *Quod curatio ipſa & contactus vulgabat morbos: vt aut neglecti deſertique, qui incidiſſent perirent: aut aſſidentes, curanteſque eadem vi, morbi repletos ſecum traherent.*

Appianus quoque Alexandrinus in bello Illyrico ſcribit, Celtas ſuperatis Illyricis peſte infectos fuiſſe.

Qui poëtas iterum Contagij non meminiſſe aſſerunt, in eorum lectione ſtudij minus collocarũt, ſic enim inter alios

Lucretius. quam plurimos canit Lucretius,

Idqué vel imprimis cumulabat funere funus,
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliјs alios auidi Contagia *morbi.*

Atque sic satis à nobis commonstratum arbitror contagij vocem non tantùm à philosophis antiquis, verùm etiam Medicis, Historicis & Poëtis vsurpari. De quâ tamen non prætereūdum in Latinâ linguâ eam varie terminari; dum alij *contagem*, alij *contactum*, alij *contagionem* seu *contagium* sensu prorsus eodem, accidens hoc morborum facile commutabilium appellauerunt.

Verùm, cortice verborum abiecto, ipsius nuclei, hoc est rei, diuersas in arte Medica acceptiones à docto Mercuriali eleganter obseruatas paucis subiiciamus. *Contagij* itaque nomen tribus naturâ distinctis attribui potest: Primò idque propriè ipsi malo seu morbo contagioso. Secūdo qualitati venenatæ & malignæ per ambientem aërem dispersæ, infectionemque plurium corporum inducenti. Tertiò denique ipsi communicationi actuali alicuius morbi contagiosi. Ac in

postrema quidem significatione cōtagij nomen principaliter à Medicis vsurpatur, cum asserunt morbos aliquos per contagium multiplicari.

Cæterum qui *Contagij* definitionem, naturam eius & causas ob oculos clariùs proposuerit & propositam dilucidarit, ex antiquitate nullus fateor repertus est, qui hac in parte considerato lectori ita satisfecerit, vt vnicus *Fracastorius*: in quo dicere possis ingenium poëticum, subtilitatem philosophicam, ac experiētiam Medicam quodammodo inter se decertasse. Hic namque tribus integris libris quicquid ad contagij naturam per se satis intricatam & caliginosam requiri videtur, quam plenissimè proposuit; Ac primò statim capite lib. 5. docet. *Contagium nihil aliud esse quàm infectionem aut malignam qualitatem de vno subiecto in aliud transeuntem: vel quæ ab vno corpore in aliud transferatur.* *Contagium definitur.*

Quo posito fundamento, statim causas & principia dicti contagij vel infectionis subnectens, eas primâ diuisione dirimit in externas & internas: ac internæ quidem ipsi sunt obstructiones & *Causarum contagij distributio in internas & externas.*

plenitudines cacochymicæ: vel potius malignæ harum plenitudinum qualitates, per ipſam quodammodo moram diuturniorem acquiſitæ. Cauſam verò ſeu principium externum ponit aërem dupliciter corruptibilem, videlicet aut à ſolo qualitatum exceſſu, aut cõmixtione putridorum & venenatorum vaporum, qui ita cum eo commiſcentur, vt ſicut in reſpiratione nullatenus ſeparari queũt, ſic vniuerſum reſpirantium genus labe ſuâ neceſſariò conſpurcent & inficiant.

Quod ad ſpecies ſeu differentias contagij attinet, eaſdem prædictus auctor in tres claſſes & membra ſecernit. Primam quidem ſpeciem ait fieri per contactum, hoc eſt appropinquando propius ad eos qui peſte laborant, ita vt cõmunicatio mali neceſſariò inde ſubſequatur; & hoc quidem propriè *Contagiũ* dicitur, ratione videlicet illius qui intercedit, mutui contactus. Contagia enim per contactum ſolum afficiunt, quod contagium ex contactu dicitur, inquit Fracaſtorius. Cuius rei clarum habemus exemplum in pyris, pomis, aliiſque fructibus horariis putreſcentibus, & ſe inuicem

uicem quàm celerrimè inficiētibus. Ac videntur ad tale contagiū re ipsa producēdum quatuor necessario concurrere, videlicet, corpus tangens, corpus quod attingitur, materia seu qualitas contagiosa quæ communicatur, & distantia seu locus in quo fit communicatio.

Quatuor ad contagij productionem requiruntur.

Contagium quod vocant per fomitem, sic dictum quod necessario præsupponat materiam & dispositionem subiecti ad recipiendum venenum, causas & principia agnoscit eadem. Si quidem in prima Contagij specie quam simplicem cognominare placet, mixtio existit magis subtilis & magis spiritualis, quæque per consequens facilè dissipetur: è contrario verò in contagio per fomitem & conseruationem, vt mixtio accuratior coalescit, ita in materia magis viscida ac tenaci, atque ad exhalationem & dissipationem subitaneam minus apta radices agit firmissimas. Vnde necessariò contagij semina in eâ diutius conseruantur. Ac licet huius secundæ speciei contagij essentia minus sit spiritualis quàm primæ, tamen quoad generationem & communicationem facilem, non

Quid sit contagium per fomitem.

minus exitiosa existit.

Hîc tamen ne quis fortè quadam veluti verborum barbarie, quam adhibere cogimur seducatur: notandum, corpora ea in quibus pestis seminaria impressa retinentur, non necessariò naturæ duræ ac solidæ instar silicum aut metallorum existere (licet & hæc quoque à certis quibusdam pestiferis liquoribus pestem producentibus penetrari possint,) verum esse posse naturæ paulò mollioris, & quasi spongiosæ, vt sunt lintea, panni, pelles, plumæ, paleæ, ligna, pili, corium & alia similia: vt pote quæ antedictis ad venenum recipiendum, non modo per contactum, sed etiam per odoratum, aliis rursus communicandum, magis sunt disposita.

Quænam corpora ad contagionem per fomitem producendam sint idonea.

Venenum siquidem diuturniore suâ morâ quasi fermentatur, in diesque vires acquirit nouas. Atque hæc est caussa quod demortuorum ex peste cadauera, nisi breui sepeliantur viuos inficiant: eò quòd in ipsorum nempe pilis aut cute, reliqua infectionis pestiferæ seminaria delitescant. Aut quia vapor quidam malignus & pestilens in cor-

rupto cadauere pridem occultus, imposterum emergat, qui suâ subtilitate etiam per solum odoratum vicinos inficere potis existat. Inde fit nimirum vt quædam bruta demortuorum cadaueribus quibus antea vescebantur abstineant contagionis tempore. Vt sunt Canes, lupi, corui; siquidem quasi diuinitus admonita, talia cadauera vt mortem sibi comminantia refugiunt & auersantur. Idipsum eleganter enarrat Ouidius sequentib. versib.

Qua ratione cadauera viuos suo contagio inficiant.

Corpora fœda iacent, vitiātur odoribus auræ.
Mira loquor: non illa canes auidæq; volucres,
Non cani tetigere lupi, dilapsa quiescunt,
Afflatuque nocent, & agunt contagia latè.

Cui astipulatur Lucretius sequentibus;

Multa cum humi inhumata iacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat vt acrem exiret odorē;
Aut vbi gustaret lāguebat morte propinqua.

Cæterum vel hoc loco obiter occurrit

aduertendum, non parum cuiusuis, at præsertim Magistratuum interesse, vt prospiciant quanto tempore contagiosum id genus venenum in corporibus latere possit, idque non alio fine quam vt Reip. consulant vniuersæ, impediantque ne mobilia infectarum domorum supellectilia diuendantur. Experientia siquidem edocuit huius prouidentiæ neglectum sæpe numero maximæ pestis augmentationis causam extitisse.

Pestis vniuersalis stupendũ principium.

Huiusce rei fidem præstat certissimam historia illa quæ facit mentionem ingentis illius pestis Ægyptiacæ, quæ Seleuciæ contigit, cui initium dedisse narrantur nonnulli milites auari Marci Antonini, qui cistam quandam aperuerunt ab Auidio Cassio in templo Apollinis instar thesauri locupletissimi repositam. Hæc quippe reserata, fœtorem tam pestilentem in auras diffudit, vt inde non modo dicta vrbs: verum etiam regiones circumiacentes, tandemque ipsa Græcia ac Italia vniuersa inficerentur. vnde tanta hominum strages subsecuta est, vt tertia pars vniuersi tum viuentis generis humani è viuis sublata

memoretur. Atque huius quidem historiæ mentionem faciunt Cardanus, Portus, aliiq; plures. Huic si nos credamus historiæ, pestis contagium non solum ad multos annos, sed etiam ad plura vsque sæcula protrahi posse colligemus.

Celeberrimus ille Medicus Alexander Benedictus, tractatu suo de peste cap. 3. similem ferme historiam recenset in hunc sensum. Viuēte patre in vrbe Venetorū quamuis stragula lecti in domo alicuius senatoris diu mansissent inclusa suspitione contagij, tamen septem annis post aëri, idque mandato patrisfamilias exposita, tantam statim pestilentiam aërisque infectionem circum circa sparserunt, vt serui domestici ad eorum solum contactum morerentur: Hincque accidere solet (vti idem ait autor.) quòd infimæ fæcis seruilisque conditionis homines, hisce malis magis sint obnoxij.

Quidnam de cōtagij per fomite duratione senserit Alexander Benedictus.

Marsilius Ficinus eandem hanc pestem paulò vberius enarrat, ac minimè contemnendas de natura, seminariis, ac huius mali receptaculis obseruationes subnectit: dum inter alia admonet, quòd

Quid Marsilius Ficinus.

parietibus itémque instrumẽtis ac vasis ligneis, ni probè mundentur, lauentur, ignive aut suffitibus purificentur, dicta venena adhæréscere queant, multóque magis vestibus reliquísque ex lana contextis: idque vt ait ad tres integros annos. Subiungit quoque rem magis miratu dignam, quod nimirum per annum integrum venenum hoc potest non solùm in alicuius vestibus, in ipsa cute citra noxam latitare, sed etiam alteri cõmunicari.

Id si à veritate minus est alienum, rigidam proculdubio illam Italorum legem quantumuis politicã imminuit & imperfectionis arguit, quâ ij qui ex locis infectis ad ipsos aduentant quadraginta dierum spatio ante vrbes degere coguntur, eò quòd nimirum pestis venenum longè diutius alicui citra eius offensionẽ adhærere possit. Causa autem huius tenacis adhæsionis ex dictis iam patere videtur: materia namque talis veneni est viscida & glutinosa, subiectũ verò inhærentiæ seu persona temperamenti frigidi habitúsque compacti, venas habens angustiores & arterias, quàm

Cur contagiũ diutius foueatur.

vt venenum hoc tam facilè eas ſubire queat: interim tamẽ aliæ perſonæ complexionis bilioſæ habitúſq; rarioris, quæ poros latos & amplos habeat, ac per conſequens ad ſudores prona ſit, per cohabitationem facilè communicabitur, nempè ob diſpoſitionem ſubiecti recipientis: in qua ad actionẽ aliquam producendã, in ſcholis Philoſophorum ac Medicorũ, plurimũ momenti poſitum eſſe conſtat. Quocirca ſufficiat in huius rei fidem vnius Ariſtotelis luculentiſſimũ allegaſſe teſtimonium dicentis: *nullum agens niſi in patiente accommodato, apto & diſpoſito ſuam exercet actionem.* Cui aſsẽtitur Hippocrates lib. de Flat. in principio huius tractatus à nobis allegati, ſequẽtibus verbis per modum interrogationis prolatis. *Sed dicet aliquis cur ergo non omnibus animantibus, ſed generi cuidam ipſorum accidũt hi morbi? Quia* (reſpondet ille) *differt corpus à corpore, & natura à natura, nutrimentum à nutrimẽto: non enim omnibus generibus animantiũ hæc aut non conſentanea ſunt, ſed alia aliis congrua ac accommodata.*

Patiens accõmodatũ in actione phyſica producenda requiritur.

Galenus verò quàm apertiſſimè hæc confirmat lib. 1. de diff. febr. cap. 4. tra-

ctans de febri pestilētiali: quò lectorem in allegandis autorum verbis relego, ne modum videar excedere.

Vnde quibusdam & non aliis lues Venerea contingat.

Ac licet aliis argumentis hac in parte destitueremur, vnica lues Venerea, quæ & ipsa è contagiosorum morborum existit genere, dispositionē subiecti patientis ad infectionem quo dictum est modo recipiēdam quàm maximè necessariam esse satis superq; conuincit. Docet namque experiētia ex pluribus vnâ eadémq; nocte scorto alicui impuro se commiscentibus, non necessariò omnes, sed vel aliquos tantùm, vel vnicum, vel quandoque etiam nullum promeritam reportare mercedem. Quæ sanè diuersitas contagij, fomiti qui duntaxat vnicus existit adscribi nō potest, sed diuersitati dispositionis cohabitantium, quorum alij aliis vel naturæ robustioris, vel ob exercitij huius nouitatem à natiuo vigore minus adhuc recesserunt.

De contagij distans tertia specie.

Superest tertia & vltima contagij differentia dicta ad *distans*, vt pote cuius venenum tantæ subtilitatis existit, vt ad sui communicationem actualem contactum minimè requirat, verùm

per ſpatium ſatis diſtans communicari poſſit. Quidam huius tertiæ ſpeciei alias cauſas aliaque principia aſſerere auſi ſũt, magis videlicet quàm in prioribus duabus ſpiritualia: vt pote quia minorem in corpore ſubiecto reſiſtentiam offendat.

Minime verò hoc loco animus eſt, in hac noſtra ſententia vel ſubtilioribus rationibus confirmanda, vel probatiſſimorum Autorum teſtimonijs ſtabilienda moras nectere: idque vnius prolixitatis metu, quæ lectoris ſtudium & memoriam deiicere ſolet & perturbare, hâc ſolâ poſitione contentus: *neceſſarium vtique videri, venenum quod citra contactum, etiam per ſpacium diſtans ac remotum corpus aliquod ſanum inficit, eſſe oportere ſpiritualitatis vt miræ, ſic actiuitatis ſtupendæ.*

Cauſæ verò (vt hoc obiter addam) huius tam ſubtilis ac quaſi aſtralis penetrationis, adferri ſolent à doctis ſequentes: videlicet tum propagatio ſeu generatio eius ex humoribus iam corruptis & infectis, qui paulatim, vt contiguos ſibi alios pari labe inficiunt, ſic tandem per quandam digeſtionem in miram ſubtilitatem eleuantur: tum ineuitabilis eius

Quenam cauſæ contagij ad diſtãs aſſignentur.

ſimul cũ ambiente cui permiſcetur aëre, inſpiratione & tranſpiratione intra corpus noſtrum attractio. Hæc verò contagij ſeminaria aëri tam probe accurateque permixta, intra corpus inſpiratione & diaſtole, facile quidem introducuntur: verum ob naturalem meatuum ſeu vaſorum quæ pertranſeũt diſpoſitionem & figuram, pari facilitate à facultate vitali, quæ expiratione & ſiſtole fuligines & excrementa foras ablegare conſueuit, non protruduntur. Cum enim omnis euaporatio ſubtilis ac ſpiritualis ex loco anguſto egrediens in amplum longe facilius dilatetur, quam contra ex amplo contrahatur in arctum: venæ verò & arteriæ corporis noſtri verſus principium ſuum ſint ampliſſimæ, circa verò corporis ſuperficiem, ſuaſque extremitates quodammodo in capillorum filamenta deſinant: manifeſtum eſſe arbitror contagij fomitem, ad regionem cordis vſque facile poſſe permeare, & ex ea remeare, difficillime: tum quòd infectio prædicta ſpiritualis ſit naturæ, tum etiã quod cor ipſum ſpiritibus abundet, tanquam primæuus eorum locus, & naturalis origo.

E suprà dictis nulli non satis constat cõtagij speciem modo enarratam, quam cæteris magis spiritualem asseruimus, non tantum per mutuum cõtactum, ad similitudinem primarum duarum, verùm etiam per sensus reliquos posse communicari: idque ea potissimum de causa, quòd nimirum reliqui sensus maiori spirituum abundent copiâ ac viuaciore donati sint subtilitate, sicque dum ad contagij huius naturam (quæ non tantum spiritualis est, verùm etiam spirituali vehiculo, aëre nimirum & vento vtitur) propius accedunt, eius penetrationem longè facilius quàm sensus, tactus admittant.

Ac quanta tertij huius contagij existat velocitas, coniectura facilis esse potest, vbi stupendam illam pestem apud Athenienses à Thucydide depictam considerauimus, quæ ventorum alis ex Æthiopia in Græciam vsque fuit transuecta, eodem Thucydide teste, vt & Ammiano Marcellino lib. suæ historiæ XIX. Itemque Lucretio poëta cuius versus ob elegantiam huc apponere libuit.

Quanta sit cõtagij addistans velocitas, comprobatur.

Auctoritate historicorum.

Lucretij.

Nam penitus veniens Ægipti è finibus ortus,
Aëre permensus multum camposque natātes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde cateruatim morbo mortique dabantur.

Verùm ne noua cuiquam hæc noſtra quâ contagium hoc per nudum aërem ac vẽtum de regione in regionem tranſportari poſſe aſſeruimus, ſententia videatur, audiantur quæſo in eius confirmationem grauiſſimorum autorum conſentientes opiniones.

& Fracaſtorij

Fracaſtorius lib. ſuo quem de contagione ſcripſit emaculatiſſimo cap. VI. ſic ait. *Quæ ad diſtans*, inquit, *faciunt contagionem abſente etiam primo perdurant nihil ominus & in fomite & in aëre, quin imò de loco ad locum feruntur, trans etiam maria.* Et capite XIII. ſubiungit. *Tum verò tibi cauendum erit, cum ventos quosdam fueris conſpicatus ex eâ regione proferri vbi peſtilentia graſſatur.*

Quod verò attinet ad eam obiectiunculam, quam tamen quidam refutatione carere arbitrantur, Aërem nempe cum Elementum ſimplex exiſtat, corruptioni minimè obnoxium eſſe, ſi que tale ali-

quid in eo obſeruari videatur, id omne ventis non aëri adſcribendum. Ad eius refutationem hoc ſolum adduxiſſe ſuffecerit, videlicet hic nobis ſermonem eſſe non de aëre quà conſideratur vt elemẽtum ſimplex, qualisque actu vbique locorum exiſtat, controuerſiâ inter philoſophos non caret: ſed qualis corpora noſtra ambiens, reſpirationi & tranſpirationi inſeruit: hoc eſt, ſi accurate loqui velis, quatenus eſt mixtus. Atq; hac diſtinctione adhibitâ, locus Auicennæ qui alias pro aduerſariis pugnare videbatur, non tantum à calumniis vindicabitur, verum etiam aduerſum ipſos retorquebitur, ait enim: *Aër non putreſcit vllo modo propter ſuam ſimplicitatem, imò propter illud quod admiſcetur ei de vaporibus malis qui permiſcentur ei, & accidit toti qualitas mala: & quandoque eſt illud cauſa ventorum, deferentium ad locum bonum fumos malos ex locis fœtidis.*

Obiectio quædam ab Auctore refutatur.

Porro ſubtilis huius contagij venenum etiam per reliquos omnes ſenſus corpora poſſe ſubire noſtra, videlicet auditum, viſum, odoratum, ac multo magis reſpirationem: id ex lege contrariorum

Quod cõtagiũ ad diſtans per ſenſus poßit communicari.

euadit manifestissimum. Si enim per dictas vias omnes & singulas, causa recuperandæ sanitatis, seu medicamentum morbum intrinsecus latẽtem oppugnaturum, vel saltem mitigaturum symptomata, subintrare potest: quare non & causa morbifica? Sic Propheta Dauid suauitate suæ lyrę in instanti pellebat seu demulcebat maniam, quâ per interualla plane hominem exuebat rex Saül. Similiter etiam Tarentulæ venenum cerebro admodum infestum dulci instrumentorum musicorum harmoniâ quàm celerrime retũdi ac sopiri notissimum est. Cum igitur per auditum fieri curatio possit, quare non etiam per illum producetur? rei huius veritas olim sic fuit peruulgata vt etiam à Poëtis decantaretur: quorum libri fere omnes referti sunt encomiis versuum, mirabili quâdam virtute dum aures subirent, quamplurima mala abigentium. Horatius non obscure innuit morbos à veneficiis ortos mediantibus carminibus certis curari posse, dum ait:

Musicæ virtus quãta in morbos, & quanta similiter carminum.

Ah! ah! solutus ambulat
Veneficæ scientioris carmine.

Sed ne quis poëtarum ob fabulas, quas

ſæpe veritati adſpergunt, authoritatem extenuando, hanc quoque ipſorum ſententiam fabulæ quàm veritati ſimiliorẽ dicat: hoc inſuper adiiciemus, non paucos quoque Hiſtoricos grauiſſimos, adde & Medicos in arte ſua expertiſſimos, maximorum ſæpe morborum curationem talibus in verſibus collocare. Audiamus quid hac de re dicat Vindecianus, vel potius ipſe Serenus Sammonicus, vel Marcellus Empiricus;

Sume igitur Medicos pro tempore próque labore,
Aetatíſque habitu ſummâ ratione paratos:
Gramine ſeu malis ægro præſtare medelam,
Carmine ſeu potius, namq; eſt res certa ſaluti
Carmen, ab occultis tribuẽs miracula verbis.

Concludamus igitur, ſi certa quædam incantamenta pellendi morbos vi pollent, quòd ex contrariorum natura, eoſdem quoque infligere valeant.

Verùm enimuero, vt ex animo quid hac de re tota ſentiamus non diſſimulemus hæc quæ de incantamentorum vi & efficacia attulimus, ad veritatis vlteriorem indagationẽ potiùs, quàm quòd

eis vim vllam attribuendam putemus à nobis dicta credantur: in Tetrade quippe nostra eiusmodi curandi modos vt fanaticos, impios, & diabolicos ad Orcum planè ablegauimus.

Quod contagium ad distãs solo visu possit communicari.

Contagium verò etiam solo mediante visu seu aspectu suscipi posse, licet à multis incredibile videatur, minore tamen difficultate probatur, idque ducto argumento à minori ad maius. Si enim vitium aliquod per solum aspectũ communicari ac in aliud subiectum transferri possit: quare non per eundem visum ab alio subiecto forinseco cõtagium recipietur? si quidem maior longè vis & efficacia ad depromendum & communicandum, quàm ad recipiendum requiritur. Ad aspectum verò mulieris menstruo laborantis etiam speculo solidissimo maculas, quæ non nisi magno artificio deleantur, quasi insculpi, tradunt philosophi quam plurimi. Sed quid multis argumentis opus est, cùm rerum testimonia adstent in procinctu. Quis enim nescit ophtalmiam seu lippitudinẽ morbum contagiosum esse, soloque aspectu oculi affecti acquiri? vt hîc taceam grauissi-

grauiſſimorum autorum teſtimonia; Euagrij videlicet & Nicephori, qui peſtẽ ex ſolo aſpectu infectarum ædium contrahi poſſe, pari ſententia confirmarunt.

Multò verò facilius ſuſcipi eam per odoratum, quàm modo dictos duos ſenſus, etiam lippis & tonſorib. notum eſt. Si enim odorum vis & efficacia, peſtis tempore tum ad præſeruationem, tum ad curationem multum conferat: quare è contrario tetros ac cerebro maximè offenſos odores, corpora noſtra inquinare, quin & contagij peſtiferi vehiculum eſſe poſſe inficias ibimus? Norunt omnes halitum fœtentẽ phthiſici alicuius formati, corpus etiã ad pondus temperatum (ſi modo tale daretur & aliquãdiu duraret) coinquinare poſſe: quare igitur idem de peſtis contagio, cuius venenum longè ſubtilius eſt ac penetrantius, aſſerere verebimur? ac licet vbi rerum momenta præualent autoritatibus, decertare minus neceſſarium videatur, tamen ex ſuperabundanti, vnum atque alterum huc adferre placet grauiſſimorum virorum placitum. *Quod illud ipſum contagiũ per odoratum. cõfirmatur ratione.*

Peſtem itaque ex fœtoribus cadaue- *Autoritate.*

rum, & post cruentas magnorum exercituum pugnas seu conflictus fermè fieri solet, primordia sua sæpe ducere testatur Ouidius, dum ait,

Corpora fœda iacent, vitiatur odoribus aura.

Sed cùm Poëtarum authoritas hac in parte admittenda minimè à multis videatur: audiamus historicos. Diodorus Siculus in descriptione pestis Carthaginensis affirmat, Cõtagij malum mirum ac subitaneum incrementum sumpsisse, ob fœtidas exhalationes tum cadauerũ sepulturâ carentium, tum lacuum maritimorum. Appianus Alexandrinus lib. 6. de bello Punico sic scribit. *Strages verò ipsis aderat multa, & magno dolore coniuncta, versantibus cum fœtidis & putridis corporibus.*

Et exemplũ historiæ.

Quod idem contagium per gustum & tactum communicetur.

Contagiorum verò, quæ per reliquos duos sensus gustum videlicet & tactum cõmunicantur, causæ maximè existunt euidentes, ideóque ad primas duas differentias potiùs referendæ. Notissimum enim est non minus quàm frequentissimum, eos, qui vel ex eodem vase, nedum eadem vasis parte, post leprosum aut lue Venerea infectum (ita tamen vt

in ore ipsorum efflorescentiæ vlcus appareat) pauco interiecto tempore biberint: simile contagium contrahere. Infans quoque, qui lac nutricis quocunq; contagioso morbo infectæ biberit, ore contagium recipit. Multò igitur magis si pestis adsit vt pote cuius venenum leprâ & Venereâ lue subtilitatē longè maiorem ac penetrandi vim obtinet. Per contactū verò mutuum, vt hæc eadem mala faciliùs longè, sic pestem communicari seu de subiecto in subiectū transire posse, ita notum est quàm quòd potest esse notissimum: id enim vel ipsa *Contagij* notatio arguit.

Minimè verò pœnitendum suscepisse nobis videmur laborem, ac beneuolo lectori haud ingratum, qui de hac materia elegantiores flosculos, hinc inde per probatissimorum autorum vireta, ac amœnos celebriorum nostri sæculi Medicorum hortos, sedulâ manu decerpendo (absit dicto inuidia) in vnum quasi fragrantissimum nodum colligauimus: quique in quodam compendio seu tabella comprehēdimus, & proposuimus, quicquid Fracastorius, cuius præstantes

in hoc agro excolendo ſunt operæ, quicquid Reumundus à vinario, quicquid Mercurialis, quicquid Heurnius, quicquid Fabius Paulinus, & quicquid demum complures partim in operib. ſuis ſparſim, vel parum diffusè tradiderunt. Neque etiam alium ob finem hæc à nobis fieri credantur, quàm vt præcipuas notiones, quæ ad contagij naturam ſolidè cognoſcēdam abſoluta neceſſitate requiri videntur: quæque hactenus paulò intricatius propoſitæ fuerunt, tyronū iudicio exponeremus, vtq; natura generis probè perſpecta, horrendo peſtis malo eò facilius à quouis etiā occurreretur.

Elegans authoris ad beneuolum lectorē licentia.

Quid verò ex noſtro peculio proprio huic operi acceſſerit, poſtquam auctorū grauiſſimorū modò citatorum ſententias propoſuerimus, ac vbi opus videbitur, expoſuerimus, ſequētibus capitibus apparebit: ſimúlque manifeſtum euadet, nos non ſine cauſa *Contagij* vocem Peſtis definitioni inſeruiſſe, vtpote quæ non accidens aliquod (vt multis videtur) huius mali exiſtat, verùm differentiam eius conſtituat ſpecificam. Probè tamen ſcimus nos hac in re plurimorum, tum

antiquorum, tum noſtri quoque ſæculi philoſophorum placitis aduerſari. In primis vere ex antiquitate Gregorio Nyſſeno, cuius in principio huius tractatus facta mentio: & ex recentioribus Alexandro Maſſariæ qui oppoſitam noſtræ, tum rationum momentis, tum pondere authoritatũ ſtabilire conatur incaſſum ſententiam. Dicti verò cum ſuis ſectatoribus authores (de quorum interim authoritate ne hilum quidem detractũ velimus) hos noſtroſ conatus ad publicum magis tendentes bonum, quàm rei nouitate vanam gloriam aucupantes, pro candore philoſophico in meliorem partem interpretabuntur.

Ac quod attinet ad rationes ipſorum, à natura & hiſtoria morborum antiquorum temporum deſumptas, reſpondeo: licet fieri poſſit, vt prioribus ſæculis morbi quidam Epidemij & peſtilentiales extiterint, qui quoad contagiũ noſtri temporis morbis quàm plurimis longe fuerint inferiores: veræ tamen peſtilentiæ citra contagij characterem (quem inſtar ſtigmatis fronti inuſti, primo ſtatim aſpectui prodit, omnis vera peſtis) ne co-

Digitized by Google

Febris pestifera potest esse sine cōtagione. gitari quidem possunt. Licet quoq; febres regnare possint pestilentiales non cōtagiosæ: vera tamen pestis qualis hodierno tempore Galliam exercet, contagiosa ab omnibus agnoscitur. Vnde & ciuitatibus politioribus lege sancitum videmus, vt certi quidam ac selecti tum Medici tum Chirurgi, contágio laborantibus præficiantur, iisdemque cum reliquo populo conuersatio sub pœna grauissima interdicatur.

Hoc verò aliam ob causam, quam ob solum contagij metum fieri in Gallia quis dicat?

Responsio ad authoritates pro præcedenti sententia in mediū productas. Authoritates verò quas isti allegare solent, sequentem in modum à nobis deiicientur. Initio facto à Gregorio Nysseno, autore inter cæteros grauissimo, qui pestem minime contagiosam constanter declarauit. Huius ergo priuatæ opinioni opponimus authoritatē S. Basilij, nō minus Medici quàm Philosophi & Theologi insignis, in explicatione primi psalmi contrarium plane asserentis. Alexandrum verò Massariam qui exercendi, vt credo, ingenij gratia, vocem contagij ex pestis definitione libro suo

primo de peste eliminandam pertinacissime contendit, non aliter refellendum existimamus, quam ex manifesta operum suorum contradictione, in quibus palinodiam istius sententiæ cecinit, & contagionem agnouit potissimam pestilentiæ naturam constituere.

Vt verò paulò familiariùs cum ipso ac domesticis eius agamus, àmicè eos rogatos cupimus: an non in primo ac vniuersali inuasionis talium morborum, quos *contagiosos* experientia postmodum docuit, principio, ipsi cum non paucis aliis haud infimæ sortis Medicis, benigniores eos reputando: decepti fuerint? Itemq; an non diligẽtiorem in illis profligandis curam adhibuerint, quamprimum viderunt hos morbos non tantum instar flammæ ignis omnia peruadere, verùm non secus ac ignem fatuum breui momento temporis de domo in domum transilire, modoque hunc, modò illum, modò plures simul inuadere? An non item per hæc indicia sola (contagij notas clarissimas atque certissimas) non alium posse esse morbum quàm pestem cognouerint?

ſimúlque eo ipſo quod peſtem eſſe cognouiſsēt, ægrotos timidius acceſſerint, ac præſeruationis loco confectionem pilularum ex tribus (ſic enim iocosè à quibuſdam nominantur) videlicet *citò, longè, tardè*: etiam cordatiſſimi ipſorum primi deglutierint? Cuius quidem præſeruatiuæ mentionem facit ſub finem lib. ſui de peſte Anton. Gallus pluréſque alij; quámque Galenus ipſe traditur ſedulò obſeruaſſe, ſi authoribus vitam illius deſcribētibus, aut potius ipſimet Galeno idipſum atteſtanti lib. de libris propriis, fidem adhibemus. Anno ſiquidem trigeſimo ætatis ſuæ, cùm Remp. Rom. ſub imperio Marci Antonini peſtis efferatiſſima affligeret, ea relicta lares patrios repetiit. Luce verò meridiana clariùs apparet, ſolùm contagij, ne ipſis quidem Medicis parcentis, metum, celerrimæ huius receſſionis, ac in patriam reditus Galeno cauſam extitiſſe, imo eodem libro fatetur ſe liberatum eſſe Æſculapij ope à lethali apoſtemate, quod multi de Peſte interpretantur. Non minus quoque experientia eſt comprobatum, eos Medicos qui præ reliquis ſin-

Galenus ipſe cōtagionis metu Roma diſceſſit.

Digitized by Google

gularem quandam artis ſuæ certitudinem, animique in ægris viſitandis conſtantem promptitudinem oſtentare volunt, huius ſuæ vanæ præſumptionis ac confidentiæ promeritas ſæpe numero luere pœnas, ſecundum illud: qui amat periculum, peribit in illo: id quod Ouid. ſatis eleganter ſequentibus verſib. expreſſit.

Nec moderator adeſt, inque ipſos ſæua medentes
Erumpit clades: obſuntque authoribus artes
Quo propior quiſque eſt, ſeruitque fidelius ægro,
In partem lethi citius venit, atque ſalutis
Spes abiit, finemque vident in funere morbi.

Quis itaque non videt nos merito vocem Contagij, peſtis definitioni loco formæ ſpecificæ inſeruiſſe?

E contrario vero, febris mentionem in peſtis definitione minime neceſſariam putauimus, licet id à compluribus aliis factitatum videamus, dum materiæ huius titulum potius de febre peſtilentiali, quam de peſte inſcribendum iudicantes, nullam peſtem dari febri

Cur auctor in definitione peſtis febris non meminit.

Digitized by Google

non concomitatam sibimet persuaserunt. Nos vero contrariam sententiam stabilimus experientia edocti, quasdam pestes tanta violentia hominem aggredi, vt intra paucarum horarum spacium ipsum è viuis tollant, sic vt febrili inuasioni occasio omnis præripiatur. His adde quod nulla in his febrilis caloris indicia, neque in pulsu, neque vrina appareant. Quocirca nos in aduersam descendendo sententiam consentaneè magis veritati asserimus, febrem minimè necessario pestes quasdam concomitari. Cumque res hæc tam manifesta existat, vt etiam plerisque mulierculis medicatricibus nota sit, ne fortè in longiore eius probatione moras nectamus, sufficiet citasse sequentem Valeriolæ locum, quicquid etiam hac in re desiderari possit comprehendentem, qui sic habet in suo locorum communium libello. *Videns enim non raro quæ estvis intro concepti pestilentis habitus, syderatorum instar concidere repentè eos qui peste correpti sunt, cum alioqui his neque pulsus exitialis, neque vrina, nec vix vlla aduersæ valetudinis signa appareant,*

Pestis quoddam genus sine febri esse potest.

Digitized by Google

ſanique videantur, & ſtatim loquentes & incedentes tanquam fulmine icti pereunt, quod à me (addit) *ſæpiſsimè per peſtilentis aëris conſtitutiones obſeruatum fuiſſe, ea præſertim quæ ſub anno* 1534. *in Galliæ Narbonenſis parte graſſata eſt· teſtari ipſe poſſum.*

Autorum verò qui tractatus ſuos de peſte, inſcribere maluerunt de febri peſtilentiali, ſufficiat mentionem feciſſe trium præcipuorum; Alexandri videlicet Benedicti Itali, Petri Pauli Peredæ, & Ioannis Paſchalij Hiſpanorũ, è quorum numero Benedictus in definitione peſtis, febris notionem & vocabulum non dubitauit inſerere in operis ſui frõtiſpicio, ſicut & ipſemet iterum Paſchal: lib. 2. c. 9. quod ſic ſuum dicit initium: *Peſtilens febris eſt febris Epidemialis*, &c.

Antonius Portus lib. de peſte & Horatius Augenius lib. 4. epiſtolarum medicinalium, peſtem definiunt ſua natura nihil aliud eſſe, quàm febrem communem acutiſſimam: ſuntque in hac opinione quam plurimi alij præſtantiſſimi viri. Maxima vero eorum pars opinionis ſuæ fundamentum eliciunt ex

verbis Hippocratis in principio huius tractatus à nobis allegatis lib. de flatibus dicentis. *Febrem omnium malorum esse comitem*: itemque ex loco Galeni aph. 1. com. 7. vbi febrem morborum omnium acutorum perpetuam comitem esse contendit. Quia verò peste morbum acutiorem vix dari à nemine quod sciam controuertitur: inde concludunt pestem sine febri esse non posse. Verum auctores isti (pace bona dixerim) locos & textus supra citatos præter mentem ac intentionem autorum allegare certum est. Si enim secundum commune prouerbium, quilibet optimus sui ipsius existit interpres, ex diligenti aliorum dictorum Hippocratiorum & Galenicorum collatione manifestum euadet, ipsos, omnem pestem febri coniunctam esse, ne per somnium quidem cogitasse.

Quidnam prædictos auctores induxit ad asserendum, pestem esse febrem Epidemialem.

Audiamus Hippocratem lib. 3. Epid. post amplam quæ pestis tempore conspici solent, symptomatum enarrationem, tãdem sic concludentem: *Quibus igitur circa caput horum quid fieri contingit, his glabrities totius corporis aut menti fiebat, & oßium denudationes ac delapsus: & mul-*

Aduersæ sententiæ fundamentum diruitur.

tæ fluxiones, & hæc in febribus & sine febribus.

Vtque magis ostenderet se de maximis ac deploratis loqui symptomatis, tandem subijcit. *Erant autem hæc horrenda magis quam mala.* Idipsum quoque aph.5.6. & 15. & aph.51. tractans de iis qui derepente vocem amittunt, vel conuelluntur subitò, siue ex crapula id accidat, siue citra eam hominibus id cõtingat sanis & sobriis, verbis clarioribus adhuc proponit. Vltimo verò aph. sic ait: *Quibuscunque sanis repentè dolores fiunt in corpore & statim obmutescunt, & stertunt, pereunt in septem diebus, nisi febris apprehenderit.* Quid quæso ad probandum morbos dari acutos, quin & acutissimos, quorum violentia homo citra vllam febrim è viuis tolli subito possit, adferri clarius queat? *Morbos acutos sine febri mortem adferre posse censet Hippocrates.*

Idem Hippocrates 6. Epidem. sect.7. postquàm plurima eaque maxima enarrasset quæ circa solstitium hybernũ oboriri consueuerunt symptomata, sic ait: *Quibus voces frangebantur ad tussim, horum plurimi ne febricitarunt quidem, quidam vero parum.* At paulo post subnectit,

Celerrimè autem moriebantur, vbi febrili rigore insuper riguissent. Vnde manifestè apparet, mala illa licet acutissima, quandoque tamen sine febre homines inuadere. Galenus quoque in citatorum locorum expositione non modo in eandem plane abit sentētiam: verum etiam, dum in curatione pestis modum adhibendi terram sigillatam (quam inter præcipua alexipharmaca merito recenset) protulit, longè adhuc manifestius sententiam nostram confirmat, ait enim eam exhibendam esse in vino puro quidem sed oligophoro, si febris non comitetur, aqua vero permixto, si febris adsit. Vnde necessario concludimus, dari pestem sine febri.

Galenus.

Terra sigillata præsens cōtra pestem remedium.

Atque hactenus ex Græcorum Medicinæ principum monumētis nostram sententiam satis superque arbitramur confirmatam.

Inter Arabes Haly lib. 5. cap. 2. Theoriæ suæ, expressis verbis docet, quàmplurimos pestilentiales, febri tamen minimè concomitatos, conspici morbos.

Haly inter Arabes.

Inter modernos quoque Galenicæ

doctrinæ sectatores, non paucos reperias nostræ opinioni minimè aduersantes, ac inter alios, Petrum Parisium, Andream Gratiolum, Massariam, quin & ipsum Alexandrum Benedictum, cui licet vt supra dictam contrariæ planè opinionis, ex professo probationem suscipienti, vis tamen veritatis volenti nolenti, circa medium capitis sui primi, hæc verba extorsit. *Hoc malum* (pestem intelligens) *miserabile, mortalibus ita euenit subito, vt plurimum sine febre, inter domesticas aut forenses actiones, vel publica negotia, decem horarum spatio, quidam viginti, sine vrinæ pulsusque venarum certo signo, in templis, in via, in publicis officiis, ex insperato rapiantur, ita miseram humanæ superbiæ ambitionem ostendit sæua pernicies: vt homo interdum lætus, iucundus, securus, leui temporis momento statim cadat.*

Et moderni aliquot.

Ex quibus locis omnibus & singulis candidus lector perspicuè satis potest, videre: vel ex Alexandri Benedicti opinione, dari frequenter pestes febri minimè implicitas, & per consequens, si quandoque febris adsit, eam esse referendam inter symptomata, qualia pro

temporis, locorum personarum, aliarumque circumstantiarum diuersitate, alia atque alia, modo plura, modo pauciora adesse possunt, quæque minus sunt in definitionibus inserenda, cum à differentiis morborum specificis toto genere distent.

Qua & nos ratione moti, febris mentionem è pestis definitione remouimus: licet minime ignoremus, in genere paucissimas sine febri dari, quæ alicuius sint durationis, pestes.

Alia paulo familiarior pestis descriptio, à signis eius diagnosticis, tum internis, tum externis desumpta.

CAP. III.

Qualis à Galeno & ab auctore pestis describatur.

GAlenus libr. de Theriaca ad Pisonem, populariter pestem descripturus, introducit eam sub specie indomitæ alicuius belluæ, in quoduis reliquorum animantium genus indifferẽter sæuientis, nec ciuitates solum, verum etiam integra regna vastantis ac in solitudinem redigentis. Alij eam assimilant draconi omnium

omnium ferarum vt sæuissimo, sic generis humani hosti capitali. Nos eam dicimus similem furiæ cuidam infernali, in cuius conspectu vel ipsi morti intrepido consistere pede non licet.

Paulo vero accuratius, amabo, furiam hanc contemplemini: flagellum sinistra, dextra tenentem facem infernalem, capillo demisso ac malè pexo, capiteque tremulo, oculos insuper habentem ex inflammatione rubētes, eosque modo præ nimia somnolentia adductis superciliis semiclausos, modo ob contrarias vigilias exsiccatos, præter naturam amplos, temporibus excauatis, narium diductis lateribus extremitateque in acutum mucronem desinente, ore hiante, ac instar rabidi canis præ nimia siti mirum in modum diducto. Expiratione plurimum fœtente, æstuque interno ac latente linguam ipsius exasperante, exulcerante, ac nigranti carboni quam simillimam reddente. *Accurata pestilentiæ descriptio.*

Quoad externam corporis figuram & habitum, cutem eius à summo capitis vertice ad talos vsque pluribus exanthematis exaratam, nec non anthracibus

Digitized by Google

& carbunculis hinc inde variè cauterissatam: terna quoque quibus prædicta purgat, emunctoria inflata ac innumeris tuberculis obsita, quilibet animaduertet.

Inspiratio pestiferis difficima.

Heu vero quanta cum difficultate spiritum ducit! tussi nimirum sicca & ferina diuexata: cui insuper tanta cordis superuenit angustia, vt copiosus ei circa collum ipsumque pectus sudor exprimatur.

Vomitus continuus.

Præterea continuis fermè vomitionibus ac nausea laborat, quas multiplices ventriculi subuersiones, erosiones, ac cardialgiæ, quin & non rarò singultus ob nimiam virulentiam conuulsiui, comitantur. Reliqua vero viscera internaque membra tam nobilia quàm ignobilia, rite totidem ardentibus fornacibus comparantur, ob intensissimas quibus torrentur inflammationes, quæ superueniente extremitatum frigore, mortem in procinctu esse haud dubie denunciant.

Inflammatio non intermissa.

Atq; hæc sunt signa diagnostica atq; symptomata communiter pestem concomitantia, eamque sensuum externo-

Digitized by Google

tum firmiori iudicio subijcientia. Quibus accurate obseruatis haud cum magno labore ab insidiis subdoli huius morbi, & plurimos decipientis cauebimus, qui sæpius aliàs clanculum habitu incognito subrepit, tuncque præsertim, quando eundem longe à nobis remotum suspicamur. Quocirca nobis operæ pretium visum est, diutius in describendis illius symptomatibus & ad vnguem repræsentandis immorari. Non tamen pestem perpetuo comitantur signa hæc atque symptomata vniuersa: cũ in eorũ obseruatione ac dignotione exercitatis, vnicum sæpe sufficiat, quo mediante, quid tam in præseruatione, quàm curatione facto opus, sufficienter perspicitur.

Reliquum est vt ex lege & methodo quam initio nobis adhibere placuit, ad accuratiorẽ singulorum pestis symptomatum descendamus explicationẽ, eandemque pro virili exemplis & auctoritatibus confirmemus. Id enim plurimum studiosis Medicinæ candidatis profuturum nobis persuademus, in quorum gratiam hic tractatus potissimum

elaboratur, prout à principio non semel fuimus contestati, quamuis cæteri non minimum ex illo capere possint emolumentum.

Principio itaque pestem furiæ infernalis nomine exprimere placuit, Virgilium imitando, qui omnia mala furiarum harum detestanda compendiosius exprimere se posse non putauit, quàm si pestes eas cognomina. et, dum ait:

Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ.

Fingimus deinde eam capillo demisso ac male pexo, capite licet nudo, præ calore tamen exæstuante ac tremulo, oculis oberrantibus, præque inflammatione rubentibus. Posito hoc fundamento temporibus contagij nomine suspectis, Medicus debet antequam propius ad ægrum accedat, ante omnia capitis in vniuersum ac speciatim, oculorum characterem ac motum, in ægro quam accurate perpendere. Si namque primo statim die ipsum conspexerit capite tremulo, nec in vllo loco quiescente (id quod à multitudine vaporum copiosorum & veneno infectorum, iam cerebrum præcipuam ani-

Quid medicus ad ægros tempore pestis euocatus obseruare debeat.

mæ nostræ officinam ingressorum, eiusque actiones partim abolentium, partim deprauantium, fieri certum est. si ægrum præterea æstuantem ac aërem frigidiorem appetentē, nec vllo modo tegumentorū coopertionē ferentē, præ nimio calore qui ad oculos vsque protendatur, & ad inflammationem internam necessario tēdat, eosque vt inflammatos sic vagos quoque reddat ac rubicundos, quæ tamen rubedo sæpe suos terminos dilatando totam faciem obsideat. Ex his inquam indiciis quæ nequaquam mendacio subesse possunt, necessario labem inesse concludet, sibique consulet perspectius. Galenus libro de præsag. ex pulsu cap. 4. expressis verbis testatur, non paucos homines plebeios, rusticos, ac medicæ artis ignaros, ex solius faciei charactere, citra vllum errorem, de peste præsagia ducere: inque hoc puncto sæpe superare Medicorum expertissimos. Falloppius quoque libro suo de tumoribus, cap. de bubone inter cætera pestis quæ enarrat signa, recenset vehementem capitis tensionem, cum dolore ac ca-

Certiora pestiferi morbi sunt indicia.

lore vehementiſſimo coniunctam. Ac quod oculorum attinet ruborem, eum præcipuum ac pathognomonicum peſtis ſignum merito ſtatuimus, quodque Galenus lib. ſupra citato accuratè præcipit obſeruari. Quin & ibidem ægrorum oculos vult ablui frigida, cuius ablutione ſi magis magiſque inflammentur, pro certiſſimo ac infallibili id peſtis ab ipſo reputatur indicio.

Oculorum rubor.

Lucanus libr. 6. peſtem deſcribens inter eius ſymptomata, capitis titubationem oculorumque ruborem expreſſit ſequentibus verſibus,

Igneaque in vultus, & ſacro feruida morbo
Peſtis abit, feſſumque caput ſe ferre recuſat.

Adiungimus quoque omnem peſtem ægrum continuis deiicere vigiliis, & quandoque immoderato ac quaſi continuo obruere ſomno. Idque pro diuerſitate tum exhalationum ſeu meteororum, è corporis noſtri locis inferioribus, ac quaſi microcoſmi culina, in arcem eius editiorem, cerebrum puta, eleuatorum, tum cõplexionis ſeu temperamenti ipſius ægri. Habitu namque corporis pinguiori ſi fuerit æger, cere-

broque præhumido, ac insuper si humidi vapores hanc natiuam cerebri humiditatem obsidentes in haud leuem excessum abripiant: indubia subsequetur somnolentia ac torpor. Si vero è contrario temperamento fuerit tum vniuersi corporis, tum cerebri calido & sicco, similesque exhalationes cerebri temperiem intendant, & actiones disturbent: vigiliæ subsequentur immoderatæ, adde & quandoque phreneses. Quæ symptomata ambo ab Hippocrate libr. 3, Epidem. cap. 3. minime fuere prætерita, vbi ait: *Vrinæ turbatæ, multæ, malæ: diu soporosi & rursus insomnes.* & paulo post: *in totum autem plurimos aut grauis sopor comitabatur, aut paruos ac tenues somnos habebant.*

Vnde peste affectorum quidam somno & quidam vigiliis corripiantur.

Sequuntur iam explicanda verba, quibus peste laborantes ore hiante dicimus respirare, ac ob respirationis difficultatem, longe celerius ac frequentius quam soliti sint spiritum ducere, instar canis rabidi: quæ fœtor anhelitus, ac linguæ modo scabrities, modo vlcerosa sanies, nigredo vero semper necessario subsequitur. Etenim cum pestis ex ve-

Cur Peste affecti ægrè respirent.

neno quodam, è varia variorum humorum corruptione & putrilagine progenito oriatur, eadem plane agnoſcit iis ſymptomata, quæ venenum profert animantium venenatorum: exēpli gratia ſerpentum & canum rabidorum, quę vel morſu vel eiaculatione corpora inficiunt. Quemadmodum & vice verſa, hæc ipſa venena aſſumpta, eaſdem ferme vires qualitateſque pernicioſas, quas ipſamet peſtis, exerunt. Signa namque canis rabidi (præterquam quod nutante incedat capite oculiſque varie oberrantibus, vt modo in peſte laborantibus fieri audiuimus) ſunt, hiante ore reſpirare quam celerrime, auidiſſime ſiti excruciari, & linguam nigram protendere, quæ rugis ſuis ſcabiem mentiatur. Quæ etiam ipſius peſtis ſymptomata exiſtunt ſingula.

Signa canis rabidi quædã.

Quod vero peſtis venenum beſtiarum reliquarum venenatarum veneno aſſimilamus congenito ac naturali, in eo vtique ipſius Galeni authoritate haud deſtituimur: vtpote qui lib. 6. de locis affectis cap. 5. expreſſe dicit à Medicis olim indubio ſancitum & concluſum

Auctoris ſententia Galeni ſuffragio comprobatur.

fuisse. *Quod in animantibus corruptio quædam potest excitari, tam vehemens, vt veneni serpentis similem habeat vim & qualitatem.* Et comment. 1. Prorrhet. contex. 17. scribit: *aliquas causas eorum quæ in corpore gignuntur, habere similem vim: & rabidorum canum, & lethalium pharmacorum veneno.* Ne verò in allegandis authoritatibus plus æquo solliciti simus: experientia quotidiana edocemur, Dipsadis serpentis morsum pesti prorsus similia producere symptomata. Id quod Lucan. poëtam minimè latuit lib. 9. dum historiam cuiusdam iuuenis Auli nomine, à Dipsade serpente vulnerati, haud minus doctè quàm eleganter enarrat, & præcipuorum quæ talem serpentis ictum subsequi solent symptomatum reminiscitur.

Inter cætera verò sitim, quam & pestis indiuiduum comitem asseruimus, miro artificio depingit, quæ sæpius tanto cætera symptomata morbi pestiferi superat interuallo, vt nullo potus genere domari superarive queat.

Causa verò tantæ sitis non nisi perenni biliosorum ac venenatorum humo-

Cur sitis in peste nimia. rum, in ventriculi ac præcordium regionem affluxui, ac siccarum exhalationum ex adustis quodammodo intestinis ad regionẽ superam eleuationi adscribi debet: quæ quidẽ eleuatio dum oris concauum subit, eius superficiem mira ratione desiccat, prout inspiratione quæ ore fit hiulco, & fumum reddit clibani fumo simillimum, manifestò comprobatur. Hinc fieri solet, quod ore ferè semper sint hiante & aperto. Natura quippe tam infenso hosti potiùs, quàm hospiti velocẽ exitum expiratione molitur, simúlq; inspiratione flaccescentia ac quodammodo tabescentia interiora viscera, quantũ in se est, recreare meditatur. Vnde haud mirum si linguæ asperitatem comitetur nigredo. Exhalatio *Cur lingua in peste affectu nigra.* quoque hæc tanta quandoque acredine prædita est, vt non tantùm vuulam, ac interiora gutturis cum linguæ superficie erodat: verùm totius oris concamerationi qualitatem hanc suam indat & communicet.

Atque horum quidem accidentium modo enarratorum pleraque, à plerisq; qui materiã hanc lucubrationibus suis

illustrandam susceperunt, melioris notæ Medicis minimè prætèrita sunt. Ac in primis anhelitus graueolentia ac fœtor, nec non prædicta oris excoriatio, quæ signa huiusce morbi lethalia omnes passim agnoscunt Nam vt Hipp. dicit in Progn. *Fauces vlceratæ cum febre graue malum.* Lucretius etiam symptomatum in lingua apparentium mentionem facit versibus sequentibus.

Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu grauis, aspera tactu.

Anhelitus verò fœtorem sic effert.

Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.

Auicennas quoque de fœtentis anhelitus symptomate sequentem in modum scribit: *Plurimi ex istis quorum anhelitus fœtet, ex primis moriuntur: signumque est putredinem iam in corde esse confirmatam.* Fracastorius quoque lib. 2. cap. 4. de morbis contagiosis, hoc ipsum inter symptomata pestis mortalia præcipua refert cap. 10. dum refert verbis expressis: *Quorum anhelitus præter solitum immodicè fœtet, omnes moriuntur, quod putredo in corde omnino confirmata sit.* Ra-

Vnde putredo oru oriatur.

tio horum pronunciatorum est, quod in genere omnis excrementorum fœtor, in quocunq; etiam morbo, signum existat pessimum & mortale, veluti odor quidam à naturali plurimum distans, vt pote qui vniuersalem interiorum corporis humorum, corruptionem portendat, eosdemq; penitus labefactet & deiiciat.

Quodnam è pustulis siue exanthematis quæ pestiferis superueniunt, fieri debeat iudicium.

Symptomata verò pestis mortalia in exteriori corporis habitu apparẽtia, sensibusque tactus & visus exposita, qualia sunt pustulæ malignæ, exanthemata, anthraces &c. examen & discussionem recipiunt non minus, quàm authoritatem obuiam atque perspectam. Hæc siquidem cùm omnẽ fermè pestem concomitari soleant, vel ipsi innotuere plebeculæ.

Hæc exanthemata siue maculæ & pustulæ, quæ corporis superficiem deformant, sunt efflorescentiæ siue fructus, quæ tum à peste febrique pestilentiali, tum etiam ab omnibus morbis epidemicis quadam qualitate maligna concomitatis producuntur. Vbi obiter nota: licet hæc si in morbi principio appa-

reant, ſymptomatica potiùs ſint dicenda quàm critica: attamen prout tardiùs celeriuſve vel apparent vel diſparent (quorum poſterius conatum naturæ arguit irritum) proque diuerſitate apparentiũ colorũ (qui quidem ſi liuorem cum duritie vel nigredine cõiunctum habeant peſſima quæq; præſagiunt) ex his quoq; varias fieri prænotiones. Quod ſi critica die hæc ſuperuenerint, ac certam diadoſeos ſeu tranſlationis ac propulſionis materiæ morbificæ ad ſuperficiem exhibeant coniecturam: atteſtantur naturam veneno cauſaque morbifica hactenus oppreſſam, collectis copiis ab iiſdem ſe vindicare harum macularum ſiue exanthematum beneficio, ſi præſertim ante tales eruptiones natura ſponte, vel arte adiuta, manifeſtam euacuationem, citra notabilem viriũ reſolutionem molita fuerit. Galen. quippe lib. 5. meth. cap. 12. vbi aliquot adoleſcentum à peſte liberatorum meminit, in quibus omnibus critica hæc exanthematum eruptio conſpiciebatur ait: *Hi vero ex peſte cõualuiſſe mihi videntur, eo quod ante fuerit præſiccatũ & præpurgatum corpus: etenim*

vomitus nonnullis ipsorum adfuerat, & aluus omnibus est turbata, & sic iam euacuata. His qui seruandi erant, exanthemata nigra per vniuersum corpus affatim apparebant, multis quidem vlcerosa, omnibus autem sicca, & erat conspicuum aspicientibus, putrefacti in febribus sanguinis esse has reliquias, quasi cinerem quendam propellente ad cutim natura.

Purgationes in peste sunt aliquando necessaria.

Ex modo citato loco Galeni manifestò apparet, error eorum qui cæco quodam metu (ne scilicet natura impediatur ác à talium exanthematum &c productione per purgationem auocetur ab omni prorsus euacuatione in peste reliquisque morbis Epidemiis abstinẽdum, credulæ muliercularum coronæ tremula voce conantur persuadere. Quod enim expressissimo textui Galeni vbi ait, *quibus vel per vomitum vel per aluum corpus præpurgatum fuisset*, obiiciant, planè non habent. Norunt enim vel medicinæ tyrones, artem dum naturam quo vergit aut vergere debet, dextrè imitando iuuat: nunquam posse aberrare. Cordatè itaque contra hos mulierosos homines concludimus, in dictis morbis ad imita-

tionem naturæ, cæteris paribus purgationem per vomitum, aluumque plerumque vtiliter administrari. Vt nihil dicam de plusquam inepta ipsorum in arguendo pueri!itate: siquidem tantùm abest vt tales euacuationes naturā talia exanthemata meditantē, ab intento suo abducant, vt eius potiùs conatus prosperent, ac dirigendo quodammodo accelerent, modò sint specificæ & ad propulsandum venenum aptæ. *Quæ purgationes in peste accommodata.*

Modò dicta non minus quoque in variolarum & morbillorū eruptione sunt obseruāda, in quibus hæc exanthemata, morbilli, variolæve, principali quadā intentione, seu robore naturæ, & non vi morbi producuntur. Siquidē in his quoque morbis quidam è vulgo supra dicta ratione decepti, vt purgatione, sic sanguinis missione interdicunt: eò quòd malè censeant tales molitiones artificiosas, naturæ laudabilem cursum non modò interrumpere, verùm etiam planè inuertere, dum causam morbificam, quam ipsa à centro ad circumferentiam in animalis salutem ablegare totis annititur viribus, ad centrum in quo prin- *Cautela in morbillis & variolis obseruanda.*

cipium mali & fomes, purgatione in primis reuocari clamitant. Vt autem huius sententiæ fallitas apertiùs conuincatur: dicimus à diuina munificentia data generi humano esse purgantia specifica, certisque morbis appropriata, quæ si in decoctionibus, syrupis &c. bezoardicis & cordialibus, specifica quadam proprietate corruptioni ac venenis in genere aduersantibus omnibus, propinentur, maximo ægrotantium bono, citraque vllum periculum, materiæ morbificæ non contemnandam partem foras eiciant, & tantundem de morbi vehementia demant. Atque ita natura à tanta mole, cui sustinendæ vel etiam excutiendæ par antea non fuerat miris modis subleuata ac liberata, quod ex fomite mali reliquum, facilè ipsa digeret, & per commodas vias è suo territorio eliminabit. Si vero totum hoc naturæ cõmittendum putemus: periculum sanè fuerit, ne ab hoste iam diu pressa plane opprimatur.

Authoris sententia rationibus confirmatur.

Quin & ipsa sanguinis missio, si febris pestem comitetur, adsit plethora vera, & vires simul cum ætate ægrotantis id permit-

Quando vena tempore pestis incidenda.

permittant, tuto adminiſtrabitur. In quibus tamen probè diiudicandis maxima opus eſt Medici dexteritate & prudentia, vt pote ex qua ſola ſæpe in grauioribus eiuſmodi malis, pendentis litis dependet exitus.

Quod porro ad carbunculos & anthraces attinet, illi vulgò habentur indiſtincti, eo quod idem à Græcis dicatur: nos verò inuicem diſcernimus, & pro vno eodemque malo minimè habemus: cùm priores à ſale arſenicali magis ſeptico oriantur, & erodente. Ac à carbunculis quidem Hippocrates incipit lib. 2. Epidem. dicens: *Carbunculi in Cranone æſtiui.* Et in ſect. 3. lib. 3. vbi ſpeciatim peſtilentialia ſymptomata perſequitur. ſic inquit: *Carbunculi per æſtatem multi & aliæ quæ vocantur puſtulæ magnæ.* Galenus 14. meth. cap. 5. quoque carbunculorum peſtilentialium meminit.

Cautela circa anthraces, & carbunculos peſtiferos.

Bubones quoque peſtilentiales, (qui in lue Venerea circa inguina ſolùm pullulare conſueuerunt) ſine anthracū aut carbunculorum eruptione in peſte frequenter indifferenterque in tribus cor-

Bubones peſtilentiales quibus in locis oriantur.

poris nostri conspiciuntur emunctoriis. Fiuntque quoad conatum naturæ pari ratione omnes, per diadosin videlicet, & translationem materiæ morbificæ, dum venenum è centro & partibus corporis interioribus ad exteriores euocatur. Atque hæc symptomata vbi apparuerint, pestem iam ante formatam, ac terminis suis circumscriptã esse, iudicandum est: sin autem ante pestem tale quid conspiciatur, non symptomatis (quod hac ratione filius nasceretur ante patrem) sed præcursoris atque anteambulonis titulum nanciscetur: eius nempe *Pestis quæ est in fieri seu in via, quæque nondum periodum suam attigit*. Secus verò iudicium feratur, si quando pestem signa & indicia magis intrinseca, quæq; pectori & visceribus bellũ denunciãt, consequuntur.

Quomodo fiant.

Et quid significent.

Atq; hactenus examen sustinuere publicum symptomata pestis ea, quæ in supremo capite, itemque exteriori corporis habitu conspiciuntur: sequuntur ordine reliqua.

Ac facultatem quidem vitalem præcipuè ab huius morbi veneno oppugnari: satis testatur coniuncta cum omni fe-

rè peste respirandi difficultas, hinc Lucretius, *Respirationis difficultas pesti comes.*

Creber spiritus, aut ingens, raroq; coortus.

Itemque *sudor* circa regionem pectoris & collum ex labore & conflictu interno frequẽter erumpens copiosus. Cuius vehementis symptomatis Hippocrates meminit lib. 3. Epidem. sect. 3. dicens; *multi sudantes, & hi quidem qui perniciose habebant.* & paulò post denuo de sudoribus in peste loquens ait: *sudores intempestiui multi, frigidi perpetuo.* Lucretius verò hæc symptomata ita exprimit, *Sudor*

Sudorisque madens per collum splendidus humor.

Meminimus quoque supra pestiferis adesse solere, *tussim siccam maximeque ferinam*: quod quidẽ symptoma teste Galeno lib. 5. meth. cap. 12. omnibus ferè pestilentialib. affectionibus testatur cõmune: experientia dictum Galeni satis superque confirmante. Siquidem, morbum quem *Coqueluche* Gallicè vocamus, præ cæteris omnibus Epidemium & cõtagiosum, pestiq; secundo cognationis gradu iunctum, hac tussi sicca ac effera perpetuò se prodere manifestissimũ est, *& Tussis*

In cuius tamen rei confirmationem videre licebit elegantem locum Valeriolæ, in appendice locorum communium, capite de pestilentibus morbis.

Symptomata viscerum in peste.

Veniamus iam ad symptomata viscerum nutritioni dicatorum, subuersionē nempe ventriculi, cardialgiam, nauseā, ac vomitum.

Cardialgia.

Ac *cardialgiæ* quidem voce (licet Grāmatica notatio aliud imperare videatur) ex primis Medicinæ fundamentis notum est, minime cordis dolorem intelligi, sed ventriculi, à veteribus cordis nomine appellati, dolorificam erosionē. Atque hæc explicatio desumpta est ex Galeno 5. de locis affect. cap. 8. dicente: *Veteres cor appellabant quod à recentioribus dicitur etiam stomachus.* Cardialgia itaque, seu Cardiogmos, nihil aliud est quàm dolor ventriculi, non quidem totius sed secundum eius orificium: idque occasione insignium qui numerosi eidem inseruntur neruorum, dum ab humore eò delato acri ac bilioso, aut etiam ab alia aliqua venenosa & maligna qualitate prædito vellicantur.

Cor ventriculus olim dictus.

Quando verò natura ipsa ad humorem

hunc malignum naturæq; maxime offensum excutiendum, in vanum sæpe exurgit: sequentia ventriculi oriuntur symptomata. Subuersiones nimirũ, vomitus, & nauseæ: quæ inter se gradu distincta, omnes affectus causam malignam ac venenatam habẽtes perpetuò, comitantur: siue venenum illud intra nos genitum, siue extrinsecus introductum fuerit. Omne siquidem, citra vllam exceptionem, in genere venenum, coniunctam habens qualitatẽ acrem & malignam, continuam ventriculi subuersionem, nauseam & vomitum, ob facultatis nimirum expultricis irritationẽ excitat. Id quod ex venenis metallicis testantur *arsenicum*, & *sublimatum*. ex vegetabilibus Helleborus albus, Tapsia & cætera similia. Ex humorib. verò in corporibus nostris generari solitis, sæpeq; malignis ac virulentiam quandam redolẽtibus, dictaq; consequenter symptomata pari ratione producentibus, sunt bilis æruginosa, bilis porracea, & bilis adusta. Atque hæc dum natura molitur, quis non videt eandem, qua in artificiosa molitione seu medicatione pro-

Symptomata quæ cardialgiam comitãtur.

Vomitus à quolibet veneni genere causatur.

cedendum ſit, quaſi digito nobis viam commonſtrare.

In dictorum tamen confirmationem audiamus quæſo locum Galeni quo ait; *In ventre,* inquit, *non ſolùm morſus ſed etiam alij affectus, tum qui nauſeam in eo excitant, tum qui* (καρδιωγμὸν vocatur) *expultricem irritant.* Quibus ſanè verbis Galenus innuere videtur, καρδιωγμὸν oris ventriculi morſum eſſe.

Quid ſit καρδιωγμὸς Galenó.

Qui verò Galenum lib. 5. meth. cap. 12. legerit, videbit quàm planè ac perſpicuè inter ſigna peſtis pathognomonica, ac ſymptomata eam perpetuò cōcomitantia, *nauſeam* quoque & *vomitum* referat.

Nauſea & vomitus perpetuò comitátur.

Atque hæc in ventriculi orificio apparentia (videlicet eius ſubuerſio, cardialgia, nauſea & vomitus) frequentiſſimè adhuc alium maximè pernicioſum agnoſcunt comitem, ſingultum nempe cōuulſiuum, ab iiſdem plane cauſis, ſed intenſioribus productum.

Eſtque hoc ſymptoma plane mortale teſte Hipp. Aph. 3. ſect. 7. vbi ait: *A vomitu ſingultus malum. Maximè verò is qui ab inanitione procedit.* Duplicis enim

Singultus in peſte lethalis.

à pud Hippocratem mentionem ſingultus fieri, vnius ex repletione, alterius ex inanitione, patet ex aph.6.& 39. quibus dicit: *vt conuulſio fit ex plenitudine, & inanitione, ſic & ſingultus.* Licet agnoſcat Hippocrates (vt ex aph. 5.& 4.& ex pluribus aliis Galeni locis patet) eum qui ab inanitione eſt, altero longe periculoſiorem.

Inteſtinorum ardor peſtem conſequitur.

Reſtat vt de inteſtinorum ardore pauca ſubiiciamus. Qui enim reliquorum iam enarratorum ſymptomatum naturam probe perceperit, mente facile cõcipiet, fieri aliter non poſſe, quin hoc quoque ſymptoma neceſſariò ſubſequatur. Non aliter enim ac in vrbis cuiuſdam munitioris obſidione contingere videmus, dum venenum hoc peſtiferum corpus noſtrum non aperto Marte, ſed cuniculis potiùs ſubterraneis aggredi percipiunt ſpiritus, ciuitatis ac domicilij ſui vallis ac propugnaculis exterioribus minoriſq; momenti, hoc eſt partibus externis relictis, ad cordis vnanimiter ſe recipiunt regionem: propugnaculum videlicet ex cuius defenſione omnis reliqua ſalutis ſpes depen-

det. Quo facto, cæterisque iam locis à suo milite desertis & ab hoste occupatis, ad hanc quoque cordis arcem fit hostilis appulsus, idque conflictu sane grauissimo exorto inter spiritus æthereos & calidos, calore videlicet naturali & benigno præditos: & venenum pestiferum flagrans, calore externo & adurente comitatum. Hunc verò conflictum quid quæso aliud subsequi potest, quàm summa internorum viscerum, ac per consequens etiam intestinorum inflammatio. Cuius quidem manifesta statim se produnt indicia: siquidem à morbo detenti præ nimio quo flagrant æstu vix lodicibus ac linteis nedum aliis stragulis se tegi patiuntur, maximaque concomitante inquietudine loca frigida perquirunt. Quæ omnia à Iuberto Laurentio lib. de peste 8. docta sane manu depinguntur his verbis: *plerisque maxima,* inquit, *est inquietudo ob æstum & pectoris qua premuntur angustiam (quo etiam tempore pulsus est vehementior & inæqualis) quod suscitati vapores minus difflari & discuti possint, magisque inclusus*

Cur inflammatio viscerũ in peste ingẽs.

manens calor. Inde fit vt nuſquam conſiſtere valeant huc atque illuc agitati, & in lecto ſeſe dimouere impatientes velamenta abijciant.

Ouidius quoque æſtum hunc, quo vniuerſa ferme peſte laborantium extorreri conſueuerunt viſcera, ſequentibus verſibus eleganter deſcripſit;

Viſcera torrentur primo flãmiſque fatiſcunt,
Indiciũ rubor eſt & ductus anhelitus igni,
Aſpera lingua tumet tepidiſque arētia vētis
Ora patent, auræque graues captantur hiatu.
Non ſtratum non vlla pati velamina poſſũt,
Dura ſed in terra ponunt præcordia, nec fit
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore feruet.

Dum viſcera cæteræque corporis partes interiores, ratione enarrata, potius officinam Vulcani quàm naturalis œconomiæ culinam moliuntur, ſpiritibus ipſorum à ſulphure quodam nitroſo feruente & febrili, ſicque violentiſſimo ac proprium domicilium conſumente, magis magiſque torrefactis, ac in tantam ſubtilitatem, quam eorundem diſſipatio proxime excipiat eleuatis, con-

tingit, ex natura antiperistaseos, vt corporis exteriora præ frigore & stupore comitante interim rigescant, motuque suo priuentur. Quo tempore vita è filo pendente tenui, ni diuina omnipotentis interuenerit misericordia, mors præ foribus victrix adstat, iamque triumphum meditatur.

Breuis supra dictorum epitome.

Atque ita hactenus proposita descriptione, quasdam velut vmbras & colores induximus, ad faciem pestis Hippocratico penicillo delineandam, quatenus ei tempora depressa, oculos excauatos, nasum acutum, nares diductas, & similia affinximus. Id autem ratione pestium quæ alicuius sunt durationis præstitimus, non vero illarum quæ homines subito è viuis tollunt interitu, nec idcirco faciem vllo modo immutant. Secus vero in morbis acutis accidit in quibus vultus pallidissimus & aspectu fœdissimus mortem propinquam inducit. Id totum autem ad imitationem Lucretij expressimus, qui hac graphica pestem veluti sub oculos subijcit descriptione.

ad supremum denique tempus
Compressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cauati oculi, caua tempora, frigida pellis
Duraque inhorrebat, rictum frons tēta meabat,
Nec nimio rigida post strati morte iacebant.

De signis prognosticis, cæterisque pestis stupendis effectis: in primis vero horrore, quem vniuerso generi humano incutit hæc furia.

CAP. IIII.

DE pestis præsagiis ab Hippocrate 3. Epidem. propositis, dictum satis: quibus, in doctiorum gratiam ac pleniorem paulo ipsius rei tractationem, sequentes insuper prognosticationes placet annectere. *Indicia pestis & præsagia diuersa repetuntur.*

Harum autem quædam desumuntur ab Eclipsibus Solis & Lunæ, à Cometis, cæterisque meteoris igneis in supera aëris regione apparentibus. Item à rubore cœli diurno, ac diuersorum motuum ac figurarū varietate subdistincto: *A cælo.*

quæ omnia sinistro suo aspectu si non subitaneam luem: tamen eam tandem adducunt,& huuc suum veluti posthumum generi humano obtrudunt.

Ab anni tempestatibus.

Quatuor quoque anni temporum decursus præter naturam: vt ver calidum & siccum, æstas calida & humida, non minus ex sententia ipsius Hippocratis, quàm & terræ motus, pestem mortalibus præsagiunt.

A terræ motu.

Sic & extraordinaria quædam nubium sterilitas, vel ipsas fontium perennes desiccans scaturigines, non minus quàm si continuo quasi madore cœlum destillet, firmum ac stabile pestis præsagium esse solet.

A nimia siccitate vel humiditate.

Quin & ex ipsa morborum classe pestis suos habet præcursores: si nempe frequentiores morbilli ac variolæ communiter exerceant ætatem puerilem, siue crebræ ex sententia Galeni phlegmones & carbunculi grassentur.

A morbillis & variolis frequentibus.

Ac licet vulgi hominum tanta capacitas, quæ de sinistris cœli aspectibus dextre iudicare queat, non existat: nouit tamen pestis præsagia sumere ex plurimis aliis, vt animãtibus ac insecto-

rum præcipue genere. exempli g. si plus solito campi scateant, domusque infestentur muscis: lecti cinicum defœdentur odore: à pulicibus grata interpoletur quies: erucæ hortos, ac cicadæ agros depopulentur: sique similium insectorum maior exoriatur copia, infallibiles sane proiicere solet pestis futuræ populus coniecturas. Itemque si auiculæ admiranda quadam, in aëris mutationibus tam percipiendis quàm diiudicandis, naturæ subtilitate præditæ, aëris incipientem corruptionem percipiendo, suæ præcipue saluti consulant, & pullos in prædam fami exponant. Vel si armentorum gregumque numerosa repente strages præcedat, quæ quidem venenatos terræ vapores prima omnium excipiunt, eo quod videlicet inter pascendum capita in terram gerant prona.

A nimia insectorũ copia.

Ab insolita auium fuga.

A repentino armentorum interitu.

Vt vero hac in parte vel ijs, qui nimia vt ita loquar, religione increduli, omnem plane humanam prouidẽtiam, sicque prudentiæ partem præcipuam, quod ipsi ea careant vt impiam ac impossibilem reijciunt os obturemus: quæ

Supra dicta prænotiones auctoritatibus & exemplis confirmantur.

de pestis præsagiis modo attigimus authoritate & exemplis confirmemus.

Legimus in Tito Liuio historiam, post ipsum à Sabellico suis circunstantiis copiosius paulo exornatam. Anno videlicet 290. ab vrbe condita, L. Ebutio, & A. Seruilio Consulibus, cœlum tempore multo omnium cum stupore animique consternatione, apparuisse in forma flammæ ardentissimæ. Hoc vero cœleste signum breui post maxima subsecuta est pestilentia, internecionis suæ initia ducens ab equis & bobus: hinc progrediens ad capras & oues, tandemque ipsos opiliones. Paulò verò post ipsa vrbe contagio obsessa tanta hominum subsecuta est strages, vt vespillonibus deficientibus, ingentibus excauatis fossis, absque ceremoniis ac ordine vllo iniicerentur demortuorum cadauera.

A cælo.

Consulibus quoque Cornelio Cosso & T. Quintio Pœno, tanta Romanum tractum exercuit siccitas, vt tam fluminum quàm fontium totalis ferme subsequeretur sterilitas, animantibus brutis siti pereuntibus quàmplurimis. Paulo uero post earum reliquias inuasit species

A siccitate.

ſcabiei malignæ prorſus ac peſtilentialis, adeo vt & ipſos ruricolas inficeret, ſicque facile contagium in vrbem tranſportaretur. In quam ſemel ingreſſum non magis hominibus quàm prius beſtiis pepercit. Huiuſque peſtis præter Liuium, Sabellicus quoque meminit, Virgilius Æneidos 3. deſcribit huic plane ſimilem his verſibus.

Linquebant dulces animas & ægra trahebãt
Corpora, tum ſteriles exurere Sirius agros,
Arebãt herbæ, & victũ ſeges ægra negabat.

Neque vero hoc loco exemplis certare animus eſt, nimiam videlicet anni conſtitutionẽ, cæliue ſtatum plus æquo ſiccum, peſtis ſolere inferre contagium: verum potius in huius rei cauſas paucis inquirere lubet. Ex quarum ordine, immoderata præcipua videtur eſſe ſiccitas, quæ frugibus debitam denegat maturitatem, dum videlicet principio eas è terræ gremio obſtetrice manu, at præcipiti nimis euocat, nutrimẽtum dein vberius, poſt parcius largitur. Vnde neceſſario ſemicoctæ, ſeu potius inæqualiter (eo quod extrinſecus ſint aduſtæ, intrinſe-

Cur nimia cæli ſiccitas peſtem inducat.

cus sint adustæ intrinsecus verò adhuc plane crudæ, instar carnium nimia ignis violentia adustarum potius quàm tostarum) indigestionis, variarumque cruditatum causa existunt. Quibus adde, immensam hanc siccitatem, humores quoque corporis nostri torrefactos primum inspissare, qui tandem in atram (vnde anthraces postmodum progerminare solent, & carbunculi) bilem conuertuntur.

Quin eadem nimia siccitas, spiritus nostri corporis caloréque natiuum dissipando, cunctas illorum functiones euertit, roburque imminuit. Quæ, tanquam vmbra corpus, postea subsequuntur digestiones prauæ, cacochymiæ humorumque putredines, quibus tandem, vel ipsa in corpore nostro diuturniore mora, ingenerantur malignæ & pestiferæ qualitates.

A humiditate.

E contrario vero, anno 194. vrbis conditæ, qui ob cõtinuas à mense Octobri ad Aprilem vsque pluuias, annus pluuiarum dictus fuit, nimia de cœlo descendens, corporaque omnia diffluere faciens humiditas, non minoris quoque

que

que contagij in locis aquosis, quale totum fere Belgium existit, autor extitit: (de quo consulere licet Iacobum Meierum) vtpote quæ non tantum omnium quibus vesci consueuimus naturalem temperiem inuertendo, pessimum animantibus præstiterit nutrimentum, verum etiam probos corporis nostri succos pari ratione ad pestis seminarium facilius recipiendum disposuerit.

Cur nimia humiditas nos peste reddat obnoxios.

Anno vero 217. vrbis conditæ M. Cornelio Megalinensi & L. Papinio Crasso Consulibus, ingens terræ motus, maximæ subsequuturæ pestis fuit nuntius.

A terræ motu.

Anno primo regni Vespasiani (quo & capitolium Romanum incendio vastatum est) tres insigniores vrbes in regno Cypri terræ motu subuersæ, vniuersæ Italiæ pestem maximam præcesserunt, ita vt Eusebio teste Romæ quotidie decem hominum morerentur millia. Cuius quidem rei ratio spirans nec paucis incognita hæc adferri potest: quod videlicet per talem motum, terræ quodammodo reserata penetralia re-

Cur terræ motus pestē præsagiant.

clusaque viscera diutiùs hiantia, malignos ac pestiferos, ex bestiarum aliorumque quæ alit, nascentium venenatorum, speluncis ascendentes, emittant vapores & halitus quam plurimos.

Exempla pestis procreata.

Famem quoque insigniorem per totam ac vniuersam aliquam prouinciam se extendentem, communiter pestem portendere, historici de territorio Romano loquentes, pluribus in locis testantur.

A Fame.

Quinetiam pestem, famemque coniunctis quodammodo viribus hanc Vrbem tanta cum vehementia afflixisse sæpe legimus, vt vel durissimæ ceruici horrorem incutere sola historia queat. Exempla huius rei contigerunt anno vrbis conditæ 300. Consulibus P. Curiatio & S. Quintilio. Item anno 320. Consulibus M. Fabio Vitulano & M. Floccio Flaccinate. Sic anno 341. Consulibus Q. Fabio Ambusto, & C. Furio Parillo. Denique anno 361. L. Valerio Porcio & M. Manlio Capitolino Consulibus.

Cur famem pestilentia subsequatur.

Sin autem huius rei causas rimemur penitiores principio reperiemur, tria

hæc, *Pestem, Famem, & Bella*, præcipua esse Dei omnipotentis quibus mortalium visitare iniquitates solet flagella, vt patet ex Dauidis historia, cui Deus ipse ob duo quæ commiserat peccata maximè enormia, adulterium videlicet, & homicidium, inter hęc tria pœnarum genera electionem permisit. Hæc autem aliquando ita inter se cohærent, vt vel ratione à se inuicem vix separari posse videantur: vno videlicet alterius causa existente proxima. In cuius quidem sententiæ confirmationem, nisi scopi nostri principalis potior habenda esset ratio, adferri possent historiarum myriades. Verùm enim verò cum Medicum potius agamus quam historicum, sufficiet nobis testimoniis & rationibus aliorum Medicorum, famis, & pestis inter se cognationem, ac quasi reciprocationem demōstrasse. Galenus lib. 1. de bonitate & vitio succorum, meminit pestis quæ Romam afflixit crudelissimè, quamque continuo excepit haud mitior fames. Auenzoar Arabs idem lib. 3. tract. 3. cap. 4. testatur. Plutarchus

quoque in vita Alexandri narrat, postquam in expeditione Indica milites eius maxima cum fame diu multumque fuissent conflictati, variisque promiscuè ac pessimi succi herbis, foliis, radicibus, truncorum corticibus, quin & cornibus, ac demortuarum bestiarum semiputridis vesci cadaueribus coacti fuissent: pessima hac victus ratione, tantam non tantum putredinem, sed & qualitates contraxisse venenatas, vt in ipso reditu, post tam varios exantlatos labores, peste à veneno in propriis ipsorum corporibus genito orta, miserè fere omnes perierint.

Fames & pestis idem ferè sonant Græcè.

Deinde ex similitudine seu potius identitate vocum Græcarum, duo hæc mala exprimentium, quæ sunt λοιμὸς & λιμὸς: quis naturarum quoque in ipsis similitudinem significatis non arguat.

Vtrumque satis conuincit Delphicum oraculum, quod cum consulentium animos, celeritate, qua in vocum harum altera vtebatur pronuncianda, reliquisset in suspenso: vtrum videlicet horum duorum malorum ab

Digitized by Google

ipsis expectandum esset: hoc ipso satis significauit, vtrumque simul (non aliter ac eorum nomina in vnum quasi contraxerat) hoc est *Pestem & famem* coniunctis viribus Græciam afflicturum, id quod & factum est anno secundo post bellum Peloponesiacum.

Inter bestias vero seu potius insecta, quæ sua abundantia in hoc Galliæ nostræ regno pestem vel alium saltem aliquem popularem morbum prænunciare solent: primum sibi locum vendicare videntur Cyniphes insectorum alatorum genus, qui sæpe ternos aut quaternos annos continuos, verno tempore, maximo exercitu arborum genus vniuersum operiunt, quique dum folia omnia depascuntur, ipsorum quoque fructuum partim maturitatem præcipitant, partim ipsos corrumpendo quandam annonæ charitatis speciem introducunt: præcipuè verò quod ex maxima aëris corruptione pronascantur, certissima contagia prænunciant. Hanc tamen aëris corruptelam homines prudentiores, qui de salute tum amicorum tum propria sunt soliciti,

Exemplum pestilentiæ ab insectis producta.

tam euacuatione prauorum humorum in corporibus per hyemale tempus progenitorum, quàm diætæ mutatione facile declinant. Ad cuius confirmationem facit locus Sabellici lib. eius. 9. En. 5. quo enarrat Africam aliquando tanta locustarum copia fuisse repletam, vt non solum omnes herbas arborumque folia, verum & fructus ipsos depascerentur: quibus postmodum ab Austris in mare ipsum deturbatis, tanta subsecuta est putrefactio aquarum, vt breui post vniuersus inde inficeretur aër, ac tantam secum introduceret pestilentiam, vt in regno Africæ vndecim centena hominum millia, breui temporis spatio interirent. Quin & Africæ terminis circumscribi se non passa est hæc lues, sed mare in Italiam, Romam vsque transuecta, maximam quoque inibi stragem exercuit, vt videre est apud Augustinum libr. 3. de Ciuitate Dei cap. 31.

Præsagitur aliquando pestilentia per prodigia.

Hîc quasi in transitu notare lubet, pestem quandoque etiam non naturalibus præsagiis portendi, vt patet ex

miraculo, ſeu mauis vocare præſtigio, quod in vrbe Lauinia accidit, Conſulibus L. Æmilio Paulo, & En. Belio, lachrymas effundente ſimulachro Iunonis ſoſpitis, quas tanta mox hominum peſte ſublatorum eſt ſubſequuta internecio, vt tota ferè ciuitas incolis orbaretur: vide Iul. Obſeq. c. 13. de prodigiis.

Neque hic moramur Criticorum cenſuras, quibus frequentiorem hiſtoriarum allegationem, in hoc tractatu à nobis factam, minus placere haud ignoramus: ſola quippe voluptate & vtilitate ſumus contenti, quæ ex illis ad plurimos propalatur.

Quanta ſit peſtilétiæ malignitas & horror.

Quod ſi Furiæ huius, qua inter necandum vti ſolet, ſpectes crudelitatem, vix fieri poterit quin ingemiſcas. Primo namque corporum noſtrorum ſtrage non contenta, manifeſtam ingenerare ſolet optimè alioquin natorum animis impietatem: dum nimia peſtis formidine officij ac charitatis qua proximo ſuo obligati ſunt, turpiter obliuiſcuntur.

Quanta enim mentis conſterna-

tione videas, peſte domum ſeu familiam aliquam infeſtante, paruulos quorum ſpes omnis à maioribus dependet deſeri, filios à parentibus, parentes à filiis, vxores à maritis, & maritos ab vxoribus: Idque tanta animorum exolutione, (cui propellendæ ne ipſa quidem ars Medica æquiualens adhuc reperit remedium) vt vel ex ipſorum Medicorum genere, nulli, aut ſanè pauciſſimi reperiantur, qui non huius Megæræ inexorabilem tyrannidem remis veliſque omnibus, vt aiunt, fugiant. Quæ ſæpe ex Oriente in Occidentem, è Septentrione in Meridiem, mirâ ſe recipit, & omnes circum regiones populatur, velocitate: quæque clanculum dum nos maximè liberos ab eius incurſionibus credimus, à tergo adoriens, ſine diſcrimine, non modo ætate prouectiores, ſed & iuniores, viros & fœminas abripit:, ac non ſolum populoſiſſimas ciuitates verùm & integra regna, ſæpe momento in ſolitudines ac deſerta tranſmutat.

Neque verò crudelitas eius, obiectum in quo exerceatur ac occupetur, amplũ satis reperit genus humanum cæteraq; animantia, verùm & in ipsum genus vegetabilium, virus suum frequentissimè effundit, diciturq; hæc infectio à Græcis ϛροβολισμὸς, Latinis syderatio.

Pestis arbores aliquando adoritur.

In summa si calculus eorum qui diuersis in locis vel vnica die peste occubuerunt instituendus à nobis esset, myriadum myriades facillimo labore colligeremus. sufficit ergo in huius rei fidem sequentes allegasse historias.

Memorandæ pestiletiæ quæ olim contigerunt,

Seleuciæ.

Referunt antiquitates, olim in Seleucia templum Apollini sacrum inprimis fuisse celebratum trunco quodam seu cista deaurata, in qua maximum thesaurum fama mendax ferebat asseruatum. Cùm verò profani quidam milites etiam ipsi Deo eiusque cultui consecratis quantum in ipsis est non parcentes, auaritia obcæcati, sacrilega manu dictam cistam aperirent, vt recondito in ea thesauro potirentur: hanc prædam reportarunt, vt ex infesto illinc prodeunte, ac in vniuersum mox aërem se extendente vapore, non solùm

Seleuciæ vrbs, verùm etiã vniuersa Babylonia, mox & Græcia, tandemque ipsa inficeretur Italia: ac tanta subsequeretur pestilentia, cui vix similem ab historicis reperias descriptam.

Romæ. Regnante Imperatore Commodo, prout referunt Dion, Nyssenus, & Xyphilinus, contagiosi huius veneni in Italia tanta fuit infestatio, vt in vrbe Roma quotidie iugularentur duo hominum millia.

Constantinopoli. Volaterano teste sub imperio Leonis Isaurici, Constantinopoli, paucis diebus Pestis gladio cecidere, ter centena hominum millia.

Iacobus à Partibus quoque meminit pestis, quæ anno 1345. quinque annorum continuorum spatio, mediam vniuersi humani generis partem è viuis sustulit.

Florentiæ. Anno salutis 1400. paucis diebus Florentiæ quæ vrbs est Italiæ, peste è viuis discessere, triginta hominum millia.

in Germania Ac vt parentum quoque nostrorum refricemus memoriam, traditum ab ipsis habemus, anno 1529. contagiosum quendam ac peracutũ morbum, quem

quòd ex Anglia primùm aduolasse crederetur sudorem Anglicum nominabant, tanta cum vehementia vniuersam Germaniam afflixisse, vt homines infinitos 24. horarum spatio perimeret. Testanturque historiæ, hoc malum paulò ante in Angliæ regno sub Henrico VII. ob nimiam hominum pariter ac bestiarum internecionem, tantam desolationem inuexisse, vt aues syluas inhabitantes contagij metu nidos, feræ cauernas, serpentes cum reliquo subterraneorum genere incognitos suos recessus, in vanum desererent. Id quod ipsorum demortuorum hinc inde per campos iacens multitudo satis commonstrauit. *in Anglia.*

Sed quare è longinquo accersimus id quod præ foribus nobis versatur. Anno siquidem 1466. hæc Parisiorum vrbs, paucissimo tempore, quadraginta ciuiū suorum peste iugulatorū conspexit millia. Ricio Neapolitano referente. *Parisiis.*

Cuius porro præ horrore, vt cum poëta loquar, non stent comæ, dum legit inauditam illam quam pestis in Galliæ vrbe *Aix en Prouence* exercuit stragem. Eius siquidem tanta fuit maligni- *Aquisgranl.*

tas ac subita pernicies, vt vel infectorum anhelitus quamcunque sani corporis partem contingeret, eam continuò plurimis ardentissimis pustulis coinquinaret: pluribus etiam mensæ accumbentibus, cibosque interdum deglutiendo, animam vomentibus. Vnde non absque causa tanta animorum suborta deiectio, vt plurimi eorum, ac si de interitus sui hora diuinitùs fuissent admoniti, semet viuos sanosque sudariis insuerent ipsi, certò scientes post mortem, qui hoc charitatis supremum munus ipsis præstaret, fore neminem.

In Gallia, & præsertim Lugduni.

Silentio hoc loco præterire placet pestem nostri temporis, quæ non tantùm Lutetiæ Parisiorum, verùm & apud Lugdunenses, aliasque Gallici regni insigniores regiones mira velocitate vita spoliauit ciues innumeros, eadem planè qua Londini Angliæ vrbe ratione.

Leonina porro contagij huius rabies, vulgari hominum carne satiari nescia, loco bellariorum fortissimos ac literatissimos quosque, quin & eos qui dum cunctis proderant & nemini nocebant, vitam degebant innocentissimam, ab-

ſumpſit. Vt latè patentem ſuam in omnes paſſim, tot cladibus manifeſtaret dominationem.

Ne pigeat quæſo, in præcipuorum heroum ab infenſa iſta Erynni in duello ſuperatorum, commemoratione paucula moras nectere.

Furius Camillus licet annum ætatis attigiſſet octogeſimum, eius tamen declinare laqueos non potuit. Eius manu cecidit Imperator Antoninus. Hoſtilianus Perpēna eo ipſo temporis momēto quo imperium Romanū inuaſiſſet, huius tyrannidi colla ſubdere, ac imperij gubernacula deponere coactus eſt. Alphonſus XI. Hiſpaniarū Rex, cùm iam arces plurimas armorum vi, ſceptro ſuo adiecturus eſſet, herbam victricem peſtilentiæ porrexit. Michaëli Mauroceno Duci Venetorum, ab huius inſidiis ne in proprio quidē palatio cauere conceſſum eſt. Conſtantino quoq; Imperatori cum coniuge hunc vitæ terminū fuiſſe fatalem prodiderunt. Ioannem Ziſcam Bohœmum ac Huſſitanorum Ducem, dum omnibus ſuis hoſtibus terrori, vel nomine tenus, eſſet maximo,

Viri præſtantiores peſtilentia ſublati referuntur.

Duces bello fortiſſimi.

in momẽto ſcena immutata à peſte abreptum ſuis mœrori eſſe cœpiſſe domeſticis Æneas Syluius teſtatus eſt.

Viri literati, Quàm verò præſtantiſſimorum quorumuis ingeniorum omnique perfectionis genere cumulatorum hac in parte putamus eſſe prærogatiuam? planè nullam. *Poëtæ,* Poëta Oppianus in arte quam de venatione & piſcatura vt omnibus numeris abſolutam, ſic carmine deſcripſit elegantiſſimo, indeque non vulgaria præmia ab Imperatore retulit: dum huius feræ non dico domãdæ, ſed tantùm à finibus ſuis fugandæ modum ac rationem prætериiſſet, ab ea ipſe miſerè dilaniatus eſt.

Philoſophi, Subtilitas Palladij & Xantippi philoſophorum, non eò vſque ſe propagauit, vt huius hoſtis technas amoliri & præ- *Iuriſconſulti,* cauere potuerit. Nec iuuit Ioannem Andream prudentum iuris reſponſa in primis calluiſſe, eò quod impar nimis *peſte occubuerunt.* illi cum atroce aduerſario decertatio in- *Hermolaus Barbarus.* cubuit. Nec iuuit Hermolaum Barbarum ſcientiarum varietas, qua omnibus maximæ extitit admirationi. Alexiteria *Cõradus Geſnerus.* Conradi Geſneri Medici Tygurini, quæ

callebat & habebat varia, in pestis assultibus ipsum destituerunt. Hic siquidem Gesnerus, quem ob cumulū multiplicis eruditionis in ipso residentis coaceruatum, Germaniæ Plinium meritò nominare possis: postquam nocte præcedente se serpentis ictu vulneratum somniasset, huiusque somnij verissimus interpres ipse extitisset, dicens se anthrace pestilētiali correptum iri: paucis post dieb. anthrace in sinistra mamilla, quinto ante eius obitum die apparente, ex hac miseriarum valle ereptus est, 13. Nouemb. anno 1565.

Quòd si aliqua saltem ratione huius mali furias demulcere datum mortalibus esset, virtus profectò morumq; probitas, ac vitæ sanctimonia, an non in hoc ordine primas obtinerent? Nullum sanè hac de re dubium apud quenquam esse arbitror. Verùm enim verò occulto ac imperscrutabili decreto nōn raro videmus hanc cladem à domo Dei incipere. In cuius quidem confirmationem exemplum quo vix putamus ex cunctis historiarum momentis erui posse illustrius allegabimus, S. Ludouici Galliarū S. Ludouicus.

Regis. Sanctus hic siquidem ac Christianus Rex, in obsidione Thunensi anno 1270. die 25. Augusti, vnà cum filiolo à peste obsessus, placidè in Domino obdormiscens, hanc mortalem domum eius tyrannidi tradidit.

Ac licet quàm plurima alia à nobis adduci possint exempla similia, tamen breui perspicuitati, quantum in nobis est studentes pro conclusione huius capitis subiecisse sufficiat, ea quæ Thucydides, Galenus, Lucretius, & Manilius narrant accidisse iis, qui è magna illa Atheniensium peste euaserunt. Videlicet quòd inter alia symptomata ac cicatrices, quas post cruentam illam victoriam circumferre cogebantur, isthæc fuerint: tanta videlicet præteritorum (quæ reliquarum animalis facultatis potentiarum haud exiguam debilitationẽ necessariò arguebat) obliuio: vt eorum quidam ne parentes quidem proprios agnoscerent, ne dum amicos & vicinos, alij insuper proprij etiam nominis obliuiscerentur; alij præterea visu priuarentur. Alij paralysi manuum corriperentur: alij generandi organis orbarentur.

rentur. In aliquibus verò dicti veneni tantæ se manifestabant reliquiæ, vt lymphaticorum instar ac ratione carētium, per plateas & vicos discurrerent. Vnde sanè manifestum euadit, hoc pestis venenum quandoque non solùm vitalem, sed & animalem simul oppugnare facultatem. Cuius quidem obseruatio, in abstrusiorum pestis causarum peritiore inquisitione reseruatur.

Variæ ac diuersæ pestis efficientes causæ externæ & internæ, antecedentes & coniunctæ: item de peste cœlesti breuis enucleatio suscipitur.

CAP. V.

QVAM plurimi philosophorum non minus doctrina quàm authoritate graues, sapienter sanè atque iudiciose hanc rerum vniuersitatem in duos diuisere globos, superiorem videlicet & inferiorem: illum ætherea regione comprehensum appellantes cœlestem, hunc verò elementarem. Simul & mirabilem illam inter vtrumque harmo-

Mundi in duas sphæras siue globos diuisio. niam, seu συμπάθειαν eousq; propagarunt, vt omnium quæ in inferiori hoc globo conspiciuntur, archetypum in superiori reperiri, constanter docerent: differentia in solo perfectionis gradu collocata. Nullus enim dubitat quin cœlestia elementaribus spiritualia magis & formalia, hæc verò illis magis sint materialia & corporea Cùm verò hac de materia in aliis nostris operibus, tum ex professo lib. 2. magni speculi mundi egerimus: hoc loco τὸ ὅτι indigitasse sufficiet, simul facta mentione eorum, qui hanc præ cæteris illustrasse speculationem videntur: *Vnde prædicta diuisio depromatur.* Vt sunt magnus ille licet obscurus Hermes Trismegistus, in tabula sua smaragdina: Ioannes Picus Mirandula in suis Hepta. Franciscus Georgius Venetus in harmonia mundi. In primis verò Marsilius Ficinus oculatissimus ille Platonis interpres in commentariis quos scripsit in Timæum.

Pestis in cœlestem & Elementarem diuisio. Ad huius mundanæ diuisionis imitationem, nos quoque pestem diuidemus in cœlestem, sic dictam, quod causæ eius efficientes magis subtiles & spirituales eo ipso originem sublimiorem

arguere videantur: & Elementarem, vt pote cuius causæ prioribus magis corporeæ, ac materiales, sicque minus obscuræ seu occultæ nobis existant. Ac cœlestium quidem pestilentiarum causæ ab Astrologis, teste Cardano lib. 2. de venenis, collocantur in planetarum coniunctionibus ac aspectibus sinistris, exempli gratia Iouis & Saturni: item Martis Iouis & Saturni, Martis & Saturni, aut Iouis & Martis: sique fiat sub signis aëreis, puta aquarij, libræ, scorpionis, vel etiam sub geminis, & virgine, ecclypsi simul Solis aut Lunæ superueniente. Tunc enim aiunt præsentissimam ac maximam portendi pestem: *Tanquam fatali ac destinata mundi lege: conscia enim fatorum ab eis habentur sydera.*

Vnde pestes cœlestes exoriantur.

Non tamen omnes in hanc pedibus eunt sententiam: quibusdam syderum cœlestium vim ac influentiam in elementis terminari, mordicus defendentibus, hocque Achillæo clypeo sententiam suam munientibus: sydera videlicet ad creaturarum rationalium potiùs bonum quàm detrimentũ condita esse.

Vtrum corporum cœlestium influentia aliquid possit in hæc inferiora.

locare, qui fons & origo eſt omnis influentiæ, hoc eſt, Dei Optimi Maximi: à quo etiam ad peccata noſtra, & viſitādas iniquitates demittuntur. Hæc eſt cauſa principalis, quæque ab omnibus agnoſcitur, peſtis illius, qua Dauid in S. Scripturis viſitatus legitur: vt & Ægyptiacæ ob pertinaciā regis Pharaonis, vniuerſo eius regno, populo Iſraëlitico excepto, inflictæ, eo quod populum Dei dimittere detrectaret, vt conſtat Exod. cap. 9. Multò verò magis illius, quam refert Euſebius hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ libro 9. capite 8. quæq; in omnes indifferenter idololatras ac paganos, Chriſtianorum planè intacta Eccleſia deſæuiit. Ex quo poſteriori exemplo, tanquam ſigno pathognomonico, Diuina planè talium peſtilentiarum ſcaturigo elicitur. Atque hanc quidem cauſam, ingenuè fatendum eſt verè eſſe occultam, ac intellectus humani etiam illuminatiſſimi diſcurſum ac capacitatem tranſcendentem. Id quod in multorum Chriſtianorum philoſophorum perpetuum opprobrium, Hippocrates ipſe, licet

Peſtiū à Deo immiſſarū diuerſa exēpla.

Christiana veritate collustratos oculos non haberet, vidit ac ingenuè fassus est: dum in pluribus talibus malis vt peste & Epilepsia, τὸ θεῖον, id est diuinum ac intellectum humanum transcendens quid latere, infinitis in locis profitetur. Licet Galenus prout erat præceptore ambitiosior, hanc vocem ad solam aëris constitutionem & qualitates retulerit.

Hippocrates causas quasdã diuinas pestiũ agnoscit.

Ex dictis ergo patet sinistrum syderum cœlestium aspectum, indeque ortam influentiã, seu potius Dei omnipotentem manum, morborum horum cõmunium ac pestilentialium efficientem causam statuendam esse: licet non semper agat immediatè Dominus, sed quãdoque causa communi interueniente, videlicet aëre, quem fatali quadam necessitate inspirant omnes. Hippocrates lib. de flatib. hanc causam proximã probè agnouit, dum inquit, *Aër quippe in omnibus quæ corpori accidunt author est & Dominus*. Idem quoque Hippocrates post declaratam in conseruatione omnium viuẽtium ac præcipuè hominum, huius, vt vocat spiritus, excellentiam,

Quanta sit aëris in corpora nostra virtus & potẽtia.

tas ac subita pernicies, vt vel infectorum anhelitus quamcunque sani corporis partem contingeret, eam continuò plurimis ardentissimis pustulis coinquinaret: pluribus etiam mensæ accumbentibus, cibosque interdum deglutiendo, animam vomentibus. Vnde non absque causa tanta animorum suborta deiectio, vt plurimi eorum, ac si de interitus sui hora diuinitùs fuissent admoniti, semet viuos sanosque sudariis insuerent ipsi, certò scientes post mortem, qui hoc charitatis supremum munus ipsis præstaret, fore neminem.

In Gallia, & præsertim Lugduni.

Silentio hoc loco præterire placet pestem nostri temporis, quæ non tantùm Lutetiæ Parisiorum, verùm & apud Lugdunenses, aliasque Gallici regni insigniores regiones mira velocitate vita spoliauit ciues innumeros, eadem planè qua Londini Angliæ vrbe ratione.

Leonina porro contagij huius rabies, vulgari hominum carne satiari nescia, loco bellariorum fortissimos ac literatissimos quosque, quin & eos qui dum cunctis proderant & nemini nocebant, vitam degebant innocentissimam, ab-

ſumpſit. Vt latè patentem ſuam in omnes paſſim, tot cladibus manifeſtaret dominationem.

Ne pigeat quæſo, in præcipuorum heroum ab infenſa iſta Erynni in duello ſuperatorum, commemoratione pauculas moras nectere.

Furius Camillus licet annum ætatis attigiſſet octogeſimum, eius tamen declinare laqueos non potuit. Eius manu cecidit Imperator Antoninus. Hoſtilianus Perpẽna eo ipſo temporis momẽto quo imperium Romanũ inuaſiſſet, huius tyrannidi colla ſubdere, ac imperij gubernacula deponere coactus eſt. Alphonſus XI. Hiſpaniarũ Rex, cùm iam arces plurimas armorum vi, ſceptro ſuo adiecturus eſſet, herbam victricem peſtilentiæ porrexit. Michaëli Mauroceno Duci Venetorum, ab huius inſidiis ne in proprio quidẽ palatio cauere conceſſum eſt. Conſtantino quoq; Imperatori cum coniuge hunc vitæ terminũ fuiſſe fatalem prodiderunt. Ioannem Ziſcam Bohœmum ac Huſſitanorum Ducem, dum omnibus ſuis hoſtibus terrori, vel nomine tenus, eſſet maximo,

Viri præſtantiores peſtilentia ſublati referuntur.

Duces bello fortiſsimi.

in momēto ſcena immutata à peſte abreptum ſuis mœrori eſſe cœpiſſe domeſticis Æneas Syluius teſtatus eſt.

Viri literati, Quàm verò præſtantiſſimorum quorumuis ingeniorum omniqué perfectionis genere cumulatorum hac in parte putamus eſſe prærogatiuam? planè nullam. *Poëtæ,* Poëta Oppianus in arte quam de venatione & piſcatura vt omnibus numeris abſolutam, ſic carmine deſcripſit elegantiſſimo, indeque non vulgaria præmia ab Imperatore retulit: dum huius feræ non dico domādæ, ſed tantùm à finibus ſuis fugandæ modum ac rationem prætériiſſet, ab ea ipſe miſerè dilaniatus eſt.

Philoſophi, Subtilitas Palladij & Xantippi philoſophorum, non eò vſque ſe propagauit, vt huius hoſtis technas amoliri & præ- *Iuriſconſulti,* cauere potuerit. Nec iuuit Ioannem Andream prudentum iuris reſponſa in *peſte occubuerunt.* primis calluiſſe, eò quod impar nimis illi cum atroce aduerſario decertatio in- *Hermolaus Barbarus.* cubuit. Nec iuuit Hermolaum Barbarum ſcientiarum varietas, qua omnibus maximæ extitit admirationi. Alexiteria *Cōradus Geſnerus.* Conradi Geſneri Medici Tygurini, quæ

callebat & habebat varia, in peſtis aſſultibus ipſum deſtituerunt. Hic ſiquidem Geſnerus, quem ob cumulũ multiplicis eruditionis in ipſo reſidentis coaceruatum, Germaniæ Plinium meritò nominare poſſis: poſtquam nocte præcedente ſe ſerpentis ictu vulneratum ſomniaſſet, huiuſque ſomnij veriſſimus interpres ipſe extitiſſet, dicens ſe anthrace peſtilẽtiali correptum iri: paucis poſt dieb. anthrace in ſiniſtra mamilla, quinto ante eius obitum die apparente, ex hac miſeriarum valle ereptus eſt, 13. Nouemb. anno 1565.

Quòd ſi aliqua ſaltem ratione huius mali furias demulcere datum mortalibus eſſet, virtus profecto morumq; probitas, ac vitæ ſanctimonia, an non in hoc ordine primas obtinerent? Nullum ſanè hac de re dubium apud quenquam eſſe arbitror. Verùm enim verò occulto ac imperſcrutabili decreto nõn raró videmus hanc cladem à domo Dei incipere. In cuius quidem confirmationem exemplum quo vix putamus ex cunctis hiſtoriarum momentis erui poſſe illuſtrius allegabimus, S. Ludouici Galliarũ S. Ludouicus.

Regis. Sanctus hic siquidem ac Christianus Rex, in obsidione Thunensi anno 1270. die 25. Augusti, vnà cum filiolo à peste obsessus, placidè in Domino obdormiscens, hanc mortalem domum eius tyrannidi tradidit.

Ac licet quàm plurima alia à nobis adduci possint exempla similia, tamen breui perspicuitati, quantum in nobis est studentes pro conclusione huius capitis subiecisse sufficiat, ea quæ Thucydides, Galenus, Lucretius, & Manilius narrant accidisse iis, qui è magna illa Atheniensium peste euaserunt. Videlicet quòd inter alia symptomata ac cicatrices, quas post cruentam illam victoriam circumferre cogebantur, isthæc fuerint : tanta videlicet præteritorum (quæ reliquarum animalis facultatis potentiarum haud exiguam debilitationē necessariò arguebat) obliuio : vt eorum quidam ne parentes quidem proprios agnoscerent, ne dum amicos & vicinos, alij insuper proprij etiam nominis obliuiscerentur, alij præterea visu priuarentur. Alij paralysi manuum corriperentur : alij generandi organis orbarentur.

rentur. In aliquibus verò dicti veneni tantæ se manifestabant reliquiæ, vt lymphaticorum instar ac ratione carẽtium, per plateas & vicos discurrerent. Vnde sanè manifestum euadit, hoc pestis venenum quandoque non solùm vitalem, sed & animalem simul oppugnare facultatem. Cuius quidem obseruatio, in abstrusiorum pestis causarum peritiore inquisitione reseruatur.

Variæ ac diuersæ pestis efficientes causæ externæ & internæ, antecedentes & coniunctæ: item de peste cœlesti breuis enucleatio suscipitur.

Cap. V.

QVAM plurimi philosophorum non minus doctrina quàm authoritate graues, sapienter sanè atque iudiciose hanc rerum vniuersitatem in duos diuisere globos, superiorem videlicet & inferiorem: illum æetherea regione comprehensum appellantes cœlestem, hunc verò elementarem. Simul & mirabilem illam inter vtrumque harmo-

Digitized by Google

Mundi in duas sphæras siue globos diuisio.

niam, seu συμπάθειαν eousq; propagarunt, vt omnium quæ in inferiori hoc globo conspiciuntur, archetypum in superiori reperiri, constanter docerent: differentia in solo perfectionis gradu collocata. Nullus enim dubitat quin cœlestia elementaribus spiritualia magis & formalia, hæc verò illis magis sint materialia & corporea Cùm verò hac de materia in aliis nostris operibus, tum ex professo lib. 2. magni speculi mundi egerimus: hoc loco τὸ ὂν indigitasse sufficiet, simul facta mentione eorum, qui hanc præ cæteris illustrasse speculationem videntur: Vt sunt magnus ille licet obscurus Hermes Trismegistus, in tabula sua smaragdina: Ioannes Picus Mirandula in suis Hepta. Franciscus Georgius Venetus in harmonia mundi. In primis verò Marsilius Ficinus oculatissimus ille Platonis interpres in commentariis quos scripsit in Timæum.

Vnde prædicta diuisio depromatur.

Pestis in cœlestem & Elementarem diuisio.

Ad huius mundanæ diuisionis imitationem, nos quoque pestem diuidemus in cœlestem, sic dictam, quod causæ eius efficientes magis subtiles & spirituales eo ipso originem sublimiorem

Digitized by Google

arguere videantur: & Elementarem, vt pote cuius causæ prioribus magis corporeæ, ac materiales, sicque minus obscuræ seu occultæ nobis existant. Ac cœlestium quidem pestilentiarum causæ ab Astrologis, teste Cardano lib. 2. de venenis, collocantur in planetarum coniunctionibus ac aspectibus sinistris, exempli gratia Iouis & Saturni: item Martis Iouis & Saturni, Martis & Saturni, aut Iouis & Martis: sique fiat sub signis aëreis, puta aquarij, libræ, scorpionis, vel etiam sub geminis, & virgine, ecclypsi simul Solis aut Lunæ superueniente. Tunc enim aiunt præsentissimam ac maximam portendi pestem: *Tanquam fatali ac destinata mundi lege: conscia enim fatorum ab eis habentur syderа.*

Vnde pestes cœlestes exoriantur.

Non tamen omnes in hanc pedibus eunt sententiam: quibusdam syderum cœlestium vim ac influentiam in elementis terminari, mordicus defendentibus, hocque Achillæo clypeo sententiam suam munientibus: sydera videlicet ad creaturarum rationalium potiùs bonum quàm detrimentũ condita esse.

Vtrum corporum cœlestium influentia aliquid possit in hæc inferiora.

Nos regia quodammodo, hoc eſt, media via incedentes, ab vna parte ſtatuimus: ſyderibus in creaturas rationales abſolutam nullam potentiam à Creatore conceſſam eſſe: à parte verò aduerſa experientia edocti ſumus, Aſtrologiæ, hoc eſt ſyderum curſus notitiam bono Medico haud ſanè leuia adferre in præſagiendo ſubſidia. Hac ſiquidem mediante, magnus ille Hippocrates peſtilentias alioſque epidemios morbos pluries prædixit, diſcipuloſque ſuos, ſimul atque grauiùs hoc malum præuidit, huc illuc per vniuerſam Græciam in mortalium ſolatium ablegauit.

Cœleſtiũ corporum virtus in hæc inferiora.

Quotidiana ſanè experientia ex qua verè oculares demõſtrationes deſumuntur, cœleſtium corporum in hæc inferiora dominium luce meridiana clariùs euincit, cum illius opera dignoſcamus, tum *aquas* ex affluxu & refluxu maris ſecundum communem opinionem ab influentia Lunari dependere, tum terræ ſementationem, plantationem, ac arborum ædificationi ſeruientium cæſionem, ſecundum Lunæ quadra inſtituendas: tum cerebellorum ac medul-

larum plenitudinem in pleniluniis manifestari, tum denique *sacros illos morbos* (qualis Epilepsia, vnde & Lunaticus morbus à multis dicitur) in suis paroxysmis, Lunæ motum obseruare.

Quemadmodum igitur ambigere de certis corporum cœlestium in hæc inferiora, non tantùm nostra, sed etiam elementaria influentiis, doctorum se exponere foret ludibrio: sic quoque ab eorum nutu seu motu, omnes sublunares, tum motus, tum actiones, tanquam ex necessaria quadam fatorum lege, ad plurimorum astrologorum imitationem suspendere, vt vanitate ac errore, etiam Ethnicorũ iudicio non caret, sic sanè Christianæ religionis fundamenta euerteret.

Nostro itaque si credatur consilio, melior longè ac tutior ratio fuerit, pestilentiarum cœlestium ætherearum ac desuper descendentium, (quæque cum spirituales planè existant, velocitate sua summa, sæpe nobis in vtramque aurem securè dormientibus, alterutram vellicant) causas, non tam in cœlestibus influentiis, quam in eius arbitrio col- *Auctoris piũ de proposita quæstione iudicium.*

locare, qui fons & origo est omnis influentiæ, hoc est, Dei Optimi Maximi: à quo etiam ad peccata nostra, & visitãdas iniquitates demittuntur. Hæc est causa principalis, quæque ab omnibus agnoscitur, pestis illius, qua Dauid in S. Scripturis visitatus legitur: vt & Ægyptiacæ ob pertinaciã regis Pharaonis, vniuerso eius regno, populo Israëlitico excepto, inflictæ, eo quod populum Dei dimittere detrectaret, vt constat Exod. cap. 9. Multò verò magis illius, quam refert Eusebius historiæ suæ Ecclesiasticæ libro 9. capite 8. quæq; in omnes indifferenter idololatras ac paganos, Christianorum planè intacta Ecclesia desæuiit. Ex quo posteriori exemplo, tanquam signo pathognomonico, Diuina planè talium pestilentiarum scaturigo elicitur. Atque hanc quidem causam, ingenuè fatendum est verè esse occultam, ac intellectus humani etiam illuminatissimi discursum ac capacitatem transcendentem. Id quod in multorum Christianorum philosophorum perpetuum opprobrium, Hippocrates ipse, licet

Pestiũ à Deo immissarũ diuersa exẽpla.

Chriſtiana veritate colluſtratos oculos non haberet, vidit ac ingenuè faſſus eſt: dum in pluribus talibus malis vt peſte & Epilepſia, τὸ θεῖον, id eſt diuinum ac intellectum humanum tranſcendens quid latere, infinitis in locis profitetur. Licet Galenus prout erat præceptore ambitioſior, hanc vocem ad ſolam aëris conſtitutionem & qualitates retulerit.

Hippocrates cauſas quaſdã diuinas peſtiũ agnoſcit.

Ex dictis ergo patet ſiniſtrum ſyderum cœleſtium aſpectum, indeque ortam influentiã, ſeu potius Dei omnipotentem manum, morborum horum cõmunium ac peſtilentialium efficientem cauſam ſtatuendam eſſe: licet non ſemper agat immediatè Dominus, ſed quãdoque cauſa communi interueniente, videlicet aëre, quem fatali quadam neceſſitate inſpirant omnes. Hippocrates lib. de flatib. hanc cauſam proximã probè agnouit, dum inquit, *Aër quippe in omnibus quæ corpori accidunt author eſt & Dominus*. Idem quoque Hippocrates poſt declaratam in conſeruatione omnium viuẽtium ac præcipuè hominum, huius, vt vocat ſpiritus, excellentiam,

Quanta ſit aëris in corpora noſtra virtus & potẽtia.

ſubiungit. *Subiiciam igitur mox & illud, quod non aliunde veriſimile ſit morbos euenire, quàm inde, ſi is aut plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis ſordibus inquinatus, in corpus ſeſe ingerat.* Galenus verò, ne magiſtro ſuo forſan videretur inferior, inſuper ſtatuit, aërem quoque omnis generis peſtilentiarum authorem eſſe, primo libro de differ.
» morb. capite quinto, ſic ſcribens: *Pe-*
» *ſtilentem febrem* (vel peſtem) *inſpiratione*
» *conſtat contrahi. Aer enim cùm naturæ exi-*
» *ſtat volatilis ac totaliter ſpiritualis, corpo-*
» *ra poroſa, aerea, ac ſpiritualia, ſiue bona,*
» *ſiue mala, ſalubria, vel inſalubria fue-*
» *rint, pari ſubtilitate permeat ac facilitate.*
Ac prout ad eius ſpiritualitatem propius acceſſerint, cùm iis faciliùs incorporatur, ac quaſi vnum corpus mixtum euadit. Cuius quidem rei fundamentum in eo quærendum eſt, quod philoſophi aiunt, ſimile ſimili gaudet: ſicque ſubtile alteri ſubtili, ſpirituale alteri ſpirituali (ſecundum illud in ſcholis tritum, ſimilia ſimilib. nutriuntur) facilè coniungitur ac informatur. Hinc quoque videmus dictum aërem

non tantum in noſtri corporis ſpiritus tranſmutari, verum etiam eoſdem, totumque noſtrum corpus mira celeritate immutare, (provt fert contrariorum pariter ſe habentium natura) vbi ſemel ille aliunde alteratus, ac peregrina imbutus qualitate fuerit.

Verum ne diutius in hac re probanda immorari, ac eandem quodammodo recoquere cramben videamur, rationibus miſſis beneuolum lectorem relegamus ad loca Aëtij tetra. 2. ſerm.1. cap.94. & Æginetæ lib.2. cap.35. vbi de morbis popularibus ac peſtilentialibus ſermone inſtituto, omnia quæ à nobis modo dicta ſunt aëri tribuere non verentur.

Deus ſyderum influxu & aëris corruptione ad peſtes immittendas vtitur.

Concludamus igitur, Deum vbi genus humanum peſtilentia aut alia aliqua extraordinaria viſitare via decreuerit, pro beneplacito voluntatis ſuæ ac iudicio imperſcrutabili, varie ac diuerſimode cauſas ſecundas, in quorum etiam numero ſyderum reponimus aſpectus ſiniſtros uſurpare. Quorum quidem ſyderum notitiam Deus ideo ſapientibus quibuſdam conceſſit, vt inde

imminentia populo mala prædicendo, ipſumque ad pœnitentiam tanquam vnicum ac verum in talibus morbis remedium deducendo, à ſolius omnipotentis miſericordia, horum vt omnium aliorum morborum, veram ac ſolidam dependere curationem edoceant.

Hiſtoria ingentis cuiuſdã terræ motus qui in Gallia pridem accidit, à Leouicio ante prædictus.

Occurrit in præſentia memoria magnæ illius coniunctionis duorum ſupremorum planetarũ Saturni videlicet & Iouis factæ 1584. prima Martij, idq; die Dominica hora duodecima: quam tantus continuo excepit terræ motus, vt præ ingenti turrium concuſſione ac quodammodo vibratione, ſuſpenſæ in ipſarum ſummitatibus campanæ reſonarent quàm plurimæ: ſique motus hic quartam concuſſionem ſuperaſſet, nihil aliud quàm vniuerſalis ædificiorum ruina expectari poterat. Verum vt ſemel impetum ſuum, ſecundum terræ longitudinem, ac latitudinem (repertis videlicet occultis meatibus) ad centum fermè milliaria extendiſſet, poſt ternam aut quartam concuſſionem euanuit. Cumque Leouicius hanc coniunctionem magnam quandam ſubſecuturam

immutationem prædixisset, mihi in scriptis eius satis versato, ac sub ipsum dictæ diei meridiem, quidnam futurum esset auidè expectanti, duplo profecto quàm aliis metus maior incussus est.

Fecit huius terræ motus mentionem lib.4. magni mei speculi mũdani. Paucis vero post annis, tanta pariter fames ac pestis in diuersis climatibus ac regionibus mortales inuaserunt, vt nihil sub sole miserabilius conspici potuerit. Neque hi soli coniunctionis huius extitere fructus, verum inde forsan & bella intestina Galliam nostram quam miserrimè dilacerarunt.

Terræ motum prædictum pestis, fames, nec non bella Galliæ ciuilia exceperunt.

Aristoteli quoque sinistri plane ac ominosi, supremorum horum duorum planetarum coniunctionis effectus probe cogniti fuerunt, dum scribit: *Coitione Iouis & Saturni regum principatus oppressum iri, arsuramque pestilentiam.*

Aristotelis circa adspectus syderum sententia.

Ad maiorem sententiæ nostræ confirmationem ex supradictis non minus quàm ex sententia Aristotelis, hæc vera ex planetarum coniunctione elicere possumus corollaria: videlicet quoties-

cunque *Iupiter & Mars, aut Iupiter Mars & Saturnus coniunguntur : vniuersales planè integraque desolantes regna subsequi solere pestilentias.* Ac talis quidem illa fuit, quæ sub imperio Marci Antonini, post coniunctionem Martis & Saturni, vniuersam Babyloniam, Græciam & Italiam concussit.

Quo tempore Lues Venerea Gallias infestauit.

Sequentibus post coniunctionem hanc sæculis, morbus ille detestandus (quem multi à populis qui priores ipso laborarunt, Neapolitanum: ego à communicationis modo omnium frequentissimo, *Luem Veneream* appellandam puto) in Galliam nostram ex Italia, sub Carolo videlicet VIII. dimanauit.

Quæ si vera sunt, minus multo mirandum fuerit, si tales cõiunctiones ipsi quoque aëri venenosas ac pestilentes imprimere dicamus qualitates, aëri inquam, regionum directæ earum influentiæ magis subiacentium. Cuius vel in vtroque tum solstitio tũ æquinoctio manifesta satis nobis patent exempla: similiterque in Pleiadum, Hyadum, Caniculæ, Arcturi, Orionis, aliorumque cælestium syderum, cum Sole vel inui-

cem facta coniunctione, necnon in recessu, ortuque vel occasu eorundem.

Diuersæ sydeꝛum constellationes quantum aëris prosint vel officiant, diuersis positionibus eorundem illustratur.

Atque vt hæc breuiter & in compendium quodāmodo contracta, exemplo Zenonis in palmam dilatemus: cui vel rusticorum ignotum esse potest circa 21. & 22. Martij stylo nouo diem, Sole calidum Arietis signum ingrediēte, ac Pegaso simul oriente, cosmicè, maximas simul aëris mutationes subsequi solere? Inter cæteras vero, tunc temporis terram, dum Sole incalescit, gremium suum ad varia nascentia depromenda, studiosè videmus disponere, moxque non modo camporum verum etiam stipatarum vtrinque montibus vallium hybernam vestem grata commutare viriditate. Quam naturæ mutationem, non tantum collecta vina doliis inclusa, ac in profundis caueis recondita, gestiendo quasi, ac longe licet ab igne remota, ebulliendo: verum & corporum nostrorum turgentes humores, in variarum defluxionum ac morborum productione, tunc temporis satis commonstrant.

Sub finem quoque Aprilis & initium

Maij, Sole ad frigidum ſydus Pleiadum, oculumque Tauri vicinum appropinquante,terra nouo quodammodo frigoris paroxiſmo ita quandoque exhorreſcit,vt glaciei non obſcura conſpiciantur lineamenta.

Sic eodem Sole in ſigno Cancri Hyadibus vicino verſante, frequentes decidere pluuiæ ſolent.

Ipſo vero calidum Leonis ſignum ſubintrante,nec non ad vtramque caniculam propius accedente, quis non ardoribus reſoluitur ſudoribuſq; diffluit? qua coniunctione durante,ut paulo ante & poſt caniculam,cum periculo corpora, vtpote ſatis à circumiacente æſtu defatigata, purgari ab Hippocrate accepimus.

Arcturus & ſpica, quàm primum oriuntur heliacè, quod fieri ſolet 17. & 18. Septembris, Sole introitum meditante in Libram, ac ita æquinoctium autumnale conſtituente,cõtinuæ quaſi contingere ſolent aëris mutationes,quæ omnia ipſo inferiora, aquam videlicet, terram,eorumque incolas in ſuum trahunt contagium.

Hinc humoribus corporis noſtri turbatis, à decimoquinto vſque ad 24. Septembris Aëtius à venæ ſectione, purgatione, ac violentiori exercitio abſtinendum ſuadet.

Orion, Scorpioni hoſti ſuo infenſiſſimo oppoſitus, dum ſub finem Octobris & initium Nouembris heliacè oritur, aſpectu ſuo mutabili ita plerumque nautas conſternit, metuque replet, vt mari relicto in tutiori aliquo portu ſtationem quærant.

Sole Capricornum ingrediente ac occidente coſmicè, ſolſtitio videlicet hyberno, aëris regio frigoribus, pruinis, ac glacie rigere incipit: pariterque corpora noſtra plurimis catarrhis, aliiſque defluxionibus ad vernum ferme æquinoctium vſque, teſte Paulo Ægineta lib. 1. de re Medica cap. 100. circumfluere ac grauari ſolent.

Ventorum quoque ſubitas mutationes, quis non ſolum orbi, ſed etiam nobis, pro varia humorum diſpoſitione, regionumque ſeu climatum ſitu, diuerſas inferre alterationes non agnoſcat?

Digitized by Google

Ventorum & aëris in diuersas regiones potentia.

Hinc Lesbi, ac Mytilenes insularum incolæ, flantibus Austris, certis quibusdam morbis conflictantur: tussi vexantur flante Coro, eadem repente contrario flante Borea liberantur. teste Cælio lib. 2. cap. 8. lect. antiquar.

Bæoti, non minus, quàm Thraces, ob climatis sui aërem crassum ac impurum, ingenio sunt stupido ac hebeti: quo allusisse videtur Horatius dum canit,

Bæotum crasso iurares in aëre natum.

Atque hactenus quidem dicta, tantum abest vt in Astrologiæ cōtemptum adferantur, quin potius ad laudem eius & celebrationem cuncta collimant. Quotidiana satis confirmat, & futuris retro sæculis confirmabit experientia, notabiles illas, quæ ab antiquis longe subtilius in astrorum cognitione quam posteri versatis obseruatæ fuerunt, syderum coniunctiones, magnas secum inducere, tum temporum, tum aliarum in humanam vitam rerum mutationes. Provt testatur Hippocrates libr. 1. Epidem. sect. 1. 2. 3. Item sect. 1. libr. 2. vbi de 4. anni temporum constitutione in genere

genere tractat. Sect. vero 3. lib. 3. Constitutionem aëris pestilentis ex professo describens asserit, plerosque morbos Epidemios & pestilentiales, vt sunt dysenteriæ, lienteriæ, febres ardentes, phreneses, ophtalmiæ, ignes sacri, carbunculi, & bubones, qui plurimos peste sæuiente infestant, ob symptomatum insolitorum ac horribilium vehemētiam, certas astrorum constellationes in primis respicere, cum à causis ordinariis talium morborum produci nequeant. Si igitur magno Hippocrati licuit siue solius proprij genij ac industriæ auspicio, siue antecessorum suorum institutione, & quasi manuductione, ex varia temporum constitutione ac astrorum influxu, sæpe numero grauissima futura mala prænunciare: quid vetat quo minus & hodierna die similia mala à nobis, qui sumus ijsdē præceptis imbuti, ac exemplis antiquitatis in sententia confirmati, citra vllum errorem & imposturam prædicentur?

Diuersa morborum genera ab astrorū influētiu causari tradit Hippocrates.

En causas efficientes morborum superiorum & cælestium, quas paulò altius perscrutamur, in cœlo nimirum,

iuſtitia hominum ſcelera punire ſolet, ac contra quas nullum pharmacum eſt accommodatius, quàm in cinere & ſacco pœnitentiam agere, & cum vera cordis contritione & lachrymarum effuſione domum Dei, ad iram illius mitigandam, accedere.

Huiuſce rei nobis exemplum ſuppeditent vel ipſi olim Ethnici, qui lumine quodam naturæ in tam grauibus afflictionibus illuſtrati, precibus ac lachrymis veram & vnicã parari medicinam, hiſce malis ſuſpicati, ad Idolorum ſuorum inuocationem ſolicitè ſe accingere conſueuerant.

Id ſatis conuincit magna illa peſtis, cuius eſt ſupra facta mentio, quæ Coſſ. Lucio Ebutio & Publio Seruilio Romam exercuit, cum prius ab ingenti cœli rubore per multos dies pra[illegible] retur. Subiicit namque [illegible] *catum eſt o*[illegible] *ſtratæ cri*[illegible]

Quodnam Romanorum in peſtibus cæleſtibus conſilium.

irarum veniam pacemque poscentes.

Idem quoque patet ex alia peste quæ contigit Coss. A. Cornelio Cosso & T. Quintio Pœno, quæque magnam siccitatem excepit: in huius enim enarratione sic adiungit Sabellicus. Huius contagionis occasione multa introducta est superstitio, ita vt nō minus spiritus quàm corpora contaminarentur. Fiebant sacrificia inusitata in omnibus templis, viarum quadriuiis ac suburbiis. Hinc sacrificulorum numerus supra modum fuit adauctus, ita vt Senatus, edicto cauere cogeretur, ne in posterum sacrificiis solitis, ac ab antiquitate receptis, plura celebrarentur.

Fit quoque non raro apud timidam plebeculam, eosque in genere omnes qui tremenda hæc contagionum mala, non qua par est animi constantia sustinent, vt cæca quadam liberationis spe ad media il... puta chara... tilegia, ... agicas ... nas t... ordis ... se co... a, ... sse ...

Qui ad magicas artes sese conuertūt improbantur.

magnio religionis nostræ dedecore inter ipsos Christianos.

Superstitiones Ethnicorum in peste diuersis exemplis illustrantur.

Scribit Diodorus, Aristæum quendam, filium Apollinis & Cyrenæ, Græcia à peste vehementer afflicta, immolatis in insula Chio victimis, ardores Syrij mitigasse: ac Etesiis (ventis præ reliquis omnibus saluberrimis) adductis, Græciam à peste liberasse.

Iachen præstigiatoris Ægyptij historia.

Suidas quoque meminit alicuius Ægyptij Iachen nomine, hominis vt ait religiosi vtilisque Reip. qui carminibus non solum variorũ morborum ac symptomatum curam feliciter susceperit, verum etiam ijsdem mediantibus Caniculæ ardores moderarit, ac Ægyptum à maxima peste liberarit. Meminit idem autor, sacrificulos Ægypti in quouis malo grauiori, peractis prius in huius Iachen templo sacrificijs, postmodum igni ex altari eius secum assumpto, rogos hinc inde per vrbem incendere, sicque pestem fugare, fuisse solitos.

Ecce deplorandam populi huius superstitionẽ, qua non mediocrem astruebat virtutem igni qui ex lampadibus coram altari dicti præstigiatoris incensis

accẽdebantur: cum tamen id omne ad ſolam illam referri par eſſet ignium efficaciam, qui diuerſis in locis vrbis infectæ, ad corruptiones aëris abſumendas, extruebantur.

Acron quidam Agrigentinus, Empiricæ ſectæ coryphæus, id ipſum Plutarcho teſte, etiam ante Hippocratem in Athenarum vrbe expertus fuerat, inque talibus morbis plurium ignium accenſionem, pro ſingulari remedio prædicauerat.

Hippocrates quoque idem teſtatus eſt, in magna illa peſte ex Æthiopia in Græciam tranſvecta, in qua præcipuum eius conſilium erat ad tantam aëris corruptionem ablegandam, in omnibus Græciæ ciuitatibus quā plurimos ignes accendendos eſſe.

Ignibus per diuerſa loca extructis Hippocrates peſtem Græcia ablegauit.

Galenus fideliſſimus Hippocratis interpres, hanc de eodem teſtatur ſolertiam, lib. ſuo de Theriaca ad Piſonem: licet quidam hunc librum genium Galeni haud agnoſcere aſſerant. Neque vero hoc incantatorum genus Chriſtiani luminis fulgore diſparuit, verum vt ex reuolutione hiſtoriarum ſatis patet,

Venefici aliquando à Chriſtianis approbati.

vel ad hæc nostra vsque tempora, diabolica quadam traditione perdurauit.

Refert Paulus Iouius, temporibus Papæ Adriani VI. pestem Romæ grassantem sedatam fuisse incantationibus cuiusdam Demetrij circulatoris, qui populari fretus beneuolentia, & pontificio decreto, ne quisquam tunc temporis artes magicas in remedium adhiberet, refragatus, Taurum quendam ferocissimum in medium produxit, cui postquam cornua resecuisset, & quibusdam carminibus in aures immissis, ipsius ferociam ita edomuisset, vt per plateas vrbis filo annexus circumduceretur, ac eum postea in Amphitheatro immolasset: in vulgi creduli mentes induxit se ipsum breui à contagio liberaturum.

Gilbertus Cognatus lib. 8. narration. suarum, eandem historiam, licet circumstantiis paululum immutatis recenset: referens eam ad annum 1522. ac sub finem eius annectens, gubernatores ac Antistites populi Romani præcipuos, cùm propter suam ab vrbe absentiam, enormem hanc sacrorum profanatio-

nem' impedire non possent, post reditum suum, magum hunc carceribus inclusum pro meritis quidem tractandum decreuisse: verùm tamen ipso præ furore populi è manibus erepto, iustitiæ alia ratione satisfactum non esse, quàm librorum quos habebat magicorum publica concrematione, eiusque in perpetuum exilium relegatione.

Vera pestilentiæ cœlestis remedia.

Verum enim vero qui Christi nomen profitemur, quoties pestilentiæ, cœlestis in primis, cuius causæ à nobis absconditæ, & effectus sunt perniciosi, flagellis, sicut & similibus diuinæ vltionis instrumentis, ob scelerum nostrorum immanitatem corripimur: ad solius diuinæ Misericordiæ aram debemus confugere, in eaque preces nostras ardentes cum cinere & sacco immolare, nec hoc præstantius vllum alexipharmacum inuestigare.

Causæ efficientes, externæ & internæ, antecedentes & coniunctæ, pestilentiarum elementarium & inferiorum.

CAP. VI.

ATque hactenus quidem de pestilentia cœlesti ac superiori à nobis appellata, satis superque, quantum quidem per rei ipsius obscuritatem, fixasque cruces licuit, à nobis dictum videtur: sequitur elementaris cuius, prout morbi nobis communioris causæ, ad intellectum humanum magis videntur proportionatæ.

Quibus de rebus hoc in capite Auctor agere instituat.

Ac licet harum elemētarium pestilentiarum, tam internæ quā externæ causæ adferri posse videantur quàm plurimæ: nos tamen præcipuarum selectione facta, reliquum studium in Philosophorum veterum ac recentium hac de re opinionibus trutinandis, ac quantum fieri poterit conciliandis, in primis vero in seligenda ex vtrisque saniore sententia collocabimus.

Galenus lib. 2. de diff. febr. cap. 5. vnanimi reliquorum dogmaticorum applausu stipatus, omnem pestem ex aëris putrefactione oriri contendit.

Duobus modis aër potest contaminari. Hæc verò aëris, siue putrefactio, siue mauis dicere, corruptio, causam habet vel intrinsecam, vel extrinsecam. Ac *intrinsecus,* intrinsecam quidem, cùm non corrupti sed crassiores modò vapores ei permixti, adsuetam eius ventilationem impediunt, vel etiam si Austris continuò spirantibus à natiua temperie, ad excessiuam humiditatem, omnis corruptionis matricem, delabatur.

& extrinsecus. Extrinsecus verò aër corrumpitur, putridis ac malignis terræ ac aquæ ei permixtis exhalationibus: quales sunt cauernarum perpetuam quandam Mephitim & venenositatem spirantium. Item antrorum, sepulchrorum, puteorum, & similium, quæ diutiùs occlusa, subitò postmodum ad aperta, incredibilem fœtorem expirant. Stagnantium quoq; aquarum marinarum & aliarum exhalationes. Quæ omnia & singula vt aërem nobis proximum coinquinant, sic cum eius vsu in respiratione carere

Maij, Sole ad frigidum sydus Pleiadum, oculumque Tauri vicinum appropinquante, terra nouo quodammodo frigoris paroxiſmo ita quandoque exhorreſcit, vt glaciei non obſcura conſpiciantur lineamenta.

Sic eodem Sole in ſigno Cancri Hyadibus vicino verſante, frequentes decidere pluuiæ ſolent.

Ipſo vero calidum Leonis ſignum ſubintrante, nec non ad vtramque caniculam propius accedente, quis non ardoribus reſoluitur ſudoribuſq; diffluit? qua coniunctione durante, ut paulo ante & poſt caniculam, cum periculo corpora, vtpote ſatis à circumiacente æſtu defatigata, purgari ab Hippocrate accepimus.

Arcturus & ſpica, quàm primum oriuntur heliacè, quod fieri ſolet 17. & 18. Septembris, Sole introitum meditante in Libram, ac ita æquinoctium autumnale conſtituente, cõtinuæ quaſi contingere ſolent aëris mutationes, quæ omnia ipſo inferiora, aquam videlicet, terram, eorumque incolas in ſuum trahunt contagium.

Hinc humoribus corporis noſtri turbatis, à decimoquinto vſque ad 24. Septembris Aëtius à venæ ſectione, purgatione, ac violentiori exercitio abſtinendum ſuadet.

Orion, Scorpioni hoſti ſuo infenſiſſimo oppoſitus, dum ſub finem Octobris & initium Nouembris heliacè oritur, aſpectu ſuo mutabili ita plerumque nautas conſternit, metuque replet, vt mari relicto in tutiori aliquo portu ſtationem quærant.

Sole Capricornum ingrediente ac occidente coſmicè, ſolſtitio videlicet hyberno, aëris regio frigoribus, pruinis, ac glacie rigere incipit; pariterque corpora noſtra plurimis catarrhis, aliiſque defluxionibus ad vernum ferme æquinoctium vſque, teſte Paulo Ægineta lib. 1. de re Medica cap. 100. circumfluere ac grauari ſolent.

Ventorum quoque ſubitas mutationes, quis non ſolum orbi, ſed etiam nobis, pro varia humorum diſpoſitione, regionumque ſeu climatum ſitu, diuerſas inferre alterationes non agnoſcat?

Digitized by Google

Ventorum & aëris in diuersas regiones potentia.

Hinc Lesbi, ac Mytilenes insularum incolæ, flantibus Austris, certis quibusdam morbis conflictantur: tussi vexantur flante Coro, eadem repente contrario flante Borea liberantur. teste Cælio lib.2. cap.8. lect. antiquar.

Bæoti, non minus, quàm Thraces, ob climatis sui aërem crassum ac impurum, ingenio sunt stupido ac hebeti: quo allusisse videtur Horatius dum canit,

Bæotum crasso iurarís in aëre natum.

Atque hactenus quidem dicta, tantum abest vt in Astrologiæ cōtemptum adferantur, quin potius ad laudem eius & celebrationem cuncta collimant. Quotidiana satis confirmat, & futuris retro sæculis confirmabit experientia, notabiles illas, quæ ab antiquis longe subtilius in astrorum cognitione quam posteri versatis obseruatæ fuerunt, syderum coniunctiones, magnas secum inducere, tum temporum, tum aliarum in humanam vitam rerum mutationes. Provt testatur Hippocrates libr.1. Epidem. sect.1.2.3. Item sect.1. libr.2. vbi de 4. anni temporum constitutione in genere

genere tractat. Sect.vero 3. lib.3. Constitutionem aëris pestilentis ex professo describens asserit, plerosque morbos Epidemios & pestilentiales, vt sunt dysenteriæ, lienteriæ, febres ardentes, phreneses, ophtalmiæ, ignes sacri, carbunculi, & bubones, qui plurimos peste sæuiente infestant, ob symptomatum insolitorum ac horribilium vehemētiam, certas astrorum constellationes in primis respicere, cum à causis ordinariis talium morborum produci nequeant. Si igitur magno Hippocrati licuit siue solius proprij genij ac industriæ auspicio, siue antecessorum suorum institutione, & quasi manuductione, ex varia temporum constitutione ac astrorum influxu, sæpe numero grauissima futura mala prænunciare: quid vetat quo minus & hodierna die similia mala à nobis, qui sumus ijsdē præceptis imbuti, ac exemplis antiquitatis in sententia confirmati, citra vllum errorem & imposturam prædicentur?

Diuersa morborum genera ab astrorū influētiis causari tradit Hippocrates.

En causas efficientes morborum superiorum & cælestium, quas paulò altius perscrutamur, in cœlo nimirum,

vnde consequitur illarum scaturiginem procul à sensibus nostris esse remotam. Hinc pestes generales germinantur, quibus tanquam flagellis vindicibus diuina iustitia hominum scelera punire solet, ac contra quas nullum pharmacum est accommodatius, quàm in cinere & sacco pœnitentiam agere, & cum vera cordis contritione & lachrymarum effusione domum Dei, ad iram illius mitigandam, accedere.

Huiusce rei nobis exemplum suppeditent vel ipsi olim Ethnici, qui lumine quodam naturæ in tam grauibus afflictionibus illustrati, precibus ac lachrymis veram & vnicã parari medicinam, hisce malis suspicati, ad Idolorum suorum inuocationem solicitè se accingere consueuerant.

Id satis conuincit magna illa pestis, cuius est supra facta mentio, quæ Coss. Lucio Ebutio & Publio Seruilio Romam exercuit, cum prius ab ingenti cœli rubore per multos dies præsagiretur. Subiicit namque historia. *Supplicatum est omnibus templis, matres passim stratæ crinibus templa verrebant, cœlestium*

Quodnam Romanorum in pestibus cælestibus consilium.

irarum veniam pacemque poscentes.

Idem quoque patet ex alia peste quæ contigit Coss. A. Cornelio Cosso & T. Quintio Pœno, quæque magnam siccitatem excepit: in huius enim enarratione sic adiungit Sabellicus. Huius con- » tagionis occasione multa introducta est » superstitio, ita vt nō minus spiritus quàm » corpora contaminarentur. Fiebant sa- » crificia inusitata in omnibus templis, » viarum quadriuiis ac suburbiis. Hinc sa- » crificulorum numerus supra modum » fuit adauctus, ita vt Senatus, edicto ca- » uere cogeretur, ne in posterum sacrifi- » ciis solitis, ac ab antiquitate receptis, » plura celebrarentur. »

Qui ad magicas artes sese conuertūt improbantur.

Fit quoque non raro apud timidam plebeculam, eosque in genere omnes qui tremenda hæc contagionum mala, non qua par est animi constantia sustinent, vt cæca quadam liberationis spe ad media illicita, puta characteres, sortilegia, aliasque magicas ceremonias, (quas tamen toto cordis affectu iudicamus detestandas) se conuertant. Cuius rei plura exempla, non solum apud Ethnicos contigisse legas, verùm etiam

magno religionis nostræ dedecore inter ipsos Christianos.

Superstitiones Ethnicorum in peste diuersis exemplis illustrantur.

Scribit Diodorus, Aristæum quendam, filium Apollinis & Cyrenæ, Græcia à peste vehementer afflicta, immolatis in insula Chio victimis, ardores Syrij mitigasse: ac Etesiis (ventis præ reliquis omnibus saluberrimis) adductis, Græciam à peste liberasse.

Iachen præstigiatoris Ægyptij historia.

Suidas quoque meminit alicuius Ægyptij Iachen nomine, hominis vt ait religiosi vtilisque Reip. qui carminibus non solum variorū morborum ac symptomatum curam feliciter susceperit, verum etiam ijsdem mediantibus Caniculæ ardores moderarit, ac Ægyptum à maxima peste liberarit. Meminit idem autor, sacrificulos Ægypti in quouis malo grauiori, peractis prius in huius Iachen templo sacrificijs, postmodum igni ex altari eius secum assumpto, rogos hinc inde per vrbem incendere, sicque pestem fugare, fuisse solitos.

Ecce deplorandam populi huius superstitionē, qua non mediocrem astruebat virtutem igni qui ex lampadibus coram altari dicti præstigiatoris incensis

accēdebantur: cum tamen id omne ad ſolam illam referri par eſſet ignium efficaciam, qui diuerſis in locis vrbis infectæ, ad corruptiones aëris abſumendas, extruebantur.

Acron quidam Agrigentinus, Empiricæ ſectæ coryphæus, id ipſum Plutarcho teſte, etiam ante Hippocratem in Athenarum vrbe expertus fuerat, inque talibus morbis plurium ignium accenſionem, pro ſingulari remedio prædicauerat.

Hippocrates quoque idem teſtatus eſt, in magna illa peſte ex Æthiopia in Græciam tranſvecta, in qua præcipuum eius conſilium erat ad tantam aëris corruptionem ablegandam, in omnibus Græciæ ciuitatibus quā plurimos ignes accendendos eſſe.

Ignibus per diuerſa loca extructis Hippocrates peſtem Græcia ablegauit.

Galenus fideliſſimus Hippocratis interpres, hanc de eodem teſtatur ſolertiam, lib. ſuo de Theriaca ad Piſonem: licet quidam hunc librum genium Galeni haud agnoſcere aſſerant. Neque vero hoc incantatorum genus Chriſtiani luminis fulgore diſparuit, verum vt ex reuolutione hiſtoriarum ſatis patet,

Venefici aliquando à Chriſtianis approbati.

vel ad hæc nostra vsque tempora, diabolica quadam traditione perdurauit.

Refert Paulus Iouius, temporibus Papæ Adriani VI. pestem Romæ grassantem sedatam fuisse incantationibus cuiusdam Demetrij circulatoris, qui populari fretus beneuolentia, & pontificio decreto, ne quisquam tunc temporis artes magicas in remedium adhiberet, refragatus, Taurum quendam ferocissimum in medium produxit, cui postquam cornua resecuisset, & quibusdam carminibus in aures immissis, ipsius ferociam ita edomuisset, vt per plateas vrbis filo annexus circumduceretur, ac eum postea in Amphitheatro immolasset: in vulgi creduli mentes induxit se ipsum breui à contagio liberaturum.

Gilbertus Cognatus lib. 8. narration. suarum, eandem historiam, licet circumstantiis paululum immutatis recenset: referens eam ad annum 1522. ac sub finem eius annectens, gubernatores ac Antistites populi Romani præcipuos, cùm propter suam ab vrbe absentiam, enormem hanc sacrorum profanatio-

nem' impedire non possent, post reditum suum, magum hunc carceribus inclusum pro meritis quidem tractandum decreuisse: verùm tamen ipso præ furore populi è manibus erepto, iustitiæ alia ratione satisfactum non esse, quàm librorum quos habebat magicorum publica concrematione, eiusque in perpetuum exilium relegatione.

Verum enim vero qui Christi nomen profitemur, quoties pestilentiæ, cœlestis in primis, cuius causæ à nobis absconditæ, & effectus sunt perniciosi, flagellis, sicut & similibus diuinæ vltionis instrumentis, ob scelerum nostrorum immanitatem corripimur: ad solius diuinæ Misericordiæ aram debemus confugere, in eaque preces nostras ardentes cum cinere & sacco immolare, nec hoc præstantius vllum alexipharmacum inuestigare. *Vera pestilentiæ cœlestis remedia.*

Causæ efficientes, externæ & internæ, antecedentes & coniunctæ, pestilentiarum elementarium & inferiorum.

Cap. VI.

Atque hactenus quidem de pestilentia cœlesti ac superiori à nobis appellata, satis superque, quantum quidem per rei ipsius obscuritatem, fixasque cruces licuit, à nobis dictum videtur: sequitur elementaris cuius, provt morbi nobis communioris causæ, ad intellectum humanum magis videntur proportionatæ.

Quibus de rebus hoc in capite Auctor agere instituat.

Ac licet harum elemẽtarium pestilentiarum, tam internæ quã externæ causæ adferri posse videantur quàm plurimæ: nos tamen præcipuarum selectione facta, reliquum studium in Philosophorum veterum ac recentium hac de re opinionibus trutinandis, ac quantum fieri poterit conciliandis, in primis vero in seligenda ex vtrisque saniore sententia collocabimus.

Galenus lib. 2. de diff. febr. cap. 5. vnanimi reliquorum dogmaticorum applausu ſtipatus, omnem peſtem ex aëris putrefactione oriri contendit.

Duobus modis aër poteſt contaminari.

Hæc verò aëris, ſiue putrefactio, ſiue mauis dicere, corruptio, cauſam habet vel intrinſecam, vel extrinſecam. Ac intrinſecam quidem, cùm non corrupti ſed craſſiores modò vapores ei permixti, adſuetam eius ventilationem impediunt, vel etiam ſi Auſtris continuò ſpirantibus à natiua temperie, ad exceſſiuam humiditatem, omnis corruptionis matricem, delabatur. *intrinſecus,*

& extrinſecus.

Extrinſecus verò aër corrumpitur, putridis ac malignis terræ ac aquæ ei permixtis exhalationibus: quales ſunt cauernarum perpetuam quandam Mephitim & venenoſitatem ſpirantium. Item antrorum, ſepulchrorum, puteorum, & ſimilium, quæ diutiùs occluſa, ſubitò poſtmodum ad aperta, incredibilem fœtorem expirant. Stagnantium quoq; aquarum marinarum & aliarum exhalationes. Quæ omnia & ſingula vt aërem nobis proximum coinquinant, ſic cum eius vſu in reſpiratione carere

non possimus, extrinsecæ pestis causæ euadunt.

Aët. tetr. 2. serm. 1. c. 94. Æg. l. 1. c. 35. Teste quoque Aëtio & Ægineta, post magna prælia, ex cadauerum copia sepultura carentium, aër tætris exhalationibus, tanquam inquinamentis pari ratione infectus, pestis seminarium in loca circumiacentia dispergit.

Fen. 1. l. 4. tract. 2. c. 1. Auicennas tractans de causis corruptionis in genere, postquã earum quãplurimas in medium adduxisset, tandẽ hanc quoque subiungit: ex lino videli-

Stagnantes aquæ quomodo aërem inficiãt. cet & canabe in stagnantibus aquis (in quibus, vt certum quendam lentorem acquirant, magisque euadant tractabilia, communiter macerari solent) putrescentibus: tantum aëri communicari sæpe fœtorem, tantamq; in eum disseminari putrilaginem, vt talibus in locis, hanc solam ob causam, pestis non raro grassetur.

Sententiæ prædictæ improbantur. Vt verò de hisce authorum opinionibus, citra grauioris in nos censuræ metum, iudicium nostrum interponamus: dicimus eos qui principalem pestis causam attribuunt corruptioni vel aëris, vel aquarum, vel etiam humorum intra cor-

pora nostra contentorum, licet ratione planè non destituantur: quæstionis tamen scopum non attingere. Siquidem in ipso quasi limine offendentes (im- *Rationibus.* memores illius axiomatis philosophici, qui bene distinguit bene docet) necessarias ante omnia corruptionis diuisiones præmittendas omittunt. Simulque spirituum Arsenicalium, Napellinorum & Aconitalium, nullam mentionē faciunt, qui tamen tùm inter se variè mixti, tum per se sigillatim, pestis contagiū (id quod nulli corruptionis generi, huiusmodi spiritibus destituto, contingit) excitare possunt.

Si enim magnus fœtor ingentis quoque corruptionis index existit: quis maior esse potest, quàm latrinarum ac reliquarum, ad quas omnis generis sordes confluere solent, cloacarum? Ab illis tamen pestis non continuò excitatur, prout qui talia purgare loca solent, satis comprobant. Vnde certe consequitur, Pestes, grauissimam etiam, cæteris seclusis, corruptionem minus inferre posse.

Præterea quid quæso Empyorum purè sordidius? quid apostematis suppu-

rati, ac diutius in corpore ſtabulantis odore abominandum magis? quid ſphaceli & quidẽ mortificati exitio præſentius? In his verò peſtis abſcondita ſeminaria nullus vnquam ineſſe docuit.

Ac vt exemplo magis familiari, omnibuſque noto, rem expediamus, nemo eorum qui peregrinando, vt pluriũ regnorum ac ciuitatum viderunt mores, ſic territorij ac loci cuiuſlibet obſeruarunt commoda, ac incommoditates, nullus vnquam horum vnquam viſus eſt, qui fœtori platearum Pariſienſium aliquem ſimilem ſubodoratus fuerit. Non minus verò huius vrbis incolis notum eſt, loca ſæpenumero circũiacentia peſtis contagio ipſa vrbe longè grauius affligi. Cuius rationem multi Medici hanc reddere auſi fuerunt, prædictam nimirum platearum corruptionem ſeu putredinem incolis familiarem, aëris corruptioni contagioſæ fugandæ exiſtere idoneam.

Exemplũ.

Quin & ſæpius audiuiſſe me memini, in vrbe Calete, tempore perfumationis halecum incredibili fœtore coniunctæ, vrbem ſæpenumero à peſtis quo

tenebatur contagio esse liberatam.

Placet huc conferre similem locum ex Alexandri Benedicti lib. de febre pestilenti, sub finem cap. 6. scribentis, *Silentio hic præterire non possum, exemplum hoc, nostro maximè tempore commemoratione dignum, ab opulento quodam Cretēsi Mercatore mihi relatum. Ipso nimirum in Turcia negociante, sæuissimam obortam fuisse pestem, cui cùm diu nullis resisti consiliis potuisset; tandem cuiusdam Medici inter Sarmatas habitantis suasu, quàm plurimos occisos priùs canes cùm in plateas eiecissent, ingentem paulò post ex cadaueribus ipsorum prodeuntem putredinem ac fœtorem, pestem ferocissimam licet facile abegisse: quam quidem consuetudinem in hodiernum vsque diem apud Sarmatas sartam inuiolatamque aiunt seruari.* *Mirum pestis abigendæ consilium.*

Putredo siquidem in dictorũ canum cadaueribus concepta, in aërem exhalans, eius corruptionem animãtium generi mortiferam necessariò immutat. Cuius quidem immutationis discordia ac dissimilitudo rerum, causa existit. Vnde & vnum venenum sæpe fugare alterum, proculq; abigere obseruamus.

Quod & ipſum inſignis quidam naturæ perſcrutator Zoar nomine, referente Benedicto, conſtanter affirmat.

Nos tamen, vt quod ſentimus liberè profiteamur, horum philoſophorum explicationi, vt ex parte erroneæ, ſuffragari planè non poſſumus. Vt enim ſi malum malo addideris, ſic etiam ſi venenum veneno miſcueris, nunquam reſultabit bonum vel ſalutare.

Vt taceam hoc loco, licet corruptiones dictas quas illi abigere peſtem cõtendunt, ad ipſam producendam ſolas iudicemus impares: tamen cæteris paribus ad eam ſubtilitatem eleuari poſſunt, vt contagium potiùs promoueant, quam eius inhibeant curſum.

Quænam ſit propria peſtis elementaris cauſa.

Quocirca, vera cauſa peſtis efficiens ſimplici corruptioni adſcribi, nec debet nec poteſt, ſed ſoli corruptioni venenatæ ac mortiferæ, ſeu ſi dicere malis, corruptioni ſpiritibus venenatis, mortiferis, malignis, Arſenicalibus, Napellinis, ac Aconitalibus, ac in ſumma talibus, qui ſalutaribus, ac vitali nectare plenis, ſpiritibus naturalibus è diametro aduerſantur, concomitatæ. Hi namque ſpi-

ritus, vt ſimile ſimili, ob ſubtilitatem ſuam, ac tenuitatem ſummam ipſi quoque aëri facilè ac perfectè miſcentur: aër verò inſpiratione ac tranſpiratione, per os, nares, aures, totumque corporis habitum vndiquaque peruium, interiora ſubiens, dictis ſpiritibus vehiculi loco ſubſtratus, ac ſpiritibus noſtris permixtus, eos facilè inficit & contaminat, è qua demum infectione peſtis ipſa procreatur, vt ſuperius patuit.

Poſt aërem, aqua quoq; corpus molle & liquidũ impreſſionibus talium peſtilentialium ac lethalium ſpirituum ſuſcipiendis, non minus accõmodum exiſtit vehiculum.

Quin &, vt iam ſupra à nobis demõſtratum eſt, alia plura reperiuntur (ſi modò rara fuerint, mollia, ac ſpongioſa) magis terreſtria, qualia ſunt lana, laneæq; veſtes, lintea, coria, pelles, chartacea omnia, ac ſtraminea: in quibus hi ſpiritus, longiſſimo etiam tempore, tanquam in fomite deliteſcere poſſunt.

Ac vt vno verbo quod ſentio dicam, rei huius in tam edito ac illuſtri loco collocata eſt veritas, vt de ea dubitare

proprij accuſare ſit lumen iudicij.

Aquæ veneno corruptæ peſtē aliquando inducunt.

Quin & Aretæus, anima Hippocratis à doctis non immeritò appellatus, aquas publicas veneno, & quidem peſtilentiali, inficiendi conſuetudinem apud Græcos vſitatam ſatis declarat, dum ait: *Quocirca neque à ratione alienum fuit, in peſtilentia quæ Athenas tam grauiter afflixit, nonnullorum opinio exiſtimantium, in puteos Pyræi à Peloponenſibus venena fuiſſe coniecta: homines enim peſtilentis morbi cum lethalibus medicamentis ſimilitudinem ignorabant.* Rationi ab Aretæo allatæ Galenus ipſemet ſubſcribit, dicens: *Talem vim peſti ineſſe, qualis in deleteriis medicamentis ineſt.* Ac fermè vniuerſa doctorum cohors vnanimiter aſſeuerat, peſtilentiale venenum non modò ſimilitudinem, verùm & identitatem cum beſtiarum virulentarum veneno habere. Vnde & Galenus vtrumq; venenum eodē Alexipharmaci ſeu Antidoti genere, Theriaca videlicet, ac Bolo oppugnabat.

Ex Æmilij quoque loco hæc Aretæi ſententia non parum ſtabilitur, qui ſic habet: Anno 1320. regnante Philippo Longo

Longo, Rege Franciæ, pestis quædam maxima, ac extraordinaria Galliam afflixit, fraudeque humana (addit) potius

Putei Galliæ à Iudæis veneno infecti pestilẽtiam procreãt.

quàm vitio cœli ita vt numinis vi cre- »
deretur id malum sæuire. Additque, Iu- »
dæos priùs à Philippo dicto Pulchro, »
in exilium expulsos, breui verò post à »
filio eius Ludouico Hutino in integrũ »
restitutos partim vt præteritarum iniu- »
riarum vindictam inirent, partim etiam »
vt Satrapis & Regibus Saracenorum, »
fidei Christianæ hostibus capitalib. ob- »
temperarent, eò fuisse impulsos: vt le- »
prosis quibusdam, ostiatim ac vicatim »
eleemosynam colligentibus ad id con- »
ductis, omnes quoscunque pertransi- »
rent, puteos lethali ac pestifero vene- »
no infici curarent. Quo facto tanta a- »
quarum subsequuta est vniuersalis corruptio, vt contagij causa in hac delitescere meritò iudicaretur. Id quod ex Iudæorum & Leprosorum confessione, quæstionibus & eculeis extorta, satis patuit.

Pestis verò contagium non modò mediantibus aëre & aquis, rebus quodammodo vniuersalibus, aliisque ma-

gis particularibus, puta veſtimentis, linteis, reliquiſque mobilibus peſtiferorum attrectatione inquinatis, contrahitur: verùm à deteſtandis malè feriatorum quorumdam hominum, quos veneficos vocamus, ingeniis artibuſque diabolicis, quarum medio certa quædam in vnguenti formam contemperare venena, eademque portarum cornicibus affricare conſueuerunt, ita vt qui eas vel leuiter attigerit, ſubtili hoc veneno ſtatim per cutis poros & arteriarum extremitates, vehiculo diaſtoles quæ vectoris vicem ſubit, ad cor ipſum vſque penetrante, peſte ſtatim corripiatur: cui vix vllum humana induſtria adhiberi poteſt remedium.

Quod veneficorum maleficiis aliquando cõtrahatur peſtilentia.

Ipſe quoque in Sabaudia, & quibuſdam Heluetiæ locis qui vndique editiſſimis montibus circumuallãtur degens, ac inter alios Medicos in cognitione ſimplicium probè verſatos euocatus, ad diiudicationem quarundam herbarum, quibus loca illa ſcatent, non tantùm à veneficis, ad homines ac beſtias necandas, verùm etiam ad peſtem tum generandam, tum ad eius

contagium euitandum adhibitarum, confeſſionem horum veneficorum iudicibus factam, cum aliis meis Collegis veram animaduerti. Hac illi confeſſione ſe à diabolo edoctos fatebantur, vt expreſſos Napelli & Aconiti, probeque permixtos inuicem ſuccos aliis quibuſdam venenis (quorum hoc loco mentionem facere, vt à propoſito noſtro alienum, ſic minimè foret conſultum) perniciosiſſimis admiſcerent, iiſque ſecundum artem vterentur. Antidoti verò loco præſtantiſſima quæ habemus Alexipharmaca, ab eodem Dæmone ſe accepiſſe omnes ſumma cum admiratione audiuimus. Id verò ſatis ſuperque Iudices certiores faciebat, malignos ſpiritus non imaginatione tenus, ſed re vera, quam ipſa cõfirmaret experientia, mortiferas id genus mixtiones veneficos iſtos docuiſſe: cùm homines imperiti, & è media plebe mulierculæ maleficis artibus addictæ, per ſolam imaginationem & phantaſiam, tam lethifera cognoſcere venena & ſpecifica alexicaca nunquam potuerint. In hac porro indubia magis

Quod reuera venefici venena miſceant.

ac magis confirmatus ſum multis ac variis modis ſententia, poſtquam vlteriore veritatis ſolius indagatione pellectus, infinitos ferè veneficorum iudiciales proceſſus euolui, in quibus omnibus, miram vidi conſonantiam. Qua procul dubio conſtitit, me non temerè peſtis venenum potiùs qualitati cuidam Napellum ac Aconitum, quod à nullo fermè veneficorum hæc oblita ſint, naturæ ſimilitudine referẽti: quàm nudæ, exquiſitæ licet, aëris corruptioni tribuiſſe.

Qua ratione Napellus & Aconitum peſtē producant.

Dico autem (ne quis dicta mea in calumniam inducat) venenum quod analogiam cum Napello & Aconito habeat: non verò quod ipſe Napellus aut Aconitum realiter ac immediatè (quod eſſet abſurdum) peſtiferas omnes infectiones inducat. Hac ſiquidem ratione ſequeretur, tum regiones & plagas his venenatis plantis carentes, tum iiſdem quodammodo refertas: illas quidem nullas prorſus, has verò continuas peſtilentias experiri. Huius quippe rei vel ipſa experientia ſatis falſitatẽ conuincit. Similitudo verò quam

lues peſtifera habet cum Napello, præ reliquis videtur inſignior: vtpote quod peſtis inſtar, ſingulari quadam velocitate, tam homines quàm beſtias necare ſolet.

His adde quod dicta hæc venena minimè qualitate agant manifeſta, puta calore intenſiore, cauſtico ac adurente, vel ſtupefaciente frigore, ſed potius occulta, maligna, aut vt vno verbo dicam, qualitate peſtilentiali: vt pote quæ non aliter quam per ſolos concipi effectus, vt & ipſius peſtis contagium, poteſt. Qua ſola effectuum ſimilitudine peſtis venenum Napellinũ & Aconitale dicimus. *Qua ratione agant venena ſupradicta.*

Cùm igitur in Medicina noſtra nihil communius exiſtat, quàm varias rerum, ac inprimis humorum qualitates nuncupare à ſimilitudine effectuum (vt caloris vel alterius cuiuſdam accidentis) quam cum aliis rebus habent: id quod vel ex ſola bile flaua ſatis innoteſcit, quam variè corruptam modò æruginoſam, modò porraceam nominamus, cùm peſtis ad Arſenici, Aconiti & Napelli quam proximè accedat ef- *Cur venena quædam Aconitalia & Napellina author nominauerit.*

fectus: quis tam iniquus rerum iudex nos, in hisce denominationibus introducẽdis, potius nouitatis studio, quàm veritatis clarius proponendæ amore ductos, calumniari non verebitur?

Vt autem magis ac magis ordinem horum inter se venenorum & proportionem insinuemus: iuuat Theophrasti sententiam hîc loci producere, qui quidem ait lib. 9. de plantis capite 19. Quod radix Thelyphonij herbæ quæ aliis scorpio dicitur, vt scorpionem ad viuum repræsentat, sic eidem imposita ipsum momento quasi enecet, licet postmodum si Helleboro albo fricetur, rursus ille quodammodo reuiuiscat. Similiterque illud de eadem planta asserit, quòd si eiusdem vel sola folia, viginti quatuor horarum spatio, testiculis animantium applicentur, eosdem interimat. Quidni ergo vice versa in iis quæ propria experientia talem aliquam harmoniam, similitudinem, ac analogiam referre obseruauimus, pari ratione doctam antiquitatem imitando, mutua non vtemur denominatione? Plinius lib. 27. cap. 1. de Aconito

Quomodo venenum pestiferum cum Arsenicali & aliis cõparetur.

Parthalianche poſt Theophraſtũ in ſequentem ſcribit ſententiam. Quî ergo ſolicitæ antiquitatis labor ac diligentia qua par eſt obſeruatione non coletur, in explorandâ Aconitorum natura, quæ mira celeritate, ſolo videlicet contactu animantium genitalibus applicata enecant? Quin & odore ipſius glires (vnde & Myoctonon Aconitum dicitur) perimuntur. *Quantum ſit Aconiti venenum.*

Cùm verò peſtis maiori adhuc violentia ac ſubtilitate (vtpote quæ ipſos homines ac reliqua animantia non ſolùm contactu, verùm & odoratu ſolo, & aſpectu, è longinquo ferire ſolet) venenum præcedat: nihil erit abſurdi, ſi ob actionis ſimilitudinem, eandem Aconiti denominatione exprimamus.

Sagax verò ac prouida natura malignitatem eiuſdem Napelli quòd Aconitali longè ſubtilius agit & velocius, hieroglyphico veluti calamo ad viuum expreſſit, dum in floribus eius cranij humani ſiue mortis figuram expreſſit. Ac licet integra planta ſubtili hoc veneno ſit perfuſa, radix tamen reliquas partes malignitate longè ſuperat: quia *Mira Napelli natura & deſcriptio.*

vel exterioribus ſolùm digitis leuiter attrita, per eoſdem, ob innumeras neruorum, venarum, & arteriarum propagines quodammodo eò deſinentes, via facta ad cor, reliquaque nobiliora viſcera, momento quaſi interimat. Non aliter ac vbi peſtiferi vnius ſudantem aliquandiu detinueris manum: quamprimum contagio infectum te ſenties.

Venenorum peſtis & Napelli comparatio.

Symptomata verò, quæ Napellus à peſtis ſymptomatibus vix latum vnguẽ diſtantia profert, ſententiam noſtram haud leuiter confirmant. Eorum ſiquidem qui eius venenũ hauſerunt frontem conſpicimus ſudore gelido madentem, totumque externum corporis habitum quodammodo glacialem, frigoribuſq; rigentem, intrinſecis partibus nobilioribus interim æſtu conflagrãtibus. Oculi quoq; ipſorũ horribili circumuolutione adſtantes terrent, facies eorum liuida, labra omni plane ſpoliata vigore, maxillæ detortæ, lingua exſiccata ac nigra, arteriarũ pulſus interceptus, cor deniq; oppreſſum, omneſq; cerebri ſenſus turbati, concomitantibus lipothymiis

ac deliriis frequentibus. Quæ pesti pari prorsus ratione symptomata adesse solere, tum quotidiana experientia confirmat, tum ex supra dictis manifestum est. Vnde meritò concludimus, propter hanc effectuum Analogiam, pestis venenum, Napellinum haud ineptè vocari.

Arsenicale verò non minus verè à similitudine dici, hinc patet. Quemadmodum enim corporeum ac septicum Arsenici mineralis sal, cutem nostram contactu suo quàm promptissimè cauterisat: sic & cauteria, quæ pestis corporibus nostris sub forma anthracum, pustularum, & carbunculorum inurere solet, salis eius Arsenicalis, corporalis, ac septici, certi indices existunt. *Cur pestis venenum dicatur Arsenicale.*

Verùm vt penitiùs horum venenorum naturam & proprietates inquiramus: obseruandum est, quod sulphur Arsenicale maligna sua subtilitate cordi præcipuè, ac spiritibus vitalibus bellum indicit: Mercurius Antimonialis animalibus: & sal auri pigmentale, aut sandaracale, naturalibus spiritibus ac facultatibus in primis aduersantur.

Digitized by Google

Ex ordine vero venenorum in animantium corporibus latentium, rabidi canis toxicum, vtpote cum veneno Mercuriali & Antimoniali maiorem similitudinem habens; cerebrum in primis oppugnat. Venenum viperæ ob qualitates sulphuri Arsenicali similes cor adoritur. Scorpij virus participans de proprietatibus salis nitrosi sandaracalis, secundæ coctionis officinam reliquasque nutritionis partes infestat: id quod ex symptomatibus frequentibus (videlicet vomitibus, singultibus, colore pallido, ventris tumore & inguinum, desiderio perpetuo desidēdi, & flatuum comitante caterua) cognoscitur. Omnia hæc siquidem salis Sādaracalis acrimoniæ adscribi debent.

Varia venenorum inter se comparatio & quibus corporis partibus aduersentur.

Ex morborum venenatorum, hoc est à quadā perniciosa ac maligna qualitate ortorum numero, epilepsia veneno suo Mercuriali ac vaporoso cerebrum: pestis, venenum arsenicale, sulphureum & comburens, cor: Luis vero venereæ venenum, acre, nitrosum, ac Sandaracale, hepar directo petunt.

Quæ venena cum certis morbis habeāt relationem.

Tanta vero horum trium spirituum,

vitalis puta, Naturalis, & Animalis, eſt connexio: vt vix citra reliquorum conſenſum vnus eorum affici poſſit. Hinc luis venereæ grauioris ſymptomata in cerebro ſæpe grauiſſima excitari conſpicimus: Cephalalgias nimirum intolerabiles & nocturnas, nodulos & vlcera virulenta in cranio, naſo, palato, & ore, aliiſque exterioribus capitis regionibus ſæpe conſpicua: quandoque ophthalmiam, nulli communium remediorum, cui ſpecifica cõtra luem veneream admixta non fuerint, cedentem: quæque vel ſola ſæpe luis huius ſufficiens index exiſtit, reliquarum partium functionibus, nullo prorſus ſymptomatum genere infeſtatis.

Quanta ſit ſpirituum naturalium, vitalium, & animalium connexio.

Ad huius plane rei ſimilitudinem, peſtes quoque ſæpe numero crudelia in primis cerebro ſymptomatum ſuorum imprimere veſtigia conſueuerunt: excitando in eo ſoporem quodammodo lethargicum, quãdoque vertiginoſum, quandoque & phreneticum: cuius indicia manifeſta in parotidibus & bubonibus peſtilentialibus pone aures, aut circa colli partes cerebri emunctoria

Quod peſtes quædam cerebrum inuadãt & quomodo dignoſcantur.

continentes, exortis (natura victrice manu eo venenatam materiam sæpe ablegante) conspiciuntur. Febris quoque ardens, si sudores frigidos, virium repentinam deiectionem, & lipothymias frequentes comites habeat, insuperque natura huic nocentissimo veneno exitum parare studens, sub axillis bubones efformet: pathognomonica sane hæc signa profert, quod cor, sicut in omni pestis specie, hîc πρώτως afficiatur.

Quædam cor.

Porrò si bubones ad inguina, concomitantibus non paucis exanthematis & carbunculis siti sint: fomes ac seminarium pestiferæ virulentiæ in hepate, venis, aliisque partibus nutritioni destinatis est perquirenda. Hæcque pestis, quod terrestreitatem (vt ita dicam) maiorem coniunctam habeat, minus occultare periculi creditur: cum è contrario priores duæ, à veneno subtiliori magisque spirituali productæ, vt damnum maius corporibus adferre solent, sic animis quoque maiori sunt consternationi.

Et quædam iecur.

Probè quidem nouimus non paucos pestis causam efficiẽtem non alibi quàm

Pestiferæ febres vnde nam oriantur & illarũ diuisio.

Digitized by Google

in immensa humorum corruptione, calorem simul putridum (vt verbis Galeni 6. epidem. com. 1. contex. 28. vtar.) inducente, collocare. E qua quidem corruptione, habita ratione discriminis humorum, febres pestiferas in quatuor classes secernunt. Pestem quippe aliam dicunt sanguineam, aliam Biliosam, aliam Pituitosam, aliam Melancholicam. Quibus astipulari videtur Galenus lib. 1. de diff. febr. cap. 4. vbi pestilentiales febres omnes, tanquam ab insigni putredine ortas, putridarum quoque febrium ordini subiicit.

Sunt & alij, qui magis adhuc apparenter & speciosè pestilentiales febres ad reliquarum imitationem in Ephemeras, Hecticas, & Humorales, partiuntur: & dicunt, Ephemeras pestilentiales non in humoribus sed spiritibus, iisque non incensis, sed corruptis radices agere, ita vt licet 24. horarum spatio, non aliter ac Ephemeræ communes, periodum suam absoluant: patientem tamen, ob subiecti mobilitatem, & nimium causæ morbificæ à naturali statu recessum, vix elabi patiantur. Hecticam pesti-

lentialem dicunt, quando malignitas ipsi substantiæ aut cordis partibus solidioribus impingitur. Tertiam speciem videlicet humoralem pestilentialem, licet putridarum ordini accenseant, à communibus tamē putridis triplici eam differre ratione volunt.

Qua ratione febris pestifera ab aliis differat.

Primo quidem differt quoad ipsum corruptionis gradum, qui in pestilentiali sane lōge maior existit. Deinde respectu subiecti fomitis seu partis laborantis. In pestilentiali siquidem, ex ipsorum sententia malum radicatur non solùm in propria cordis substantia, sed etiam in spiritibus & humoribus, tum corde contentis, tum vicinis. Id quod in reliquis febribus putridis locum non habet, cum earum basis sit sanguis corruptus in maioribus inguinum, axillarum, aliisque similibus vasis, hepati aut cordi propinquis. Tertio respectu magnitudinis ac vehementiæ symptomatum, quæ in pestilentiali vt repentina esse solent, sic plerunque in syncopas, lipothymias, virium exolutiones, mentisque alienationes ac inquietudines (quæ omnia & singula vt Hippocrati sic etiam post eum

Aëtio horrenda ac ſtupenda exiſtunt) ſolent deſinere.

His adiicere licebit differentiam quartam eandem videlicet febrim ſemper à cauſa interna produci qualis eſt plenitudo, nimiave ſanguinis abundantia Cacochymia, aut obſtructiones liberam tranſpirationem ſanguiniſque ac ſpirituum ventilationem impedientes vnde eorundem inflammatio neceſſaria, ex inflammatione vero corruptio humorum, tandemque febris ſubſequitur. Id quod de putridis peſtilentialibus iuxta illorum principia minimè dici poteſt, quas à cauſa externa, aëre nempe infecto ac peſtilentiali, inſpirato: aliiſve ſeminariis ac contagionis receptaculis, infinitis penè modis (vt ex præcedentibus ſatis innotuit) in corpora noſtra agentibus: neceſſario, forinſecus tamen, progerminari volunt.

Atque hæ ſunt ſpecies & differentiæ febrium peſtilentialium ad ſententiam grauiſſimorum ſane authorum explicatæ, à quibus tamen diuerſæ ac cõtradicentes inter ſe opiniones emergentes ſatis ſuperque colligunt, earun-

dem fundamenta non super immobile saxum, sed arenam fluitantem esse iacta, nec idcirco confutatione indigere.

Quod febres quædam sint venenatæ, nec tamen propriè pestiferæ.

Minimè tamen negamus (experientia id satis comprobante) sæpe numero febres ab humoribus venenatis ac putrilagine in corporibus nostris genita excitari tantæ malignitatis, vt etiam symptomata, puta exanthemata, anthraces, carbunculos proferant, pesti quam simillima: quæ tamen cum contagiosa minime existant, proprie & accurate loquendo pestes dici nequeunt. Cuius quidem ratio est, quod præcipuum & fundamētale pestis subiectum sint spiritus, in primis vero vitales, quibus non simplici quodam caloris febrilis excessu, & corruptione humorali in corpore nostro præcedente, pestis contagia aduersantur: verùm malignitate quadam spirituali, quam tanta promptitudo ac stupenda violentia subsequitur, vt nullatenus in febrem possint excandescere: provt superius à nobis & rationibus, & auctoritatibus, & exemplis fuit comprobatum.

Atque

Atque hi tam pestis quàm aliorum venenorum stupendi effectus, per propria symptomata se manifestant: quorum hæc cerebrum, illa cor, alia hepar, alia intestina, & alia demum pulmones, aggredientia, neutiquam attribui possunt, vel totius compositi Crasi, vel qualitatum elementarium alicui, vtpote quæ sunt agentia ὁμοειδῆ, solam, qua pollent, extrinsecam qualitatem in patiens corpus inprimentia (qua quidem ratione ignis calidus calefacit, glaciesque refrigerat) vel etiam qualitati occultæ, in imis penetralibus compositi reconditæ, quas qualitates doctissimus Fernelius alijque Medici celeberrimi à tota substantia seu substantiali forma fluere docent, earumque effectus κατ' ἀντιλίχλαν fieri dicunt. Nam vt horum venenorum facultates ac potentiæ, in natura reperiuntur, à dicta elementari longe diuersæ, sic quoque effectus producunt formales ac spirituales: non illos quidem imaginarios, sed plerisque ipsorum re ipsa insitos. Et illæ præterea innatos corporum nostrorum spiritus non solum alterant, sed planè corrumpunt,

Vera pestiferæ febris inditia quænam sint.

inficiunt, ac mortificant: idque ſolius qualitatis Napellinæ, Aconitalis ac Arſenicalis, formaliter ipſis inhærentis vi ac robore. Non aliter ac ſalutares, noſtræque naturæ familiares ſpiritus ex nutrimentis generati, inſitos illos nutritionis ſpiritus, non elementaliter & qualitatiuè, ſed formaliter ac ſecundum ſubſtantiam reſtaurant, roborant, & viuificant.

Cùm autem nomen ſpiritus multifariam accipiatur, vt citra homonymiam ac amphibologiam vocum, in ardua hac quæſtione verſari nos, ab omnibus intelligatur: quænam eius acceptio huic noſtro inſtituto propria exiſtat, paucis dicamus.

Quidnam Hermetici propriè nomine ſpiritus intelligant.

Notandum igitur, Philoſophis Hermeticis, ſpiritus ſeu ſubſtantias ſpirituales, quibus ab ijſdem omnes actiones, proprietates, facultates, impreſſiones, ac ſignaturæ tribuuntur vitales, ac generatiuæ, idem eſſe quod Ariſtoteli eſt δύναμις οὐσιώδης, Latinis potentia eſſentialis, & cuique ſubſtantiæ propria. Ipſos verò ſpiritus rebus actu ineſſe, ac naturã obtinere à corpore ſuo realiter diſtinctam,

patet ex rerum ſeminibus : quibus vt appropriatis matricibus, hi ſpiritus ab origine ſua inhabitant, ac quaſi immerguntur, ac à quibus, citra vllam ſubiecti ſecundum materiam immutationem (vt norunt agricolæ in talium ſeminum dignotione exercitatiſſimi) egreſſi, reliquum, quod ſemen vulgus philoſophantium nominare ſolet, receſſu ſuo ſterile efficiunt. Sunt etiam qui certa artis induſtria quibuſdam ſeminibus vim auferre germinatiuam (id quod in ceparum ſemine, vnica facta in aqua feruente ebullitione cõtingit) eandemque deperditam reſtituere norunt.

Atque hæc ſanè philoſophia popularis, dictorum ſpirituum admirabiles effectus tanta familiaritate ac perſpicuitate aperiens, longe ſane clarior, certiuſque multò demõſtrari poteſt, altera illa, quæ ad cœlos vſque relegat rerum formas, totamque ipſarum ſubſtantiam. Ipſum vero Ariſtotelem in noſtris caſtris militantem habemus ſub finem libr. 3. de generatione & corruptione: dum inquit, *Quod omnis animæ poteſtas alterius cuiuſdam corporis particeps ſit, ap-*

Sententia Hermeticorũ verbis Ariſtotelis confirmatur.

paret, eiusque diuinioris quàm quæ elementa appellantur. Et quemadmodum nobilitate obscuritatéve animæ inter se discrepant, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in se semen, cuiusque fœcunditatis suæ causam, nempe ipsum calorem, qui igneus minimè est, neque id generis facultatem aliquam æmulatur: sed spiritus, qui in semine spumánteque corpore coërcetur, & natura quæ in eo inest spiritu, proportione respondet Elemento stellarum.

Ex quo contextu manifestum existit, ipsum Aristotelem vitale rerum omnium principium minimè in elementis, eorúmve crasi qualicumque: verum in substantia quadam collocare spirituali, in rerum seminibus tanquam domicilio habitante. Hincque paulo post ibidem concludit. *At propria cuiusque ratio & essentia, nequaquam ex Elementis emergit.*

Vnde nam germana cuiusque rei profluat essentia.

Hi porrò spiritus pro diuersitate ac varietate eorum quibus constant principiorum substantialium, ac ipsarummet substantiarum in quibus resident, & quorum gremio fouentur, diuersos quoque promunt effectus. Sunt enim

eorum alij corporei magis ac visibiles, alij subtilitate sua omnem sensum transcendunt: quorum hi vt vaporosi, aërei, & mercuriales, sic actiuitate sua omnes superant reliquos: isti vero naturæ existentes fuliginosæ seu fumosæ, & de salium volatilium natura participantes, his quoque similes producunt effectus. Denique inter hos quodammodo intermedij halituosi ac sulphurei, à substantia pariter ac effectuum similitudine dicuntur.

Qui diu multumque in subtili rerum vitalium anatomia sunt exercitati, horum spirituum varietatem & miros effectus ob multiplices quas exerunt actiones, præ cæteris facilè dignoscent, percipientque huiusce generis spiritus (quos idcirco vitales nuncupauimus quia incredibili præstant virtute & actiuitate) non modo per suos effectus in rebus vegetabilibus & animatis delitescere, sed etiam in substantiis metallicis: quæ tamen illis penitus carere videntur, eò quod nullis vitæ polleant facultatibus.

Quod autem malè in vulgari phi-

losophia, metalla reliquaque mineralia omni vitali vigore destituta esse dicantur: vel aurum ardens conuincit, quod plenum est spiritu, tantæ subtilitatis & actiuitatis, vt pauca quædam eius grana, dum solo motu vel radiorum solarium eiaculatione flammam conceperint, instar explosi sclopeti, maximo naturæ mysterio, perpẽdiculariter centrum versus sic ferantur, vt mensam ligneam valeant transverberare.

Spiritus Antimonij quanta sint virtutis.

Idipsum pariter abunde testantur volatiles Antimonij, illius Chymicorum oraculi spiritus, qui quotiescunque secundum artem eliciuntur, instar meteororũ modo albi, modo flaui, modo rubri, modo purpurei, quin & aliquando mille coloribus variati conspiciuntur: eóque ipso mirandam huius mineralis vim & efficaciam patefaciunt. Quæ quidem tanta est, vt metallorum quoduis etiam maximè fixum, quale argentum existit, ab alio secernens, aurum ipsum ad miram puritatem, ac summam sui generis perfectionem promoueat, remota prius ab ipso cuiusuis corporis corruptibilis &

hæterogenei colluuie.

Admirandi inquam horum Antimonialium ſpirituum effectus, vel in humano corpore rei totius veritatem ſimiliter euincunt, dum ipſum variè per vomitum, aluum, ſudores, & vrinas repurgant. Maximè vero mirandum, quod non tantum centeſima vnius grani ſpiritus Antimonij pars, in corpoream matricem vna cum eiuſdem floribus ad 5. vel 6. grana diſperſa, tantos effectus, citra vllum notabilem, vel in pondere, vel in quantitate diminutionem producere poteſt: verum etiam quod ipſa matrice ſuo ſpiritu tandem exuta, in medicamentum Anodynum degeneret, ac commotis corporis noſtri ſpiritibus ſedandis, præſtantiſſima efficiatur Medicina.

Præterea vero, ſi miraculum illud naturæ (vt ex vulgi ſententia & opinione loquar) Magnetem conſideremus, admirabiles ac pene ſtupendas prædictorum ſpirituum ſiue facultatum naturalium comperiemus perfectiones. Ipſi quippe, quamdiu arctè Magneti lapidi inhæreſcunt, mira pollent attra-

Spiritu Magnes non caret potentiſſimo.

hendi virtute, qua tamen si penitus spolietur: nihil ad se, quantacunque magnitudine exuberet, poterit euocare. Hanc nihilominus attrahendi efficaciam, quasi iure postliminij recuperabit, si spiritu ferri, quod magnam cum ipso habet affinitatem, animetur: provt ipsa plures docuit experientia.

De spiritibus venenatis Arsenici.

Arsenicales quoque fœtentes ac venenati spiritus, quos instar nubis spissæ ac nigræ in eius sublimatione ascendere videmus copiosissimos, ad huius nostri instituti confirmationem non parum conferre videntur. Vt enim illi, licet candidissimum ac purissimum metallum, suo contactu vel simplici, vel in forma fumi, nigredine summa obducunt: sic quoque congenitos nobis spiritus etiam temperatissimos, per solum odoratus organum recepti, contaminare mirificéque alterare possunt.

De spiritibus Auripigmenti & sandaracæ identidem venenatis.

Hic vero obiter notandum occurrit, quod sub Arsenico eiusque spiritibus malignis, auripigmētum quoque, itemque alia plurima metalla imperfecta, ac arsenici naturam redolentia, à nobis comprehenduntur.

At è contrario variæ aquæ vitæ, tam ad ſanitatis conſeruationẽ, quàm grauiſſimorum ſæpe morborum propulſionem appropriatæ, ex nonnullis metallis, perinde ac ex corallis & perlis, ab experto chymico elici poſſunt.

Ex nonnullis metallis variæ aquæ vitæ ſeu ſpiritus ſalutares elici poſſunt.

Quod autem ad ſpiritus ſalium metallicorum ſpectat, vt ſalis nitri, vitrioli, aluminis, ſalis armoniaci, & marini (quod meritò inter reliqua primum ſibi locum vendicat) oppoſitæ ac plane contrariæ, quas mediantibus ſuis ſpiritibus edunt operationes, ingenti nobis eſſe debent admirationi: dum ipſorum quidã corpora etiam ſolidiſſima liquefaciunt, & alij contra vel ſpiritus coagulant ſubtiliſſimos. In quo tamen maximum naturæ myſterium obſeruare licet. Hi namque ſpiritus, qui aurum omnium metallorum ſolidiſſimum diſſoluunt, ſuam tamen in argentum non exerunt potentiam, nec è contra.

Quod ſales ipſi ſpiritibus abutũ dent, tum malignis tum ſalutaribus.

Hi verò ſpiritus omnes & ſinguli (licet id ſecundum magis & minus) ſola ignis violentia, à dura corporum, quibus à natura illigati ſunt compage liberantur, ac in ipſo quidem emigrationis

Qua ratione ſpiritus è ſuis corporibus eliciantur.

procinctu, variis sub coloribus, in forma nubis spissioris comparentibus, sese insinuant: qui tamen vbi denuo in aqueam & humidam suam matricem reconduntur, quiescentes penitus euanescunt.

Cæterum qui minus suam prædictis fidem adhibent, aut spirituum istorum mirabiles virtutes inficiantur: adeant aurifabros & metallorum separatores, quoties aurum ab argento moliuntur separare, vt promptissimos aquæ fortis (quam Gallicè *l'eau de despart* aptè nuncupamus) effectus aduertant. Discant inquam vel duabus vnciis dictæ aquæ, tantùm inesse viriũ ac roboris, vt vnciã vnã metalli solidi dissoluere queat. Aspiciant etiã quãta id fiat spirituum cõtentione vel ad sensum comparente; ac vt opinor desinent, in rerum naturalium spiritus, tantis viribus àb Omnipotente donatos, spiritus, sui virus effundere. Videbunt namque quamprimum prædicti aquę fortis spiritus solidum aliquod metallum (patientis vicem gerens) aggrediuntur, tanta id fieri velitatione, & pugna ad tempus ancipiti, vt non solùm

Mira circa aquam fortem obseruatio.

ipſa aqua ex tali motu incaleſcat, verùm ad rubedinem vſq; ipſius vaſis exardeſcat: copia ipſorũ maxima per collum fumi partim rutilantis, partim nigricantis ſpecie, euolante, ac inſtar flãmæ ignis calorem in omne latus diffundente. Conflictu verò hoc ad finem perducto, aquam ſponte videbis refrigerari, licetq; de eius materia ſeu quantitate vix quicquã deceſſerit, eundemque fere guſtum quo antea prædita fuerat retinuerit: nulli tamen in poſterum metallorũ inſeruiet ſeparationi, eo quod nimirum ſuis priuata ſit ſpiritibus, ad quos omnis huiuſcemodi referri debet operatio.

Ex eo porrò, quod guſtum pari fermè qua prius feriat acrimonia, colligere licet, impotentiam hanc non inde pendere, quod omnes omninò ex ea ſpiritus euolarint: ſed quod exorta inter cõtentos adhuc, & materiam eos continentem ſeu matricem, ob priorum exhalationẽ diſproportione, reliqui quodammodo detineantur ligati. Acrimonia ſiquidem illa, quæ in aqua adhuc reſidet, ſpirituum à quibus oritur præ-

ſentiæ fidus eſt nuncius.

Hinc phlegmate ſeu humore paſſiuo, hanc dyſcraſiam producente, per cohobationem ſeu redeſtillationem ſeparato, prioribus viribus quaſi recuperatis ad parem molitionem idonea redditur; idque quod repetendum eſt, quamdiu acrimonia aquæ ſupererit. Ex quibus colligi facilè poteſt virtutem illam diſſoluendi, non acrimoniæ, ſed ſolis ſpiritibus tribuendam eſſe.

Quod corpora vegetabilia & animata ſuis non careant ſpiritu.

Si igitur corpora mineralia ac metallica, quæ tamen vulgò vt vita, ſic actione omni ſpoliantur, tanta partim noxiorum, partim ſalutarium ſpirituum copia turgent: quid de vegetabilibus dicendum fuerit & animantibus? quorum vt vita longè manifeſtior, ſpirituũ maiores diuitias pollicetur & vbertatẽ, ſic ars ipſa, & quæ verſatur in eorum extractione experiẽtia, huius noſtræ veritatẽ philoſophiæ, ad oculum quaſi demonſtrat.

Ac vt ab animantum genere incipiamus, ſpiritus hos tam bonos, ſalutares, ſecũdumq; naturã: quã malos, pernicioſos, ac contra naturã ſe habẽtes, ac par-

tibus quidem ſolidis radicaliter, nobilioribus verò ſimul originaliter ac emanatiuè (abſit artis vocabulis inuidia) inſitos, humoribus verò per influentiam ſeu irradiationem communicatos, dicimus ſimiliter eſſe tripartitos: quibuſdam ipſorum naturam aëream, vaporoſam, ac ſubtiliſſimam adeptis, aliis verò naturæ exiſtentibus fuliginoſæ ac ſalſuginoſæ, aliis denique quodammodo intermediæ, vt eſſentiæ ſic conſiſtentiæ, halituoſæ videlicet, ſulphureæ, ac oleaginoſæ. Hi præterea ſpiritus, cùm in omnibus animantium generibus, tum in homine potiſſimum, iuxta communem Hermeticorum ſententiam repeririuntur, à qua non longe nec ipſemet abeſt Hippocrates, quando ait, *Corpora noſtra conſtare continentibus & contentis.* Quorum terminorum priori nihil aliud quàm continentes ac in ſe recipientes matrices: poſteriori verò ſubſtãtias ſpirituales contentas, ac à prioribus receptas voluit ſignificare. Contentorũ quoque à Dogmaticis triplex proponi ſolet partitio. Quædam enim ſunt *ſubſtantiæ quoquo verſum impetuoſæ*, ſeu impetum

Diuerſæ ſpirituum qui in corporibus noſtris reſident diuiſiones.

facientes, siue synceræ & æthereæ, siue se habeant secundum naturam, quales naturalis, vitalis & animalis spiritus: siue noxia quadam qualitate, tanquam affusa nebula sint contaminatæ. Quædam rursus *humectantes*, siue humores tam vtiles, quàm inutiles & excrementitij, eo quod spiritus salutares & noxij in ipsis inhabitent. Et aliæ denique *effluentes*, communiterque exhalantes, siue humidæ, quas vapores: siue siccæ, quas exhalationes & fumos nominant.

Hæc est diuisio substantiarum spiritalium quæ in corporibus nostris continentur, à Dogmaticis communiter vsurpata: à qua non multùm dissident Hermeticorum suffragia, si bene & accuratè intelligantur.

In vegetabilium verò genere nostrã hanc, tam proborum quàm peruersorum spirituũ distributionẽ tribus membris comprehensam haud difficile fuerit stabilire.

Quibus in partibus quique spiritus resideant.

Mercuriales siquidem, vaporosi, aërei magisque subtiles, vt in partibus vegetabilium resident mollioribus, floribus nimirum ac foliis, sic aquarũ oleorum-

ve extractione ac destillatione ab ipsis separantur. Salsuginosi verò, vt magis fixi, sic in partibus quoque vegetabiliũ radicantur durioribus, lignis videlicet, corticibus,& radicibus, sale abundantibus : ex quibus postmodum ignis violentia separantur. Sulphurei denique & oleaginosi spiritus, vt inter æthereos subtiliores, ac terrestres salsuginosos, quodammodo intercedunt medij: sic in vegetabilium seminibus continentur, consistentia & situ quodammodo inter folia & ligna intermediis. Insunt vero seminibus cunctis etiam frigidioribus, (qualia sunt papaueris & lactucæ) quæ quoniam præ reliquis compositi partibus magis sunt contemperata, naturæque familiaria, spiritus quoque omniũ defœcatissimos, & magis ad speciei cõseruationem destinatos complectuntur. De oleorum vero ex seminibus extractione præcepta tradere, vetat rei facilitas publicaque notitia.

Hîc vero minimè prætereundum est in hac vegetabilium classe, non minùs quàm mineralium & animalium ordine, omnes iam enarratos spiritus, rur- *In vegetabilibus reperiũtur boni spiritus & noxij.*

ſus duorum generum exiſtere : alios, bonos, ſalutares, balſamicos, & conſeruatores, tam videlicet Mercuriales, quàm ſulphureos, & ſalſuginoſos : alios quoque malos ac noxios, tam Mercuriales, quàm ſulphureos, & ſalſuginoſos.

Ac quod attinet Balſamicos, eorum copia inprimis turgent alimenta, & ipſis inter reliqua abundant panis & vinum : vnde & reliquorum ciborum baſis meritò cenſentur. Panem enim & vinum natura tranſmutat in ſpiritus naturales, vitales, & animales, necnon in ſemen ipſum è quo homo procreatur. Quam quidem tranſmutationem facultas natiua operatur ſuis continuis digeſtionibus, & puri ab impuro ſeparationibus, coctionibus, deinde fermentationibus, cohobationibus, & circulationibus : quas diuerſi caloris gradus, in iecore, corde, & cerebro reſidentis, moliuntur. Quiſquis ergo primariam generationis humanæ cauſam inquiret, eandem ad panem & vinum tanquam ſubiectum & materiam, ex qua : non verò tanquam ad cauſam efficientem & for-

formalem reuocabit.

Si quis porrò ambigat, quantum mi-randi Panis & Vini ſpiritus, vitæ, mo-tus, & caloris in ſeipſis contineant, quæ omnia indubium præſtant vitæ argu-mentum: ille quæſo extractionem a-quæ vitæ ex vino, quod ſpiritibus inter reliqua vegetantia prædiximus abunda-re, factam conſideret. *Ingentem copiã ſpirituum in vino contineri probatur.*

Tunc enim videbit duos aut tres car-bones ardentes, ſub dolio quodam tres aut quatuor vini amphoras continente poſitos, in cauſa eſſe, cur ingẽs copia ſpi-rituum è Vino eliciatur, cũ alioqui pau-lulum aquæ vix poſſẽt calefacere. Quin imò modicus iſtorum carbonum calor, ita ſerpentinas (ſic enim hæc vocantur inſtrumenta) & dolium aquæ plenum re-frigerij ergo ibi collocatum, licet non mediocri interuallo à carbonibus ſepa-ratum, ſic accendet & inflammabit, vt illius æſtus nullatenus valeat tolerari. V-bi verò ſemel inde ſpiritus exierit, nun-quam deinceps ſerpentinas ante dictas, & refrigerium videre licebit incaleſce-re, licet ingentem idcirco flammam & calorẽ excitaueris. Vnde manifeſtè col-

ligitur, hanc de qua supra calefactionē ab ipsius tantummodo vini spiritu promanasse.

Spiritus vini potentia.

Quod si præterea motum vini animaduerteris, eo tempore quo spiritus ab illo vi caloris proliciuntur: serpentinas arteriarum motum vehemētem aliquatenus imitari comperies, imò vero vehementius commoueri. Quo satis superque experimento comprobatur, non aliunde hæc omnia quàm à spiritibus in vino contentis proficisci.

Ex illo rursus exemplo abundè innotescere arbitramur, quod ex omnibus rebus alimentosis aqua vitæ balsamica educi potest, quam non incassum vocabulo tam augusto philosophi donauerunt.

Ex omnibus rebus alimentosis aqua vitæ, & ex venenatis aqua mortis educi potest.

Pari ratione cùm contrariarum causarum, contrarij necessario per se effectus existant, ex rebus venenatis aquam destillare poteris, non vitæ, sed mortis: quoniam rerum illarum venenati spiritus, vitali nostro balsamo penitùs aduersantur.

Sed vlterius, amabo, in tam amœna transmutationis rerum pergamus spe-

culatione. Dicimus igitur quemadmodum natura vegetabilis in animalem, qua modo dictum est ratione, à diuersis caloris innati gradibus facilè transmutatur: sic mineralem quoque posse transire in vegetabilem. Etenim plantæ radicibus suis terræ infixæ, non tantùm bonos & laudabiles succos: verùm etiam prauos sæpè, ac à mineralium specie minimè differentes prolicere, sibique assimilare possunt. Quibus quidem naturam mineralem scatere, quosque demum, siue noxios, siue innoxios, ipsis vegetabilibus impartiri demonstrauimus.

Quomodo natura vegetabilis in animalē transmutetur.

Qua de causa non abs re asseuerabimus, Helleborum & Tithymalum, quæ tantopere corporum nostrorum vires, tum vomitione, tum alui profluuio deiiciunt, non parum de spiritibus Antimonij participare: non secus ac Aconitum, vnà cum Napello à spiritibus Arsenici mineralibus suum venenum mutuatur: cùm vnum & alterum præsentem animalibus adferat perniciem.

Quod si hoc loco, ventis nauiculam

noſtram à littore propellentibus carbaſa cuncta daremus, in altum profectò pelagus tanta velocitate abriperemur: vt relicti à nobis aliquantum portus recuperandi vix poteſtas concederetur.

Quin ergo potius vela contrahendo, vnde dilapſi ſumus reuertamur: ſufficiatque nobis oſtendiſſe vegetabilia de mineralium quoque natura participare, id quod neceſſitate id exigente, vel mille comprobare exemplis poſſemus. Sufficiat vero in præſentia, quod experientia conſtet, ex viridibus nucum inuolucris, vt & granatorum cortice, vegetabile vitriolum, non modo colore & guſtu, verùm etiam cæteris qualitatibus omnibus vitriolum minerale referens, ſpagirica arte elici poſſe.

Quod vegetabilia de mineralium natura participant.

Quod ſi vegetabilia de mineralium natura participant: quidni hominem ob multiplicem vegetabilium vſum, de vtrorumque participare natura, firmiſſimè concludemus? ſecundum illud: *iis nutrimur ex quibus conſtamus.* Ad huiuſce inſuper confirmationem non parùm facit, quod homo non tantùm à veneranda antiquitate Micro-

coſmus, magno citra controuerſiā naturæ myſterio, dictus: verùm etiam ab Omnipotente ex globo terræ, iam omnibus totius vniuerſi ſeminibus, ſicque vegetabilium quoque, ac metallorum ſignaturis imprægnatæ, ſit efformatus.

Quæ ſi ita ſunt, mirari deinceps deſinant, harum rerum increduli, ac vnanimi nobiſcum ſententia concludant: in corporibus noſtris generari poſſe ſpiritus malos, ac vitæ noſtræ hoſtes inteſtinos, eoſque naturæ mineralis, vegetabilis & animalis. Spiritus inquam halituoſos, ſulphureos, & ſalſuginoſos, ac fuliginoſos, qui pro diuerſa, quam metallorum vel vegetabilium gerunt, idæa, diuerſos tam internos quàm externos generant morbos.

Quod varia ſpirituum bonorum & malorum genera in nobis ingenerentur.

Sic ſpiritus qualitate acida præditi, conſequenter morbos acidos & frigidos inducunt, eoſque diuerſos pro diuerſa aciditatis differentia, qua cum Vitrioli metallici, vel Aceti, Limonum, Berberis, aliorumq; vegetabilium aciditate conueniunt.

Simile quoque de reliquis ſpiritibus, ſcilicet auſteris & adſtringentibus, ad

Varia ſpirituũ qui nobis inſunt collatio, & quos effectus producãt.

qualitatem vel Aluminis rochæ, vel Acaciæ magis appropinquantibus, ſit iudicium. Sic ſpiritus, quos à ſymptomate quod ſenſui tactus imprimere ſolent, formicantes dicere poſſis, magis accedunt ad qualitatem Aluminis plumoſi, vel Vrticarum. Spirituum qualitates acres ac pungentes, magis participant de ſimilitudine ſalis Alkali, vel Aronis. Facultas ſpirituũ inflammatoria, magis ad Sulphuris communis, vel Olei alicuius, vel Gummi, vel Reſinæ naturã appropinquat. Qualitates ſpirituũ amaræ cum ſale Gemmæ, aut Aloë: vomitiuæ, & peſtiferæ, cum Arſenico, Antimonio, vel cum Aconito, & Napello, maiorem habent ſimilitudinem.

Quæ quidem tria propter obſeruatam veneni ſui diuerſitatem, primam nobis præbuere anſam, ad exactiorem paulò venenorum, quæ ſpiritibus lethalibus, ac peſtem per ſe inferentibus maximè ſunt affinia, indagationem ſuſcipiendam.

Arſenicales verò & Napellini ex aliis etiam corporibus emanantes ſpiritus (vt ex ſupra allatis rationibus ſatis

patuit) aëri quo viuimus ſæpè permixti, eoſdem inibi producunt fructus venenatos, & mortalia ſymptomata, quæ Arſenicum minerale, aut Napellus vegetabilis, pro diuerſitate humorum fœcumque tartarearum, aliarumque impuritatum & corruptionum, quæ dictis ſpiritibus, mineræ, ſeminarij, fœcundæque matricis inſtar, ſubſternuntur.

Inde fit vt illi qui huiuſmodi corruptorum humorum ſentinam gremio occultant: humorum inquam quos ſpiritus Arſenicales Napellini &c. ſua tinctura infecerunt, vel qui ad eam facili occaſione ſuſcipiendam, præ aliis magis ſunt diſpoſiti: peſtis venenum faciliùs longè recipiant.

Quinam magis vel minus ſint peſtilentiæ obnoxij.

Cùm enim ex quatuor cauſis quæ ad omnem actionem neceſſariò requiruntur, ſint duæ inſigniores: agentis nempe ad actionem producendam ſufficiens robur, à ſpiritu venenato peſtem inducente prodiens: & diſpoſitio patientis, ab humorum exorta corruptione, quam pernicioſi ac peſtiferi ſpiritus comitantur, qui non ſecus ad

pestem suscipiendam sunt proximè dispositi, quàm puluis tormentariuś, aut aurum ardens, ad ignem concipiendum, solo motus beneficio promouetur.

Cur aurum ardens potius quàm alterum flammam concipiat.

Sed quemadmodum Aurum illud ardens magis aptum est ad flammam concipiendam, quam puluis tormentarius vulgaris: cum tale Aurum illam solo motu, & absque igne in se admittat, vt superius innotuit: sic quædam corpora magis igni pestis sunt obnoxia, aut certè minus, pro varia humorum corruptorum quibus abundant ratione: quique eò celeriùs, vel tardiùs suos effectus producunt, quo velociorem nacti sunt maturitatem, vel tardiorem.

Quædam enim venena deprehenduntur in suis matricibus & seminariis paucis diebus, alia per annos plurimos, vt nuper probauimus, latitantia. Quod certè nulli alij rei adscribi debet, quàm venenorum quorundam qualitatibus, quæ citiùs aut tardiùs suos fructus proferunt: aut saltē proprietatibus

matricum quibus continentur, atque fertilitatibus: provt exemplo fructuum è diuersis locis citò vel tarde emergentium, satis abunde confirmatur.

De lue venerea Fernelius refert, posse eam ad duodecimum vsque annum in corporis nostri interioribus latere abscõditam. Quod etiam in variolis euadit manifestius, quæ licet passim in puerili ætate cõtingant, aliquando tamen post vigesimum aut trigesimũ annum emergunt, in ijs præsertim quorum corpora ab hoc cõtagij genere nõdum depurata fuerunt. Idem prorsus de peste sit iudicium, ad cuius corruptelam suscipiendam, alij præ aliis magis sunt ob humores corruptos dispositi.

Quædam variolæ post longos annos recrudescunt.

Cæterum si in huius diductione materiæ, cuipiam nimia peccasse prolixitate videamur, idem, dissimili tamen ratione, accidisse nobis sciat: quod pictoribus seu statuariis egregiis, qui attentiùs paulò imagines quas suscipiunt delineandas speculantur. Accuratior enim paulisper fuit nobis tractatio ineunda, de spiritibus tam bonis quàm malis, eò

quod præ nimia ſubtilitate,& καθ' ὅλου in ipſis reſidente,ſenſum omnem ſubterfugiant, ac vitalibus impreſſionibus turgeant. Vtque præterea illos à quibuſdam aliis ſpiritibus ὁμωνύμως & impropriè dictis ſecerneremus:qui tantum corpora ſpiritualia ἐξίτηλα ac euanida exiſtũt, omni prorſus vitali facultate & robore deſtituti. Huius quidem generis ſunt ſimplices vapores humidi, exhalationes ſiccæ, ventoſitates flatulentæ, halitus nidorolenti, vaporoſi ſudores: quorum vocabula ſæpe in libris Medicis occurrunt: licet minus propriè ſpiritus nominentur, propterea quod inſita virtute deſtituti, Arſenicalibus, Napellinis, ac Aconitalibus, nulla prorſus ratione cõparati poſſint. Hanc quoque materiam pro merito diductam à nobis videre licet in Tetrade noſtra cap.5.6.& 10.

Quid nomine ſpiritus ab auctore intelligatur.

Dum verò hos ſpiritus pernicioſos ac peſtilentes, aëri inſpirato, humoribuſque corporis noſtri admixtos, non ſolum peſtilentiarum, verùm etiam plurium aliorum grauiſſimorum morborum proximas cauſas dicimus efficientes: conſentientem ſane habemus Hip-

Spiritus noxij in humano corpore, omnium morborũ cauſæ, ex ſententia Hippocratis.

pocratem lib. de flatibus à nobis in principio huius tractationis allegatum, sic concludentem. *Hactenus ergo morborum omnium causas flatus esse demonstraui: id enim à principio receperam me facturum. Recensui enim spiritum ipsum tum in aliis omnibus rebus potentem, tum maximè in hominum corporibus plurimùm posse.* Hîc vero sciẽdum est, Hippocratem per flatus nihil aliud intellexisse quam vapores, halitus, fumos, aliasque substantias spirituales corporibus nostris conclusas, insita actiuitate, ac impressionibus vitalibus perniciosis prędítas. Flatuum enim Hippocraticam significationem, vel aëri tribuere simplici, vel nudis flatibus (quæ partem distendendo solùm, doloris facile dissipabilis dudum ipsi symptoma imprimunt) ijsque simul omnium morborum corpora humana possidentium assignare causas, non Hippocratis certè, sed tyronis alicuius parum in Medicina versati redolet ingenium.

Atque hæc sane videtur clauis esse, ad mentem Hippocratis in dicto de flatibus lib. fœlicius assequendam: quęque simul nostrorum dictorum cum diuini

Mens Hippocratis in lib. de flatibus quænam sit.

Senis placitis, miram ostendit consonantiam. Ipse enim in causis pestis perquirendis, craseos, qualitatum elementarium, vel etiam simplicis eorum in calore, frigore, humiditate, siccitate, excessus, non modo nullam facit mentionem, verum etiam in libr. de Antiqua Medicina, illorum opinionem tanquam erroneam explodit, qui morborum causas in illis homonymis ac impotentibus reponunt: dum hæc tandem verba subiungit. *Non enim siccum, neque humidum, neque calidum, neque frigidum, neque aliud quicquam ex his putauerunt hominem lædere: sed quod in vnoquoque fortè & natura humana potentius est, quodque non poßit superari, hoc ipsum lædere dixerunt, & hoc auferre quæsiuerunt. Fortißimum autem est inter dulcia dulcißimum, inter amara amarißimum, inter acida acidißimum, & in omnibus adeo rebus vigor ac summum. Huc enim & in homine inesse viderunt, & hominem lædere: Inest enim in homine amarum & salsum, & dulce, & acidum, & acerbum, & fluidum, & alia infinita omnigenas facultates habentia, copiamque & robur.*

Hic ſane vt vocibus Amari, Acidi, Acerbi, Dulcis, Salſi, Spirituum noſtrorum principia, matrices, & ſemina: ſic *Vigoris ſummi*, *copiæ*, *ac roboris* vocibus, actiuæ vitaleſque ipſorum, clare ſatis exprimuntur impreſſiones.

Notus eſt vulgaris morbus *Bulimia* dictus, ſeu fames canina (licet rectius appetitus caninus diceretur.) Huius Galenus, Paulus, Aëtius, & Auicennas, ſtupendos videntes in nimia ciborum appetitione effectus, hincque in accuratiorem paulò morbi huius Anatomiam cauſarumque indagationem incumbẽtes, licet principio in intemperie pedem ſiſterent, eáque vel frigida ac conſtringente, vel calida & reſoluente: fuit tamen mora hæc momenranea tantùm. Siquidem tantos effectus à tam leuibus dependere cauſis minime poſſe, facili coniectura aſſequentes: meritò tandem in humore acido ſiue phlegmatico, ſiue melancholico potiùs, quàm in tali intemperie huius latere mali fomitem perceperunt.

Gal. 2. Aphoriſ. comm. 1. Paul. libr. 2. cap. 51. Aët. ſerm. 9. cap. 1. Auicen. 13. tract. c. 12.

A quorum ſententia ac mente, licet ne latum quidem vnguem diſcedamus,

terminis tamen artis magis conuenientibus, adque ad docendum magis accommodatis, causam huius mali tribuimus spiritibus quodammodo esurientibus, acidis & vitriolatis, maximáque dissoluendi vi præditis, ijsque in humore quodam melancholico, à statu naturali quam plurimum recedente, radicatis.

In præcedentibus cum aquarum fortium incredibilem in dissoluendo energiam, à solis vitrioli spiritibus depēdentem, proponeremus: quid hi spiritus in recessu haberent, haud obscurè significauimus.

Quenam sit humoris melancholici cum Vitriolico conuenientia.

Hic porrò spiritus qui in humore corporum nostrorum inest melancholico, in tantam sæpe aciditatem & acredinem eleuatur, vt non tantùm inter vomendum ipso transitu vias exulceret: verùm etiam in terram decidens, non aliter ac aqua fortis, aut vitrioli oleum, bulliat. Non mediocris huius humoris cum vitriolo affinitas & ἀναλογία, in causa est, vt vitriolicus à nobis appelletur: sicut non absimili priuilegio, quædam bilis species, æruginosa fuit à nonnullis nominata.

Digitized by Google

Acetum simplex, non parum habet, cum humore acido & melancholico corporibus nostris insito, similitudinis & conuenientiæ: verum quoniam sufficiens humoris istius melãcholici copia, vix ac ne vix quidem haberi potest: ad opus chymicum moliendum, à natura animali ad vegetalem transeamus, vt vtriusque collationem, aceti nimirum & prædicti melancholici humoris, ne dum in solo gustu, sed in aliis etiam amborum facultatibus, aperiamus.

In primis igitur acetum ex liquore omnium suauiore, dulciore, magisque nutritiuo, & naturæ familiari elicitur: vino nimirum, nec vino tantum, verum etiam cereuisia, hydromelite vinoso, & quouis in summa nutritiui humoris genere. Acetum hoc ergo commune licet è vino fiat, alimento plurimùm nutritiuo, minime tamen vires naturæ lapsas reparat, eò quod spiritu vitali spolietur: in quo præsertim facultas illa inest spiritibus nostris consentanea, & ad nutriendum accõmodata. Inde fit vt quidam, quorum princeps est Galenus, acetum vinum mortuum appellent, nec

Aceti & humoris Melancholici παραλλαγή.

Lib. 1. de simpl. medic. facult.

idcirco tamen liquor ille naturalis esse desinit, quam plurimis naturæ aptus intentionibus: sicut inter alia appetitui exacuendo: vt taceam, quod & citra noxam bibatur.

Huic aceto vegetabili, qualitatibus respondet humor corporis nostri, melancholicus dictus: qui naturali à sanguine prouenıens, licet vt sanguis minime nutriat: tamen aceti instar alios haud exiguos in naturali œconomia præstat vsus. Ac inter cæteros, ex liene per vas breue & venosum ad ventriculi interiora delatus, aciditate, vel potius acidis quos continet spiritibus, ventriculi orificium superius, numerosa neruorum serie ex sexta in primis coniugatione propagata coronatum, vellicando, primo sensum excitat, hoc vero ipso dein appetitum animalem exacuit. Cæteras vero quas habent conformium qualitatum inter se similitudines, sciens prætereo.

Appetitus cibi & potus vnde in nobis insit.

Huius aceti aciditas, per artem, solo mediante balneo Mariæ, miris modis intenditur, diciturque tunc acetum destillatum, quod & ipsum phlegmate

Quomodo fiat acetum destillatum & quanta illius virtus.

mate suo liberatum, in longè maiorem acrimoniam vimque ascendit dissoluendi. Qua destillatione perfecta, fœces colore nigro ac sapore acerrimo in fundo residentes, tantam corrodendi vim possident, vt de spiritibus salis, ac tartareis, maximè corporalibus ac causticis participare, haud obscurè intelligantur.

Ex humore melancholico alius acidissimus procreatur.

Simili plane ratione natura à nemine edocta, & ad cuius imitationem ars quicquid laude dignum præstat, molitur, hypochondriorum calore balnei teporem sæpenumero longè excedente, in separatione substantiarum liquoris huius acidi naturalis, succi videlicet melancholici, ac cum aceto vegetabili, plerarumque qualitatum similitudine participantis, partibus tenuioribus magisque aëreis euaporatis, progreditur: ipsumque quodammodo, vt Hippocratis verbis vtar, commutat in acetum destillatum acidissimum, tantoque dissoluendi ac consumendi robore præditum, vt momento quasi, atterrat solidissima quæuis, ac loco naturalis, caninam ex-

petentiam excitet.

Fœces verò huius humoris melancholici in ſeparationis fundo reſidentes, tam colore nigro quàm proprietatibus reliquis, acrimonia in primis, aceti fœces æmulantur. Eſtque hic humor atrabiliarius dictus maximè contra naturam, morbos generans vt curationis longioris, ſic ſymptomatum vehementia famoſos.

Humor atrabiliarius vnde in nobis procreetur.

Atque in his quidem Analogia & proportio aceti vini vegetabilis, cum ſanguinis aciditate conſiſtit. Principalis verò noſter hoc loco ſcopus eſt, oſtendere, acidam qualitatem remiſſiorem aceti ſimplicis, intenſiorem deſtillati, intenſiſſimam verò ac plane erodentem fœcum: nec ab exceſſiuo calore aut frigore, neque etiam intenſiore dependere aciditate vellicante, ſed à quibuſdam potius ſpiritibus quorum alij quidem natura acida vellicantéque ſunt præditi, alij vero qualitate ſalſuginoſa eáque mordicante & erodente.

Illi porrò ſpiritus in ſuis matricibus, ſiue liquore & fœcibus prædicti aceti delitescunt: quorum facta ſeparatione,

Digitized by Google

manifeſtum euadit, facultates ſeu qualitates diſſoluentes ſupradictas, neutiquam à materia ſeu qualitatibus elementaribus, ſed à ſola procedere forma ſeu ſpiritibus, quæ cum non magis in ſeparatione partium aceti, quàm ipſius aciditatis ſanguinis noſtri, locum habere oſtendantur: non immeritò ſimiles quoque ex vtriſque concluſiones elicimus.

Galeni ſententia circa miros aceti effectus improbatur.

Profectò ſi Galenus (vir alioqui ingenij ac ſubtilitatis miræ) voti ſui, quod ex cap. 19. libr. 1. de ſimpl. Medicam. facult. colligi poteſt, compos factus fuiſſet, ſique modum ſeparandi diuerſas in aceto ſubſtantias, non minùs quàm muliercularum vulgus in lacte, caſeum à butyro & ſeroſitate reliqua facili negotio ſeparantium, deprehendiſſet, aut ſaltem ſpirituum dictis ſubſtantiis inhabitantium diuerſitatem: tanto profecto cum labore ac ingenij defatigatione, fruſtra indagine ſuſcepta, acrimoniæ, aciditatis, viſque in aceto diſſoluentis cauſas, in nudis calidi & frigidi qualitatibus, 20. 21. 22. & 23. capitibus libri citati minime collocaſſet.

Demonſtrationis autem noſtræ initium ducamus à fœcibus, poſt aceti deſtillationem in fundo vaſis reſiduis, humorique atrabiliario ſimillimis.

Aceti deſtillatio quomodo fiat.

Harum fœcum ſi libram vel amplius in retorta vitrea, cum recipiente probe lutata aperto igne (qualis ad oleum vitrioli craſsius extrahendum adhiberi ſolet) deſtilles: aſcendentes primum videbis ſpiritus craſſos, ac inſtar nubis ſpiſſos, ac cõſequenter corporeos, qui citra ignis diuturnioris ac continui violentiam plane ſeparari nequeunt: paulò poſt vero in oleum ſeu liquorem, mordacitate ac qualitate cauſtica, nec ipſi oleo vitrioli cedentem, ambientis ipſos aëris frigore denſari conſpicies.

Terra in fundo remanens, ſalſedinem quidem aliquam, ad horum tamen ſpirituum igneam quaſi penetrandi ac diſſoluendi vim minimè accedentem, nanciſcetur.

Vnde carcinomata producantur.

Similes plane terreſtres ſpiritus in atra etiam bile continentur, fœcibus nimirum liquoris acidi, aut melancholiæ naturalis: quos ob naturarum ſimilitudinem, ſpiritus appellamus corpo-

reos, vitriolatos, qui certe in ijs quos Carcinomata infestant, carnem & ossa quotidiano morbi incremento, arrodendo depascuntur.

Quod vero spectat ad spiritus aceto destillato immersos, cum illi subtiliores naturæque magis existant aëreæ, eorum separatio eatenus est difficilior, quatenus sub oculis subijci non potest. Expertus tamen Chymicus cuius sapientia & artificium ad ardua quæque extenditur, eosdem sine multo negotio eliciet.

Fit autem sumendo vnciam circiter vnam salis Tartari purissimi, huicque in alembico super infundendo vnam aut alteram libram aceti destillati optimi. Ac destillatione gradatim lento igne suscepta, dictum acetum omni aciditate vique dissoluendi spoliatum destillare videbis, sapore ab aqua communi non differente. Eo quod spiritus salis acidi vitriolici, à quibus veluti subtilissimis omnem suam virtutem mutuabatur, & à quibus præterea aliter secerni non poterat, eiusdem salis Tartarei beneficio retinentur: natura quippe simile

Quomodo acetum sua aciditate spolietur.

ſimili gaudet provt antea declarauimus. Acetum tamen quod inde dilabetur, eandem prorſus quam aqua dulcedinem retinens, parum admodum de ſua imminuet quantitate. De libra namque vna aceti pauca ſolummodo grana ſalis volatilis & acidi detrahentur, quæ totam illi diſſoluendi virtutem & aciditatem, in prædicto ſale tartareo remanentia, ſuppeditabant.

Quomodo aqua vitæ ſuis ſpiritibus exuatur.

Simili plane ratione aqua vitæ optima, multiplici rectificatione (ſic mihi per artem loqui liceat) naturam quodammodo igneam vel aëream adepta, omni tamen virtute ac robore exui poteſt, ita vt inſtar aquæ fontanæ deſtilletur prorſus inſipida. Philoſophica nimirum id præſtatur deſtillatione, detrahendo ei ſpiritum ac ſal armoniacum, ſulphurulentum, & igneæ naturæ ſeu æthereæ: licet ex integra aquæ vitæ libra extractum, paucula grana non ſuperet. Atque hoc armoniacum ſal, ſulphureum, volatile, ac ſpirituale, à vero philoſopho ad tantam actiuitatem perduci poteſt, vt ſolidiſſimum etiam metallum, radicali interim eius humido

minime destructo, in momento oculi calcinet. Hic namque est ignis naturæ cælestis, animans & viuificans, igni nostro communi destructori è diametro oppositus.

Horum ergo spirituum ex diuersis vini partibus (aceto nimirum, aqua vitæ, ac fœcibus reliquis) extractorum, excellentia, agendique in primis robore demonstrato: In massa quoque corporis nostri sanguinea pari ratione non solum tres humores, numero distinctos, verum eiusdem insuper plane cum dictis naturæ, roboris, & efficaciæ, contineri dicimus.

Massa sanguinis diuersos humores continet.

Quemadmodum enim in Tartaro reliquisque vini fœcibus crassioribus, diuersi reperiuntur spiritus, ac inter alios adeò fœtentes, vt omnem sæpe circumiacentem aërem inficiendo, contagij causa existant: (vnde fit vt qui cineres quos vocant grauellatos acerrimi salis comparandi gratia moliuntur, eosdem in locis ab hominum consortio remotis cogantur conficere) sic etiam in Tartaro ac fœcibus humani

corporis (illiusque præcipue qui potu, varijsque vtitur ciborum generibus, quorum singuli peculiare quodammodo vt nutrimenti sic fœcum genus possident) spiritus continentur fœtentes varij, nec fœtentes modo, verum & fœtidissimi sæpeque venenati, ac pestiferi, variis etiam grauibus nos morbis affligentes.

Ex ante dictis abunde docuimus, quomodo è vino dum pristinam naturam, seu formam ac faciem retinet naturalem, aqua vitæ educi potest cœlestis & ætherea, quæ naturæ maxime est familiaris.

Docuimus præterea, quomodo ex eodem vino varias elicere datur substantias, quales sunt acetum acidum, & ex eodem aceto aqua, seu liquor acidissimus, qui eo magis intenditur, quo magis per balneum Mar. phlegmate depuratur. Inde etiam ostendimus quomodo è fœcibus eiusdem aceti, nigris, densis & salsuginosis, ignis virtute, liquores mordacissimi & in primis corrosiui eleuentur: non secus ac ex tartaro & reliquis vini fœcibus diuersa

E fæcibus vini & aceti spiritus fœtidi eleuantur & corrosiui.

ſpirituum ſulphureorum, nitroſorum, fœculentorum, & fœtidiſſimorum genera ſecernuntur. E quibus rurſus cineres grauellati, vt vocant, ſiue ſales acerrimi conficiantur. Tot demum variæ ſubſtantiæ, adeò inter ſe repugnantes & contrariæ, quotieſcunque è vino depromuntur, à natura prorſus ſunt alienæ: ſi verò contrà mixtim in illius maſſa reſideant, vinumque debita ſua conſiſtat ſymmetria, inſtar nectaris dulciſſimi, naturã noſtram apprimè fouent atque nutriunt.

Simili prorſus ratione artiſta ſedulus, naturæ, quæ omnem humanæ philoſophiæ perfectionem multis paraſangis tranſcendit, imitatione, ex maſſa quoque ſanguinis dulciſſimi extrahere nouit aquam vitæ cœleſtem, ac cum nectare noſtro viuifico, conſentaneam. Vt & ſeroſam quandam ac inſipidam humiditatem (phlegma vulgò dictam) quin etiam liquorem ſimpliciter acidum, quique eadem planè qua ſupra de vini aciditate dictum eſt ratione, in acidiſſimam ac penetrantiſſimam eleuari aciditatem poteſt. Qua ſeparata ex

massa eadem, emergere videbit fœces nigras, acres & corrosiuas. In quibus diuersis substãtiis spiritus varij (non aliter ac de vino dictum est) vaporosi, halituosi, aut sulphurei, fuliginosi, salsuginosi, acidi, dulces, acresq; continentur. Qui si admirabili naturæ vinculo & harmonia inuicem colligentur, tantùm abest vt in naturali œconomia turbas vllas dent, seditionesve moueant, vt potiùs animæ nostræ vehiculum, & corporis vinculum existant arctissimum. Quando verò dulcis illa humorum harmonia interpolatur, illique temperaturæ terminis egressi, vires sigillatim possidēt in summo gradu excellentes, nec mutua actiuitate retusas: naturæ inprimis obsunt, eamque de suo statu deiiciunt.

Iidem spiritus à sanguine qui à vino eliciuntur.

Hinc fit vt Hippocrates lib. de veteri Medicina supra citato, terminis *Acidissimi, Dulcissimi, Amarissimi*, nihil aliud quàm immensum spirituum robur, naturæque noxium innuere voluerit, cùm inferius subiungat. *Atque hæc quidem mixta, ac inter se temperata, neque conspicua sunt, neque hominem lædunt.* Item, *Vbi verò quid horum secretum fue-*

Morborum origo ab humorum discrasia petitur.

Digitized by Google

rit, atque ipsum in seipso fuerit, tunc & conspicuum est, & hominem lædit.

Ac licet Raimundus Lullius, Chymicas has è vino & sanguine extractiones, in libro suo de quinta rerum essentia (cui titulus Lunaria maior & minor) minimè prætererit: attamen cymmeriis terminorum obscurorum vmbris, rei quam possidet claritatem potiùs videtur inuoluere, quàm nouo lumine collustrare. Nos verò lib. de priscorum philosophorum materia Medica, clarè satis ac apertè quicquid ad huius rei declarationem necessarium videtur, proposuisse arbitramur.

Atque in hisce rebus consistit anatomia vitalis & interior, exteriorem illam ac vulgarem, vt vtilitate, sic & necessitate longè superans: vtpote qua mediante, substantiæ spirituales, astrales, ac formales, prius in tenebricoso materiæ Chao immersæ, Orphæi nocte circumdatæ, ac in Hippocratis orco delitescentes, in apertam lucem producuntur. Hoc denique cœlum est philosophorũ, cuius claritas ac splendor, non tantùm in vino & sanguine, verùm in omnibus *Artis Chymicæ commendatio.*

omninò rebus naturalibus, tam mineralibus quàm vegetabilibus & animalibus, modò hebetes oculornm noſtrorũ radij artis opera adiuuentur, relucet. Hoc denique non minus quàm Ariſtotelis Organon, *inſtrumentum inſtrumentorum* dici poteſt, in rerum inquiſitione fructus immenſi. Cuius beneficio omnes omnium ſæculorum philoſophi, in variis quas quiſque ſibi ſelegerat materiis, feliciter ſanè, ſummoque cum fœnore verſati ſunt.

Rogerius, Bacho, Rupiciſſa, Vlſtadius, pluresque alij philoſophi inſignes poſt Lullium, varios ac mirandos vini effectus, in quorum cognitionẽ, & nobis venire datum eſt, peculiaribus hac de re conſcriptis libris, declararunt.

Chriſtophorus quoque Pariſienſis, vrinarum anatomiam aggreſſus eſt, in cuius operatione miracula certè plurima comperiuntur, longè diuerſa à colore rubeo, flauo, albo, nubeculis, hypoſtaſibus, ſedimentis, aliiſque id genus indiciis, quorum tamen notitiam licet non improbemus, imò Medico neceſſariam iudicemus: nihil tamen eſt, aut certè

parùm, relatione facta ad internas eiusdem vrinæ partes.

Ex imis namque vrinarum penetralibus, salia extrahuntur nitrosa, & sulphurea, seu Armoniaca, variis vt coloribus, sic & saporibus, ac odoribus tam gratis quàm horrendis, prædita: ex quibus postmodum secundum artem, mirabilium proliciuntur spiritus virium, nitrosi, armoniaci, vitriolati, non tantùm diuersos, sed & sæpè contrarios edentes effectus. Quibusdam ipsorum corpora metallica dissoluentibus etiam solidissima, aliis è contrario spiritus vel æthereos, coagulantibus. Ex quibus obiter patet calculi concretionis, seu coagulationis, tam in vesica quàm in intestinis, aliisque frigidis & membranosis corporis partibus, causas, virtuti potiùs coagulatrici ac concretrici, qua dicti vitriolati spiritus abundant: quàm intensiori calori, qui vix in has partes transmigret, esse adscribendas.

Quàm opere vrinæ indicia sint obseruanda, declaratur.

Quin & plurimorum tam internorum quàm externorum, quibus corpus infestari solet, vlcerum causæ, soli

ſali armoniaco ac nitroſo, quo non ſolùm vrina, ſed etiam vniuerſa per corporis molem diſperſa, ſanguinis humorumque aliorum maſſa abundat, per me licet aſſignentur.

Mellis & ſachari ingẽs acrimonia per eorundẽ anatomiam dignoſcitur.

Ex illa porrò, quam Iſacus Hollandus nobis deſcribit, interiore ſacchari & mellis, anatomia, quot quæſo depromuntur eſſentiæ ac qualitates, & quam variæ, quas inibi occultari, ne ſagaciſſimus quidem ac ſubtiliſſimus qualitatũ combinator, mente cõcipere potuiſſet? E ſacharo enim, colore albo ac odore ſuaui prædito, certa deſtillatione, tantæ proliciuntur nigredines, abominandique fœtores, vt tam gratum ac ſuaue fuiſſe ipſorum domicilium, nullus non ſtupeat & miretur.

Quis etiam ſub adeò grata vtriuſque, tam ſachari quàm mellis dulcedine, tam violentã latere putaret acrimoniã: vt etiã ſolidiſſima quæuis metalla (quale eſt aurum) quacunque aqua forti vel regali promptius penetret, ac celeriùs perfectiuſq; diſſoluat? Atque hæc ſunt, in quorum deſperatam alias cognitionem, nos introduxit interior, ac vitalis

rerum anatomia, per quam ſpiritus vitales & actiui, quibuſdam veluti compedibus in profundo reconditi & deuincti, in manifeſtam lucem producuntur & exoluuntur.

Vt ergo eò, vnde nos pauliſper abripuit materiæ huius amplitudo, reuertamur: beneuolum vtique lectorem rogatum cupimus, vt omni præiudicij vmbra procul abire iuſſa, æqua mentis trutina perpendat, quæ de naturali horum ſpirituum tam inter ſe coniunctione, quàm de artificioſa eorundem ab inuicem ſeparatione, ipſorum item matricibus, videlicet tam naturalibus, quàm de humoribus præter naturam, deque Tartareis ſiue craſſis, quibus ipſorum multi continentur, ſubſtantiis, hactenus propoſuimus. Sic enim magnos ac admirandos, tam ſalutares quàm noxios, eorum effectus, candore philoſophico intuebitur: fierique non poterit, quin nouo quodam oculos mentis eius colluſtrante lumine, penitiorem aſſequatur dictorum Hippocratis in lib. eius de antiqua Medicina expreſſorum, vt & lib. de flatibus, cognitionem. Ip-

Cur tantopere author in declarandis ſpirituum virtutibus immoratus ſit.

ſemet præterea propoſiti noſtri cõſcius, nos cum Hippocrate dictis in locis, omnium morborum cauſas ſpiritibus malignis, vt & ſanitatis conſeruationem benignis, non temerè aſſignaſſe concludet.

Ac vt quod res eſt liberè fateamur, ad libri huius de flatibus, vt planè diuini, ſic à paucis intellecti, veram ac genuinam interpretationẽ, ſeu potiùs clauem ſtudioſæ iuuentuti ſubminiſtrandam: hanc de ſpiritibus doctrinam paulò fuſius proponendam ſuſcepimus. In qua ad oculum demonſtrauimus facultates, proprietates, virtutes, & impreſſiones vitales, tam ſalubres quàm noxias, à ſubſtantia potiùs ſpirituali, aſtrali & formali, quàm à materia, vel craſi, vel denique qualitatibus dependere Elemẽtaribus.

Cauſa Peſtilentiarum generalis vnde petatur.

Idipſum etiam potiſſimum præſtitimus, vt certò certiùs euinceremus, cauſas efficientes peſtis adſcribendas eſſe ſpiritibus quibuſdam fœculentis, forinſecus aëri inſpirando quàm accuratiſſimè ſeſe commiſcentibus, vel etiam intra corpora noſtra progenitis, diuerſis

humo-

humorum corruptionibus, ac impuritatibus tartareis, matricis ac receptaculi instar eos fouentibus. Spiritibus inquã ita venenatis, vt in ipso quasi primæ efflorescentiæ momento, variarum digestionum interuentu à diuersis natiui caloris (simili qua supra ostensum est de igni artificiali ratione) gradibus ortarum, è fomite suo transferantur: ac non solùm ipsi cõmunicentur cordi, verùm etiã omnes omnino corporis nostri spiritus momento inficiant, & varios morbos Epidemios, Contagiosos, & lethales, vna cum ipsa peste producãt: si quando ad venenorum Napellinorum, Arsenicaliumque naturam propiùs admoueantur.

Cæterùm si quis his nostris dictis minimè acquiescens, causam insuper inquirat, cur spiritus hos Arsenicales, Napellinos, & Aconitales, tanta malignitate dicamus præditos: huic sanè cœlũ ipsum cõscendere satagenti, scalas frustra porrigere conaremur, memores illius Theophrasti cap. 8. suæ Metaphys. vbi ait: *Qui omnium rationem requirunt, hoc ipso rationem ipsam tollunt, atqae vnà*

Prolepsis Authoris ad nimis curiosos causarum inquisitores.

scientiam abolent & subuertunt. Cuius quidem dicti ratio in promptu est, non minus authoritate communi philosophica, quàm naturali intellectus lumine stabilita: quod videlicet, ni progressum in infinitum (qui tamen Aristotele in Metaphys. teste, tam secundum rectam lineam, quàm transuersam non datur) ridiculè admittere velimus: tandem principiis quibusdam primis, immediatis, ac minimè demonstrandis innitendum sit. Si igitur causa seu mediũ demonstrationis, qua effectus aliquis suo subiecto insit, à priori seu demonstratione potissima, vel ob rei ipsius naturam (id quod in omnibus propositionibus primis, ac immediatis est perpetuum) vel ob nostræ cognitionis imbecillitatem ignoretur, id sanè mirum videri non debet: siquidem quod à ciconia vulpi id alte nimis philosophantibus, meritò obiicitur: *Vitrum lambunt extrinsecus, pultem intus latentem non attingunt*. In omni quippe rerum naturalium per analysin indagatione, absolutæ necessitatis lege tandem perueniendum, ac immorãdum certis quibusdam

principiis, quæ certe vel per ſe, ac reſpe-
ctu ſui, vel ſaltem reſpectu cognitionis
ac capacitatis, ſeu potiùs incapacitatis
ac imperfectionis noſtræ, indubitata re-
maneant.

Quocirca cúm cauſas non magis red-
dere poſſimus, ob quas tam ſubitaneos
ac mirandos motus, hi ſpiritus coniun-
ctos habeant, quàm quare Magnes tra-
hat ferrum, ſemperq; polum reſpiciat;
in ſolis quos producunt, quoſque ſen-
ſibus ſecundum ſpeciẽ falli neſciis ſub-
iiciunt effectis, meritò acquieſcimus.

Ac licet omnes actiones vitaleſque
impreſſiones, à ſolis procedere ſpiritib,
ſit à nobis demonſtratum: tamen om-
nium in genere morborum cauſas ſpi-
ritib. velle adſcribere (licet placitis Hip-
pocratis neutiquam refragari à multis
videatur) ac ita receptas in ſcholis mor-
borum diuiſiones, in intemperiem vel
ſimplicem, vel humori pituitoſo, bilio-
ſo, melancholico, iiſque vel ſolis, vel
inter ſe miſtis complicatam, ſicque al-
teram morborum, materialium videli-
cet, claſſem inuertere: hîc noſtri mini-
mè eſt intenti.

Variæ ſunt morborũ materialium & ſpiritualium cauſæ.

In præſentia ſiquidem non de morbis materialibus, quorum cauſæ vt manifeſtiores, ſic quoque faciliores curatu exiſtunt: ſed de ſpiritualibus tantum (quales ſunt Epilepſia, Apoplexia, Peſtis, lues venerea, aliique complures) ſpirituales, formales, & aſtrales ſui cauſas agnoſcentibus, ſermonem inſtituimus. Illi quippe vt à ſenſuum noſtrorum iudicio ſunt ſemoti, ſic & ipſi intellectui quodammodo occultantur, & ex ſententia Hippocratis τὸ θεῖον, ſeu diuinum quid poſſident, ratione cuius ſphæram noſtræ cognitionis tranſcendunt: imò ſacra pagina docente, ad peccatorum noſtrorum caſtigationẽ diuinitus immitti referuntur. Sic enim inquit Dominus: *Si in decretis meis ambulaueritis, dabo vobis pluuiam ſuo tempore: ſi autem non audieritis me, conſtituam ſuper vos tabem, peſtilentiam, & ſcabiem quæ non poſſit curari, & dabo vobis cælum ſicut ferrum, & terram ſicut æs.*

De signis Pestis indicantibus & Prognosticis.

CAP. VII.

PESTIS inter morbos periculi plenos curatuque difficiles, vel hoc inprimis nomine recensetur, quod reliquorum dissimilis, per cuniculos admodum occultos nihil non moliatur. Vnde fit certè, vt ex tot insidiis, nihil aliud quàm summa eius inconstantia, variaque symptomatum confusio subsequi possit.

Primus eius insultus sæpè fit in instanti & subitò, comitantibus frigore, horrore, ac tremore corporis vniuersi. *Varia pestis symptomata describuntur.* Quandoque calore ardentissimo, quandoque præcedentibus nausea & vomitu, quandoque Lipothymia, ac vitalis roboris repentina resolutione. Quandoque cephalalgia, eaque vel cum continuis vigiliis, vel somnolentia stuporifera coniuncta: quandoque etiam telam suam exorditur, à summa quadam inquietudine cordisque anxieta-

te, comitantibus sudoribus frigidis calidisve.

Quæ signa pestem adesse denunciant. Ex facie. Colorem faciei quod attinet, eius tot ferè sunt ideæ, quot laborantium indiuidua. Quidam subitò expallescunt, & afficiuntur liuore vario, qui præsertim in oculorum palpebris elucescit. Alij verò sunt oculis vagis toruum respicientibus, lingua subitò arescente, primisque duobus diebus, carbonis instar, nigricante: voce debili ac exili, sermone ad lapsum præcipite, linguaque tremula, viribus momento concidentibus omnibus, ita vt vel robustissimus quisque sibi ipsi sustinẽdo non sufficiat. *Ex pulsu.* Pulsu in agnitione huius morbi nihil inconstantius: principio siquidem dum spiritus vitales æqualibus quodammodo viribus veneno resistunt, ipsum in multis videas plenum, satisque fortem, æqualem & ordinatum: si verò paulopost examinaueris, pro mensura decrementi viriũ ab hoste oppressarum, à vigore ac æqualitate paulatim decidere senties, percipiesque ipsum primò debilem, mox palpitantem, ac conuulsiuum. In summa quæcunque repentina se offeret muta-

tio, maximum quoque inter vitale robur, ac contagij venenum conflictum significabit.

Sic quoque mendaces pestiferorum vrinæ in præsagiendi arte, nihil, quod alicuius ferme momenti sit, subministrant. Ipsæ enim quandoque, licet admodum malum premat, nihil prorsus immutatæ, sanorũ vrinis existunt quam simillimæ: quandoque subitò iumentorum vrinas referunt. *Ex vrinis.*

Hæc autem signa, principio tantum sola nituntur coniectura: at vbi mali contagium aliunde manifestum euadit, existunt ferè pathognomonica. Mali verò contagium certò cognoscitur, si non aliquibus tantùm, verùm quàm plurimis facili occasione communicetur, comitantibus anthracibus, carbunculis, bubonibus, pustulis, & exanthematis ex nigro liuescentibus, idque vel statim à mali inuasione, vel sub ipsum mortis articulum. Nasi quoque, auricularum, ac vnguium in digitis liuor, magis quàm in morbis non contagiosis, ad nigredinem vergit. Hæc namq; si appareant, certissimam *Signa pestis quænam sint pathognomonica.*

contagij præſentiam arguünt. Nec verò hanc morbi præſentiam Medico certis quibuſdam ſignis cognouiſſe ac iudicaſſe ſufficiet, ni ſimul de eius periculo aut euaſionis ſpe, non minus certis quibuſdam ex arte ſua depromptis indiciis, aſtantium ſatisfecerit deſiderio, artiſque propriæ tueri nouerit authoritatem.

Facies peſtiferi aliquando decipit.

Vera itaque peſtis in genere, morbus exiſtit maximus, acutiſſimus, ac lethalis. In quo, cùm prognoſticationes ſæpè fallãt, præſtabit magis ad peius præſagiis noſtris inclinare: quam dubio rerum euentu, maximo authoritatis noſtræ præiudicio, inani fortè ſpe, tam ægrotantem, quàm adſtantes amicos lactare. Expertiſſimi namque hoc in caſu, propriæ coniecturæ nimiùm tribuendo, decipiuntur ſæpè Medici, ex facie ægri parùm admodum immutata, nedum Hippocratica, omnia proſpera ſibi imaginantes. Cùm tamen interim mors à tergo, alexipharmacorum, Theriacarum, aliorumque Bezoardicorum remediorum ſpecificorum robore fracto, ægrum præter omnem

ſpem, continuò è viuis iam iam ſit ſublatura.

Sequuntur ſigna prognoſtica exteriora, quibus peſte laborantibus certum interitum prænunciamus, dicta vulgo, ſigna ad mortem. *Signa quæ ab exteriori mortem peſtiferi denunciant.*

Facies ægri horrenda multúmque immutata, quæque ex rubore præcedente mox liueſcat, non ſecus ac extremitatum rigor, cum internorum viſcerum conflagrante æſtu, lethalis exiſtit.

Pulſus quoque inæqualis & formicans, cum extremitatibus quodammodo gelu rigentibus, ac ſudore ſimul frigido faciem ac pectus irrorante, necnon maximis animi deliquiis, mortem præ foribus aſtare ſignificat: non minus quàm ſi venter ægrotantis, languore & anxietate comitantibus turgeat.

Hæmorrhagia quoque omnis in mali principio lethalis eſt: tertio verò vel quinto die poſt inuaſionem, narium hæmorrhagia aliquando, rarius licet, periculi euaſionem ſubminiſtrat.

Vrinæ, vt & ſudores copioſi ac intempeſtiui, diaphoretici potiùs ſunt, quã

Critici, ideóque pessimi. Si soporifer aliquis affectus diu durans, aut phrenesis cum balbutie superueniat: spes in angusto posita est.

Excretis alui nigricantibus ac fœtentibus, natiui caloris extinctio demonstratur.

Omnis generis exanthemata, ægro nequicquam solatij adferentia, sinistri sunt iudicij.

Anthraces & carbunculi, quorum pustulæ nigræ, & duræ, ægrè aperiuntur, apertæ vero puris loco spumam continent: non minus ac anthraces parui qui ad ventriculi regionem siti sunt, nihil salutare præsagiunt.

Carbunculorum quoque multitudo, pessima quæque minatur, vtpote quæ magnitudinem causæ, ac veneni vehementiam arguat.

Bubonum vero multitudo reputatur in bonis, ac diadosi materiæ morbificæ laudabili facta, naturæ triumphantis arguit robur.

Si tamen bubones hi ad maturitatem non perueniant, sed disparendo ad interiora remeent: regionem cordis

veneno repetente, iam conclamatum eſt.

Puſtulæ & exanthemata rubra, paucis poſt diebus ſubito nigricantia ac liueſcentia, mortem propinquam ſignificant.

Exanthemata & puſtulæ, initio mali copiosè erumpentia, nec rurſus euaneſcentia, eo quod præcipua materiæ venenatæ pars foras à natura ablegetur, bene ſperare iubent.

Eryſipelas peſti ſuperueniens, factoque vlcere ſaniei multum concipiens: ſalutaris è loco nobiliori ad ignobiliorem, materiæ reuulſionis iudicium eſto.

Inter prognoſtica generalia primas tenet, quod habitus cachectici huic malo ſuſcipiendo præ reliquis ſint expoſiti: hinc ad præcautionem ſæpius purgandi. *Qui nam peſti ſint magis obnoxij.*

Bilioſi quoque ob maiorem cordis calorem, qui neceſſario frequentiorem ac copioſiorem aëris poſtulat inſpirationem, huic malo ſunt magis obnoxij: cum aër tunc temporis veneni contagia ſuo gremio occultet & contineat.

Senes & fœminæ peste laborantes, frequentius Luna decrescente, Plethorici in plenilunio plerunque intereunt.

Primus Lunæ quadrans omnibus pestiferis minus est infensus, vt & tempus matutinum in omnibus fermè morbis.

Vt Austri, aërem pluuiis crassisque exhalationibus varia putredine concomitatis, replere solent, sic Etesiæ venti Septentrionales, instar scoparum eundem repurgare: vtque hi pesti aduersari, sic illi ipsam fouere traduntur.

Pestes autumnales pessimæ sunt, & longioris durationis, vt & reliqui ferme morbi omnes, ac præsertim febres quartanæ.

Hæc igitur de prognosticis signis dicta sunto, de quibus in genere hæc
» sit regula. Quod signorum sinistri iu-
» dicij præsentia Medicum à succurren-
» do fideliter ægro minime reuocare de-
» beat: cum aduersis sæpe nostræ opinioni vestigiis natura incedat.

Hinc Latinorum Medicorum Princeps: *Spem dubiam certæ desperationi ait præferendam*. Tutius itaque fuerit qua-

liacunque, implorato potissimùm diuini numinis auxilio, quam nulla prorsus remedia adhibere.

Atque hæc de natura, essentia, differentiis, causis, signis indicationis, ac prognosticis pestis dicta sufficiant. Reliquum est vt ad eiusdem curationem descendamus.

Digitized by Google

PESTIS ALEXICACVS
SIVE
LVIS PESTIFERÆ FVGA.

LIBER SECVNDVS.

De cura Pestis præseruatiua.

CAP. I.

ESTILENTIARVM alias esse cœlestes seu superiores, alias verò elementares seu inferiores, ex distributione earum libro primo proposita manifestum euadit.

Vera pestium cœlestium remedia.

Priorum causæ cùm existant occultæ, remedia quoque supernaturalia exposcunt. Quum inquam ab omnipo-

tente Dei manu ad iniquitates mortalium viſitandas immittantur peſtes ſuperiores, ſolo contritionis ac pœnitentiæ, necnon orationum & ſupplicationum, tam publicarum, quàm priuatarum alexipharmaco declinantur ſuperanturque. Hinc ſecundum prophetiam Ezechielis cap. 5. & 9. ad miſericordiam altiſſimi confugientes, litera *Thau* notati, inſtar Hieroſolymitanorum fidelium, à malo contagij præſeruantur, reliqua infidelium caterua peſte ſimul & fame exterminata. Cum enim veritas ſeu iuſtitia altiſſimi, eiuſdemque miſericordia, pari paſſu ambulent: remediis malo huic amoliendo idoneis nos minime deſtitui voluit Omnipotens, nec multo minùs laudato eorum vſu nobis vlla ratione interdixit. In vanum namque non creauit medicinam altiſſimus, qui ex multitudine remediorum ſuorum, tam intactos præſeruando, quàm reſtituendo obſeſſos, non mediocrem ſibi gloriam comparat.

Cura interim in hiſce cæleſtibus peſtilentiis hæc eſto: vt diuina ope ac protectione, ardentiſſimis precibus im- *In peſte cæleſti naturalibus remediis vti licet.*

plorata, quàmprimùm locis regionibusſve infectis valere iuſſis, tentoria noſtra in ſolo figamus à contagio remotiſſimo, neque temere cogitemus de reuertendo, ſecundum regulam libro primo citatam *Cito, longè, tarde: cede, recede, redi.*

Cum verò hic noſter labor vniuerſo generi humano dicatus ſit, neque magis reſpiciat magnates, quàm conſideret pauperes, fugæ verò opportunitas illis ſolis, licet non ſemper cum euentu concedatur proſpero, his vero contagij periculo vndique circũdatis vt plurimum denegetur: operæ pretium fuerit, talia tam præſeruationis, quàm curationis præſcribere remedia, quæ non tantum omni temperamento, verum etiam omnis generis ac conditionis hominibus poſsint eſſe ſalutaria.

Remediorum quibus in peſte vtendum ſit diuiſio.

A curatione itaque, vt tutiſsima, ſic neceſſaria maxime initium ſumendo, Præſeruatione videlicet: ipſam diuidimus in Diæteticam, Pharmaceuticam, & Chirurgicam.

Diætæ nomine intelligimus legitimam adminiſtrationem ſex rerum non natura-

naturalium, vt sunt: *Aër, cibus potus, somnus vigilia, motus quies, excreta retenta, & perturbationes animi.*

Libro primo demonstratum est, aërem pestis contagij causam esse instrumentalem præcipuam: in huius igitur emendatione principalis nostra haud immeritò versabitur cura.

Aëris ad pestis cautelam siue curationem in primis habenda ratio.

Cum autem aëris corruptioni & alterationi infinitæ propemodum pateant rationes & viæ: ille non tantum pro cuiusque particularis industria, verum etiam publica corrigi debet vigilantia. Cuius correctionis ergo, imò verò & præseruationis, nonnulla præcepta tradere conabimur: incipiendo à mediis generalibus, in politici magistratus manu ac potestate repositis.

Aër ab omni sordium fætore immunis esse debet.

Principio igitur cum aër communiter infici soleat à platearum sordibus, cæteraque habitationibus propinqua eluuie: his in primis remouendis studium adhibendum est: maximè verò in hac Parisiorum vrbe, propter ingentem sordium è culinis emanantium, imo propter cadauera occisorum canum, feliumque, quæ in plateas indifferenter

abijci ſolent, ibidemque diutius reſidere, inſignem ſæpe numero putredinem infectionemque concipit.

Huic itaque aëris infectioni, Politia probe inſtituta facillimo negotio occurret, ſi plateas frequenter à talibus ſordibus repurgari iubeat.

Si vero ſitus vrbium ad vallium ima depreſſus: ſi paludes & reliquæ ſtagnantes aquæ bufonibus & ſimilibus ex putrilagine enatis animalculis ſcatentes, nec non cœmiteriorum aliarumque cauernarum tetros ac venenatos halitus emittentium vicinia, infectionis talis cauſa extiterit: cum illa penitus ob fomitem ac ſcaturiginem mali perennem corrigi nequeat, habitationis ſedisve tranſlatio vnicum remedium fuerit. Quod ſi præterea loci cuiuſdam penes nos electio fuerit, eligatur potiùs editus quàm profundus, & potius Orienti aut Septentrioni, quàm Meridiei aut occaſui expoſitus.

Quæ regio, vel aër tempore peſtis ſeligendus.

Meminimus in præcedentibus, idque Hippocraticis placitis congruenter, ignem in aëris infectione corrigenda, quodammodo ſibi arrogare pri-

mas. Hinc ſub vtrumque crepuſculum, in compitis ſeu triuiis & quadriuiis platearum, incendantur ignes ex lignis, iiſque ſi haberi poſſint odoriferis, Qualia ſunt Laurus, pinus, abies, geniſta, roſmarinus: maioriſque efficaciæ ergo aſpergantur herbæ & flores odoriferi, loco corollarum Hippocraticarum, quarum in famoſæ illius peſtis Athenienſis à Thucydide deſcriptæ, ſedatione fit mentio, 3. epidemiωr. Itemque apud Galenum libr. de Theriaca ad Piſonem. *Variæ aëris purgandi rationes referuntur.*

Lemnius vero in libello quem ſcripſit de occultis rerum cauſis cap. 10. alterius cuiuſdam purificandi aëris rationis meminit. Cuius verba ob elegantiam huc tranſponere placuit: *Factum apud* „ *Neruios quos Tornacenſes modo vocant,* „ *vbi milites præſidiarij, machinas tormentaque bellica, puluere bombardico non globis* „ *oppleta vrbi obuerterunt, eaque ſub diei* „ *noctiſque crepuſculo, incenſo funali explodi curabant: quo effectum eſt, vt ſonitu* „ *violento, fumantique odore, aëris contagium diſcuteretur, ipſaque ciuitas à peſte* „ *facta fuerit immunis & libera.* moxque „

» addit Lemnius: *neque enim minus præ-*
» *sentaneum est hoc remedium in dissipandis*
» *nebulis, infectique aëris contagiis, quàm,*
» *quod Hippocratem factitasse legimus, ex-*
» *tructis pyris per compita ignes excitare.*

Exotici & peregrini tempore pestis minimè recipiendi.

Portarum insuper ciuitatis custodes, speciali magistratus edicto, temporibus vicini contagij, è locis infectis redeuntes aduenas in vrbem haud quaquam intromittent. Quem laudabilem morem per vniuersam Italiam magnamque Galliæ partem obseruari notum est.

Columbaria interdicenda.

Præterea ciuitate aliqua contagio obsessa, cum per canes, feles, columbasque è domo in domum transferri lues facile possit, de his quoque bestiis vel prorsus remouendis, vel accurate custodiendis, necessaria cautela fuerit.

Nundinæ.

Conuentus quoque publici contagij tempore parciùs celebrandi, nundinæque in talia tempora incidentes interdicendæ penitus.

Mendici.

Mendici ostiatim eleemosynam colligentes, similesque errones in vrbes ne intromittuntor, intromissi vel eiiciun-

tor,vel certo loco continentor: ipſorum interim neceſsitatibus alia ratione commoda curatis.

Ædes vero contagio correptæ ad colloquium inquilinorum cõmerciumque interrumpendum, non tantum authoritate prætoria obſeruandæ, verum & contagij charactere,qui vel è longinquo prætereuntes de periculo commonere valeat,ſunt inſigniendæ. Hæc tamen Chriſtianæ charitatis accedat moderatio,ne infecti auxilio deſtituantur: imo magiſtratus ſolicitudine, viris aut fœminis vitæ probitate,ac talium ægrorum tractandorum cognitione inſignibus committantur. Qua quidem conſtitutione minus probè obſeruata,miſeros hos ſæpe videas,in gulam potius incidere luporum rapacium,quàm fidelem ad id conductorum miniſtrorum curam nanciſci. Videas, inquam, miſeros à veſpillonibus, ipſorum bonis inhiantibus, ſepeliri nonnunquam ſemiviuos. Cuius quidem enormis delicti, cùm requirente id neceſsitate plura à nobis allegari exempla poſsint: magiſtratus vtique officium fuerit, non tantum Me-

Ædes infectæ obſeruandæ.

Pestiferorum cura viris pijs demandanda.

dicos ac Chirurgos expertos: verùm etiam viros ac fæminas vitæ morumque probitate conspicuas, ægrotantibus assignare.

Νοσοκομεῖα pestiferorum quo loci, & quomodo ædificanda.

Hinc fit scilicet, vt in bene constitutis Rebus publicis, in miserorum solatium, ac reliquorum ciuium securitatem, ædificari videamus domos ab hominum consortio paulò remotiores, in loco aperto, fluminique præterlabenti vicino, ianuis ac fenestris Orientem ac Septentrionem versus spectantibus, forma cœnobiorum, dormitoriis quàm plurimis interdistinctorum; ita vt quilibet ægrotantium quasi in proprio domicilio commorans, tractari commodiùs ac securiùs possit. Tunc enim ab aliis secretus, miserabilem illorum stragem minimè cōspicit, nec idcircò omni plane spe deiicitur. Cuius quidem, quod in aliis multis ciuitatibus inoleuit, Christiani maxime operis, Parisinos quoque nostros breui futuros audio imitatores, qui plurimùm hoc in labore mouentur pietate & imperio Christianissimi nostri Regis Henrici IIII. qui non secùs ac aliis præstan-

tiſſimis ac Reip. vtiliſſimis ædificiis: ſic vel hoc in primis ad pios vſus deſtinato, nomen ſum immortalitati conſecrabit νοσοκομείῳ.

Atque hæc quidem de Magiſtratus officio dicta ſufficiant: ſequuntur partes ſingulorum ſubditorum explicandæ.

Principio autem τὸ ὅτι accuratè perpendendum venit: vtrum videlicet contagium ab aëris infectione, an vero aliũde dependeat. Si enim ab illo deſcendat, locorum inhabitatio in imas valles depreſſorum, montibuſque vndiquaque occluſorum, ſeligenda potius fuerit, quàm locorum editiorum, apricorum, quique ventis ab omni parte perflentur. Tunc enim, cum in aëre libero uerſari, præſenti periculo non careat, tutiſſimum fuerit, in ædium noſtrarum conclauibus inferioribus probè occluſis, noſmet ipſos ad tempus quodammodo continere captiuos. Quod ſi è contrario à cauſis inferioribus contagium oriatur: contraria quoque modo dictæ habitationis ratio erit ſuſcipienda.

Quænam domicilij ratio tempore peſtis ineunda.

Mundicies tamen ædium vtrique, non parum infectioni resistit, præsertim si in ædificiis areas seu hortos posticos habentibus, fenestræ plateas respicientes publicas, quantum fieri potest, contineantur occlusæ.

Cum ex supra dictis manifestum euadat, contagij seminaria, mediantibus aëre & ventis, in loca sæpe transportari remotissima: probati patrisfamilias secunda cura fuerit, omnes portas, fenestras, quin & minimas si fieri possit rimas, lateris plagam contagio infectam respicientes, solicitè tenere occlusas.

Cubicula qua ratione procuranda.

Cænacula quoque, dormitoria, cæteraque in quibus degere solemus conclauia, singulis matutinis, maximè vero tēporibus caliginosis, & pluuiosis, quibus aër quendam fœtorem diffundit, odoribus huic malo appropriatis studiosè fumigentur: ditiorum quidem ex pastillis seu trochiscis Cypriis, ad imitationem Hispanicam confectis, quoniam odoris illi sunt præ reliquis suauioris. Vel etiam ex gallia & alipta moschata, similibusque odoriferis præstantioribus compo-

ſitis. Mediocrium verò compoſitiones fieri poterunt ex olibano, myrrha, ſtorace, nuce moſchata, floribus ſaluiæ, roriſmarini, Baccis lauri & Iuniperi, cæteriſque ſimilibus.

Cumque omnia huiuſmodi thymiamata, ingredientia habeant calida & odorifera, (fortiora quippe teſte Galeno, aph. 28. lib. 5. ſpiritus potiùs diſſipant, quàm fouent) ad hoc ſeligenda erunt leuiora, ac præ cæteris ſuaueolentia. *Varia fumigationum genera tempore peſtis vſurpanda.*

Pauperiores vtantur baccis lauri & iuniperi, quæ vbiuis locorum facili pretio comparantur.

Aëre quoque ob vim radiorum ſolis incaleſcente, ſicq; vſu reſpirationis aucto, modo dictæ Iuniperi baccæ incoquantur aceto optimo, adiectis caryophyllis, roſis, malorum cydoniorum ac citriorum corticibus, quæ (Auicenna lib. de ſimplicibus medicamentis atteſtante) aëris corruptioni præ cæteris reſiſtunt.

Fumigandi ratio præ cæteris hæc videtur accommoda, ſi palea, aut lateres igniti dicto decocto irrorentur.

Æſtu verò caniculæ magis ac magis

Aër quomodo refrigerandus.

incandeſcente, ad aërem ambientem euentandum ac refrigerandum, vtile fuerit per conclauia diſpergere manipulos iuncorum, fol. vitis, ſalicis, violarum, nympheæ, flores roſarum, cichorij, bugloſſi, & ſimiles, aquæ frigidæ cum aceto mixtæ, immerſos.

Quòd ſi præſeruationis, vel etiam curationis ergo, opus ſit maiore adhuc proximè ambientis aëris refrigeratione, ſpirituumq; inſtauratione: magnates ad imitationem Rhaſis lib. ſuo 4. ad Almanſorem Regem, lintea vel pannos lectis circumtenſos intingi curabunt aqua roſæ, nenupharis, aut ſimili, adiecto aceto roſ. opt. quantum ſuf. ſique huic priùs immacerati fuerint ſantali, flores nympheæ, roſarum rubearum, violarum, bugloſſi, cum tantillo camphoræ: maior adhuc aëris correctio, accuratiorque ſpirituum in ægrotis refocillatio ſubſequetur. Inferioris verò conditionis hominibus, ſtrophiola hiſce ſuccis intincta, naribus admouiſſe ſufficiat.

Cùm aër præterea qui facilè permeat, ſua rebus ambitis facilè imprimat con-

tagia, & veſtimentis potiſſimum inſi-nuetur: quænam amictus ratio contagij temporibus videatur accommodatior, paucis docebimus. *Quibus indumentis tunc temporis vtendum.*

Locupletiores ergo, veſtes ſericas laneis præferant, eaſque in primis quas multitia Iuuenalis vocat, itemq; Plautus veſtes vndulatas, quòd è maximè tenui filo contextæ, difficiliùs contagij venenum contineant. Omnes verò in genere, vt munditiei, ſic veſtium crebræ tranſmutationi ſtudeant. Inprimis verò vbi per loca infecta tranſierint, aut cum infectis fortè fortuna (id quod vel maximè circumſpectis accidere poteſt) conuerſati fuerint.

Ij verò quibus multiplici negotiorum cura diſtractis, domi quodammodo, ac in tuto latere non datur: in foro vel etiam campis degentes, variorum hominum commerciis impliciti, manibus alternis contineant pomum artificiale odoratum, compoſitum ex ſtorace Benioino, ladano, ſantalis, floribus arantiorum, roſarum, & puluere Cypri, quæ omnia aqua roſarum & flor. arant. irrigata vel aſperſa, mediantibus gummi *Pomi odoriferi tempore peſtis gerendi cōpoſitio.*

Tragacanti & Arabici, partibus æqualibus, in dictis aquis dissolutis, in pomum efformentur odoratum, pyxidi eburneæ vndiquaque perforatæ, commodioris gestationis ergo, imponendum: vel etiam dictæ pyxidi includi poterit spongia, aceto rosato, in quo dicta aromata priùs macerata fuerint, tincta.

Quantum cõtra pestẽ suaues odores valeant, pluribus comprobatur.

Eorum verò sententia qui dicunt, huiusmodi odoribus suaueolentibus spiritibusque proinde vitalibus acceptissimis, aëris contagia, tanquam subministrato vehiculo, regionem cordis subire faciliùs: ex supradictis facilè absurda conuincitur, quibus odores prauos ac abominandos contagia mirificè promouere comprobauimus, atque etiam ex eo, quod odores suaues ac grati, tanquam mutua contrariorum iuxta se positorũ collatione, contagio potissimum resistant. Huc etiam accedat authoritas diuini senis Hippocratis, lib. de natura hominis, qui dum Diætæ contagij tempore obseruandæ, in primis rationẽ inculcat, aëris odorati nullatenus obliuiscitur, dicit enim: *Nempe primò prouidendum, vt quàm paucissimus aëris in-*

Digitized by Google

fluxus in corpus ingrediatur. Secundo vt »
ille ipse quàm peregrinissimus existat (hoc »
est vt interpretatur Galenus) *nullo inqui-* »
namento corruptus, sed sit purus, attenua- »
tus, odoratus, & salutaris. Auicēna quo- »
que libro suo de peste cap. 4. per loca
fœtida & pestifera transituris author
existit, vt odoribus fragrantibus ad aëris correctionem probè sint muniti, ad-
dit enim: *Bonis odoribus spiritus oblecta-* »
ri maximè, & putridis lædi. »

Quomodo infecta loca repurganda.

Quod porro attinet ad purificationē conclauium, in quibus pestiferi expirarunt: sciendum, ante omnia supellectilē ex iis tollendam, & ab vsu hominū esse remouendā, in primis verò lectos ipsos: deinde verò calcem viuam in aqua frigida, cui parum aceti admixtum fuerit, intra idem conclaue, fenestris apertis extinctam, suffimētum excitare præstantissimum.

Atque hæc omnia ad legitimam aëris administrationem tempore grassantis pestis, præseruationis ergo, in genere dicta sufficiant.

Quod autem ad ipsa indiuidua speciatim attinet, consultum fuerit singu-

Quid singulis quibusq; dieb. tempore pestis præstandum.

lis matutinis temporibus, antequam in publicum egrediamur, manus, os, nares, oculos, & aures abluere aqua limpida, cum pauco aceto rosato permixta, ac in cuius quadrāte siue pinta macerata priùs fuerint, corticis citri semi vncia caryophyl. numero xxv. vel xxx. saluiæ exsiccatæ: tantum folia aliquot. Quandoque etiam antequam domo egrediamur, vti poterimus tabellis cordialibus de Electuario quodā Bezoardico: quādoque assumere dimidium cochlear aquæ Theriacalis, cuius varias formulas infra proponemus.

Sequens quoque obseruatio iis, qui ob negotia ciuilia domi se continere prohibētur, videtur necessaria: vt quantum fieri potest, fugiant aërem pluuiosum ac turbulentum.

Quibus diei horis in publicum egredi liceat.

Egressus præterea, matutinus sit, & quidem Sole iam per integram horam supra Horizontem nostrum apparente. Solis verò occidentis radij cane fugiātur peius & angue. Quin & ab hora diei meridiana ad vesperam vsque, quantum fieri potest, à multa corporis commotione, eaque in aëre non domestico,

abstineatur. Cùm enim à meridiano sole corpora nostra flaccida euadant, spiritibusque exhaustis reddantur debiliora, & cutis pori apertiores ac magis dilatati, infectum aërem, à meridiano æstu magis magisque attenuatum facilius intromittant: hinc fit, quòd pomeridianum tempus suscipiendo contagio valde existat opportunum: quin & nocte opportunius, in qua vt aër quodammodo inspissatur, sic corporis quoque nostri pori constringuntur. Atque hæc de aëre dicta sufficiant, in cuius consideratione, cùm præcipuum contagij vehiculum existat, paulò nos oportuit esse fusiores.

Quibus diei horis tempore pestis somnus ineundus.

Vt somnus pomeridianus pestis tempore est maximè fugiendus, sic nocturnus vires restaurando, humectandoque ad humorum inflammationem impediendam, valde conducit. Vigiliæ verò omnes vt desiccantes, humores incendentes, viresque plane deiicientes, huic morbo prorsus sunt contrariæ.

Animi perturbationes fugiendæ.

Animi quoque perturbationes, quales sunt ira & tristitia, ob repentinam quam adferunt spirituum commotio-

nem, & incendium subitaneum, vel etiam centrum versus coarctationem, ac quasi extinctionem, non mediocre adferunt periculum & detrimentum.
Præ omnibus verò reliquis animi pathematis, metus, nimiaque contagij apprehensio, noxam adferre solent: vt pote quæ sola sæpè ad pestem suscipiendam nos disponant. Verùm cùm fusiùs in diætetico nostro exposuerimus præcipuos effectus, qui ab isto affectu producuntur: eò beneuolum lectorem ablegamus. In præsentia causam solummodo ob quam nimia contagij apprehensio, ad ipsum faciliùs recipiendum corpora nostra quodammodo præparet, in medium producemus. Ea verò est quod omnis metus perpetuam comitem habeat tristitiam, seu melancholiã. Tristitiam, inquam, quæ humores corporibus nostris ingenerare solet atrabiliarios, omnium pessimos, inflammationibus, impressionibusque cuiuslibet in genere corruptionis, malignæ, venenatæ, & pestilentis qualitatis, præ reliquis obnoxios, vitali facultati aduersos, ac per consequens (Ouidio in Fastis attestante

Cur metus tẽpore pestis vita noceat.

testante, dum ait: *vires subtrahit ipse timor*) omne vitale robur, planè deiicientes. Quasi dicat citato loco Ouidius: timor vires clanculum suffocando, animi deliquia ac consternationẽ, quæ sunt veluti mortis vmbræ sæpè accersit, consternationem desperatio, desperationemque tandem ipsã consequitur mors.

Præcipua ergo Medici cura in hoc vertetur, vt perniciosissimam hanc è mentibus ægrotorum eximat impressionem. Id quod alia melius ratione fieri non poterit, quàm si diuini numinis auxilio, ardentibus precibus primùm implorato, in Medici sui fidelitate, ac sufficientia, ægri fiduciam repositam habeant: secundum illud Auicennæ: *Plus interdum prodest fiducia ægroti in Medicum, quàm ipsa Medicina.* Mercurialis libro suo de peste, inter præcipua præseruatiua reponit, gaudia mentisq; hilaritatem, dicitq; Musicæ nomine, qua Thaletes ac cæteri milites pestem in fugam conuertisse, ab Homero scribuntur, nihil aliud intelligendum esse, quàm mentis cui in

Mundicies tamen ædium vtrique, non parum infectioni resistit, præsertim si in ædificiis areas seu hortos posticos habentibus, fenestræ plateas respicientes publicas, quantum fieri potest, contineantur occlusæ.

Cum ex supra dictis manifestum euadat, contagij seminaria, mediantibus aëre & ventis, in loca sæpe transportari remotissima: probati patrisfamilias secunda cura fuerit, omnes portas, fenestras, quin & minimas si fieri possit rimas, lateris plagam contagio infectam respicientes, solicitè tenere occlusas.

Cubicula qua ratione procuranda.

Cænacula quoque, dormitoria, cæteraque in quibus degere solemus conclauia, singulis matutinis, maximè vero tēporibus caliginosis, & pluuiosis, quibus aër quendam fœtorem diffundit, odoribus huic malo appropriatis studiosè fumigentur: ditiorum quidem ex pastillis seu trochiscis Cypriis, ad imitationem Hispanicam confectis, quoniam odoris illi sunt præ reliquis suauioris. Vel etiam ex gallia & alipta moschata, similibusque odoriferis præstantioribus compo-

ſitis. Mediocrium verò compoſitiones fieri poterunt ex olibano, myrrha, ſtorace, nuce moſchata, floribus ſaluiæ, roriſmarini, Baccis lauri & Iuniperi, cæteriſque ſimilibus.

Cumque omnia huiuſmodi thymiamata, ingredientia habeant calida & odorifera, (fortiora quippe teſte Galeno, aph. 28. lib. 5. ſpiritus potiùs diſſipant, quàm fouent) ad hoc ſeligenda erunt leuiora, ac præ cæteris ſuaueolentia. *Varia fumigationum genera tempore peſtis vſurpanda.*

Pauperiores vtantur baccis lauri & iuniperi, quæ vbiuis locorum facili pretio comparantur.

Aëre quoque ob vim radiorum ſolis incaleſcente, ſicq; vſu reſpirationis aucto, modo dictæ Iuniperi baccæ incoquantur aceto optimo, adiectis caryophyllis, roſis, malorum cydoniorum ac citriorum corticibus, quæ (Auicenna lib. de ſimplicibus medicamentis atteſtante) aëris corruptioni præ cæteris reſiſtunt.

Fumigandi ratio præ cæteris hæc videtur accommoda, ſi palea, aut lateres igniti dicto decocto irrorentur.

Æſtu verò caniculæ magis ac magis

Aër quomodo refrigerandus. incandescente, ad aërem ambientem euentandum ac refrigerandum, vtile fuerit per conclauia dispergere manipulos iuncorum, fol. vitis, salicis, violarum, nympheæ, flores rosarum, cichorij, buglossi, & similes, aquæ frigidæ cum aceto mixtæ, immersos.

Quòd si præseruationis, vel etiam curationis ergo, opus sit maiore adhuc proximè ambientis aëris refrigeratione, spirituumq; instauratione: magnates ad imitationem Rhasis lib. suo 4. ad Almansorem Regem, lintea vel pannos lectis circumtensos intingi curabunt aqua rosæ, nenupharis, aut simili, adiecto aceto rof. opt. quantum suf. sique huic priùs immacerati fuerint santali, flores nympheæ, rosarum rubearum, violarum, buglossi, cum tantillo camphoræ: maior adhuc aëris correctio, accuratiorque spirituum in ægrotis refocillatio subsequetur. Inferioris verò conditionis hominibus, strophiola hisce succis intincta, naribus admouisse sufficiat.

Cùm aër prætere a qui facilè permeat, sua rebus ambitis facilè imprimat con-

tagia, & vestimentis potissimum insinuetur: quænam amictus ratio contagij temporibus videatur accommodatior, paucis docebimus.

Quibus indumentis tunc temporis vtendum.

Locupletiores ergo, vestes sericas laneis præferant, easque in primis quas multitia Iuuenalis vocat, itemq; Plautus vestes vndulatas, quòd è maximè tenui filo contextæ, difficiliùs contagij venenum contineant. Omnes verò in genere, vt munditiei, sic vestium crebræ transmutationi studeant. Inprimis verò vbi per loca infecta transierint, aut cum infectis fortè fortuna (id quod vel maximè circumspectis accidere potest) conuersati fuerint.

Ij verò quibus multiplici negotiorum cura distractis, domi quodammodo, ac in tuto latere non datur: in foro vel etiam campis degentes, variorum hominum commerciis impliciti, manibus alternis contineant pomum artificiale odoratum, compositum ex storace Benioino, ladano, santalis, floribus arantiorum, rosarum, & puluere Cypri, quæ omnia aqua rosarum & flor. arant. irrigata vel aspersa, mediantibus gummi

Pomi odoriferi tempore pestis gerendi compositio.

Digitized by Google

Tragacanti & Arabici, partibus æqualibus, in dictis aquis dissolutis, in pomum efformentur odoratum, pyxidi eburneæ vndiquaque perforatæ, commodioris gestationis ergo, imponendum: vel etiam dictæ pyxidi includi poterit spongia, aceto rosato, in quo dicta aromata priùs macerata fuerint, tincta.

Quantum cõtra pestẽ suaues odores valeant, pluribus comprobatur.

Eorum verò sententia qui dicunt, huiusmodi odoribus suaueolentibus spiritibusque proinde vitalibus acceptissimis, aëris contagia, tanquam subministrato vehiculo, regionem cordis subire faciliùs: ex supradictis facilè absurda conuincitur, quibus odores prauos ac abominandos contagia mirificè promouere comprobauimus, atque etiam ex eo, quod odores suaues ac grati, tanquam mutua contrariorum iuxta se positorũ collatione, contagio potissimum resistant. Huc etiam accedat authoritas diuini senis Hippocratis, lib. de natura hominis, qui dum Diætæ contagij tempore obseruandæ, in primis rationẽ inculcat, aëris odorati nullatenus obliuiscitur, dicit enim: *Nempe primò pro-*
» *uidendum, vt quàm paucissimus aëris in-*

fluxus in corpus ingrediatur. Secundo vt »
ille ipse quàm peregrinissimus existat (hoc »
est vt interpretatur Galenus) *nullo inqui-* »
namento corruptus, sed sit purus, attenua- »
tus, odoratus, & salutaris. Auicēna quo- »
que libro suo de peste cap. 4. per loca
fœtida & pestifera transituris author
existit, vt odoribus fragrantibus ad aë-
ris correctionem probè sint muniti, ad-
dit enim: *Bonis odoribus spiritus oblecta-* »
ri maximè, & putridis lædi. »

Quomodo infecta loca repurganda.

Quod porro attinet ad purificationē conclauium, in quibus pestiferi expirarunt: sciendum, ante omnia supellectilē ex iis tollendam, & ab vsu hominū esse remouendā, in primis verò lectos ipsos: deinde verò calcem viuam in aqua frigida, cui parum aceti admixtum fuerit, intra idem conclaue, fenestris apertis extinctam, suffimētum excitare præstantissimum.

Atque hæc omnia ad legitimam aëris administrationem tempore grassantis pestis, præseruationis ergo, in genere dicta sufficiant.

Quod autem ad ipsa indiuidua speciatim attinet, consultum fuerit singu-

Quid singulis quibusq; dieb⁹ tempore pestis præstandum.

lis matutinis temporibus, antequam in publicum egrediamur, manus, os, nares, oculos, & aures abluere aqua limpida, cum pauco aceto rosato permixta, ac in cuius quadrãte siue pinta macerata priùs fuerint, corticis citri semi vncia caryophyl. numero xxv. vel xxx. saluiæ exsiccatæ: tantum folia aliquot. Quandoque etiam antequam domo egrediamur, vti poterimus tabellis cordialibus de Electuario quodã Bezoardico: quãdoque assumere dimidium cochlear aquæ Theriacalis, cuius varias formulas infra proponemus.

Sequens quoque obseruatio iis, qui ob negotia ciuilia domi se continere prohibẽtur, videtur necessaria: vt quantum fieri potest, fugiant aërem pluuiosum ac turbulentum.

Quibus diei horis in publicum egredi liceat.

Egressus præterea, matutinus sit, & quidem Sole iam per integram horam supra Horizontem nostrum apparente. Solis verò occidentis radij cane fugiãtur peius & angue. Quin & ab hora diei meridiana ad vesperam vsque, quantum fieri potest, à multa corporis commotione, eaque in aëre non domestico,

abſtineatur. Cùm enim à meridiano ſole corpora noſtra flaccida euadant, ſpiritibuſque exhauſtis reddantur debiliora, & cutis pori apertiores ac magis dilatati, infectum aërem, à meridiano æſtu magis magiſque attenuatum, facilius intromittant: hinc fit, quòd pomeridianum tempus ſuſcipiendo contagio valde exiſtat opportunum: quin & nocte opportunius, in qua vt aër quodammodo inſpiſſatur, ſic corporis quoque noſtri pori conſtringuntur. Atque hæc de aëre dicta ſufficiant, in cuius conſideratione, cùm præcipuum contagij vehiculum exiſtat, paulò nos oportuit eſſe fuſiores.

Quibus diei horis tempore peſtis ſomnus ineundus. Vt ſomnus pomeridianus peſtis tempore eſt maximè fugiendus, ſic nocturnus vires reſtaurando, humectandoque ad humorum inflammationem impediendam, valde conducit. Vigiliæ verò omnes vt deſiccantes, humores incendentes, vireſque plane deiicientes, huic morbo prorſus ſunt contrariæ.

Animi perturbationes fugiendæ. Animi quoque perturbationes, quales ſunt ira & triſtitia, ob repentinam quam adferunt ſpirituum commotio-

teſtante, dum ait: *vires ſubtrahit ipſe timor*) omne vitale robur, planè deiicientes. Quaſi dicat citato loco Ouidius: timor vires clanculum ſuffocando, animi deliquia ac conſternationẽ, quæ ſunt veluti mortis vmbræ ſæpè accerſit, conſternationem deſperatio, deſperationemque tandem ipſâ conſequitur mors.

Præcipua ergo Medici cura in hoc vertetur, vt perniciosiſſimam hanc è mentibus ægrotorum eximat impreſſionem. Id quod alia melius ratione fieri non poterit, quàm ſi diuini numinis auxilio, ardentibus precibus primùm implorato, in Medici ſui fidelitate, ac ſufficientia, ægri fiduciam repoſitam habeant: ſecundum illud Auicennæ: *Plus interdum prodeſt fiducia* »
ægroti in Medicum, quàm ipſa Medici- »
na. Mercurialis libro ſuo de peſte, in- »
ter præcipua præſeruatiua reponit, gaudia mentiſq; hilaritatem, dicitq; Muſicæ nomine, qua Thaletes ac cæteri milites peſtem in fugam conuertiſſe, ab Homero ſcribuntur, nihil aliud intelligendum eſſe, quàm mentis cui in

primis ſtudebant, hilaritatem, ac corporis recreationes, tanquam præcipua quibus contagij inſidioſi inſultus repelluntur inſtrumenta.

.Ducentas ſanè hoc loco, in dictorum confirmationem allegare liceret authoritates: ſpiritus videlicet metu præoccupatos, ad ſuſcipiendum peſtis contagium maximè eſſe procliues: ſufficiat tamen vnius Heurnij in celeberrima vniuerſitate Leidenſi Profeſſoris, ac Medici ſummi, cum quo in iuuentute haud pœnitenda mihi familiaritas interceſſit, libro ſuo de Peſte, ſic ſcribentis iudicium:
» *Hinc eſt quod ſubitaneo metu peſtis perculſi, eam in ſe pelliciant, ſpiritale enim venenum facile* (intro confertim reuocatis ſpiritibus ad cor) *ſyntimoria quadam ſe vitalibus Spiritibus conſociat.*

Atque hæc de animi pathematis dicta ſunto: Veniamus ad exercitia.

Quies peſte ſæuiete indulgendum.

In hoc morbo quies vtique motui, vtpote qui ſpirituum vitalium commotionem atque incendium facilè inducat, multis modis eſt præferenda: vt taceam, quòd exercitia violentiora, ob

crebriorem quam adferunt respirandi necessitatem, aërem infectum ad ima vsq; cordis penetralia faciliùs adducant. Atque hæc est causa præcipua ob quam Hippocrates viuendi rationem præscribat, contagij temporibus admodum tenuem: *Ne*, inquit, *opus sit crebrò respirare.*

Exercitiis tamen, si quæ admittenda sint, horæ tribuantur matutinæ, quibusque ventriculus cibis exoneretur. Nam pleno quidem ventriculo exercitia suscepta, non tantùm pestis, verùm cuiusuis morbi tempore esse insalubria, ac periculi plena, nemo est qui dubitet. *Quibus horis exercitia capienda.*

Locus exercitiis destinatus, sit purus, nitidus, omniq; contagij suspicione carens: necnon à regione, vnde contagium aduolare creditur, ventisque inde spirãtibus, auersus. Sermo namque de iis est in præsentia, qui maturius sibi prospicientes, receptam de tribus pilulis, *citò*, *longè*, *tardè*, in superioribus explicatam, primi assumpserunt. *Quis locus aptus.*

A cibis quoque, quos ex locis suspe- *Quibus cibis vtendum.*

ctis asportatos cognoscimus, summa diligentia abstineamus, siue recenter aduenerint, siue etiam ad tempus ante transportationē ibidem repositi fuerint. Ante omnia verò seligendi cibi probi, succi, facilisque digestionis.

E carnium genere præstant, vitulinæ, veruecinæ, hœdinæ, vnà cum carnibus leporum, ac cuniculorum iuniorum, caponum, perdicum, gallinarum, columbarum, turturum, turdorum, alaudarum, ac similium auium montanarum ac syluaticarum.

Quibus piscibus. Inter pisces marinos, reliquis anteponuntur, soleæ, rupelliones, viuæ. Inter fluuiatiles verò, lucij, trutæ vulgò dictæ, percæ, & cæteri pisces saxatiles.

Sufficit verò hoc loco præcipua tantum ciborum genera allegasse. Siquidem cuncta prosequi velle, infiniti foret operis ac laboris.

Cibi diuersi generis fugiendi. Præstat quoque vno atque altero cibi genere famem pellere, quàm multos atque diuersos ingerendo, non tantùm ventriculi impedire concoctionem, verùm etiam praui succi chylum san-

guinis officinæ subministrare. Posterior siquidem concoctio prioris vitium emendare nequit.

Obiter verò hoc loco notare placet, non deesse, qui tempore pestis præcautionis ergo, pisces tam marinos quàm fluuiatiles, vtpote à contagij periculo omni æuo immunes, longè carnibus præferant. Quorum tamen opinio manifesta absurditate non caret. Licet enim marini pisces ob domicilij sui, aquæ videlicet salsæ naturam, putredini inprimis aduersentur, non secus ac fluuiatiles, qui quandiu in sede sua morantur, à contagij periculo existunt immunes, eò quòd aër infectus ad illos vsque adire non possit: tamen cùm vtrique domicilium suum egressi, in aëre etiam purissimo, longè maioris, quàm carnes corruptionis sint susceptiui, succos quoque ex ipsis progenitos, viscosos, ac originem suam redolentes, laudabilium carnium chylo nemo præferet. Verùm hæc obiter tantùm. *Vtrum pisces carnibus præstantiores.*

Ac licet ex carnium ac piscium ordine genera attulerimus selectiora: ta-

men hoc parum sufficere videtur, nî diuersam naturarum in ægrotantibus distinctionẽ protulerimus: cùm non omnes præsertim eodem gaudeant temperamento.

Qui cibi secundum diuersam hominum temperiem assumendi.

Quocirca corporis habitũ nacti gracilem, temperamentumque calidum, & biliosum, ex cibis quidem eligant humidiores, ac minus calidos, vescantur potiùs elixis quàm assatis. Habitus verò repletioris ac humidi, contraria quoque victus ratione vtantur. Atque huius quidem obseruationis tanta est longitudo, & latitudo, vt vel Medicinæ Tyrones vix aberrare hîc possint. Sufficiat ergo nobis in eorum gratiam prima tantùm duxisse lineamenta; ne videlicet exactiori singulorum inquisitione, tædium potiùs quàm emolumentum procuremus.

Vtrum parcior an largior victus expediat.

Neque verò hoc loco optimi succi cibos selegisse, ac ad cuiusuis accommodasse temperamentum suffecerit, nisi etiam quantitatis accurata ratio habeatur. Considerandum itaque venit, vtrum Peste laborantes cibandi sint manu tenui, vel tenuissima, an

verò largiore: hos ſiquidem tres cibationis gradus Galenus enumerat. Ac licet hîc in contrarias ſententias abripiantur præcipuorum Medicorum meditationes, dum quidam ipſorum, inter quos Aëtius & Auicennas, victus rationem largiorem tenui vires proſternenti oppoſitam approbant, & alij è contrario ſentiunt, fulti ſententia Hippocratis, qui in omnibus morbis acutis (in quorum ordine peſtis haud immeritò primum locum ſibi vendicare videtur) tenuem victus rationem præſcribit.

Cum verò in victus ratione, vires, morbique cauſa paribus momentis ponderari debeant, nos media quodammodo incedentes via, victus rationem eligendam iudicamus mediocrem. Vt enim ſæpenumero mali cauſa, cibo ac potu maiori quantitate aſſumptis, exaſperatur: ſic ab altera parte eorum nimia ſubtractione, vires (quarum tamen præcipua in hoc morbo habenda ratio) mirificè proſternuntur. *Authoris ſententia.*

Hinc maxima Medici dexteritate o-

pus videtur: qua videlicet in ponderanda victus ratione ita versetur, ne causam mali oppugnando, virium prostrationi viam sternat, vel contra. Medio itaque, nî fallor, ibimus tutissimi. Quod medium vt teneri accuratè possit, ægris cibus administrandus fuerit parca quidem manu, at verò crebrioribus vicibus. Cibus inquam boni succi, facilisque vel ægro digestionis: hoc est, qui per præcedentem impuræ magisque terrestris portionis separationem, ad quintam quodammodo essentiam eleuatus, mediocriter vires restauret, nec interim mali causam vlla ratione foueat.

Sobrietas tempore contagionis inprimis necessaria.

Ante omnia verò sobrietas & temperantia, in omni quidem morborum genere requisitæ, peste grassante religiosiùs obseruari flagitant: hisque mediantibus solis, Socrates solus à pestis contagio legitur præseruatus. Pestis, inquam, illius ferocissimæ Atheniensis, quæ reliquorum prorsus nemini, teste Æliano historiæ, suo libro 5. cap. 15. pepercit, *Socratis corpus probatum est esse*
» *moderatum, & temperantiæ beneficio con-*

tinens: & propterea cum vulgo pestilenti morbo ægrotarent Athenienses, ex quibus alij interibant, alij ad mortis vsque periculum grauiter affligebâtur, solùs Socrates non ægrotauit. Galenus quoque sequentibus verbis sobrietate, temperantia, victusque ratione proba, aëris infectionem reddi nobis posse innoxiam testatum reliquit. *Offensiones enim*, inquit, *aeris pestilentis, victus genere instituto a tempestate dominante diuerso, facilè declinari possunt.* Nam, vt scribit alibi, *nulla causa sine patientis aptitudine agere natura consueuit.*

Sobrietas Socratem à peste grauissima vindicauit.

Atque hæc sobrietas vnicum Socratis, vt in peste, sic alijs grauioribus morbis, antidotum & alexipharmacum, è regione aduersatur moderno in ciborum varietate luxui, qui nostræ sanitati in vniuersum non parum detrahit, corporaque nostra variis cruditatibus replet. Vnde Plinius non sine causa scribit, *Simplicem victum homini esse vtilissimum.* Ac licet schismatis huius mox in hæresin degeneraturi, reformationem quãdam vniuersalem, sicque consequenter morum nostri seculi instituere velle, non

minus videatur ridiculum quàm effectu impossibile: tamen hoc vnicum cautelæ generalis loco attulisse, apud quam plurimos vtilitate certa non carebit. Obseruandam videlicet vna eademque in refectione semper esse ciborum conformitatem ac analogiam, qualis est inter carnes attagenarum & perdicum, gallinarum & caponum. Vna siquidem cæna vel prandio carnibus vesci pariter ac piscibus, vel etiam carne bubula duriore, ac delicatioribus volatilium, nihil aliud nisi maximam chyli dyscrasiam, ac inæqualitatem producere potest, siquidem teste Hippocrate, *Quæ dissimilia sunt seditionem mouent, dum ex his alia citiùs, alia tardiùs mitificantur & in corpus diuiduntur*. Hæc quæ de vitanda ciborum varietate diximus, de vinorũ quoque diuersitate, aliorumque potuum artificialium dicta sunto. Potus itaque seligatur, non minus loco in quo moramur, quàm naturæ nostræ familiaris, absit omnis diuersorum generum vel mixtura, vel etiam in eadem refectione assumptio: vt si, exempli gratia, quis aliquot haustus ceruisiæ, totidemque

Conformitas ciborum in victu obseruanda.

Sicut & potuum.

vini, eadem assumere consueuerit mensa, valetudini suæ tandem pessime consultum perspiciet. Præstat ergo, quodcungue id sit, vnico tantum potus genere qualibet mensa vti, idque quantitate quæ ad sustentationem assumpta sufficiat: licet pro qualitatis diuersitate, ipsa quoque quantitas, licet minor, secundum proportionem obesse videatur. Potus siquidem fœcibus tartareis abundantis, vsus vel mediocris, variorum malorum autor existit.

Ex genere vinorum seligantur oligophora, & debitam maturitatem consecuta, siue alba fuerint, siue rubea. *Quæ vina seligenda.*

Panis inter albissimum & nigerrimum sit quodammodo intermedius, bene fermentatus, mediocriter salitus, probéque excoctus. Panum azymorum ac placentarum, vt & leguminum copiosior vsus, cum frequentes obstructiones, variorum morborum causas producere soleat: plane fugiatur. In herbarum quoque & fructuum vsu secũdum commoda vel incommoda quæ adferre solent, moderondo, non minus oportebit esse versatum, vt melius pesti ab- *Qui panes.*

legandæ proſpiciatur. Licet enim in genere ad nutritionem (ſecundum Auicennæ opinionem) reliqui cibi, de quibus hactenus egimus, minus exiſtant idonei, ſicque à multis abſolutè videantur prohibendi: attamen cum ex ipſis multi, acidæ in primis ac vitriolaceæ qualitatis, quæ in omni malo putredinem comitem habet, alimenti medicamentoſi, ac medicamenti alimentoſi naturam poſſideant ipſorum proba accurataque diſtinctio, atque vſus non parum conducet aciditate innata, ad malignitatem humorum corrigendam, inflammationes extinguendas, putrefactioneſque demum inhibendas.

Quæ herbarum genera. Ex herbis eiuſmodi ſunt Bugloſſum, Borrago, Portulaca, lapathum ſatiuum, Endiuia licet Auicennas primas tribuat Oxalidi. Præſtant verò hæ dictæ herbæ in iuſculo decoctæ, quàm commeſtæ crudæ. Licet multi pro remedio ſingulari habeant, præſeruationiſque loco, in peſte ſeptem aut octo folia oxalidis in oxycrato macerata cruda comedere: quod ipſum quoque remedium conducit ijs, qui hepate ſunt calidiori, for-

Digitized by Google

tique simul stomacho præditi.

Ex fructibus, mala punica acida, limones, mala citria, aurantia, ab omnibus comendātur: quorum succum siue per se assumas, siue aliis admisceas cibis, alimentum habebis medicamentosum, appetitum excitans, putredini resistens, ac ardores interiorum viscerum extinguens. Quæ quidem posteriora duo, tam in præseruatione quàm curatione morborum pestilentialium & epidemiorum in primis intenduntur. Vuas quoque crispas, ac berberis fructus, siue crudos siue conditos, ratione aciditatis similes prorsus præstare effectus videmus. Mala quoque cydonia cocta aut condita, eiusdem sunt generis, quorum succus in syrupi consistentiam, vel absque sacharo decoctus, remedium existit excellentissimum, cordiale, & Bezoardicum, mouens sudores & prouocans vrinas: Licet pro ea, qua præditum est astringendi virtute, in quam plurimis aluum subducat. *Qui fructus seligendi.*

Pyra, poma, pruna, cerasa, aliaque similia acida & acerba, quo minus vermibus obnoxia eò magis reliquis ante- *Dulcibus acidi fructus præferuntur.*

ferenda: dulces vero fructus vel corruptioni obnoxij, sic corporibus nostris varias ingenerant putredines. Quod si speciatim omnia persequi vellemus, hic noster in immensum excresceret labor. Quocirca pauca hæc instar Ideæ seu Cynosuræ subiecisse sufficiat, ad quorum similitudinem ac contemplationem, reliqua victus ratio legitime efformari facili negotio poterit. Antequam vero diætæ finem imponamus, pauca quædam de repletione & inanitione restant delibanda.

Quid repletionis nomine Medici subintelligant.

Repletionis nomine redundantiam nimiamque humorum copiam intelligimus, qua corpora nostra grauantur: siue hi humores contineantur in capacitate ventriculi, intestinorum, aliorumque viscerum, siue etiam in ipsis venarum & arteriarum concludantur vasis. Quibus in locis omnibus ac singulis, obstructiones quas generare solent, non tantum infinitorum prope malorum causæ existunt: verum etiam in genere curationem impediunt multifariam: Secundum dictum Æginetæ libr. 1. de
» re Medica. cap. 32. vbi ait: *Pessimum*

enim in morbus venarum repletio.

Cuius quidem nimiæ repletionis, causa principalis à Medicis traditur, crapula, seu nimia cibi & potus ingurgitatio, vita deside ac otiosa concomitata: cui ex diametro meritis nunquam satis laudibus celebrata sobrietas aduersatur. *Repletionis causa.*

Ac licet crapula hæc in omnium generatim curatione morborum videatur moras nectere, in primis tamen pestis perniciem promouere conspicitur. Vnde haud immerito Heurnius libro suo de peste cap. 8. ait, *Nam pestis summum ius sibi vendicat in intemperantes. Atque id maximè tuetur à peste corpus, si vacuum sit excrementis, optiméque sit perspirabile.*

Præstantissimum aduersus repletionem remedium est euacuatio: tum ea quæ fit beneficio motus naturalis, tum quæ artis naturæ imitatricis peragitur industria.

Quemadmodum vero excrementitiarum superfluitatum, atque repletionum varia existunt genera ac differentiæ: ita quoque non eadem eorundem à natura euacuationi emunctoria videmus destinata. *Euacuationis, quæ repletioni opponitur, diuersa genera.*

Digitized by Google

Vt autem ſuprema aëris regio in microcoſmo, non vno modo purgare ſe nouit à variis euaporationibus, tam humidis quàm ſiccis, ex inferioribus terræ & aquarum locis eleuatis, quæ varias meteororum ſpecies conſtituunt: dum haud minimam earum partem verſus terminum, vnde emerſerunt, ablegat: ſic quoque diuerſi vapores humidi & ſicci, ex microcoſmi inferioribus (viſceribus puta nutritioni dicatis) ad ſuprema eiuſdem, cerebrum nempe, tranſmiſſi, ibidem diuerſorum (pro diuerſitate videlicet exhalantis excremẽti modo frigidi & humidi, modo calidi & ſicci) meteororum ſpecies repræſentant, & per varios, à natura ad id efformatos ductus ſeu meatus, aures, oculos, nares, ac palatum, foras excluduntur.

Excrementa quomodo à natura expelluntur.

Ceterum ſicut natura per aures ac nares repurgare ſolet excrementa fuliginoſa, calida & ſicca, qualia ſunt bilioſa & melancholica, per oculos vero & palatum magis ſeroſa: ſic ars naturæ imitatrix, dictarum ſuperfluitatum expulſionem (quæ retentæ maxima ſæpe adferre ſolẽt œconomiæ naturali impedimenta)

Digitized by Google

pedimenta) per erina, ſternutato-ria, maſticatoria, aliáque ſimilia iuuare ſolet.

Præcipua, ac præ cæteris inſignia humani corporis emunctoria, vtpote quæ parem ei vſum præſtare ſolent, quem nauibus maioribus ſentinæ, ſunt inteſtina, ac ex eorum numero rectum præcipuè & veſica. Quorum quidem emunctoriorum priori, deturbari conſueuerunt fœces, quæ plus de ſulphure participant excrementitio, ac graueolente, ſeu fœtido: poſteriori verò ſuperfluitates magis ſeroſæ, acres & ſalſæ.

Excrementorum retentio diuerſorum morborum cauſa.

Si verò aliquando iſti foras eliminandorum excrementorum ductus, occluduntur, nec demandato ſibi à natura munere pro debito defungantur variorum morborum cauſas antecedentes producunt, ob moram ac deſidentiam talium excrementorum in illis remanentium: quemadmodum è contrario ij quibus venter non fuerit pigrior, rarius malis conflictari ſolent, teſte Hippocrate lib. 6. Aphor. 33.

Modi alui exonerandæ referuntur.

Si igitur vel errore naturæ, vel quauis alia de cauſa aluus extiterit ſtrictior,

arte vtrique ſuccurrendum, ac imminentibus hinc malis occurrendum fuerit, ſorbitiunculis videlicet crebrioribus, ex emollientium decocto, prunorum item dulcium vel aliis: vel applicanda ſuppoſitoria imo etiam ſi opus fuerit, clyſteres adhibendi.

Cum vero non paucos reperias, qui à clyſterum ac ſuppoſitoriorum vſu prorſus abhorrent, vt taceam ſæpenumero ægri cōditionem ac ſtatum, itemque operoſam ſatis & longam horum remediorum tum præparationem, tum requiſitam retentionem, quæ ſemper fieri nequit, eorum vſum vel diſſuadere vel admittere non auſim. Hoc loco tamen familiariora ac faciliora quædam ſoluendi ventris media placet proponere, quæ ex decoctis herbarum emollientium, vel iuſculo prunorum dulcium compoſita, longe potentius (citra moleſtiam tamen) alui excrementa indurata exturbare poſſint.

℞. Prunorum Turonenſium dulcium conditorum numero xii. vel circiter, pro intentione quātitatis decocti, macerentur in vino albo horis quatuor

vel quinque. Intereaque tẽporis, ſimul duabus libris aquæ fontanæ ad tertiæ vſque partis conſumptionem incoque, foliorum ſenæ vncias duas, in cuius decocti colatura decoque dicta pruna macerata, adiectis ſacchari cãdi vncias tres igne lento ad conſiſtentiam ſyrupi mediocris. De hoc matutino tempore exhibebis prunum vnicum, cum duobus aut tribus cochlearibus ſyrupi: videbiſque aluos etiam naturaliter duriores ſufficienter relaxatum iri.

Pari quoque ratione, loco prunorum parari poſſunt vuæ laxatiuæ, tam Damaſcenæ à vinaceis ſuis mũdatæ, quàm Corinthiacæ: de quibus exhibebis cochlear vnum.

Vel macerentur in ſex vnciis vini albi, aut aqua pomorum redolentium (quæ Galli *court pendu* vocant) vel bugloſſi, vel etiam communi, cui paucæ admodum guttæ aciditatis limonum ad gratam ei aciditatem cõciliandam fuerint admixtæ: foliorum ſenę ſemi vncia: in phiala vitrea ab igne remota, ſpatio duorum aut trium dierum, donec liquor, tinctura foliorum ſenæ, probè

imprægnatus fuerit. Huius tincturæ vnum atque alterum cochlear immisce quinque aut sex cochlearibus iusculi caponum vel simili. Quo hausto sufficiens alui subsequetur solutio. Estque Medicina hæc vt gusti haud ingrata, sic extra omnem plane periculi aleam posita: qua & paruuli & grauidæ, citra vllius symptomatis metum, securè vti poterunt. Obiterque hic notãdum, dicti remedii, quod paruo comparatur impendio, quantitatem à nobis positam, pro octo aut decem vicibus sufficere.

Ac cum natura vnius, atque alterius medicamẽti, quorum vsus vlli nimium fuerit familiaris, vim tandem eludat: quandoque variationibus erit studendum. Immacerentur igitur aquæ, in qua aloë prius dissoluta, ac in syrupi consistentiam fuerit decocta, tragemata quædam Verdunensia, quæ rotunda sunt & læuia, magnitudinis baccarum lauri: horum postmodum vnicum in sedem immissum, vnam atque alteram commotionem citra laborem vllum causabit.

Hæc & alia similia, facilis præpara-

tionis remedia purgantia, in forma vini, hydromelitis, vel simili administrabis: quarum varietatem in Diætetico nostro polihistorico, itemque Pharmacopæa restituta fideliter enarrauimus: quocirca ad prædictos libros lectorem beneuolum remittimus.

Similiter vbi necessitas flagitauerit, Ars, naturæ imitatrix excrementorum secũdæ cõcoctionis, vrinarum videlicet excretionem, medicamentis diureticis iuuare consueuit: sicut & hydroticis, tertiæ excremẽtorum molitur euacuationem, quæ per habitum corporis, sudoribus vel insensibili transpiratione, propelli consueuerunt. *Vrina quomodo prouocãda.*

Naturam sæpe videmus nimia sanguinis redundãtia pressam, ad hoc onus excutiendum, solere frequenter excitare in maribus hæmorrhoides, & in femellis menstrua copiosiora. Ad cuius imitationem, ars quoque corporibus nostris nimio sanguine, nec sine periculi metu diffluentibus, eiusdem meditatur euacuationem, non solum per dictas hæmorrhoidum ac mensium vias, sed etiam per diuersarum venarum incisio-

nem, pro morborum varietate, qui soliti sunt hac ratione curari, vel anteuerti.

Missio sanguinis tempore pestis facienda.

Regnante verò pestilentia, sanguis quoque detrahi debet corporibus plethoricis: magna siquidem sanguinis plenitudo & abundantia, tunc temporis, non vacat periculo.

Ac de repletione quidem, & ei contraria inanitione, longe plura hoc loco adferri possent: nisi supra dicta ad pestis de qua modo tractamus, præseruationem sufficere putaremus. Sectione verò secunda nostri Diætetici, cap. 13. & 14. hanc materiam paulò latius extendimus: quo quidem libro ex professo ea quæ pertinent ad Diæteticam, siue debitam sex rerum non naturalium administrationem, persecuti sumus. Eò igitur beneuolum lectorē remittimus, sequentibus, remedia contra pestem, à Pharmacia, & Chirurgia nobis subministrata posituri.

Digitized by Google

De remediis à peste præseruantibus, ex duabus reliquis Therapeutices partibus, Pharmacia nimirum & Chirurgia desumptis. Ac in primis de remediis Chirurgiæ.

Cap. II.

CApite præcedente, dum tractaremus de Repletione, eiusque contrario, euacuatione, siue inanitione: satis abundè demõstrauimus incisionem basilicæ in brachio dextro extensæ, præseruationis ergò, esse necessariam tempore Verno aut autumnali, corporibus plethoricis carnosis & rubicundis, quorum venæ amplæ ac conspicuæ sanguine turgerent. Corporibus, inquã, otio diffluentibus, genio indulgentibus, ac sanguinis missioni adsuetis, ne dum fortè sanguis copiosior, ob viarum angustiam, motu suo familiari ac fluctuatione priuatur: corpora magis ad varias aëris corruptiones, pestisque contagia suscipienda subinde disponerentur. *Missio sanguinis quo tẽpore & quibus facienda.*

Verùm enim verò cum hæc sanguinis

missio præcautionis ergo instituatur: est quod tempus opportunum magis potius arripiamus: quàm quod nimium procrastinãdo, illius necessitatem quæ omnibus est legibus soluta, imprudenter experiamur. Tempus autem missioni sanguinis magis opportunũ, est illud quod respectu actiuarum qualitatum noscitur magis temperatum, sique fieri possit matutinum: prius tamen exclusis, vel naturæ, vel clysteris cuiusdam emollientis beneficio, alui & vesicæ excrementis.

Astrorum paratura in venæ sectione obseruanda.

Medicus quoque in Astrologia versatus, Lunæ quadras accuratè obseruabit. Diuersos quippe huius Planetæ motus, varium admodum in humores corporum nostrorum dominium exercere, vel ex criticorum dierum obseruatione euadit manifestissimum. Omni itaque cura cauẽdum, ne tempore quo ad præcautionem pestis sanguis mittitur, Magnatum in primis respectu, quorum salus & incolumitas multis nominibus nobis debet esse charissima, Luna Marti, Saturno, vel alij cuidam astro maligno opponatur, aut in alio quodam aspectu sinistro collocetur.

E contrario verò tempus obſeruandum eſt, quo benignis quibuſdam planetis, quales ſunt Iupiter & Venus, Luna coniungatur, vel ſaltem eos benigno reſpiciat, aut ab iiſdem reſpiciatur, aſpectu.

Luna ſimiliter, dum emergit è radiis ſolaribus, vel oritur heliacè, necnon dum poſt paucos ab eius & ſolis oppoſitione dies, rurſus decreſcit: ſanguinis miſſionem ſuggerit valde opportunam. Dictis ſiquidem tẽporibus, ſanguis tam purus, quàm aliis humoribus permixtus, non modò facilè permouetur, ſed etiam ad euacuationem multò promptior exiſtit & accommodatior. *Quæ planetarum cõiunctiones ſanguini mittendo propitiæ.*

Quamuis cæteras à prædictis obſeruationes, magis vanas, quàm vtiles reputemus, cum nulla certa ratione fulciantur: interim tamen, ne hilum quidem, libertati mittendi, omni tempore & loco (modo id flagitet neceſſitas) ſanguinis, aſſertionibus noſtris volumus derogatum.

Si quantitatem porrò ſanguinis euacuandi ſpectes, illa multiplex & varia à Galeno ſtatuitur, pro diuerſitate na- *Quãtum ſanguinis pro perſonarum ætate & temperie mittendum.*

turarum, temperamentorum, & aliarũ causarum, quas exactè in suis scriptis idem Auctor enucleat. In libro quidem suo de curatione per sanguinis missionem, adolescenti mediæ inter duodecimum & decimum octauum annum ætatis, ad integram vsque libram sanguinem non formidat detrahere. Se quoque præsente, ex corpore cuiusdam, qui ardentissima febre conflictabatur, detractas fuisse libras duas integras, eodem in loco attestatur: ex aliorum verò corporibus libram vnam cum semisse. Sub quorum tamen verborum calcem annotat, fuisse hos mittendi sanguinis quasi gradus summos, nec si paulò vlterius processum fuisset, rem periculo fuisse carituram.

Interim non parum absurditatis cõplecteretur argumentum mittendi in tanta copia sanguinis, inde collectum, quot tantundem ætate Galeni, à mille hinc & trecentis circiter annis elapsa, profunderetur. Eò quod hominũ istius sæculi corpora essent magis vegeta; adhæc verò vltima tempora, quæ ad finem mundi magis accedunt, homines

longè ſint imbecilliores, minuſque viuaces. Siquidem prout ferunt noſtrorum corporum temperamenta, præcautionis ergo, plus quàm octo, aut decem, aut ad ſummum duodecim ſanguinis vncias, vix tutò cuiquam detraxeris.

Haudquaquam tamen imus inficias, quin ſæpenumero vlterius nobis procedendum ſit, quando videlicet cum interioribus inflãmationibus manus ſunt nobis conſerendæ. Veruntamen id ſecuriùs peragetur, ſi fiat crebriore miſſionis iteratione, quæ ad vires ægri ſolicitè reſpiciat. A viribus quippe ægroti potiſſima ſumi debet indicatio: cuius in ſanguine, tanquam in ſalutari vitæ balſamo, ſalutis origo & conſeruatio contineatur.

Maxima porrò hac in parte, reſpectu locorum ac regionum conſpicitur differentia; eò quòd quidam populi largam & amplam euacuationem, etiam citra ſcrupuloſam ætatum obſeruationem facilè ferant: alij verò ſecus. Si quis enim ſanguinẽ per vniuerſam Germaniam, & magnam Italiæ & Gallia-

rum partem, infanti bimulo aut trimulo, bis aut ſemel emitteret : homicida potiùs , quàm medicus à cunctis iudicaretur.

In celeberrima tamen hac Pariſiorum vniuerſitate , ſeminario omnium ſtudiorum florentiſſimo , ex quo, veluti ex equo Troiano prodierunt, Briſſotus, Tagautius, Ruellius, Syluius, Fernelius, Hollerius & Duretus vterque, ſplendidiſſima Medicinæ noſtræ luminaria : quæque hodierna die paribus luminibus non videtur deſtituta : nulla planè difficultate, tam in febribus continuis, quàm in pleuriſi,aliiſque inflammationibus, proſpero rerum ſucceſſu, ſanguis etiam paruulis demi ſolet. Ac licet tot tamque excellentium virorum placitis refragari, noſtri nequaquam ſit inſtituti : tamen ſi maxima in talibus caſibus circumſpectione procedendum eſſe dixerimus, de ipſorum authoritate ne tantillum quidem nos derogaturos autumabimus. Atq; de hiſce plura paulò poſt accuratiùs diſſerentur.

Paruulis etiã feliciter, Medicorum Pariſienſium iudicio, ſanguis detrahitur.

Sin autem fortè contingat, hæmorrhoidum ac menſtruorum curſum , in

iis, quibus hæc ſolent eſſe ordinaria, ſubſiſtere: eorum per artem euacuationi, peſtis inprimis tempore erit proſpiciẽdum. Tales enim euacuationes humorũ corruptioni excludendæ exiſtunt opportuniſſimæ.

Cucurbitulæ tempore peſtis adhibendæ.

Plethorici quoque, & ſanguinei, cucurbitulas ſcarificatas adſciſcere poterunt, diuerſis corporis regionibus applicandas: illarum quippe vſum, generali purgatione præcedente, tempeſtiuum, ad Peſtis præſeruationem non parum conducere, ipſa teſtatur experientia,

Itidẽ & cauteria quorum vſus commendatur.

Cacochymica vero corpora tempore graſſantis Peſtis præcautionis loco, meliùs ac commodiùs vtentur cauteriis potentialibus, inter certos brachiorum ac ſurarum muſculos applicatis. Idque eo magis, ſi iam antea illorum vſui fuerint aſſueti. Siquidem per ea tanquam per canales quoſdam, non ſolùm maxima corruptorum humorum copia foras excluditur: verùm etiam ſpiritus in corpore noſtro contenti, fuliginoſæ ac venenatæ materiæ, à centro ad circumferentiam, beneficio virtutis naturalis,

artis industria adiutæ, extrinsecus expelluntur.

Noui vtique multos Chirurgos Pestiferorum curationi destinatos, viros in arte sua expertissimos, qui ad propriam præseruationem, antequam infectorum curationem aggrederẽtur, cauteriis melius, quam alia quauis cautione sibi prospexisse, & consuluisse asseuerarunt.

Quis primus cauteria instituit.

Herculanus nominis celebritate & antiquitate non parum commendatus, habetur omnium primus, qui cauteria tempore pestis applicãda instituit. Hoc tamen remedium ab arte veterinaria videtur esse depromptum: si modo liceat præcautiones brutis animantibus accõmodatas, in malis haud disparibus, ad hominum salutem & incolumitatem transferre.

Vnde deprompta fuerint cauteria.

Collumella, vt pestem & contagium quod boues solet aliquando infestare, auertat: aures illis iubet perforandas, cum radice quæ vocatur Consiligo, & inter Hellebori species collocatur: idque præstãtissimi alexipharmaci locum putat obtinere. Quod in hanc vsque

diem à paſtoribus etiam, & armentariis vſurpatur, Tithymalis pro Conſiligine ſubſtitutis.

Non pauci præterea reperiuntur adhuc Medici, nec infima nota prædití, quibus id genus remedia, veluti præcautiones quædam accuratæ, comprobantur. In quorum numero Mercurialis merito reponi poteſt, cùm palàm atteſtetur: in ſæua quadam, quæ Venetias olim afflixit, lue, plurimos cauteriorum beneficio ab omni noxa planè fuiſſe vindicatos.

Pariſinus & Ingraſſias, idem ſimiliter in Peſtibus, quas ipſi ſuo tempore exortas fuiſſe docent, ingenuè profitentur, à quibus Nicolaus Maſſa, nec Palmarius diſſentiunt: cùm tantopere huiuſce generis remedia extollant atque commendent.

Verùm, quoniam parum eſt, vtilitatem cauteriorum, in medium protuliſſe, niſi ſi pariter eorum vſum indicemus: reſtat modo dicendum, quo nam tempore, & quanam in corporis regione, ipſamet applicari debeant.

Quod ad tempus attinet, nequaquã

Quo tempore cauteria applicanda.

tamdiu illorum differenda eſt applicatio, quouſque peſtis incrementa ſua & vires acceperit. Tunc enim Chirurgo magnopere timendum eſſet, ne vlcus malignitatem quandam & inflammationem conciperet, quod plerumque verum eſſe, percelebres multi doctique Medici atteſtantur. Melius ergo conſultum fuerit ſub ortum Peſtis iam graſſantis, & perniciosos admodum ſuos fructus germinantis, eadem applicare.

Et cui corporis parti.

Si verò partem cui applicanda ſunt cauteria, conſideremus: non eadem eſt autorum mens, & iudicium. Nicolaus Maſſa, & Palmarius, eadem ſuris imponi volunt: ſic enim humores deorſum euacuari, & maiorem reuulſionē cauſari putant. Alij vero brachiis melius arbitrantur adhibenda, propterea quod tunc cordi ſint viciniora: cuì, cùm ſemper inteſtinum bellum à peſtilentia indicatur, magis debent inſeruire, reque ipſa humoribus alias deriuandis, melius illorum conducunt iudicio.

Vt autem hac in re meum intercedat

dat ſuffragium : cùm talia remedia ad vitam conſeruandam ſint introducta : non eſt quod vllus vereatur , cauteria ſuris , atque lacertis, imo & aliis corporis partibus adhibere. Quod cùm ſuperiùs à nobis præſcriptum fuerit, & plurimi felices effectus inde conſecuti ſint: hac in aſſertione conſtituenda diutiùs non immorabimur.

Atque hactenus quidẽ à nobis propoſita ſunt ex Chirurgia remedia: veniamus ad ea quæ ſubminiſtrabit Pharmacia.

De remediis tam internis quàm externis à Pharmacià depromptis : atque inprimis de humorum præparatione, & alteratione.

CAP. III.

PHARMACIA nobis ſuppeditat remedia, non modò interna, ſed etiã externa, quibus peſtem amoliri, & eandẽ curare licet. Illud autem potiſſimum hac in parte obſeruandum eſt, quò omnis peſtilentiæ noxa procul à nobis expellatur, vt corpora noſtra ab omnib. cor-

ruptionibus vacua reddantur & immunia. Efficiens enim causa vix agit, nisi in rem iam præparatam & dispositam. Cùm ergo ad hunc scopum præcipuũ, tam in diæta, quã in Chirurgia cuncta collimauerimus:ad hũc ipsum etiã,quæcunque ex Pharmacia depromuntur remedia, dirigemus. Maioris verò perspicuitatis gratia, in tres ordines ea omnia subdiuidemus.

Remedia ex Pharmacopœa petita, in tres partes diuidũtur.

Prima.

Primus omnium igitur continebit remedia alterantia, quæ humores possint calidiores, ac biliosos refrigerare, frigidiores ac pituitosos calefacere, nimias corporis humiditates exsiccare, ac excessiuam temperamenti melancholici ariditatem & siccitatem irrigare. Singulis tamen horum alterantium formis ea simul admiscebimus, quæ putredini resistant generandæ, quæque præterea generatæ, ac pessimo iam ouo incubanti, quantum fieri poterit, detrahant ac imminuant.

Secunda.

Secundus proponit medicamenta, quæ corpora nostra ab excrementosis superfluitatibus, siue eæ biliosæ fuerint, siue pituitosæ, siue demum melancho-

Digitized by Google

licæ, eæque vel ſolæ, vel inter ſe commixtæ, repurgent. Vbi ſimiliter ſecundaria quadam intentione, corruptioni & putrefactioni humorum, vel ſupprimendæ, aut præcauendæ, ſtudebimus.

Tertius, iſque præcipuus, continebit corroborantia partes nobiliores, in primis verò cor. In cuius quidem vniuerſo circuitu, tot, tantaſque probatiſſimorum alexiteriorũ, ac medicinarum Bezoardicarum cohortes collocabimus: vt nec ipſum, nec ſpiritus vitales, ab vllo veneno peſtifero contingi poſſint. Ante omnia tamen diuini numinis implorabimus auxilium, vt videlicet gratiæ ſuæ affuſione, optimarum quas proponemus Medicinarũ potentias & virtutes in ſalutarẽ actum perducere non dedignetur. Reſtat iam, vt ipſas remediorum, ſecundum tres à nobis conſtitutas ſeries, incipiendo à remediis alterantibus, ac concoquentibus, formulas ſubiiciamus. *Tertius.*

Corpora itaq; quæ bile circumfluunt, temperamenti exiſtunt calidi & ſicci, & hepar habent calidiſſimum, ad eiuſmodi bilioſos ardores extinguendos, *Remedia primi generis cõtra bilem.*

qui varias ex se febres facillimè producunt: febres, inquam, ardentes, & quæ tempore pestis sæuientis in pestilentiales facilè degenerant, frequentius vtentur, præsertim statu cæli ad æstus paulò tunc inclinante,

Syrupis de *Limonibus*
Berberis
Granatis
Acetoso
Endiuia
Portulaca
Malis cydoniјs.

Itemque oxisaccharo:

aliisq; similibus, vel solis vel permixtis cum aquis stillatitiis,

Oxalidis
Fragorum
Cerasor. acidulor.
Endiuiæ
Nenupharis
Portulacæ.

Ex quibus confectos Iulepos aromatizare poteris tantillo santal. citrin. aut specieb. Diatrag. frig.

Atque hæc quidem remedia, quæ in officinis ad omnium vsum parata pro-

non minus corruptionibus humorum, quàm bilis flauæ ac tenuioris ardoribus refrænandis ſunt accommodata.

In eorum verò vſum, quos iudicaueris viſcerum obſtructionibus laborare, ſimulq; abundare bile vitellina ac craſſiore: ſequentes præſcribes iulepos: *Contra obſtructiones.*

de ſucco *Endiuiæ*
Acetoſæ
Bizantiis
Acetoſum Diarrhodon.

& ſimiles, cum graminis, agrimoniæ, ſcolopendriæ, ac lapathi aquis commixtos.

Quod ſi Medicinam deſideres, quæ vtramque ſimul bilem oppugnando, corruptioni quoque reſiſtat: in gratiam tam iuniorum Medicorum, quàm honeſtarum familiarum, ſequentem, quæ facilè parabitur, necnon longo tempore conſeruabitur, exactè præſcribemus. *Contra vtrãque bilem.*

♃. Rad. *Graminis*
Oxalidis
Tormentillæ an. ℥ j.
Vuarum paſ. ~~mundor~~.
Glycyrrhizæ. an. ℥ β

Herb. *Cichorij*
Oxalidis
Agrestæ
Scabiosæ
Capillarium an. ℞ j.
Sem. *Citri*
Lactucæ
Oxalidis
Berber, an. ʒ iij.
Flor. *Genistæ*
Borrag.
Bugloss.
Violarum
Rosar. rubr.
Nymphea, an. p j. ß.

Fiat omnium decoctio in aqua communi. Colaturæ clarificatæ libræ vni adiice, succorum limonum, malorum punicorum acidorum, iustam aciditatem assecutorum, an. vncias tres, succi malorum cydonior. ac pomorum quæ *court pendu* Galli vocãt, an. vncias duas, sacchar. fin. libram vnam. decoquantur omnia igne lento. s. a. probè purificando, in syrupi mediocris consistentiam: quem aromatizare poteris tantillo santali citrini, vel cinamomi.

Qui temperamento sunt pituitoso & melancholico, vtentur syrupo de ruta capraria herba, quam à paucis adhuc annis, specifica quadam proprietate pesti aduersari percepimus. *Contra pituitam & melancholiam.*

℞. *succi rutæ caprariæ depurati*, ℥ vj.
scordij similiter accuratè purificati, ℥ ij.
Limonum, ℥ iiij.
Flor. *Violar.*
Bugloss.
Calendulæ
Genistæ
Roris marini
Epithymi, *an*. p. j.
Croci, ʒ j.
Santali
Cinnamomi. *an*. ʒ vj.

Cuncta hæc macerentur in balneo, spatio duorum dierum. Postea colaturæ expressæ adiice sacchari rosati, violacei, q. s. fiatque syrupus mediocriter coctus: Dosis sit singulis matutinis ad vncias duas, assumaturque vel per se, vel cum aquis, cardui benedicti, aut vlmariæ.

Hydromel cōtra pituitam ac melancholiam.

Si verò aliquis à syrupis abhorreat: eorum loco substitui poterit similis planè effectus hydromel, oxymel, seu quorum formulam pro eodem temperamento pituitoso, ac melancholico subiicimus.

℞. Rad. *Tormentillæ*
Scordij
Scorzoneræ, an. ℥ j.
Dictami. ℳ. 1.
Rasuræ nodulo inclusæ
Santali citrin.
Eboris
Cornu cerui, an. ℥ ß.
Sem & cort. *citri, an.* ℥ iij.
Flor. *Genistæ*
Buglo∬.
Rosar. rub. an. p. j.

Posteaquam hæc omnia prius macerata fuerint, in hydromelit. simplicis, vel oxymel. libris tribus, spatio horarum duodecim, ad tertiæ partis consumptionem decocta, colentur per manicam Hippocrat. ac tantillo cinnamomi aromatizentur. Dosis esto ab vnciis duabus ad vncias tres, matutino tempore assumenda, duabus ante cibũ horis.

Qui commorantur in locis quæ per aliquot annos à peste diuexantur (qualis est Burdegala, quæ ab his octo annis contagio, non sine magno nostro mœrore fuit infecta, vtpote in qua prima studiorum meorum iacta fuere fundamenta) illi inquam vel intra suos priuatos parietes, plura id genus hydromelita, ad superioris descriptionis normã, comparare poterunt: quæ non solum per dies quosdam, sed menses & annos, sine vlla corruptione virtutem suam tuebuntur. Illa igitur sic poterunt præparari.

Hydromelitis formula, quod diu possit conseruari.

℞. Aquæ pluuialis quadraginta veluti libras, quæ viginti pintas (vt ita loquar) Parisienses conficiunt. In hac aquę quantitate bullire facies duas libras tartari candidi Montispeliensis, non minus pulchri quàm crystallini: quod mediocriter conquassandum curabis, & ab omnibus fœcibus crassioribus & purgamentis, multis aquæ lotionibus adhibibitis, abluendum, ea prorsus qua fieri solet in cremore Tartari præparando, ratione. Id totum duarum aut trium horarum spatio, in vase æneo bene com-

pacto bulliat, ac ſpumis emergentibus depuretur, & demum aqua per manicam tranſcoletur, vt purior & clarior euadat.

Super quindecim eiuſdem aquæ pintas paulò calidioris, duas pintas adijce mellis Narbonenſis, omnia cum aqua prædicta probè miſcendo, & ad lentum ignem decoquendo, vſque ad tertiæ partis conſumptionem, vel donec decoctio ouum recens valeat ſuſtinere: hoc enim ouum ſupernatans perfectæ concoctionis ſignum erit manifeſtum.

Quando verò ſemel hæc coctio refrigerata fuerit, per manicas Hippocratis laxiores, & ad illud accommodatas tranſcolabitur, vt magis ac magis ſemper à fœcibus depuretur, quæ impediūt, quo minus illa diutius conſeruari poſſit & aciditatem contrahere.

Hæc decoctio poſtmodum transfundi debet in doliolum ligneum, ad tales vſus paratum, quod antea vino albo optimi liquoris continendo inſeruiuit: modo tamen in prædicto doliolo, hæc ſimplicia & aromata quæ ſubſequuntur, impoſueris:

Rad. *Scorzoneræ*
Angelicæ
Zedoariæ
Tormentillæ.
Leuiter conquassatarum an. ℥ iiij.
Grana. Iuniperi matur.
Sem. *Cardui benedicti,*
Cort. siccorum citri an. ℥ iij.
Folia sicca, *Scordij*
Scabiosæ
Dictami an. m. ij.
Cinnamomi
Macis
Cardamomi an. ℥ ij.
Rasuræ, *Cornu cerui*
Eboris in vno
vel plurib⁹ nodis inditæ. an ℥ ij ß
Flor. *Buglossi*
Violarum
Calendulæ
Hyperici
Rorismarini an p. ij.

Vbi simul hæc omnia in prædicto doliolo reposueris, decoctione, de qua supra egimus, in illud infundas, ibique aliquandiu fermentari & ebullire sinas: vas præfatum soli diebus æstiuis expo-

Digitized by Google

nendo, vel rectius hypocausto, hyemali tempore. Postquam ebullitio & fermentatio perfecta fuerit, in aliud vas transferenda erit materia, hoc est, hac decoctione doliolum aliud bene compactum, erit omnino replendum, quod accuratè occludes, & in aliqua cella repones, vbi melius adhuc poterit fermentari, antequam per sex aut septem hebdomadas ipso vtaris: sic enim liquor mirum in modum gustui erit acceptus, nec multum à vino (quod *Maluoysie* nostrates dicunt) diuersus, imò verò vtilis simul & salutaris conficietur. Ex hoc vino sic præparato, singulis matutinis ad duos digitos haurire poteris, vt pestem à te procul expellas.

Hydromel cõtra pestem.

Cum eodem hydromelite, & solis Iuniperi granis, valde maturis, ad debitam quantitatem adiectis, hydromel vinosum præstantissimum gratissimumque simul contra pestem conficies. Modo si in huiusmodi decoctione & fermentatione, ea, quam declarauimus, ratione processeris.

Ad harum formularum idæam confici poterunt talia infinita medicamenta

præparantia, corruptionemque humorum simul impedientia.

Suntque hæc remedia communia, quibus pro tempore & loco vti vulgus poterit.

Vt verò hac in parte Magnatum quoque desiderio non minus à nobis satisfiat: operæ pretium videtur, selectiora quædam, ex Pharmacopæa nostra restituta mutuo accepta, huc inserere remedia, qualia sunt.

℞. Aquar. fragorum, cerasorum, opportuno tempore destillatorum, an. libr. 1. aquæ destillatæ ex succo pomorum redolentium, lib. 2. His adiice quantum ad saporis gratiam conciliandam opus videbitur, depurati succi citri, malorum punicorum acidorum maturorum, cum tantillo aceti rosati optimi. Postmodum cunctis hisce alembico impositis adiicies, conseru. rosar. rub. optimarum, siue *de Prouins*, vt aiunt Galli, cōseruæ florum violarum (secūdum pręscriptum Pharmacopeæ nostræ præparatarum) singulorū vncias duas. Digerantur omnia in loco frigido, spatio trium, aut quatuor dierum, donec

Remedia eiusdem generis pro Magnatibus.

aquas rubedine purpurea, non minùs gustui suaui, quam oculis accepta tingi conspexeris. Huiusce remedij vsus non tantum mirabiles in refrigerando, ac ardores bilis retundendo: verùm etiam in corruptione seu putredine humorum tam præcauenda, quàm corrigenda pariet effectus.

Notatu digna obseruatio.]

IN superioribus ad aquas fragorum, cerasorum, pomorumque redolentium, suaui quadam ac probata gustui aciditate tingendas: succi citri, malorum punicorum, ac aceti rosati (vt trium aciditatum vitriolacearum, ex toto vegetabilium genere præcipuarum, ac non tantum bilis ardori ac efferuescentiæ domandæ: verum etiam corruptionibus ac putredinibus variis inhibendis accommodatissimarum) vsum consultò proposuimus, ac pro merito commendauimus. Tum ne exemplo multorum, remedia etiam præstantissima, eo ipso quod sint communia, præposterè reiicere videremur: tum vt

ſcrupulo indulgeremus eorum,qui aciditatem vitriolaceorum mineralium,ac acetorum montanorum (vt à Theodoro Zvvingero vocantur) vſum planè auerſantur. Quales ſunt liquores acidi extracti,vel ex ſale marino fixo,omnium reliquorum ſalium quaſi patre & origine prima: vel ex vitriolo, de natura mercuriali & volatili: vel ex ſulphure, mediam quandam naturam inter fixum & volatile nacto.

Cur vſus citri, malorum, punicorum, ac aceti roſati ab Auctore laudatus.

Verùm enim verò, vt quod hac de re ſentio,citra vlla verborum inuolucra apertè ac planè profitear: dico,inter dictas aciditates vegetabiles ac minerales, quoad ipſorum bonitatem & excellentiam, tantam intercedere diſcrepantiam: qualis inter ſimplex exiſtit formale atque cœleſte, & terreſtre materiale ac compoſitum.

Ac metallicæ quidem aciditates, cum ad primum ens ac ſimplicitatem elementarem longè propiùs accedant, quàm vegetabiles: his quoque longè perfectiores, tum in bilis ardoribus extinguendis, tum auertendis corruptionibus,effectus producunt. Huc accedit,

Quod aciditates arte chymica deprompta, cæteris multò præcellant.

quod obuiæ vegetabilium aciditates, non leuem insuper patiantur imperfectionem: dum videlicet intensiori paulo frigore congelantur, humiditate aëris excessiua situm contrahunt, aut intensiore calore, aliam qualitatum patiuntur alterationem: eò quod, cum de heterogeneis naturis participent, destructionis suæ causas in semetipsis contineant.

Aciditates verò balsamicæ, ex sale, sulphure, ac vitriolo, secundum artem extractæ, ad tantam spiritualitatem (vt ita loquar) eleuantur, vt nec frigus, nec calorem, nec humiditatem, nec siccitatem pertimescant: in summa nullam naturæ suæ alterationem patiantur, sicque incorruptibiles existant. Quod verò per se ipsum incorruptibile existit, à corruptione aliud longè facilius præseruabit, eò quod ab extrinseco sui perfectionem, vt alterum, non desiderat.

Hinc Lullius & Rupecissa, studiorum socij, in libro de quinta essentia, egregiam hanc, terminis licet aliquantùm barbaris, peritè proponunt sententiam. *Velle præseruari per rem putridam* ,, *ac citò*

ac citò corruptibilem, & reformari per rem fœdam & deformitati subiectam, & facere rem perfectam per rem deficientem, & infirmum curare per rem infirmam: est inane.

Meritò itaque à nobis primæ partes tribuuntur aciditatibus mineralibus, vereque asseueramus, si pari cum vegetabilibus quantitate administrētur, aciditates vel salis, vel sulphuris, vel denique vitrioli (quæ quidem vnius eiusdemque naturæ existunt) longè faciliùs ac feliciùs illis, desideratos producturas effectus.

Quamcunque igitur dictarum aciditatum mineralium assumpseris: eius certè pars vnica vnciæ ſucci ſquillitici admixta, plus efficiet, quam reliquarum quacunque etiam ratione præparatarum partes viginti. Vt maximas hoc loco cum hisce mineralibus coniunctas prætercam proprietates: quod videlicet semel paratæ per totam hominis vitam conseruentur incorruptæ, tum quod quouis tempore & loco parari, ac in diuersorum remediorum formas (ad eundem tamen scopum tendentium) leui quadam adiectione adaptari queant. *Excellentia aciditatum mineralium quanta.*

Cuius vt rei certiorem fidem faciamus, in sequentibus quædam proponere lubet specimina.

Quomodo ex rosis tinctura extrahenda.

Aquæ igitur pomorum *de court-pendu*, oxalidis, buglossi, scabiosæ, aut cordiales similes solę, vel mixtæ (vel etiam cum aqua fontana limpida ac pura) guttis aliquot alicuius ex dictis acetis montanis ad similitudinem oxycratis communis acescant: cui postmodum duos vel tres pugillos (qui quidem pro vna libra liquoris sufficient) rosarum adijcies rub. *de Prouins* exsiccatarum. Initio omnia in vase vitreo amplo seu alembico, ad accuratiorem rosarum macerationem, probe bacillo circumagito, relinque postmodum duobus diebus quiescere. Quo quidem temporis spatio, aquam tuam instar rubini conspicies tinctam, omnibusque pariter virtualibus rosæ qualitatibus, hoc est, colore, odore, & sapore, reperies imprægnatam. Ac quod plus est, licet rosas prorsus flaccidas, ac tribus annis continuis ex cista aliqua, omni plane externo vigore destitutas assumpseris: eas tamen vigorem similem illi quem possidebant, cum adhuc cauli

adfixæ hærerent, aut certè parùm differentem, recuperare videbis.

Atque exigui huius experimenti tamque facilis, vtne puerorum quidem, ac muliercularum captum transcendat, ductu: verus Philosophus Lynceis suis oculis clauem reperiet, vel abstrussimorum naturæ mysteriorum recludendorum, ac in apertam lucem proferendorum. Dictæ, inquam, experientiæ adminiculo, requisitā ad vitalem rerum anatomiam ritè administrandam, obtinebit nouaculam. Simulque perspiciet, quis nam sit, & qualis ignis ille naturæ reconditus, à Philosophis tot tantisque laudibus exaltatus, ac in nostris scriptis, varijs in locis indigitatus.

Dicta verò, extrahendæ ex rosis tincturæ, in omni florum genere vsum habet ratio. *Quomodo ex omnibus floribus tinctura extrahenda.*

Nec verò in floribus modo: sed etiam radicum, fructuum, seminum, ac denique in omni vegetabilium genere locum suum nanciscitur, vt ex ipsis non modo purgantes: sed etiam quascunque alias cæteris præstantiores virtutes ac proprietates eliciat.

Ne verò à propoſito noſtro euagari longiùs, ac inchoatæ roſarum tincturæ imperfectam relinquere tractationem videamur: quæ ſupereſſe videntur, in rudiorum gratiam, paulò fuſiùs, pleniùs, ac copioſiùs perſequamur. Aſſerere tamen verè poſſumus, ex paucis illis, quæ iam propoſuimus probè intellectis, à mediocri ingenio, præſtantiſſima naturæ, ac ad vſum medicinæ in primis accommodata elici poſſe myſteria.

Vbi igitur aquam tuam inſtar rubini conſpexeris tinctam, per inclinationem, eam in aliud vaſculum transfundes. Sique intẽdere paulò virtutem eius aſtringentem deſideres: dictas roſas linteo exprimes. Expreſſioni huic, odore, ſapore, & colore, nil niſi roſas referenti, adiicies poſtmodum ſaccharũ commune, aut roſatum, indeque efficies Iulepum roſatum, tantæ præſtantiæ, cum quo communis ille officinarum nulla ratione comparari poſſit.

Iulepus è tinctura roſarum cõpoſitus quid præſtet.

Ille Iulepus non mediocris & leuis erit momenti ad ardores bilis compeſcendos, ad robur iecoris, & aliorum nutritionis viſcerum inſtaurandum, nec

non ad omnem corruptionem & putrefactionem abigendam. Illius vncia pro dosi sufficiet, imò verò aliquid minus, modo serò, & matutinis horis eodem vtaris. Hoc remedium non solum valet ad contagionis præseruationem procurandam sed etiam ad omnes febres ardentes mitigandas: in quibus opus est, vt tota sanguinis massa refrigeretur, & frænum bili iniiciatur. Non parum etiã conducit ad sistendas dysenterias, maximéque pestilentes & contagiosas. De quibus infra sermonem instituemus.

Syrupus è Rosis siccis, haud vulgari ratione compositus.

Sin autem ex eadem tinctura, syrupum rosarum siccarum comparare volueris, à vulgari plurimum differentem, qui omnibus rosæ qualitatibus virtualibus imprægnetur, quique præter gratissimum colorem, odorẽ, atque saporem non parum astringat, nihilque aliud nisi rosam redoleat: eo, quem nunc descripturus sum, modo procede.

Facias igitur, si placet, exhalare quartam, vel tertiam, imò dimidiam partem, liquoris prædicta tinctura imprægnati, ad balneum Mar. Ob liquoris namque liquidi separationem, quod supererit

materiæ,multo magis ſine comparatione erit rubicũdum, magiſque tinctum, & fæcundatũ virtutibus acidis & aſtringentibus,tum fermenti,tum roſæ ipſius: quæ certè virtutes nullatenus hoc mediocri calore adhibito ſeparari poterũt.

Vt inde igitur ſyrupum conficias, qui diuturno tempore cõſeruetur, omnibus antedictis qualitatibus in potentia præditus: qui colore, odore & ſapore probatiſſimis gaudeat,quique demum tum viſui iucundus, tum odoratui & guſtui ſit gratiſſimus,miroſque interim in curatione plurimorum morborum præſtet effectus,in quibus virtutes roſarum ſint neceſſariæ: hac, quæ ſequitur, via procedatur.

Recipe ſaccharum roſatum, quod in pauca quadam aquæ roſatæ quantitate diſſoluendum curabis,& ita decoquendum egregiè,vt formam ſacchari roſati repræſentet. Sic ergo perfectè decoctũ, extra ignem paulatim rurſus decoques, tincturam,quo ſupra modo,pręparatam ſubinde deiiciendo, maſſamque totam frigidiorem agitando. Ea tamen cautione adhibita: vt tantundem prædictæ

tincturæ adijciatur, donec totum in formam & consistentiam boni syrupi redactum conspiciatur.

Ea planè ratione syrupos ex omni genere florum præparabis, in quibus illorum color, odor & sapor retinebitur.

Ratio componendorum variorum, è tinctura florum, syruporum.

Quæ cum maximam habeant vtilitatem cum voluptate coniunctam: de ijs quædam, licet non ita clarè & perspicuè, in nostra Pharmacopœa restituta declarauimus.

Vt autem syrupos simplices conficias, aquas illorum proprias vsurpabis. Exempli gratia, si syrupus rosatus tibi curæ sit: aquam illius acidam reddes, & flores rubicundos in ea macerabis, non secus ac in syrupis violarum, aqua illorum acida reddi debet, & flores violarum sicci in ea macerari, & similiter in alijs.

Tincturæ porrò istæ, Iulepi vel syrupi, qui methodo, de qua supra, è floribus rosarum, violarum, aut cichorij præparantur: siue illi flores soli sint, aut alijs simplicibus immixti, modo cum liquoribus sulphuris, aut spiritus vitrioli, acidi reddantur: plurimũ iuuãt biliosos, & eos omnes quib9 sanguis æstuãs, & nimis in-

Iulepi accommodati biliosis.

calefcens non parum faceſſit negotij.

Tincturæ, Iulepi, & ſyrupi è floribus buglofſi, borraginis, nenupharis, & geniſtæ compoſiti, nec non cum ſuis aquis extracti, cumque prædictis liquoribus acidi redditi: non parum temperamẽtis ſiccis & melancholicis accõmodantur.

Melancholicis.

Pro illis verò qui nimium pituita & rheumatibus abundant, vtpote quorum cerebrum & ſtomachus ſunt frigidiora, vel ætas ad ſenium vergit: eædẽ tincturæ, Iulepi & ſyrupi præparari poterunt, cum floribus ſiccis, & accuratè ſelectis betonicæ, roriſmarini, ſaluiæ, atque calendulæ. Quibus etiam adiicere licebit aliquot radices leuiter cõquaſſatas, ſcorzoneræ, & ſcordij cum cortice citrino ſicco copulati. Sic enim remedia acceptiſſima conficies, & quæ cor in primis ab omnibus corruptionibus vindicent & tueantur.

Pituitoſis.

Quod certè præcipuum noſtrum debet eſſe hac in parte propoſitum, in qua de præſeruatiuis contra peſtem agitur: inter quæ potiſſimum prædictæ aciditates metallicæ ſalis, ſulphuris & vitrioli, locum & ſedem meritò ſibi poſcunt.

Digitized by Google

Verum enim verò, non me latet quosdam esse Medicos, quorum nominibus doctrinæ, & experientiæ plurimùm tribuo: qui nulla ratione induci possunt, ad subscribendum huiusce generis remediis, illorumque vsum comprobandum. Quæ res autem tantoperè in sua sententia illos confirmet, hæc est: quod credant huiusmodi remedia nimis esse ignea & ardentia, prout illis apparet ex eo, quod lingua in illis solummodo delibandis excorietur. Quod linteola, & papyri, vasa quibus continentur occludentia, ab illis aliquando comburantur, & velut in cinerem redigantur. Quodque demum idem præstet solus spiritalis antedictorum liquorum metallicorum vapor: vnde nescio quâ Logicæ cõsequentiâ inferunt, eosdem effectus in nostris corporibus ab illis produci posse.

Auctoris contra assertores opposita sententia

πρόληψις

Hæc tamen, velim, aduertant. Primum tales liquores solos non exhiberi, sed cum aliis syrupis, liquoribus, hydromelitis, iuribus, atque decoctionibus copulari, & sensui gustus plurimùm acceptos reddi. Deinde verò attentius mecum perpendant: quod gustus

non est sufficiens huiusce quæstionis arbiter: vtrum, scilicet, hæc remedia eo nomine sint præsertim reijcienda, quod gustando linguam acriter afficiãt, & quasi comburant. Sunt enim res propemodum innumeræ, valde comburẽtes, flagrantes, acres, atque pungentes, quibus gustandis nec ipsa lingua par sit & idonea: quæ tamen re ipsa frigidæ, nec parum vtiles iudicentur. Vnam in medium produco Camphorã, quæ certè specie tenus sit calidissima & ardentissima: & illius nihilominus effectus experientia diuturna comprobati, nos iterum atque iterum reddunt certiores, eandem alterius esse virtutis & qualitatis, ac illius quæ gustu solo deprehendatur, & exterius solummodo exhibeatur. Idem similiter de oleo vel spiritu vitrioli, & aliis acetis montanis, imò & de reliquis aciditatibus metallicis dici potest: de quibus nos supra quædam disseruimus. Quin etiam pro istis ratio fortior, quàm pro camphora militat, quæ naturæ est sulphureæ, & acrimoniæ calidissimæ, illius pene linguam, qui degustat, comburentis: cùm tamẽ

Plurima remedia natura calida, & tamen effectu frigida comperiuntur.

Digitized by Google

prædicti liquores, ob ſuam quam guſtui offerunt aciditatem, ſatis ſuperque teſtentur, ſi modò præceptis Medicinæ fidem adhibeamus, eos aliquantum de frigiditate participare.

Vt tamen magis ac magis mea confirmetur ſententia, in medium profe- *Quanta ſit olei vitrioli excellentia.* ram Cratonis authoritatem, quæ magni certè ponderis eſſe debet, non ea præſertim de cauſa, quod potentiſſimi Imperatoris fuerit ἀρχίατρος: ſed quod eximijs ſuis ſcriptis, & curationibus, ingentem nominis celebritatem adeptus ſit. En igitur, quæ verbis conceptis de oleo vitrioli pronunciarit. *Vituperant multi oleum vitrioli, quia verum illius vſum ignorant: qui verò eo vti ſciunt, feliciter in magnis morbis, non tamen omnibus adhibent. Eadem enim vi, qua camphora, propter partium tenuitatem prædita eſt, ſic oleum vitrioli cum refrigerantibus datum refrigerat: cum calefacientibus eorum calorem auget, atque in vniuerſam corporis ſubſtantiam minori noxa, quàm camphora, quæ humido radicali inimica eſt, permeat.* *Crato apud Skolzium.*

Verum vlterius ego ipſe quàm Crato progrediar, nec aſſignabo ſimplici tenuitati partium olei aut ſpiritus vitrioli, & aliarum acciditatum metallicarum præcipuam, qua pollent, qualitatē: imò eandem referam ad integram illarum ſubſtantiam, vel ad ſpiritus illarum acidos & fermentatiuos: qui quidem omnia corpora diſſoluere, & omnes ſpiritus quantumuis calidos, vt ſpiritus aquæ vitæ & vrinarum noſtrarum coagulare poſſunt: prout iam libro præcedente demonſtrauimus, & claro quotidie comperire licet experimento, vt nullus dubitādi locus relinquatur. Hæc autem ſpirituum coagulatio certiſſimū eſt indicium internæ, imò magnæ, ſpiritus vitrioli frigiditatis. Cum iuxta vulgatum philoſophorum axioma, virtus quælibet condenſatiua è frigore ſuboriatur, atque procedat.

Virtus acetorū metallicorum auctoritate celebrium Doctorum confirmatur.

Sed quænam clarior probatio, aut ſpirantior deſideratur, cui par non ſit hoc quod à multis iam annis conſtitit & nunc etiam conſtat experimentum, quo videmus, nullum aliud eſſe promptius aut præſentius, tam ad calores bilis

mitigandos, & omnes ardores febris interiores extinguendos, quàm ad omnia venena, & corruptiones prorsus exterminandas : spiritu vitriolico, & acetis metallicis remedium.

In luculentiorem huiusce meæ assertionis confirmationem, testes aduoco vtramque Germaniam, superiorem scilicet & inferiorem : in quibus, non secus ac in multis Galliæ nostræ prouinciis, talia sic hodie vigent & inualescunt remedia, vt nihil magis sit in vsu, quam syrupi acetosi, limonum, granatorum, berberis & similium.

Sin autem, quorumnam id fiat consiliis, inquiratur: responsio est obuia, id non fieri vana quadã quorundam Empiricorum persuasione: sed innumerorum penè, quibus scatet Germania, Medicorum, atque Doctorum in primis celebrium, matura deliberatione atque decretis.

Quoniam verò illorum seriem, quos splendida nostrorum temporum lumina meritò nuncupaueris, aliis meis in operibus intexui, tam eorum quos vultu atque literis cognitos habeo, quàm

aliorum qui suis mihi lucubrationibus innotuerunt superuacaneum esse duxi eorum nomina hoc loco recensere.

Olei vitriolici commendatio à diuersis authorib. petita.

Huc etiam aliorum quorundam modernorum Medicorum, qui diuersis in regionibus sua eruditione & celebritate floruerunt, adsciscam authoritatem, vt Mercurialis, Saxoniæ, Massariæ, atque Iordani, qui non modo vsum olei vitriolici probant: verùm etiam miris laudibus, ad peragendam plurium eorumque grauissimorum, & iam deploratorum morborũ curationem, extollũt.

Gesnerus vir apprimè doctus & celebratus, id inter alios de oleo vitrioli refert, epistola 2. & 3. lib. 2. Epistolarum. Eos nimirum indignos videri nomine Medici, nec hanc bene posse personã sustinere, qui huiusmodi vsum minimè sibi putent necessarium.

Heurnius peritissimus in suo de peste tractatu, cap. 90. vbi de cura eiusdem disserit, inter alia præsentia, miræque virtutis remedia, primas defert oleis & liquoribus vitrioli, & sulphuris, quorum communis est inuicem natura & qualitates.

Tot tantiſque illuſtrium ſapientumque Medicorũ auctoritatibus, qui non ita pridem floruerunt, antiquorum ego calculum adiungam, qui in ſale, ſulphure & vitriolo, ingentia multa, mirandaque remedia contra venena, corruptiones omnes, morboſq; deploratiſſimos compererunt. Quod ſi tantas vires iſthæc in ſua craſſa & materiali ſubſtantia exerere poſſunt: quanto magis eorum ſpiritus formales idem, ſine comparatione præſtabunt, & efficient?

Salis marini proprietates ex Dioſcoride.

Verùm vt idipſum clariùs omnibus innoteſcat: à ſale marino, quo omnes paſſim vtimur, ducemus exordiũ. Non eſt enim cur tam excellens remedium prætermittamus, quod tantopere ad vitæ conſeruationem conducit: quoque non ſolùm carnes, ſed etiam piſces, vt ab omni corruptione præſeruentur, in more eſt condire ſolitum. Sal, inquit » Dioſcorides lib. 5. cap. 85. à putrefa- » ctione præſeruat, contra ſcorpionum, » ſerpentum, ſcolopendræ, crocodilo- » rum, & aliorum id genus animalium » venenatorum ictus & offenſas pluri- » mum iuuat: & ſi cum aceto mixtum »

» hauriatur, illis qui opium & fungos venenatos deguſtauerunt, non parum opitulatur.

Sulphuris proprietates ex eodē auctore.

Idem Dioſcorides libri iam citati cap. 83. dum de virtutibus & qualitatibus ſulphuris loqueretur : hæc ſcribit, » Sulphur ſi cum ouo vel ſolo odoratu percipiatur: contra tuſſim valet, nec non illis prodeſt qui anhelitus difficultate laborant, & qui tuſſiendo aliquid emittunt purulenti. Et paulo infra idem, ſulphur contra ictus ſcorpionum auxiliari illiuſque ſuffitum (quod nihil eſt aliud quam illius ſpiritus acidus) lethargicos excitare, & ſanguinis fluxum, vndecunque proueniat, cohibere ſubiungit. Quæ certè virtus aliunde dimanare non poteſt, quàm ab illa qualitate condenſatiua & coagulatiua, quæ illi inhæret & copulatur. Sic etiam nullum eſt aliud præſtantius remedium contra quaſuis hæmorrhagias, dyſenterias, & fluxus hepaticos: quam acidus liquor ſulphuris, ſiue mauis, ſolus illius fumus & vapor, qui beneficio campanæ aut operculi Alembici retinetur, & in liquorem acidum reſoluitur: quem impropriè oleum

Sulphuris

ſulphuris appellant, cuiuſque aliquot guttæ cum aqua plantaginis, aut aliquo ſyrupo permixtæ, miros præſtant in malis ſupra narratis effectus.

Spiritus vitrioli iiſdem pollet virtutibus, vt facilè ex iis perſpici poterit, quæ de eodem metallico veteres tradiderunt. Dioſcorides igitur eodem libro 5. cap. 74. hæc habet. Vitriolũ ad drachmæ pondus mãducatum, vel cum melle aſſumptum, vermes ventriculi latiores interimit: cum aqua potum, non parum iuuat eos qui fungis venenatis vſi ſunt. Verùm quanam idipſum ratione præſcribit Dioſcorides? & nunquid materialiter, & in ſua craſſa ſubſtantia? cùm ſupra idem plurimùm reſtringere, calefacere, imò verò aduſtionem imprimere dixerit, dum de illius proprietatibus diſſereret. Hoc à me Deus auertat, vt aliquando tale remedium ſine vlla præparatione adhibeam. Tunc enim, præter quod plurimùm lædit ſtomachum, vt & vomitus indicat, quem nedum ad pondus drachmæ, ſed etiam in paucis granis datum, excitat, atque producit: adeò guſtui eſt ingratum,

Vitrioli proprietates ex Dioſcoride.

vt nunquam à Medico quouis, in ea sententia, præscribetur, sicut nullum præterea infirmum esse mihi persuadeo, qui tam infesta vti velit potione. Illud tamen remedium non parum est antiquum, quod etiam nunc multi contra pestem adhibent.

Virtus vitrioli præparati. Videamus iterum quid de eodem scribat Matthiolus Dioscoridis interpres, suo in caput de vitriolo commentario. Mirum videri non debet, inquit Matthiolus, si Dioscorides vitriolum exhaustum aut manducatũ, contra vermes latos ventriculi, & contra fungos venenatos valere putauerit, licet virtute præditum sit corrosiua & vlceratiua. Etiam nunc enim vitriolum, non solùm in potu, contra eadem symptomata, necnon tempore pestilentiæ, adhibetur: sed etiam easdem vires, illius sine noxa oleum possidet, quod Alchymistæ ignis beneficio ex vitriolo eliciunt. Expertus sum, iterum subiungit ille, idem vitriolum tanquam excellens alexipharmacum, ad pōdus dimidiati scrupuli, cum aqua agrimoniæ dari, iis qui calculo laborarent, vel ad cien-

dam vrinam iis quibus retardaretur. I- »
dem etiam vtilissimum est asthmaticis, »
& δυσπνοίᾳ oppressis, modò illis cum de- »
coctione herbæ caballinæ, aut hyssopi »
exhibeatur. »

Ex supradictis satis constare potest, antiquos minus veritos fuisse vitriolum in sua dare substantia, licet multum sit erosiuum & vomitiuum. Deinde constat etiam quomodo temporibus subsequentibus, vt scribit Matthiolus, qui annis abhinc sexaginta floruit, oleum quod ex illo elicitur, feliciter propinabatur. Sed aliud est loqui de vitrioli spiritu, de quo nunc mea instituitur oratio, quemque verus philosophus ad libitum suum poterit sola digestione, & partium paulò crassiorum separatione ita dulcorare, & gustui acceptum reddere, ac syrupum limonum: cùm tamen in eo nulla qualitatum, & proprietatum supradictarum desideretur.

Spiritus vitrioli efficacia quanta.

Hoc præterea remedium, non sine quodam voluptatis sensu perceptum, nullam non modò perturbationem stomachi, aut nauseam pariet: imo dicto penè citiùs omnes violentas vomitiones

mirificè compeſcet, diarrhæas, & lienterias ſedabit, & ipſiſmet etiam dyſenteriis opem feret præſentiſſimam. Quæ omnia certè clariſſima ſunt remedij præſtantiſſimi remedia.

Cur diutius in laude liquorum acidorum author immoretur.

Hæc ingens vitrioli excellentia non ſecus, ac aliorum liquorum acidorum, qui è ſale marino, & ſulphure oriuntur, eiuſdemque ſunt naturæ & proprietatis, me impulit vt longiorem de illis ſermonem, quàm par eſſet, texerem: cùm mihi præſertim perſpectum fuerit, talia remedia primas partes obtinere, contra omnes corruptelas, & putrefactiones quæ poſſunt in corporibus noſtris ingenerari, aut iam reipſa ingeneratæ ſint. Eadem quoque remedia plurimùm valent ad humores æſtuantes temperandos, & magnas quaſcunque commotiones, ex impetu vaporum, & halituum ſpiritalium excitatas, refrænandas: necnon vt quis à peſte ſartus, tectus conſeruetur, vel iam infectús ſanetur. Demum quod parui non eſt faciendum, ea ipſa in primis commendantur, quod longo tempore in phiala vitrea con-

ſeruentur, quodque ad illorum vſum, paucułæ tantùm guttæ, ſyrupis, vel aquis nonnullis cordialibus, aut certè iuribus admiſcendæ ſint: quæ certè præparatio, nec celeritate, nec voluptate, nec emolumento vacare poteſt.

Prolepſis ad eos qui aciditatibus metallicis detrahunt.

Quiſquis verò ille fuerit, qui rationibus à me ſupra citatis refragando, & ſuæ nimium inhærendo opinioni, omnes aciditates metallicas, & cætera quæuis è familia metallorum educta, vt interius aſſumantur, remedia perget traducere, & condemnare, tanquam à noſtro nimium remota temperamento atque proprietate: ille inquam poterit pauliſper animaduertere, quod eadem prorſus via atque ratione, omnes Thermas, & aquas medicinales vituperet, quas Deus ſingulari ſua benignitate variis terræ regionibus impartitus eſt, vt nullus non iiſdē vteretur. E quibus tamē innumerabiles ſingulis diebus educuntur effectus, in eorum præſertim morborū curatione, qui deplorati credebātur, quibuſq; reliqua incaſſum adhibita fuerāt remedia.

Quanta porrò hæc est vesania, iis palam reluctari, quæ quotidie circa effectus aquarum acidarum, & vitriolicarum, quales sunt Spaenses & Pouguenses, sensibus patent atque percipiuntur? Quod si quis mihi opponat in contrarium, naturam has spirituum metallicorum cum aqua moliri mixtiones, quas ars ipsa nunquam valeat imitari, nedum consequi: meras illud nugas esse dicam, hoc est, obiectiones istas nullis prorsus inniti rationum fulcris atque momentis. Quotus enim quisque est, qui vice versa quotidie non videat, nedum medicamenta, sed ipsa quoque alimenta, tot & tantis artis egere beneficiis, vt sine illis natura prorsus manca & inutilis remaneret.

Quantum ars ipsi naturæ præstet adiumenti.

Natura quidem omnia nobis remediorum genera suppeditat: at nisi ars ad illorum præparationem manus suas admoueret, venena sæpius salubrium pharmacorum loco experiremur. Natura segetes & racemos velut præcipua nutritionis humanæ firmamenta, germinat: verùm si quis segetes crudas, quales à natura producuntur, assume-

ret: vitam proculdubio minus vitalem ageret. Panem igitur è frumento conficere, hoc eſt, è granis farinam extrahere, è farina furfurem ſeparare, eandem cum aqua permiſcere, permixtam ſubigere, ſubactam fermentare, & fermentatam demum in formam panis decoquere: magnum eſt, quod ſoli tamen arti debetur, magiſterium. Idem de vino dici poteſt, & de aliis rebus innumeris: idem quoque de medicamento, ſentiamus, oportet. Vnde certè colligitur, vt inſtitutum ſermonem proſequar, quod ſi ius aliquod pingue, vel aqua accommodata, cum præſtante quodam vitrioli, aut ſulphuris ſpiritu per me reddatur acidula: tantam inde vtilitatem ſubſequi, ac ſi in magna quadam, & iam tamen vſitata quantitate, aquas Spaenſes & Pouguenſes, quæ ſunt indubiè vitriolicæ, alicui propinandas exhiberem. Effectus qui ad ciendas vrinas à talibus aquis eliciuntur, meo certè iudicio ad ingentem aquarum, quæ ſorbentur, copiam referri debent. Quod ſi non ita prompti ex liquoribus acidis

Spiritus vitrioli eadem prœditus, qua aquæ Spaenſes & Pouguenſes facultate.

destillatis consequantur effectus: eosdem tamen temporis processu licebit prospicere, nec non cum minore periculo, quàm si simul, & semel, tanta aquarum congeries, vel inuitis obtrudatur. Quæ certè non nisi magnum corporibus nostris inferre poterunt nocumentum, si obstructionibus diuexentur. Id liquidò patet in hydropicis, quorum nonnulli sæpius vsu talium aquarum, licet huic symptomati dicatarum, magis ac magis intumescunt: cùm tamen è contra magnam vtilitatem nancisci poterunt, & alleuiationem, huiusmodi spirituum acidorum beneficio: si modò certa quadam proportione & ἀναλογία, cum iure, vel aqua quadam conueniente permisceantur.

De humorum purgatione.

CAP. IIII.

PVRGATIO sæpenumero post ipsam præparationē desideratur, vt personę quæ nimiū excrementitiis & superfluis

humoribus redundăt, à peste vindicentur. Præcipuæ siquidem prædictæ præseruationis indicationes sunt, corpora quoad fieri poterit, à fœcibus & excrementis exonerare: eadem à corruptione præseruare: & spiritus corroborare. *Purgatio humorum tempore pestis præsertim necessaria.*

Pilulæ hanc in rem præscribuntur, ritè pestilentiales nuncupatæ, eò quod his tribus polleant facultatibus. Ab huiusmodi quoque virtute non absunt illæ, quæ iuxta decretum Auicennæ, ex aloë, myrrha, & croco componuntur. Aloë enim corpori purgando & euacuando inseruit: myrrha vt idem à corruptione præseruetur: & crocus vt cor recreetur atque corroboretur.

Descriptio ergò pilularum, quæ Auicennæ tribuuntur est huiusmodi. *Descriptio pilularum pestilentialium Auicennæ.*

℞. *Aloës* ℥ j.
Myrrhæ
Croci, an, ℥ ß.

Ex ijs cum vino albo generoso massa pilularum formetur. Dosis erit. ℈ j ß. vel ℈ ij ad summum.

Pilulæ vero, quas vulgus Ruffi nominat, sunt huiusmodi. *Descriptio pilular. pestil. Ruffi.*

℞. *Aloës*

tanum) adiicerem, myrrhæ quæ supra ignem in succo limonum dissoluatur, & per linteum transcoletur semi vnciam, mumiæ veræ eodem modo dissolutæ & transcolatæ ʒ j. salis absinthij vel genestæ ℈ iiij. carabes, corallij, mastichis, pulueris triasantali, an. ℈ j. croci, ℈ ij. camphoræ ℈ ß. Vna cum vino, aut syrupo, vel saltem limonum succo, hæc omnia in formã pilularum reducantur.

Si vero easdem pilulas magis purgatiuas præstare desideres: in eorum gratiam qui corporis habitu sunt robustiore, ficciore, & alui nimium constrictæ, quæque demùm in genere ad omnes humores expurgandos prodesse possint: adiicienda erunt extracta senæ, rhabarbari, & agarici, in sufficienti pro magnatibus quantitate. Pro aliis vero qui sunt è plebe, eorum pulueres vna cum tantillo Diagridij cum aceto montano correcti. Illius quippe hoc autem est legitimum, vt iã supra docuimus, correctiuũ. *Verum Diagrid. correctiuum.*

Aliam pilularum conficiendarum rationem meo Marte descriptam, hoc in loco producam, quas sic licebit præparare.

℞. Rad. *Polypodij*
Scordij
Cort. *Fraxini an.* ℥ ij.
Herb. *Agrimoniæ*
Fumariæ
Scabiosæ
Melissæ, an. m. j.
Dictami, p. ß.
Sem. *Endiuiæ*
Citri & corticis eius, an. ʒ iij.
Flor. *Buglossi*
Violarum
Tapsi barbati
Hyperici
Calendulæ, an. p. j.

Omnibus hisce probè decoctis, in libra huius decoctionis bene transcolatæ, atque clarificatæ: dissolue Aloës in vesica ℥ vj. Quæ certe dissolutio fieri debet in phiala, vel alembico vitreo, in balneo Mar. calidissimo, imponendo, vt sic meliùs eiusdem aloës fiat dissolutio, & à fœce terrestri separatio, imo vero exhalatio vsque ad mellis consistentiam, quam separatim conseruabis.

Separatim quoque extractionem, quę subsequitur, faciendam curabis.

℞. Fol. *Senæ*, ℥ ij.
Rhabarb. ℥ j.
Caryophyllorum
Cinnamomi
Macis
Santali citrin. an. ʒ j.

Ex hisce omnibus extractionem fac separatam, cum aqua mali citrei, aut endiuiæ. Extractio autem quo supra modo separata, postquam ab aqua secreta fuerit, & in consistentiam mellis reducta: miscebitur cum essentia aloës reseruata, & mixtioni adiicientur.

Myrrhæ select. ʒ iij.
Mumiæ veræ ʒ j.
Croci ʒ ß.
Salis absinthij & Melissæ, an. ℈ iiij.

Ex tota hac materia cum syrupo citreo fiat massa pilularum. Dosis ad ℈ j. sufficiet.

In hanc rem similiter, si malueris, pilulæ pestilentiales Alberti Ducis Bauariæ præparari poterunt, quarum descriptionem, arcani mirifici instar, doctus Birchmanus mihi Coloniæ, annis ab hinc triginta quinque, vel circiter, communicauit. Quamuis enim easdem in

Descriptio pilularum pestil. Alberti Ducis Bauariæ.

mea Pharmacopœa descripserim: easdem tamen rursus hoc loco, ob ingentem, qua præditæ sunt virtutem, inserendas esse duxi.

℞. *Croci*
Myrrhæ
Camphoræ
Corn. cerui
Spodij, an. ʒj.
Ligni aloës
Been candidi, an. ℥ß.
Terræ sigillatæ legitimæ ʒij.
Florum sulphuris, ʒj.
Cortic. & seminum citri
Caryophyllorum
Zinziberis, an. ℈ij.
Ambræ, ℈j.
Fragmentorum Hyacinthi,
Smaragdorum
Granatorum bene præparatorum, an. ℈ß.
Agarici electi
Rhabarb. optimi, an. ʒß.
Aloës è vesica ad pondus omnium.

Ex prædictis omnibus, cum succo aut syrupo limonum fiat massa pilularum. Dosis erit ʒß. paulò ante cibum.

Verùm, vt aliquid è nostro superaddatur: Purgatiuum quoddam iuxta nostram descriptionem conficiatur, idemque præparetur è succo radicum, herbarum atque florũ qui in hortis nostris exsurgunt: ita vt talia remedia ab exteris regionibus necessarium non sit emendicare, licet bonitate cæteris non cedant. *Descriptio purgatiui, Auctoris.*

℞. *Succi radicum rhabarbari quod monachorum dictitant*
Succi summitatum fumariæ
Centaureæ minoris, Lupulorum,
Eupatorij Mesuæ, an. ℔.j. *vel amplius secundum quantitatem præparandam.*

Hi omnes succi inuicem rite permixti in matracium inijciantur, atque in balneo Mar. digerantur ac perfecte depurentur: tandem ex his liquorem per alembicum elicito, donec reducatur ad mellitam consistentiam, quam seorsim adseruabis.

Eadem quoque operatio & præparatio fieri poterit cum succo florum persicæ arboris, & florum prunorum domesticorum siue syluestriũ, quæ eodem

tempore effloreſcunt,& mellita illorum conſiſtentia cum præcedenti iam reſeruata ſuperaddatur. Talis autem inter vtramque erit proportio: quod ſi ex prima ſex vnciæ conſtent, è ſecunda quatuor apponantur, & optime inuicem miſceantur.

Eadem tertium fiat extractio, digeſtio,& ſeparatio puri ab impuro, vſque ad mellaginem, è ſuccis florum roſarum pallidarum & Damaſcenarum inuicem mixtis.

Dein accipe horum ſuccorum depuratorum, & in mellaginem reductorum an ℔ ß. Miſce, & totam hanc mixtionem in conſiſtentiam ſatis duram decoque, vt inde pilulas concinnare poſſis: cui materiæ ſi proprium ſalem addideris, præſtantius euadet remedium purgatiuum,quod diuturno etiam temporis ſpatio conſeruabitur. Doſis ℈ j ß. Ex qua doſi fac ſi velis pilulas. Vel certe huius extracti, cum aqua horum ſimplicium quam prius ante reſeruaueris, vel cum alio quouis liquore diſſoluere poteris ʒ ß. vel ʒ j. potionemque inde in parua quantitate conficies: ad doſin

ſcilicet

Digitized by Google

ſcilicet, quæ ſine vlla perturbatione benignam, & apprimè ſalutarem euacuationem procurabit.

Ad huiuſce deſcriptionis typum, non modo quiuis è turba Medicorum, ſed etiam aliorum, qui aliquantiſper in arte deſtillandorum & præparandorum remediorum verſati ſunt: infinita pene purgantia, vt vtilitate, ſic bonitate præſtantia, ex herbis & floribus hortorum communium conficiet: indeque pariter comperiet, quomodo coctionis depurationis, & coagulationis iſtius, in conſiſtentiam ſatis ſolidam, comparatæ beneficio, omnes confectiones purgatiuas communiores, diutius ſine ſaccharo & melle conſeruare, & ex eiſdem in minori multo quantitate dare, poterit.

Pro ijs autem quibus pilulæ non ſunt ita acceptæ: alia quæ mox conſequuntur, remedia parabuntur: Quorum vſus non modo palato erit probatiſſimus, ſed etiam valde ſpecificus, vt corpora à peſte præſeruentur, & ab humoribus corruptis, qui in illis aliquando nimium deliteſcunt, penitus euacuentur.

Descriptio purgatiui facillimi cõfectu, & omnibus temperamentorum generibus vtilissimi.

℞. foliorum senæ electorum ℥ß. vel ʒ vj. pro ijs qui non ita facilè commouentur, & santali citrini, & cinnamomi an. ℈ j. Hæc omnia macera in sufficiẽti aquæ scabiosæ, buglossi, & pomorum, quæ Gallis vocãtur, *de court-pendu*, quibus aciditas comparari poterit mediocris è succo citreo quantum sufficiet: idque in vase vitreo accommodato, quod relinquetur in prædicta maceratione balnei Mariæ, viginti-quatuor horarum spatio. Qua peracta post vnam ebullitionem exprimetur. In hac expressione, pro vna tantum dosi adijce succi pomorum curtipendulorum ℥ j. sacchari candi ʒ ij. totum cum oui albumine agitetur & clarificetur.

Et sic remedium habebis gratissimum, quod insuper benignè & sufficienter euacuabit.

Quid illi addendum sit pro biliosis.

Pro biliosis vero, ijsque quibus medicinarum amaritudo non est ita ingrata, poteris materiæ & ingredientibus suprà dictis: rhabarbari ʒ ij. myrobolanorum ʒ j. ~~senæ ʒ vj.~~ infundere, infusionem exprimere, & expressionem arte modò præscripta, clarificare.

Id porro in gratiam delicatiorum, qui medicinas spissiores nolunt degustare, subiunximus: vt enim illæ clarificentur: ʒ vj. senæ assumendæ sunt: pro alijs vero qui ista minus indigent clarificatione, ℥ß. pro prædicto medicamento sufficiet.

Poterunt etiam loco rhabarbari, pro ijsdem biliosis temperamentis, electuarij de succo rosarum, aut citri, ʒ j. vel ʒ ij. substitui.

Pro pituitosis, Diacarthami, aut Diaphœnici ʒ j. vel ʒ ij. *Pro pituitosis.*

Pro atrabiliariis (iuxta personarum curandarum temperiem) confectionis hamech, aut trypheræ persicæ ℈ iiij. vel amplius: quæ duo remedia vna cum infusione senæ, ad omnia clarificanda, apponentur. *Pro atrabiliariis.*

Syrupus Magistralis, cuius descriptio sequitur in longum tempus conseruandus, hunc in finem cuiusuis generis complexionibus inseruiet.

Syr Magistralis contra pestē omnibus accommodatus.

℞. Rad. *Tormentillæ*
Oxylapathi
Scorzoneræ, an. ʒ vj.
Cortic. *Fraxini*

Polypodij, an. ℥ j.

Herb. *Endiuiæ*

Scabiosæ

Agrimoniæ, an. m. j.

Sem. *Oxylapathi*

Portulacæ

Citri cum corticibus, an. ʒ iij.

Flor. *Genestæ*

Calendulæ

Centaureæ minoris, an. p. j.

Cichorij

Violarum

Nenupharis, an. p. ij.

Omnia hæc secundum artem decoquantur, colentur, & clarificētur. Super libram vnā & dimidiam colaturæ adiice succi limonum ℥ iiij. & succi oxylapathi depurati ℥ ij. In hisce liquoribus probe commixtis macerentur, & postea secundum artem decoquantur.

Fol. *Senæ* ℥ iij.

Rhabarbari, ℥ j.

Agarici trochiscati ʒ vj.

Cinnamomi

Santali citrini

Fœniculi dulcis, an. ʒ j.

Deinde omnia exprimantur aut co-

lentur. Colaturæ tantum ſacchari electi quantum ſufficit, apponatur: & ſyrupus inde mediocriter decoctus conficiatur. Cuius doſis erit ad ℥ ij. vel per ſe ſeparatim, aut cum aquis cordialibus permixti. Hic porrò ſyrupus mirificè à peſtilentia, nec non à quibuſvis generibus corruptionum corpora inuadentium & labefactantium præſeruat. Sin autem huiuſmodi ſyrupus in Vere, quo omnia terræ germina efflóreſcunt, diſpenſetur: illi tantundem florum perſicor. quãtum ſucci limonum adiiciatur. Sic enim virtutis magis purgatricis, & contra quaſlibet infectiones potentioris efficietur.

Hydromel contra peſtilentiam.

Si pariter Hydromeliti vinoſo & alteratiuo, quod ſuprà deſcripſimus, Polypodium, ſena, & alia purgantia in ſufficienti quantitate ſuperaddantur: exinde remedia præſtantiſſima, facillimáque ad purgandum, quæ tum à malo vindicabunt contagioſo, tum nullam guſtui inferent moleſtiam, componentur.

Vina purgantia in modum hydromelitis contra peſtem.

Eoſdem in vſus tempore vindemiarum, diuerſa vinorum purgantium, Hydromelitis prædicti vice, parari poterũt. Quorum nõnullas deſcriptiones auidus

lector, tam in nostro Diætetico, quàm Pharmacopœa deligere poterit.

Aliquis forsan à me requiret, cur inter tot remedia purgatiua, quæ pro peste auertenda in medium à nobis afferuntur, nullam illius mētionem faciam, quod cæteris est facilius, benignius atque clementius: Cassiæ videlicet, quæ cuiuis hominum sexui atque cōditioni, imò vero ipsissimet prægnātibus, & pueris lactentibus, quouis tempore & loco exhibetur: quæque tātopere ab Arabibus, Auicenna scilicet & Mesue commēdetur? Cui vt ego obiectioni satisfaciam, respondebo id me de industria fecisse, quoniam hæc mea sit, quicquid alij in contrarium dicant, sententia: Cassiam non sine magna, cuilibet, animaduersione esse exhibendam.

Nonnulla rationes cur Auctor de Cassia nō meminerit.

Prima hæc sit sententiæ meæ ratio, quod Cassia cum dulcis sit qualitatis, facillimè in bilem, in temperamētis biliosis cōuertatur. Cum ego ipse interiorem illius anatomiam moliendo, perspexerim, eandem intrinsecus aqua acerrima, fortissima, & pungētissima, vt ita dicam, præualere. Quod si quis opponat hanc

acredinis & fortitudinis proprietatem ab igne proficiſci: illud penitus inficior. Si enim pulpa melonum, cucumerum, cucurbitarum, aut pomorum à me accipiatur: nihil ego inde ignis beneficio eliciam, niſi aquam refrigerantem: cum è contra Caſſia eroſiuam ac corroſiuam, non ſecus ac mel ipſum, ſuppeditet, cuius præterea virtute vel potentia quæuis metallorum diſſoluentia (ſic enim ea vulgus appellat) conſtituantur.

Secundæ meæ aſſertionis probatio in eo prę́ſertim verſatur, quod non mediocris aquæ quãtitas ad diſſoluendam vnã aut ſaltem duas caſſiæ vncias ſit neceſſaria: quæ tamen doſis eſt omniũ minima, ſi in potione ſaltem, aut clarificata propinetur. Sic nihilominus potus fœculentior & ſpiſſior, quique nauſeam moueat, inde conflatur. Sin autem in bolo detur, non idcircò deſinit ſtomachi & ventriculi inflationem vna cum nauſea generare: cum, vel ipſius Meſues, qui tantopere eam commendauit, iudicio, remediũ ſit viſceribus imbecillioribus, mollioribus, & laxioribus, non parum noxium: eo quod facile ab illis retineri

nequeat. Secus ac ventriculis ſicciori-bus, quos tamen Caſsia perfectè nuſquam purgauerit, contingit.

Stant à parte Auctoris circa caſsiam ſententiæ.

Capiuaccius.

Huic ego minimè ſolus ſubſcribo ſententiæ, verũ plurimi ſunt qui eidem amiciſsimè faueant. Capiuaccius celeberrimus Paduæ Medicus, in eo, quem de peſtilentia inſcripſit, tractatu, à noſtra ſtat opinione: cuius hanc præ cæteris rationem profert, quod ea quæ in peſte adhibentur remedia, aſtrictiua eſſe debeant atque corróborantia, cum nihil ſit quod tam procliuia ad contagium ſuſcipiendum reddat corpora, quàm humiditas, & partium debilitas: quæ à Caſſia nunquam non in ventriculis ingeneratur.

Et Dalechampius.

Dalechampius Medicus nominis celebritate perſpicuus, hanc ipſam ex profeſſo, in ſuo tractatu de peſte definit quęſtionẽ. Suum nominatim appello: quia licet primæuus eius auctor nõ fuerit, eadem tamen auxerit, & variis, vt ita dicã, eruditionis floribus ornauerit, quæ Raymundus à vinario craſſa quadam indigeſtaque Minerua, in eodem cõpilarat. Ille igitur Dalechampius, poſtquam Caſſiam cum rhabarbaro, vel myrobalanis,

vel manna, aut alio huiusmodi correctiuo, & purgatiuo permiscendam, atque contemperandam, secundum varia personarum temperamenta consuluisset: memorandam certè, cuiusdam Cardinalis circa cassiam temerè assumptam, his verbis recenset historiam. *Historia memoranda.* Hæc qui nescit (id est admiscere cassiam cum aliis purgantibus correctiuis) » ille cassia non tempestiuè data, nunc » fastidium & nauseam mouet, nunc ap- » petentiam hebetat, nunc ventris pro- » fluuium molestum inducit. Historia » memorabilis Cardinalis cuiusdam, cu- » ius intestina lubrica prorsus & debilia » fuerunt, ei cùm imperitus Medicus » cassiæ vnciam vnam dedisset, aluus sic » erupit, vt vnius diei spatio miser quin » quagesies desederit, ac dysenteria, ac » tenesmo tandem obierit. Hæc Dale- » champius.

Cassiæ tamen remedium vt penitus improbem non adducor, nec induco: id tamen magna cum circumspectione propinandum decerno. Quod ad me spectat, idem semper vel cum decoctione myrobalanorum citrinorum,

vel cum aliis purgantibus, quæ ſimul leniant atque corroborent, admiſceo: ſiue illud in modum potionis colatæ & clarificatæ exhibeam, ſiue in formam mollis Electuarij: vt apertiùs in meo Catholico & Electuariis lenitiuis, antinephriticis, & aliis id genus in mea Pharmacopœa deſcriptis conſpicietur.

At nimium fortaſſe præceptis purgationis inhæſimus: ſupereſt modò vt ad roborationem accingamur.

De remediis Cordialibus & Bezoardicis, ad Peſtis præſeruationem comparatis.

CAP. V.

DVOBVS præcedentibus ſubdiſtinctionis noſtræ membris atque partibus abſolutis: nobis inpræſentiarum incumbit, de Tertia, vltima atque principali, vt à peſte vindicemur, indicatione curatiua, de roboratione videlicet, ſiue de remediis alexiteriis, atque Bezoardicis, quæ impediunt, quominus venenum cor ipſum & partes vitales aggrediatur, imò quæ illius, ſi iam vitæ

præcipuam ſedem, atque propugnaculum inuaſerit: malignitatem domare poſſint.

Præcipua verò magiſque communia remedia, cùm ſimplicia, tum compoſita, quæ huic roborationis propoſito inſeruiunt, hæc recenſeantur.

Præcipua contra peſtem alexiteria & roborantia.

Theriaca
Mithridatium
Confectio hyacinthi
Alkermes.

Conſeruæ florum

Buglosſi
Violæ
Roſæ rubræ
Nymphεæ
Roriſmarini
Calendulæ
Cortex citrij condit.
Myrobalani conditi.

Species ſiue Electuaria

Triaſantali
Aromat. roſati
de Gemmis
Diambræ
Diamoſchi
Dianthos

Digitized by Google

Diascordij,

Radices

Angelicæ

Zedoariæ

Tormentillæ

Gentianæ

Scorzoneræ.

Inter herbas

Ruta capraria

Ruta vulgaris

Scabiosa

Scordium

Melissa

Vlmaria

Veronica

Oxylapathum

Dictamnus.

Semina

Oxylapath.

Portulacæ

Ocymi

Cardui benedicti

Coriandri

Citri

Grana iuniperi

Kermes.

Flores qui ſupra in Conſeruarum præparatione memorãtur vnà cum floribus

Hyperici
Centaureæ minoris
Lignum Aloes
Santali omnes.

Inter aromata

Cinnamomum
Caryophylli
Macis
Nux moſchata
Cardamomum.
Item cornu cerui
Paruulum ſeu recens cerui cornu
Os cordis cerui
Ebur
Vnicornu
Camphora
Crocus
Verus bolus
Vera terra ſigillata
Lapis Bezoar dictus
Ambra
Moſchus.

Inter lapides pretioſos

Corallium
Perlæ

Rubini
Smaragdus
Hyacinthus
Sapphyrus
Topazium.

Pro metallicis autem olea, siue liquores acidos & balsamicos adiiciemus, quales sunt,

Salis marini
Vitrioli
Sulphuris.

Item Anodynum minerale.

~~Anodyni mineralis~~ quod sal prunellæ dicitur.

Croci metallici diaphoretici.

Croci metallici purgatiui.

Bezoar metallici.

Mercurij vitæ varij, & aliæ eiusdem metalli celebres præparationes.

Flores sulphuris.

Balsamum lactis sulphuris.

Aurum diaphoreticum, unà cum aliis pluribus præstantissimis, quæ ex eodem metallo eliciuntur remediis.

Ex omnibus autem huiusmodi remediis cordialibus & bezoardicis, diuersa

Digitized by Google

formularia maximi ponderis atque virtutis describemus, in modum videlicet aquarum, extractionum, antidotorum, conditorum, tabellarum, atque pulue-rum: quorum tamen partem maximam è nostra Pharmacopœa, idque facultatibus tum pauperũ, tum diuitum, tum magnorum atque minimorum nos accommodando mutuabimur. Ab aquis igitur Theriacalibus auspicemur. *Quodnam sit authoris hac in parte institutum.*

Aqua Theriacalis excellens pro pestis præseruatione.

De corroboratione & remediis Bezoardicis.

♃. Rad. *Zedoariæ*
Angelicæ
Tormentillæ
Scorzoneræ, an. ℥ ij.
Ligni aloës
Santali citrini, an. ℥ j.
Granorum Iuniperi.
Sem. *Cardui benedicti*
Citri & corticũ eiusdẽ, an. ℥ j. ß.
Cinnamomi
Macis
Cardamomi, an. ʒ j.
Dictam.
Flor. sicc. *Genistæ*
Calendulæ

Hyperici
Centaureæ minoris
Rosar. rubr.
Buglossi, *an.* p. ij.

Omnia leuiter macerata atque permixta iniiciantur in vas vitreum capax, cuius collum strictum sit & oblongum, quod vulgò Matracium dicitur, iisque superinfundantur,

Aquæ *Cardui benedicti*
Vlmariæ, *an.* ℔ ß.
Succi *Scordij*
Rutæ capratiæ
Limonum, *an.* ℥ iiij.
Vini albi, ℔ ij.

Hæc omnia in vase bene claudantur, & in balneo Mariæ mediocriter per sex aut quinque dies macerentur, macerata demum pro viribus exprimātur, fæces separatim reseruentur, & succo expresso superaddantur,

Theriacæ Venetæ
Mithridat. an. ℥ j.
Confectionis Alkermes
Hyacinthi
Electuarij de gemmis, *an.* ʒ ij.
Croci, ʒ j.

Cam-

Digitized by Google

Camphoræ. ʒ ß.

Omnia reliquantur iterum digerenda per vnum vel duos dies, deinde per cineres ad ſiccitatem deſtillentur. Interim dum hæc fiet deſtillatio, fœces in reuerberio ſecundum artem in cineres redigantur. Ex iſtis cineribus cum aqua Vlmariæ, aut Cardui benedicti, alteriuſve aquæ cordialis ſal extrahatur, quod ſæpius philtrabitur & purificabitur, donec puriſſimum & clariſſimum euadat. Sal illud materiæ prædictæ adiectum, illius virtutem duplicabit, magnumque proinde fiet Bezoardicum, tam ad peſtem præcauēdam, quàm curandā. Pro præcautione ℈ j. vel ʒ ß. ſufficiet, & vel per ſe deglutiatur, vel cum aliquo liquore diſſoluatur. ***Modus vtendi aqua prædicta Theriacali.***

At ſi ex his aquam velis comparare Theriacalem Bezoardicam, quæ & ipſa plurimùm conferet emolumenti: ſequenti modo procedendum eſt. ***Alia aquæ Theriacalis deſcriptio.***

Accipe omnia ſimplicia & ingredētia prædictæ aquæ Theriacalis, quibus antea tamen admiſcueris aquas & ſuccos ſcordij & rutæ caprariȩ (quæ aliter herba Veneta nuncupatur) vnà cū ſuccis limo-

num, & albo vino, iuxta id quod supra tradidimus. Postquam omnia permixta fuerint, & leuiter in balneo Mariæ decocta, ad ignem cinerum destillanda curabis, vel ad ignem vaporosum, qui tantopere in nostra Pharmacopœa celebratur, idque ad siccitatem.

In prædicta modo aqua, quæ veluti menstruum quoddam erit, ad extrahendas tincturas Alexiteriorum, & Bezoardicorum, qualia sunt Theriaca, Confectiones Alkermes, hyacinthi, & similia, omnia maceranda committes balneo Mariæ calido, elapsisque duobus fere diebus, prædictam aquam instar rubini, claram & tinctam videbis, necnon omnibus dictæ supra Theriacæ & aliorum Bezoardicorum virtutibus imprægnatam. Quod clarum erit atque purum assumes, & à fæcibus separabis, atque inde extractum concinnabis, nec alia tamen opus erit operatione vel destillatione: quippe qua multum de substantifica rerum virtute & potentia imminuitur. Aliquãtulæ solummodo istius essentiæ atque infusionis guttæ, vel separatim sumptæ, vel cum vino aut ali-

quo alio liquore permiſtæ: egregium ſuppeditabũt contra omnia venena atque corruptiones alexiteriũ, quod non modo peſtem procul à nobis amandauerit: ſed etiam inuectam & ſæuientem in membris compeſcet, atque propellet.

Iuxta vniuerſas harum formularum rationes, quiuis non modo Pharmacopola, ſed etiam matrona paululum in deſtillationibus verſata, plures alias cum ſimilibus ingredientibus, quantitatem augendo vel diminuendo, poterit concinnare præparationes.

Alia aqua Theriacalis excellens, præparatuque facilis.

Alterius aquæ Theriacalis excellentis deſcriptio.

℞. xij. Nuces cum ſuis corticibus viridantibus, dum tempus circa menſem Iulium poſtulat.

Vlmariæ, m. iiij.
Rutæ caprariæ
Cardui benedicti vnà cum capitibus
Scordij, *an.* m. ij.

Rad. *Angelicæ*, ℥ j.
Granor. *Iuniperi matur.* ℥ iiij.

Omnia ſimul conquaſſentur, & per

duos dies, in sufficienti aquæ buglossi, & vini albi optimi, æqualique quantitate, macerentur, & demum aqua ad siccitatem beneficio balnei vaporosi accuratè destilletur.

In tota hac aqua prædicta adiice,

Theriacæ Venet. ℔ ß.

Mithridat. ℥ iij.

Corn. cerui, dum adhuc sunt tenera, quæque suo modo venatores, *le reuenu*, vocant, in frusta discerptorum & incisorum, ℔ ij.

Omnia per duos dies macerentur, & postea in balneo vaporoso, semel & iterum aquam super fœces transcolãdo, destillentur: sic aquam Theriacalẽ conficies excellentissimã ad dosin vnius aut duorum cochlearium argenteorum, vt à peste omniq; prorsus toxico præserueris, atq; curari possis. Sin autẽ ad ignẽ omnia simplicia & ingredientia, quæ prædictã aquam subeunt, in cineres redigantur: sique è cineribus cum aqua quadã cordiali aut communi, secundum artem sal extrahatur, & cum prædicta aqua Theriacali permisceatur: remediũ longè optabilius & præstantius comparabis.

Digitized by Google

Obseruatio notanda.

CÆTERVM plures nos causæ permouerunt, vt antea pluribus remediis accuratè descriptis, non secus ac huic aquæ Theriacali suos proprios sales subiungeremus: cum ea potissimum ratione omnia pharmacorum genera, quibusdam adiectis siue subtractis reddantur præstantiora. Huiusce nos rei rationes expressas, non semel in aliis nostris scriptis retulimus, nec aliquando relatas iterum piget huc inserere & commendare. Quod autem adeò obnixè à nobis factitatum est, è nostra non solùm procedit mente iudicioq;, sed etiam ex antiquitatis approbatione, atque celeberrimorum qui nuper scripserunt Medicorum assertione: qui prædictos sales nullis non laudibus extollunt, & maximi faciunt.

Salium è cineribus qui ea ingrediuntur extractorum commendatio, variis confirmata sapiëtissimorum virorum testimoniis. Vt

Sales Theriacales, vel ipsius Dioscoridis temporibus, Medicis vsui, quin etiam æstimationi fuisse constat.

Dioscoridis,

Galenus, Paulus Ægineta, & potissimum Aëtius, post ingentë illorum commendationë, chymicam insuper præpa-

Galeni, Pauli Æginetæ lib. de re Medica. Aëtij Tetr 4. ser.1.cap.97.

rationem describunt, calcinationem scilicet, vel incinerationem, quæ tantùm abest (quod nihilominus nonnulli arbitrantur) vt res calcinatas omni sua virtute & proprietate spoliet, aut humore priuet radicali: quin imò maiorem illis ἐνπλέχλαν, efficaciam viuaciorem, & qualitates indat sublimiores.

Fernelij. Doctus Fernelius, licet acerbissimus Mercurij crudi & præparati, siue exterius applicetur, siue interius assumatur, sit hostis & insectator, adeò vt venenũ illum iudicet esse præsentissimum: (cuius tamen rationibus nos infra satisfaciemus, quando sermonem de remediis metallicis instituemus) Fernelius, inquam, non modò fatetur Mercurium, qui tamen in sua mera cruditate magnum est purgatiuum, per calcinationẽ vel incinerationem, nihil de sua virtute purgatiua imminuere: quinetiam eandem multò magis augeri, atque intendi asseuerat. Ex hac quippe assertione septimum opusculi sui caput, quod iisdem penè verbis concludit exorditur, prout
» constat ex sequentibus. Hydrargyro tan-
» tam vim purgandi inesse diximus, vt ne

vstione quidem depereat, sed in cinere »
superſit, multò etiam quàm ante vehe- »
mentior. Siquidem vstione conſumpta, »
exhauſtaque hydrargyri ſubſtantia, in »
qua vis refrigerandi inſidebat, etſi na- »
tura eius temperies diſſoluta eſt: manet »
tamen in cinere, quæ à forma naſcitur, »
vis purgatrix, multò quã ante efficacior. »

Verùm quoniam hoc in loco Fernelius vnius tantum metallici videtur meminiſſe: alterius cuiuſdam celebrati inter dogmaticos Medici, Cratonis videlicet, authoritatem, ſagmatis inſtar, adiiciemus, qui de virtute eximia ſalium ex omnibus rebus vegetabilib. eductorũ, non ſecus, ac de illorum oleis & extractionibus, in præfatione operũ Fallopij hunc in modum loquitur. *Cratonis.* Sal ex herbis »
atque aliis vegetabilibus confectũ, ſicut »
& olea extracta, plurimùm in periculo- »
ſiſſimis morbis adiumenti afferre poſſe »
ingenuè profiteor. At qui extractos, »
aquaſque verè deſtillatas, non in æneis »
vaſis alembicatas, (vt vocant) ſal etiam »
herbarum atque fructuum exterminan- »
da è Medicina putant: eos corporibus »
humanis, & vniuerſæ Medicinæ malè »

» consulere, & nimis veram chymiam ingratos esse deploro.

» Chymicorum autem (addit) ineptias » & imposturas detestor, eas vt hoc loco » neque referendas, vel refutandas om- » nes puto, ita verè affirmo, me (tantùm » virium residere in cinere, de quo salia » conficiuntur, vt in grauissimis etiam » morbis, naturæ plus auxilij tribuerint, » quàm alia præstantissima medicamen- » ta afferre potuerint) magnopere sæpe » admiratum.

Illud ergo dicere super magnam salium efficaciam instituerams, ea præsertim de causa, vt ostenderemus non incassum illos à nobis in remediorum nostrorum, præsertim purgatiuorum, serie multiplici, adhiberi: cum salium beneficio, istorum virtus mirum in modum accrescat & intendatur.

Quanta sit prædictorum salium in purgando virtus, experientia comprobatur.

Quod si à verbis ad res ipsas progredi lubeat, cuidam infusioni senæ, rhabarbari, & aliorum purgantium, pro dosi si ℈ j. vel ʒ ß. salis tartari lucidi, & bene præparati adiiciatur: prædictam infusionem videbis, non modò istius salis adiectione acquirere colo-

rem ſanguine rubicundiorem, verùm etiam maiorem multò vim purgatricem : ita vt ʒ ij. ſenæ plus operabuntur, quàm ℥ß. in infuſione vulgari, ſine iſtius ſalis adiectione exhibita. Ac ne quid ſupra fidem dictum exiſtimetur: experientia meis confeſtim aſſertionibus ſuffragabitur.

Plus etiam aliquid dicam, nec tamen ὑπερβολικῶς, quod miraculi ſpeciem præ ſe ferre videbitur. In ſalibus nimirum, ne dum imaginatione tenus, ſed re ipſa, formas & figuras rerum includi: ſicut abundè ſatis viri ſpectatiſſimi fideque digniſſimi, qui nunc etiam in viuis degunt, teſtari poſſunt, in hac præſertim quæ iam à me proponetur, hiſtoria.

Hiſtoria notanda qua formæ rerum in cineribus & ſalibus reſidere manifeſtantur.

Vir honeſtiſſimus D. de Luynes, Formentieres Dominus, qui inter primos Parlamenti Pariſienſis Conſiliarios non vltimum locũ occupauerat: dum apud me diuerſaretur atque maneret, die quadam inſtituit remedium aliquod contra calculum, quo grauiter laborabat, præparare. Huius ergò rei gratia, ſub finem Autumni, non paucas è terra vrticas integras radicitus euulſit, ex euulſis lixi-

uium cum aqua calida, vulgari modo, compoſuit, compoſitumque philtrando atque tranſcolando purificauit, vt ex illis tandem ſalem, ſecundum artis præcepta, ſuamque pariter intentionem, educeret accommodatum.

At verò cum in vaſculo quodam terreo prædictum lixiuium tota nocte, ſuper feneſtram, vt frigefieret, expoſuiſſet, quò die ſubſequente illius exhalationem ad ſalem extrahendum moliretur: caſu quodam contigit hac ipſa nocte aërem adeò infrigidatum fuiſſe, vt totum lixiuium gelu nimio concretum fuerit. Cum igitur ſummo mane vas illud è feneſtra amouere vellet, præter ſuam vidit opinionem, aquam lixiuij congelatam, ſubindeque mille vrticarum figuras in illa, cum radicibus, foliis, & truncis; adeò perfectè deſcriptas & adumbratas: vt qui melius illas ad vnguem expreſſiſſet figuraſſetque, vix pictor vllus reperietur. Ea res hominem licet peritiſſimum, ita ſua nouitate in admirationem impulit, vt præ gaudio ad me cōfeſtim accederet, exclamaretque, vt ad viſionem mirabundus feſtinarem.

accurri, lixiuium congelatum animaduerti, & particulis quibusdam glaciei huiusmodi abscissis, ad viros nominis auctoritate, doctrinaque conspicuos accessi, qui rem parùm antea experimento comprobatam mecum simul admirando dictitabant, illic veras contineri vrticas, nec fieri posse vt expressiùs à quoquam figurarentur.

Magnum meum tunc temporis mundi speculum cõcinnabam, vnde factum est, vt nonnullis versibus Gallicis in secundo libro enarratis, vbi de formis habetur tractatio, hoc tam nouum & inauditum à me describeretur miraculum: provt ibidem curiosus lector perspiciet.

Magnum Mundi speculum Auctor Gallicis versibus expressit.

Sed è diuerticulis istis ad propositum nobis iter redeamus, cæterorumque remediorum, ad pestis præseruationem vsurpãdorum, formulas ob oculos subiiciamus.

Extractio dicta, *Cardiacum maius contra pestem.*

Pro Magnatibus.

℞. *Rasuræ ligni Aloes, & ligni rhodij, an.* ℥ j.

Rad. *Angelicæ*
Scorzoneræ
Zedoariæ, an. ℥ iij.
Dictami
Been
Doronici, an. m. j.
Sem. *Ocymi*
Cardui benedicti
Citrij & corticis eiusdem, an. ʒ x.
Aliptæ moshatæ, ʒ ij.
Caryophyllorum, ʒ vj.
Cinnamomi optimi ℥ j.
Croci, ʒ ij. ß.
Rosarum rubear. p. iij.

Omnia conquassentur, & insuper adiiciantur

Succi limonum, ℔. j. ß.
Aquarum scordij.
Melissæ
& flor. Rosmarini, an. ℔. j.

Extractionis Cardiaci maioris conficiendæ ratio.

Vel quantum ad irrorandam materiam sufficiat, id est, vt aquæ ad transuersum duorum vel trium digitorum supernatent: deinde vas bene occlusum in balneo calido Mariæ, per quatuor aut quinque dies reponatur. Quo peracto, omnia sedulò exprimantur sub pressu-

ris, & hæc prima expreſſio ſeparatim reſeruetur, & ſuper fœces materiamque reliquam liquores prædicti rurſus fundantur, vt omnia, modo quo ſupra in balneo digerantur: & iterum fiat expreſsio, vt ſic integra virtus ſubſtantifica prædictarum materierum & ſimplicium eliciatur.

Vbi verò ſemel hæ duæ expreſsiones, prima & ſecunda, in vnum commixtæ, & in vas vitreum óblongum debitæque quantitatis iniectæ fuerint: de nouo digerantur, & craſſa earum ſubſtãtia, quæ in fundo reſidebit, eò vſque ſeparetur, donec omnis materia perfectè ſecundum artem ſit purificata: & ea prorſus, quam in noſtræ Pharmacopœæ capite de ſyrupis docuimus, ratione.

Hæc porrò materia ſic exactè purificata, in patina argẽtea, vel vaſe vitreo, ad lentum ignem apponi debet, vt exinde ſic omnis humiditas ſecernatur, quò reſiduum in conſiſtentiam mellis reducatur ſpiſsioris, in quo tota extracti tui prædicti ratio & eſſentia verſabitur.

Duplex extractionis ſupradictæ deſcriptio.

Notandum autem obiter occurrit: quod pro gregariis prima & ſecunda

Digitized by Google

extractio sufficiet ita vt ab illa, aquæ per lentum cinerum ignem, ad mellaginem separentur. Qui sanè modus, vt admodum erit compendiosus, & breui tempore perficietur: sic anteriori, qui principibus solis atque proceribus asseruatur, plurimùm cedet, seque vtilitate inferiorem longe agnoscet.

Qua ratione hoc extractum vires maiores nancifcetur.

Si demum omnes quæ supersunt fœces ad ignem reuerberij in cineres redigantur, salemque ex cineribus cum propriis extractionibus addideris: remediũ multo præstantius euadet. Eo quod de omnibus, simplicium supra dictorum, & ingredientium, virtualibus substantiis, atque proprietatibus participabit.

Quin imo hoc in loco prætereà iuuerit obseruare, quod omnes quæ ex præfatis extractionibus aquæ educũtur, & separatim segregantur: iam re ipsa sint bezoardicæ, & contra omnes morbos pestilentiales præsentissimæ.

Ex eodem porrò extracto scrupulum ad libitum poteris exhibere, vel seorsim, vel cum sua propria aqua, aut alia quauis cordiali permixtum: illudque præstantissimum est, tum ad præ-

ſeruationem, tum ad curationem peſtilentiarum remedium.

Quod ſi ex eodem iterum arcanum longe ſaluberrimum confectum iri cupis: eo, qui ſequitur, modo procedatur. *Antidotus excellentiſsima contra peſtem in modum Arcani deſcripta.*

℞. *Extracti cordialis, vt ſupra præparati*, ℥ iij.

Magiſterij perlarum

Magiſterij corallorum, an. ʒ ij.

Eſſentiæ fructuum Anacard. ℥ ß.

Eſſentiæ croci ʒ j.

Bezoard. vulgaris

Vnicornu, an. ℈ j.

Ambræ, ℈ ß.

Oleorum. Corticis citri & cinnamomi arte chimica extractorũ, an. gutt. xxij. Aquæ Theriacalis cordialis, aut Elixirij vitæ quantum ſufficit vt omnia reducantur in formam Antidoti vel Electuarij mollis.

Doſis ſit ad. ℈ ß.

Hæc Antidotus miram habet vim & efficaciam cõtra omnia cordis ſymptomata, ſyncopes, lypothymias, & cardialgias: Cor ab omni veneno præſeruat, & excellentiſsimum eſt, tam ad peſtem præcauendam, quam ſæuientem reme-

dium. Siue illud intrinſecus ore aſſumatur, ſiue extrinſecus ſupra Cor, in formam Epithematis applicetur: modo ad vſum ℈. huius Antidoti, in aliqua theriacali aut cordiali aqua, vel in vino diſſoluatur.

Præſtantiſſima Antidotus Procerum.

Alia Antidotus maior contra peſtem pro Magnatibus, quæ ad præſeruationem & curationem illius ſimul inſeruit.

♃. Rad. *Angelicæ*
Zedoariæ
Scorzoneræ
Tormentillæ
Petaſit.
Santali rubri
Ligni Aloes, an. ℥ iij. vel ℥ iiij.

Omnia leuiter in mortario contundantur, vt inde fiat extractum cum ſucco limonum iuxta præſcriptum artis, & vt nos ſupra docuimus.

Item ♃. *Corticis citri*
Semin. cardui benedicti
Rutæ
Baccarum Iuniperi, an. ℥ j. ß.
Fol. *Dictami*, m. j.
Cinnamomi

Macis

Macis, an. ℥ j.
Flor. *Rosmarini*
Buglossi
Hyperici, an. p. ij.
Specier. *De gemmis*
Diambræ
Diamoschi
Dianthos, an. ʒ ij.

Omnia contundantur, & in aliquo vase accommodato permisceantur: vt ex illis demum extractum cum aqua vitæ Iuniperi, vel alia communi, conficiatur.

Hæc ambo extracta accuratè sub prælo exprimi debent, ex illis namque propter dissoluentia, quæ illis continentur, plurimus liquor elicietur. Vbi verò semel elicita fuerint, ambo simul permiscebuntur, & ex illis liquor vel aqua per Alembicum ad ignem Baln. vaporosum eo vsque extrahetur: donec materia quæ in fundo residebit, consistentiam quandam mediocrem, & mediam inter durum & molle adipiscatur. Deinde aquam quæ exinde destillabit, separatim conseruandam curabis: qua demum in cõpositione aliorum extracto-

Digitized by Google

rum vteris, cum tunc etiam non parum virtutis atque momenti, ad cor ipsum roborandum obtineat.

Super quatuor præfati extracti vncias adiicientur.

Magisterij hyacinthorum & Smaragdorum, an. ʒ iij.
Essentiæ camphoræ, ʒ ß.
Sulphuris deaurati diaphoretici
Bezoardi metallici
Balsami è lacte sulphuris
Salis prunellæ, an. ʒ ß.
Pul. *Vnicorn.*
Bezoar. communis, an. ℈ ij.
Spec. *Diambræ,* ℈ j.

Modus Antidoto præfatæ vtendi. Ex his omnibus mirifica, & ineffabilis efficaciæ fiet, ad præseruationem pestis Antidotus. Dosis erit singulis horis matutinis, ad aciem cultelli, siue ad pisi magnitudinem, pro præseruatione. Vt illis verò consulatur quos iam pestis inuasit: Dosis erit ad. ʒ ß. vel ad summum ad. ʒ j. quæ dissoluetur in ℥ ij. aquæ propriæ destillatæ, separatim, vt antea monuimus, conseruatæ: vel in alia quadam aqua cardui benedicti & vlmariæ, theriacali. *Illius effectus memorantur.* Antidotus ista sudores mirificè

prouocat, cor reficit, & contra omnes venenorum species corroborat: quæ à centro ad circumferentiam reuocando abigit, & primum inter antidotos sedem sibi vendicat.

Verùm enim verò, quoniam tenues, & inferioris conditionis homines, tot impensas quot in hac antidoto requiruntur, sustinere non possunt: vt etiam hac in parte illorum satisfiat desiderio, atque incolumitati consulatur, aliud minus tam pretio, quàm efficacia præparabitur Antidotum, quod in suo tamen genere, tum ad pestis præseruationem, tum ad eiusdem curationem erit præstantissimum.

Extractum dictum *Cardiacum minus.* *Descriptio cardiaci minoris.*

℞. herbar. *Scordij*
Tormentillæ
Melissæ
Scorzoneræ recenter selectorum, an. m. iiij.
Citrorum minutatim vna cum corticibus incisorum, numero vj.

Omnia in mortario marmoreo apprimè conterantur & exprimantur: cui

expressioni superaddatur.

Cinnamomi, ℥ j.
Croci, ℥ ß.
Elect. *de Gemmis*, ʒ ij.
Camphoræ. ʒ j.

Ex hisce omnibus liquor, ad siccitatem beneficio Balnei vaporosi eliciatur, qui liquor postea fœcibus residuis super affundatur, vt tinctura inde eliciatur, sicque demum vt antea procedatur. Eo certè modo Cardiacum minus comparabis, quod aduersus cardialgias, & pestilentes affectus, plurimum iuuabit atque conferet. Quod si huius extracti vires augere cupias, ex eoque Antidotum conficere: eo quo sequitur modo procedendum est.

Antidotus, *Cardiacum minus*, appellata, pro gregariis.

Alia id genus Cardiaci descriptio.

℞. *Extracti Cardiaci minoris supra descripti*, ℥ iij.
Confect. *de Hyacyntho & Alkermes, an.* ʒ iij.
Electuarij *de Gemmis & Dianthos, an.* ʒ ij.
Diambræ
Diamoschi dulcis, an. ʒ j.

Digitized by Google

Perlarum præparat.
Oßis cordis ceruini, an. ʒ j ß.
Trochiſcorum diarrhodon &
Camphoræ, au. ʒ ß.
Syr. conſeruationis citri : quantum ad prædictam Antidotum conficiendam ſufficiet.

Doſis erit ad ʒ ß. vel ad ſummum ad ʒ j.

Hæc autem Antidotus ad morbos ſupra relatos profligandos plurimum valet. Tantæ nihilominus, ac prior, non eſt efficaciæ & virtutis.

Alia Antidotus *Cardiaca minor.* contra peſtem, eaque in gratiam plebis deſcripta.

Antidotus minoris impenſa pro pauperibus.

℞. Succi *Scordij*
Rutæ capraria.
Cardui benedicti
Vlmariæ, an. circiter ℥ iiij.

Omnes iſti ſucci indantur in Alembico, vel matracio vitreo capaci, digerantur in balneo Mariæ, & poſtea materiam eorum craſſam & terreſtrem, ſiue fœces in fundo reſidentes, à tenuiori & puriori ſubſtantia ſeparando, depurentur, iuxta artis præſcriptiones à nobis ſu-

pra constitutas.

Super ℥x. prædictorum succorum bene depuratorum adiiciantur.

Radic. *Angelicæ*
Zedoariæ
Dictamni
Cortic. citri
Semin. *Cardui benedicti*
Acetosæ, an. ℥j ß.
Cinnamomi
Myrrhæ, an. ʒvj.
Croci, ʒij.
Camphoræ, ʒj.

Omnia minutim contundantur, & cum dictis succis permisceantur, deindeque in balneo Mariæ, per duos vel tres dies digerantur, digesta postea sub prælo fortiter calidè exprimantur, & expressioni iterum adiiciantur.

Theriacæ optimæ, ℥j.
Confect. de hyacintho & Alkermes, an. ℥ß.
Perlarum præparat.
Cornu cerui præpar.
Spec. diambræ & de gemmis, an. ʒj ß.

Omnia iterum per duos aut tres dies

in balneo Mariæ digerantur, dein liquor omnis per alembicum, ad ignem balnei vaporosi eo vsque destilletur, donec materia in fundo remaneat, atque subsideat, in formam mollis opiatæ. Sic enim Antidotum admodum excellens præparabis, Dosis scrupulus vnus ad pestis præseruationem. Procuratione vero ad pondus ℨ ß. vel ℨ j. quod in aquæ suæ propriæ ℥ ij. dissoluetur: aquæ inquam, quæ iam per se remedium erit aduersus pestem non contemnendum, quodque præterea omnia putrefactionum & venenorum genera à corporibus procul expellit & auerruncat. Hæc autem Antidotus, licet tot impēsis, quot aliæ præcedentes, non indigeat: vulgo tamen non parum inseruiet.

Vsus prædictæ Antidoti.

Alia Antidotus pro pauperibus, cum granis maturis Iuniperi confecta, quæ Theriaca Germaniæ appellatur.

℞. Magnam quantitatem granorum Iuniperi perfectam maturitatem consecutorum: sex nimirum, septem, aut octo, aut decem libras. Illa autem in vino albo generoso, vel hydromelite

Antidotus contra pestem è granis Iuniperi composita.

vinoſo infundantur, & ad bulliendum ſuper ignem apponantur: deinde conquaſſentur, & per ſetaceum traiiciantur, ſicut in Caſſia extrahenda contingit, & ex illis demum extractum conficiatur. Vel ſi malueris, alio modo id extractũ præparabitur, eo ſcilicet, quem nos in vltimo Pharmacopœæ noſtræ capite ſigillatim deſcribimus.

Super libram vnam huius extracti Iuniperici, adiiciantur

Pulueris radicis Angelicæ
Dictamni, an. ℥ ß.
Cinnamomi
Terræ ſigillatæ
Ambræ, ſiue ſuccini flaui
Corallorum præparat.
Corn. cerui præpar. an. ʒ ij.
Spec. *Diamarg. frigid.*
Diatriaſantali, an. ʒ j ß.
Croci, ʒ ß.
Camphoræ, ℈ j.

Omnia demum cum aqua quadam Theriacali in formam Electuarij mollis aut Antidoti reducantur: quod præſentiſſimum tam ad præſeruationem, quàm curationem peſtis erit remedium.

Dosis erit ad ℥ j. vel vltrà.

Solum iuniperi Extractũ sine alia additione iisdem intentionibus erit valde accommodatum. Quidam isti Antidoto, Theriacæ, vel Mithridatij, quantumlubet adiiciunt. *Virtus Extracti Iuniperi quanta.*

Quoniam verò iam de Germanorum Theriaca, quæ cum granis Iuniperi præparatur, sermonem habuimus: magnã mihimet ipsi, qui è Vasconia sum oriundus, viderer inferre iniuriam, si Theriacæ Vasconibus familiaris, Alliorum videlicet, descriptionem prætermitterem. Allia quippe tantopere hac in regione adamantur: vt vulgus nullum magis assiduum & quotidianum cibum agnoscat, iisdem in omnibus penè vtatur cõdimentis & obsoniis, atq; demum non solùm appetitũ deiectum instauret, sed etiam vires, illorum vsu frequentiore, conciliet. *De Alliis, siue de Theriaca Vasconiæ, qua vulgus passim vtitur.*

Nec id sanè mirum videri debet, cùm Allia ipsi etiam Medicinæ plurimùm inseruiant, ea potissimum de causa, quod omnis sint corruptionis & infectionis inimica, antidotos præstent, contra venena quælibet, singulares, & plurimis *Alliorum proprietates quãta, ex authoritate.*

iterum proprietatibus, eximia quadam naturæ benignitate, prout iam iam dicturi sumus, prædita sint & glorietur.

Dioscoridis, Dioscoridē, si placet, Alliorum præconem & encomiasten audiamus: Allium, inquit, commestum vermiculos ventriculi expellit, vrinas ciet, contra morsus viperarum, & inprimis serpentis hæmorrhoidis, si quicquam aliud, præualet. Si cum vino sæpe contritum & maceratū hauriatur vel comedatur, aut saltem applicetur: præsens atq; obuium contra morsum canis rabidi est remedium.

Aëtij, Aëtius, Dioscoridi, eo præsertim nomine suffragatur: quod latos ventriculi vermiculos abigat, quod sanguisugis, quas forsan inscij & incauti cum aqua mixtos absorbuimus, quæque mille noxiis corpus humanum afficiunt nocumentis, aduersetur, easdemque curet exterminandas.

Cels, Celsus in suo de re Med. libro, cap. 12. Allia ante molestos febrium intermittentium, imò quartanarū paroxysmos, ad illarum rigorem, & malignitatem edomandam, præscribit,

Allia obſtructiones aperiunt, & flatus omnes diſcutiunt, iuxta Æginetæ, lib. 1. de re Medica, cap. 76. ſententiam atque decretum. *Æginetæ.*

Experientia ipſa docente, non ſemel comperimus, allia tanta virtute diſſoluendi atque diſcutiendi pollere: vt fragmentum vaſis figulini, modo reliquis eiuſdem partibus aptè leuiterq; adiungi poſſit, ipſimet vaſi tam firmiter, ſi allij ſucco confricetur, adhæreat: vt continendis etiam ipſis, qui deſtillantur, ſpiritibus inſeruire poſſit. Vſque adeò partes cõfractas inuicem allium cõſolidat, atque compingit. Quo certè experimento ſatis apertè colligitur, idipſum ad reſoluendũ, comminuendum, atterendumque calculum, non parum iuuare. *Mira conglutinandi virtute pollẽt Allia.*

Allia præterea mirum in modũ vires collapſas reficiunt atq; inſtaurant, prout ex eo conſtare poteſt: quod ruſtici qui terram multo cum ſudore ſubigunt, & ipſi triremium remiges, illis, nec aliquãdo ſponte, vtãtur: quando magnus aliquis labor eſt ſubeundus, & claſſis è magno quodã periculo remigãdo eripiẽda.

Quibus populis vsus Alliorũ familiaris. Vſus verò Alliorum regionibus frigidis eſt magis familiaris, necnon accõmodatus. Quocirca Galenus peritè memoriæ mandauit: Gallos, Thraces, & alias nationes, quæ ad Septentrionem vergunt, alliorum eſu, minimè eſſe priaundas.

Græci antiquiores, ex alliis vnà cum oliua nigra permixtis, obſonium quoddam parabant Myttoton nuncupatum: cuius non ſemel Hippocrates meminit, nec Dioſcorides lib. 2. cap. 146. obliuioni tradidit.

Vtrum Allia viſui officiant. Plinius verò qui ſalutares Allij proprietates deſcribendo, noxias pariter quaſdam affingit: inter alia recenſet, frequentem illorum commeſtionem oculis & viſioni officere. Hippocrates tamen, cuius authoritas Plinianæ opinioni multis momentis præponderat, aliud de Alliis ſentit, in fine ſectionis 5. lib. 2. Epidem. Vbi Allia cum maza ad oculorum curationem edenda præbet.

Sed vt magis ac magis Alliorum excellentiam in lucem proferamus: tanto ſolus illorum odor gaudet priuilegio, vt feræ ſylueſtriores, quales ſunt,

Digitized by Google

Pantheræ, & Leopardi, eum ſustinere nequeant. Cùm igitur hæc planta huiuſmodi virtutem obtineat, vt omnibus aduerſetur corruptionibus, atque magnum ſuppeditet contra beſtias venenatas alexiterium: mirum certè videri non debet, ſi illam Vaſconiæ Theriacam vocitemus. Si enim Galenus ipſe, Allia ruſticorum Theriacam appellet, iuxta id, quod à Poëtarum Latinorum principe refertur.

Odorem Alliorũ Leopardi & Panthera ferre non poſſunt.

Allia ſerpyllumq; herbas contundit olentes.

Quidni eadem quoque Vaſconum Theriaca nominetur, qua illius prouinciæ populares nuſquã non vti comperiuntur.

Quod ſi ad authorum profanorum numerum, pios ſimul & religioſos inſeramus: in medium, ſi libet, beatus procedat Ambroſius, qui hæc de Alliorum commendatione lib. 7 hexam. exarauit. Mirum eſt Allio delectari homines, quod fugit Leopardus, nam ſicuti litu parietes infeceris, exibit ſtatim, nec reſiſtet: cuius odoratum venenata fera non patitur, nos internis viſceribus infundimus. Sed doloribus,

Digitized by Google

dicet aliquis, medetur: sit ergo medicamentum, non cibus.

Brierinus, eidem cui B. Ambrosius subscribit opinioni, in suo de re cibaria tractatu.

Allia olim pro vitando periculo comesta.

Quid plura: Allium non solùm pro medicamento olim supremo exhibebatur, sed etiam pro vitando quouis infortunio. Singulis quippe matutinis illud antiqui ter degustabant, vt huius libationis tricies repetitæ beneficio, ab omnibus periculis, licet superstitione quadam inueterata, eiusdem diei curriculo vindicarentur, vt hisce versibus Persius meminit:

Incussere Deos inflantes pectora, si non
Prædictum ter mane caput gustaueris alli.

E proposito longiùs in explicandis Alliorum virtutibus, hac præsertim de causa sumus immorati, vt hanc è multorum cerebro opinionem disturbaremus, qui errore quodã populari abducti, Allij vsum penitus noxiũ, & in omnibus arbitrantur, siue illud alimenti vicem, siue medicamenti retineat. Illud etiam eo consilio præstitimus, vt aliquis, Theriacis meæ patriæ, honos & locus

aſſignaretur, quibus vulgus ad præſeruationem peſtis vtitur: inter illas enim, Allium horis matutinis deguſtatum primas ſibi partes vendicat.

E noſtratibus verò quidam Allia in aqua, vel ſub cinerib. decocta comedunt, ſic enim plurimum natiuæ amittunt acrimoniæ: quod & Hippocrates ipſe his verbis teſtatus eſt, *Allium coctum debilius eſt crudo.*

Alia præterea Vaſconibus communis eſt ad peſtis præſeruationem Theriaca, quæ cum tribus ficubus maturioribus, quinque auellanis, duobus aut tribus ſcordij foliis, drachma ſeminis rutæ & cardui benedicti componitur, cui deinde tria aut quatuor ſalis grana ſuperadduntur, vt ſic totum probè cum aceto ſambucino vel alliato maceretur atque permiſceatur. Doſis erit ſingulis matutinis ad pondus auellanæ: id quippe magnum eſt contra peſtem, facileque præparatu, in vſum plebis præſeruatiuum. *Alia quædam Vaſconiæ ad peſtis præſeruationē Theriaca.*

Eius tamen virtus magis ac magis intendetur, ſi tantillum pulueris angelicæ, cornu ceruini, veri boli, atque ſalis abſinthij adiiciatur.

Sed ad excellentes nostras antidotos iterum, si placet, reuertamur: vt nullarum obliuiscamur, siue magnæ, siue paruæ sint, siue quæ facilè, vel non, siue magnis impensis præparentur: siue quæ pauperibus adaptentur, aut diuites respiciant, quæ à nobis exactè pro viribus non describantur.

Electuarium de ouo Imperatoris Maximiliani.

Descriptio Elect. de ouo Maximiliani.

℞. ouum gallinæ recens, à quo albumen artificiosè per foramen in acumine factum extrahatur, croco Orientali quicquid in illo erit vacuum repleatur, foramen cum testa sedulò occludatur, ne quid inde transpiret atque exhalet, & deinde ad ignem lentum decoquatur. Vel furno, in vasculo clausum, postquam panes educti fuerint, eousque apponatur, donec superficies nigredinem concipiat, ita tamen vt diligenter caueatur, ne crocus comburatur: materia postea ex oui testa detrahatur, detracta exsiccetur, vt exsiccata in mortario cōtundi possit, & in puluerem redigi tenuissimum, & demum quæ sequuntur, adiiciantur.

℞. pul-

℞. pulueris radicum *Dictamni*
Tormentillæ, an. ℥ij.
Pul. *Myrrhæ*
Cornu cerui
Nucis vomicæ, an. ℥j
Pul. radic. *Angelicæ*
Pimpinellæ.
Granorum *Iuniperi*
Zedoariæ
Camphoræ, an. ℥ ß.

Altera Electuarij de ouo descriptio.

Omnia simul in mortario misceantur, & Theriaca ad pondus omnium adiiciatur, deinde in mortario exactè terantur, & trium horarum spatio agitando fortiter admisceantur, & in formam Electuarij iuxta præscriptum artis redigantur: quod summum erit contra pestem remedium, & contra id genus alia venena pestifera.

Electuarium maius de ouo, pro Magnatibus, nostræ descriptionis, & è Pharmacopœa nostra depromptum.

℞. Ouum vnum, vel plura recentia gallinarum, è quibus artificiosè, vt supra, albumen extraxeris, his denique adiiciantur.

Butyri aut lactis sulphuris, ℥ j.

Sulphuris aurati Diaphoretici
Essentiæ croci, *an.* ℥ ß.
Pulueris anodyni mineralis, *id est*, *salis prunellæ*
Diambræ, *an.* ℈ j.
Bezoardi communis, ℈ ß.

Ex hac compoſitione quantum fieri poterit, plura oua adimplere poteris, & cum vitellis miſcere, vt optimè incorporentur, deinde opercula putaminum, per quàm aptiſſimè ſuo reponantur loco, cum tenuiſſimo ligamine lineo ſuperpoſito, vel glutine ex oui albumine, & polline facto ſuperinducto, adeò vt ex ouis exquiſitiſſimè clauſis, nihil tranſpirare poſſit.

Hæc oua ita præparata aptè ſimul imponantur vaſi terreo capaci, quod operculo clauſum in furnum mittatur, in quo panificia modò cocta, & ex eodem recens educta fuerint: & ſecunda & tertia vice reponantur, donec omnia in vnam maſſam, quæ in tenuem puluerem conuerti poſſit, redacta fuerint.

Accipiatur vnum ouum iuxta primã methodum præparatum: & vnum iuxta

alteram. Vel duo oua aut tria vtriusq; præparationis, prout animus est maiorem vel minorem Electuarij quantitatem simul conficere. Omnia quæ in dictis ouis continentur, terantur, & optimè inuicem misceantur in mortario marmoreo, eadem paulò post humectando pauca aqua Theriacali contra pestem, aut elixire quodam vitæ, cuius plures descriptionum formulas in nostra Pharmacopœa dedimus, ita vt omnia reducantur in modum Electuarij, quod multis temporum curriculis conseruabitur. Dosis erit ad ℈ j. tum ad præseruationem, tum ad curationem pestis.

Electuarij alterius de ouo minoris descriptio, nostro Marte, pro vulgaribus conflata.

Tertia Electuarij de ouo descriptio authoris.

℞. Rad. *Angelicæ*
Zedoariæ
Cinnamomi, *an*. ℥ j ß.
Caryophyllor.
Macis, *an*. ℥ ß.
Myrrhæ
Nucis vomicæ
Carlinæ, *an*. ʒ iij.

Granorum *Iuniperi*, ℥ j.
Croci
Camphoræ.
Specierum *Diambræ*
de Gemmis, *an.* ʒ iij.
Theriacæ Alexandr. ℥ iij.

Contundenda contundantur, & omnia simul mixta indantur in matracium vitreum, superaffundendo fortissimum spiritum vini, vase clauso, ne quidpiam possit euaporare: digerantur in B. Mariæ per quatuor aut quinque dies, dein omnia adhuc calentia fortiter exprimantur. Hæc expressio denuo indatur in alembicum cum suo capitello & recipiente, & inde ad ignem Bal. Mar. destilletur liquor, qui seorsim seruetur: & cum extracto, quod in fundo remanet in mellis consistentia, impleatur ouum vnum vel plura, si velis, & optimè cum vitello oui misceantur, deinde occludantur singula oua cum suo proprio putamine, vt supra diximus. Postea, demptis prius panificiis, in furno indantur, idque continuando, & repetendo, sine calore intenso, donec materia ita exsic-

cata fuerit, vt ferè puluerisari possit: quæ demum irroranda est sua propria aqua, vt supra, reseruata. Et sic perficiatur Electuarium molle, siue antidotum pretiosum, ad præseruationẽ & curationem pestilentiæ in primis requisitum. Si aliquis peste corripiatur, illi de eo vsque ad scrupulos duos, vel drachmam vnam exhibeatur, dissoluendo cum vnciis duabus vel tribus aquæ Theriacalis, Cardui benedicti, vel Vlmariæ.

Præstantissimum illud est sudatiuum, quod omne venenũ ab internis & profundis partibus, in exteriorem corporis superficiem propellit, cor corroborat, ipsumque ab omni veneno sartum tectum præseruat.

Electuarij prædicti virtus.

Verùm pro maioribus ac præstantioribus alexiteriis, quæque pluris à me præ cæteris æstimantur, tam ad pestilentiæ, quàm ad aliorum venenorum præseruationem, vtendum est potissimum Theriaca nostra benedictà, cœlesti, vel regali, quæ in Pharmacopœa nostra restituta, capite de Theriacis describuntur: quasque idcirco in patriæ

Quænam sint præstantiora, authoris iudicio contra pestẽ alexiteria.

noſtræ ſalutem & emolumentum, in Gallicum ſermonem tranſtulimus. Quocirca ſuperuacaneum prorſus & inutile videretur, eas iterũ hoc loco ſcriptis commendatas proponere.

Præcipua Theriacarũ mearum ingredientia.

Præcipua harum mearum trium prædictarum Theriacarum ingredientia, ſunt eſſentiæ opij, croci, myrrhæ, atque mumiæ: eſſentiæ præcipuorum aromatum, tincturæ, magiſteria vel eſſentiæ viperarum, magiſteria Coralliorum, perlarum, hyacinthorum, rubinorum, ſmaragdorum & ſimilium: quæ etiam in pluribus noſtris antidotis, ad præſeruationem peſtis in hoc libro deſcriptis adiiciuntur. Quod ſi pauca quædam Bezoardica ſecundum artem adiiciuntur: alia vtilia remedia poterimus componere, necnon meis Theriacis ſimilia, prout omnis Medicus facilè concipiet, qui in arte Spagyrica erit aliquantulum verſatus.

Omnia hæc remedia longius temporis ſpatium certè poſtulant, impenſas graues, atque laborioſam præ cæteris præparationem. Verùm pro ditioribus quoque eadem reſeruantur. Quod

ſi res ita ſe habeat, vt probè illa diſpenſarentur, & iuxta artis præſcripta præpararētur, oleum & opera, vt aiunt, nequaquam fruſtra impenderetur: imò verò illud certò certiùs à me conſtanter aſſeretur, vtilitatem inde maximam omnibus paſſim conſecuturam. Quid autem animo fingi, nedum re ipſa dari poteſt, in quo melius tempus atque opera collocetur?

Laudabile quoddam authoris propoſitũ declaratur.

Vt autem hoc loco meus candor ingenuus omnibus magis ac magis innoteſcat: ad maiorem tam pij propoſiti perfectionem atque efficaciam, non me pigebit, eos qui non ita probè in iis, ſicut multi alij periti ſunt, edocere, modò tam mirabilium arcanorum diſcendorum ſint ſtudioſi, ſeque illos dignos atque beneuolos auditores profiteantur. Illis enim ingenuè detegam & explicabo ea, quæ alioquin verbis ſatis ambiguis, atque hyperbolicis, ſæpe in meis ſcriptis delineantur. Idque eo tantùm conſilio, ne margaritas, vt aiunt, porcis proiicere, aut myſteriorum fidem, quæ ſilentium in primis poſtulant, videar violare. Hoc ipſum

Digitized by Google

Mysteria suæ artis euulganda Medicinæ coryphæi vetant.

quippe ad exemplum omnium antiquorum, qui nominis celebritate commendati vnquam fuerunt, à me vsurpatur, qui nusquam non illos Diris deuouerunt, qui mystica suæ professionis symbola propalassent. Ad id præterea, Hippocratis, maximi nostri Dictatoris, me compellit authoritas, qui paruulum suum Legis tractatum, eo sensu (si Cornario interpreti credamus) » terminat atq; concludit. Cæterùm res » sacræ sacris hominibus demonstrantur, » profanis id fas non est, priusquam sciē- » tiæ orgiis initientur.

Vt igitur omnibus omnia fieri possim, vtque captui quorumuis me ipsum, prout in optatis habeo, aptare concedatur: antequam finem remediis meis alexiteriis imponam, duo eorundem genera, in formam opiati, & Tabellarum adiicere propono, quæ certè remedia, licet facillimæ & promptissimæ sint præparationis: ingentem nihilominus in se vtilitatem continent, atque excellentiam.

Opiata contra pestem nostræ descriptionis.

Opiata contra pestem, Auctoris.

♃.Conseru.flor. *Buglossi*
Violarum
Cichorij
Rosar. rubr. an. ℥ ß.
Cortic. *Citri condit.* ʒ ij.
Spec. *Triasantali*
Diamargar. frigid. an. ʒ ß.
Florum *Sulphuris bene præparat.*
Terræ sigillatæ veræ, an. ʒ j ß.
Coralliorum præparat.
Spodij, an. ʒ ij.
Ossis cornu cerui
Vnicornu, an. ℈ j.
Camphoræ, ℈ ß.
Confect. *Hyacinthi,* ℈ iiij.
Sulphuris gutt. xx.
Salis hyperici, ʒ j.

Adde syrupi limonum tantum, quantum sufficiat ad omnia reducenda in formam opiatæ mollis. E qua singulis matutinis ad pondus auellanæ atque magnitudinem erit assumendum.

Hæc opiata in primis temperamentis

Quibus prædicto sit vsui opiata. biliosis, quibus iecur exæstuat, & delicatæ sunt naturæ, erit accommodata. Nihil idcirco quod aliquo modo calefacere potest, ei adiiciendum curauimus, neque Theriacã, neque Mithridatium, neque confectionem Alkermes, neque vel tantillum quidem pulueris Diambræ, vel veri lapidis Bezoardici.

Quod si aliquis mihi opponat, me tamen illi sulphur adiicere, cuius vel vnicum vocabulũ plures deterret, eò quod existiment, vi mirum in modum pollere calefactiua, ac cætera id genus calida, exuperante, eò quod flammam facilè concipiat: huic ego vnico tantum vero satisfaciam, obiiciamque illum parum in abdita vitalique huius metallici anatomia esse versatum, eumque corticem solum nucis externum, non internum nucleum, & sulphuris essentiam considerare. Etenim si penitiores illius partes introspiciat: inueniet idipsum spiritu acido & vitriolico præditũ, quod valdè refrigerat, & omnibus obsistit corruptionibus, ideoque mirum in modum prodesse, non solum cõtra pestem, sed etiam ad sopiẽdas omnes inflamma-

tiones interiores: vt plenius in posterum à nobis confirmabitur.

Cæterum si ea solum de causa, sulphuri calidam inesse qualitatem colligeremus, quod ad ignem ardeat & flãmas facilè concipiat: non dispari, imò verò fortiori argumento, camphora calidior concludi debet, quæ nihilominus proprietate frigida donata à peritioribus asseritur, eoque magis assertio corroboratur, quod eadem gustui acerrima, & quasi corrosiua sentiatur: cum tamen sulphur planè sit insipidum, & nullam palato exhibeat molestiam.

Sulphur calefactiua carere quaitate comprobatur.

Adiicimus igitur, idque ingredientis præcipui instar, sulphur prædictum nostris alexiteriis, eo quod personis biliosis apprimè conueniat, & iis, quibus nimirum sanguis in iecore exæstuat, illiusque sulphuris flores intenso isti calori temperando, non parum censemus consentaneos.

Pro illis vero, qui complexione pituitosa aut frigidiore quæ stomachum debilitet, infestabuntur, quique iam ad senium vergent: opiata præparabitur cum cõseruis florum saluiæ, calendulæ,

Digitized by Google

Opiata pro pituitosis & frigidioribus temperamentis.

rosmarini, radicis Angelicæ, cum puluere Electuarij de gẽmis, diamoschi,& diambræ,cũ ligno aloës, lapide bezoardico,& confect. Alkermes.Imo vero, ni palato ingratum sit, paululum Theriacæ,aut mithridatij addi poterit. In hac quoque compositione non desiderabũtur quædam guttulæ oleorum anisi,cinnamomi, oleum corticis malorum aureorum,citrinorum,& granorum Iuniperi, quod è singulis arte chymica extrahetur. Cum his omnibus supradictis, vna cum syrupo conseruationis citri, opiatam excellentissimam ad præseruationem pestis conficies. Prima, quam descripsimus opiata, formam & exemplar cæterarum aliarum dosibus pręstare poterit.

Tabellarum contra pestem descriptio Auctoris.

Tabellæ non minus vtiles quam gratæ pro pestis præseruatione omnibus personarum & complexionum generibus accommodatæ, quæ nostrę sunt descriptionis,

℞.Specier. *Triasantali*, ℈ ij.
Aromat. rosat. ℈ j.
Perlarum præparat.
Coralliorum præparat. an. ℥ j.

Paruulorum fragmentorum
Smaragdorum
Hyacinthorum
Saphirorum
Rubinorum, an, ℈ ij.

Quæ singula bene super marmor læuigatum comminuentur cum succo citreorum permixta, quo non semel intingentur, & rursum, vt melius præparentur, desiccabuntur.

Oßis cornu cerni
Vnicornis, an. ℈ j ß.
Diambræ, ℈ ß.
Lapidis bezoardici veri, ℈ j.
Auri, fol. x.
Lactis aut balsami sulphuris, ʒ ß.
Confectionis Alkermes, ℈ iiij.

Sacchari, in æqualibus partibus aquæ cornu cerui, rosarum, & cinnamomi, dissoluti tantum, quantum sufficiet, vt omnia in formam Electuarij solidi reducantur, vt inde tabellæ fiant ad dosin, ʒ j ß.

Prædictæ Tabellæ, non solum ad pestilentiæ præseruationem inseruient, sed etiam ad omnes corruptiones abigendas, ad vires naturæ deiectas instau- *Prædictarum Tabellarum virtus.*

Digitized by Google

randas, ad ſtomachos debiles corroborandos, nec non vt ſenectus viridis conſeruetur.

Pro ditioribus vero, & ijs quibus magnæ ſuppetunt facultates, vt remedium maiorem ſubinde nanciſcatur excellentiam: pro corallis, perlis, ſmaragdis, hyacinthis, ſaphiris, & rubinis, craſſo modo & materialiter præparatis, ſubſtitui poterunt illorum eſſentiæ & magiſteria, quorum prçparationem luculenter ſatis in noſtra Pharmacopœa docuimus.

Serpentis puluis in primis contra peſtem commendatur.

Illud inſuper adiiciam, vnicum ſerpentis puluerem, de quo longiorem in prædicta noſtra Pharmacopœa ſermonem inſtituimus, eſſe præſtantiſſimum, omnibus aliis poſtpoſitis, alexiterium, remedium quod præ ſua excellentia, regium verè liceat nuncupare: ſiue res ſit agenda cum quibuſvis venenorum generibus aſſumptis, ſiue cum peſtibus, vt ab illis nos vindicemur, aut præſeruemur, ſiue demum cum omnibus morbis epidemicis & peſtilentialibus.

Sufficienter meo quidem iudicio, atque ſine vllis ambagibus, de omnibus remediis quæ ad peſtilentiæ præſerua-

tionem faciunt, hucusque locuti sumus, illorumque diuersas formulas edocuimus: superest modo aliquid de remediis externis siue topicis in medium proferre Quorum quoniam varius est vsus atque multiplex, diuersa quoque genera atque formas præparabimus. Sub hac serie Epithemata quædam tam sicca quam humida, linimenta, emplastra, & sacculi qui in modum scutorum regioni cordis apponuntur, comprehēdemus. Sunt etiam quidam lapides, & alia id genus, quæ è collo communiter suspenduntur, & Amuleta Latinè vocitantur, quorum vsus, alium sibi quam præscriptum à nobis antea finem non constituit. De his ergo omnibus & singulis ordine solito oratio nobis est instituenda, variæque subinde formulæ præcipiēdæ, *Remedium topicorum deinceps tractatio subsequitur, atque illorum diuisio.*

Epithema humidum, quod plurimum valet ad cordis corroborationem, & ad pestis, cæterorumque morborum epidemiorum præcautionem, hoc modo præparatur. *Epithematis contra pestem descriptio.*

♃. *Santalorum omniū, an.* ℥ß.
Flor. siccorum *Violarum*
Buglossi

Cichorij
Rosar. rubr.
Calendulæ
Nenupharis, an. p. ij.
Cornu cerui præparat.
Coralliorum
Perlarum præparat. an. ʒ ij.
Terræ sigillatæ
Boli Armeni, an. ʒ j ß.
Seminis *Oxalydis*
Citri, corticis eiusdem,
Granorum kermes, an. ʒ j.
Camphoræ, ℈ j.

Omnia in puluerem tenuem, quem nos puluerem pro Epithemate cordis appellamus, redigantur, illiusque sufficiens quantitas præparetur, qui ad vsum separatim diu conseruabitur.

℞. *Pulueris prædicti pro Epithemate cordis,* ℥ j.
Aquæ *Rosar.*
Oxalidis
Scabiosæ, an. ℥ iiij
Succi *Limonum,* ℥ ij.
Aceti *Rosati,* ℥ j ß.

Omnia misceantur, duabus dragmis confectionis hyacinthi superadditis, & ex illis

ex illis conficiatur Epithema, quod regioni cordis applicetur.

Illud Epithema illis in primis conducit qui sunt biliosi, & ingenti febri pestilentiali corripiuntur: tunc enim cor potissimum est refrigerandum, & fortificandum. Illud etiam valet contra alias febres ardentes & continuas. *Epithematis prædicti virtus.*

Pro illis vero qui temperamento sunt frigidiore & pituitoso & in quibus febris non ita exardescet: Epithema, quo sequitur modo, præparabitur. *Epithema alterum pro non febriculosis.*

℞. *Pulueris pro Epithemate cordis prudicti*, ℥ ß.

Specierum *Diambræ*
Degemmis, *an.* ℈ j ß.

Succi *Scordij*, ℥ ij.
Camphoræ, ℈ j.
Croci, ʒ ß.

Confectionis *Alkermes*, ʒ j ß.
Vini generosi, ℥ ij ß.
Aceti anthosati, ℥ j.
Aquæ melissæ, ℥ viij.
Aquæ Theriacalis communis, ℥ j ß.

Fiat Epithema, quo cor ipsum languidum fomentetur. Illud etiam non

parum iuuat ad personas debiles senio confectas, & quæ sæpius syncopis & lipothymiis obnoxiæ sunt, corroborãdas.

Vt vero Epithema siccum componatur: ea, quæ subsequitur, ratione procedatur.

Epithematis sicci descriptio.

℞. Conseru. flor. *Buglossi*
Rosar. rubr.
Violarum
Calendulæ, an. ℥ ß.
Cortic. *Citri condit.* ʒ ij.
Puluer. *pro epithem. cordis,* ʒ j ß.
Confectionis *De hyacintho &*
Alkermes, an. ℈ iiij.

Omnia vino albo optimo irrorentur, & inde ceratum in formam scuti efformetur, quod applicatum diuturno tẽpore ad regionẽ cordis adseruabitur.

Sin autem sacculum in formam scutuli malueris efformare, qui plenus pulueribus aromaticis, super cordis regionem nunquam non apponatur: in modum sequentem ille apparabitur.

Sacculi in forma scutuli descriptio.

℞. Radic. *Tormentillæ,* ℥ j.
Angelicæ
Santalorum omnium, an. ℥ ß.
Dictamni

Been vtriusque, an. ʒ j ß.
Sem. *Citri &*
Corticis eiusdem, an. ʒ iij.
Macis
Cinnamomi, an. ʒ j ß.
Benioin, ʒ j.
Coralli rubri
Terræ sigillatæ
Cornu cerui pruparati, an. ʒ ij.
Flor. *Buglossi*
Violarum
Calendulæ
Rosar. rubr. an. p. ij.
Camphoræ, ℈ j.
Croci, ʒ j.

Omnia cum additione ʒ ß. aliptæ moschatæ in puluerem reducantur, è quo sacculus in formam scutuli efformetur, regioni cordis, tempore præsertim pestilentiæ obnoxio, de more applicandus.

Præterea ad prædicti pulueris ℥ ij. adiiciantur.

Succorum *Scordij*
Citrorum, an. ℥ j ß.
Adipis *Serpentis.* ℥ iij.
Olei *Nucis moschatæ per expressio-*

Digitized by Google

nem eductı, ℥j.

Veri balsami, ʒ ij.

Linimenti & emplastri descriptio.

Et sic linimentum excellens, ad inungendam singulis horis matutinis regionem cordis, efficies. Quod si spermatis balenæ, & ceræ albæ, tantum quãtum sufficiat addideris: Emplastrum quod ordinarie supra cordis regionem feras, efformabis.

Verùm enim vero, non modo pro præseruatione pestis, ad cordis regionem atque plagam confectiones cordiales admouentur: verum longo vsu atque experimento compertum est, res quasdam, quas vulgus passim venenatas pronunciat, eidem corroborando esse valde consentaneas. Huius generis censeri debet Arsenicum, quod in santalo rubro inclusum, sacculos paruos collo suspendendos efformat. Illi autem sacculi vel cordi propiùs applicantur, vel sub axillis reponuntur: aliis vero ad carpos lacertorum ligati reperiuntur. Si quis porro interroget, quid illis contineatur: Sciat ille, quosdam Arsenicum solum hunc in vsum assumere, alios vero Arsenici ℥ ß. vel ℥ i. in puluerem redacti,

Vtrum Arsenici amuletum è collo suspensum contra pestem valeat.

accipere huicque pulueres cordiales superaddere, nimirum.

Angelicæ
Zedoariæ
Dictamni
Camphoræ
Croci, ad libitum.

Ex hoc autem puluere, cum mucilagine gummi Arabici aut tragacãthi pastilli, quo placet modo conficientur, qui in santalo rubro, vt supradictum est inuoluentur, vt exinde Amuletum fiat, collo, eadẽ, quam supra explicauimus, ratione suspendendum.

Heurnij circa Arsenici Amuletum sententia.

Heurnius inter alios, id genus Amuletum approbauit, & illo vtendum esse docuit, vtque quadam veluti ratione longam huiusce rei stabiliat atque confirmet experiẽtiam: hæc in suo de peste, libr. cap. 8. memoriæ verba prodidit. Quædam venena regioni cordis applicantur, nec puto id ratione carere: nam dum cor qualitatem illam inimicam percipit, sæpe contrahit, fitque eius systole fortior quam diastole, ita vt validius cò motu à se excludat venenum, quam attrahat.

Arsenicum per præparationem Chymicam è lethali fit salutiferum.

Nos infra quid hac de re tota sentiamus, paucis aperiemus. Intereaque asseremus Arsenicum esse remedium vtilissimum, atque tum ad præseruationem, tum ad curationem pestis præsentissimum, modò qua decet ratione à vero philosopho præparetur. Ea enim præparatione, è lethali veneno, facilè in mirum conuertetur Alexipharmacum, provt illud à nobis, tum ratione, tum experientia, non ita multò post comprobabitur.

Hydrargiri amuletum cōmendatur, & quomodo conficiendum sit declaratur.

Aliud præterea ex hydrargyro fit amuletum cum auellana rubra & aliquo verme arrosa, vt foraminis illius beneficio, hydrargyro repleri possit. Postquam vero metallicum illud est introductum, foramen sedulo occludetur, & auellana serico rubeo è collo suspendenda inuoluetur. Si vero auellana deficiat, illius vicem calamus supplebit, qui prædicto Mercurio replebitur, & è collo suspendetur, ita vt quam proximè, non secus ac præcedens amuletum, ad regionem cordis admoueatur. Hoc remedium adeo hisce temporibus est vsitatum, totque illius animaduerti ex-

perimenta : vt non possim præ cæteris illud non valdè cõprobare. Mihi tamen ipsi hac in parte temperabo, vt alium in locum res solertissimas, & notatu dignissimas reiiciam.

Obseruatio notanda qua clarius illa remedia metallica, quibus supra tam ad præseruationem, quàm curationem pestis mentionem fecimus explicantur, describuntur, atque præparantur.

Antequam manum de tabula dimoueamus, superest nobis ordinem institutum persequentibus, vt quædam de remediis metallicis, quorum antea mentionem fecimus, & vsum comprobauimus, imò verò in pręparationem nostrorum remediorũ alexiteriorum adsciuimus, hoc loco pertractentur: cum illa præsertim in numero selectiorum atque præstantiorum, initio huiusce Capitis reposuerimus. *Obseruatio excellens circa remedia metallica.*

Nos autem inter hæc remedia metallica, spiritus in primis acidos recensuimus.

Quæ nam inter remedia metallica recenseantur.

Salis
Sulphuris
Vitrioli
Anodynum minerale, ſal Prunellæ nuncupatum
Crocum metallicū diaphoreticum
Crocum metallicum purgatiuum
Lapidem bezoardicum metallicum
Flores ſulphuris
Balſamum lactis ſulphuris.

Illis enim remediis iam antea ad præcautionem peſtis non ſemel vſi ſumus, imo vero interius aſſumenda præſcripſimus.

Pro externis autem, ad eandem præcautionem adſciuimus Arſenicum, & Hydrargyrum, in formam tamen Amuleti è collo ſuſpenſa, & regioni cordis applicata.

Metallicorum remediorū cōmendatio, in genere atque ſpecie poſita primò.

Verùm quoniam nonnulli reperiuntur, qui nulla prorſus ratione horum remediorum, ſiue intrinſecus aſſumptorum, ſiue extrinſecus ſolummodo adhibitorum, vſum in Medicina probare poſſunt, eo quod illa nimis à natura noſtra aliena eſſe ſentiant: operæ pretium me facturum

existimaui, si ipsorummet remediorum approbationem atque commendationem, à primis Medicinæ Ducibus atque Coryphæis mutuarer, ostenderemque nullo non tempore eadem à Græcis, ab Arabibus, & Latinis authoribus, qui illos subsecuti sunt: imò verò à quibusuis celebrioribus, & præstantioribus nostrorum temporum Medicis Dogmaticis, non solùm vsurpata, sed etiam mirum in modum præ cæteris omnibus celebrata, & maioribus encomiis exornata fuisse.

Si hanc igitur primam encomiorum partẽ generatim absoluerimus: eorundem postea metallicorum remediorum eximias atque singulares virtutes, sigillatim exponemus. Vt sic nullus non animaduertat, nos, nec doctrinã quandam prioribus sæculis inauditam, neq; à maioribus nostris non vsurpatam, & approbatam, in medium proferre.

Si naturam ars imitari debeat: antea satis abundè docuimus, quomodo thermæ, balnea, fontes, & aliàs aquæ metallicæ, hinc & inde dispersæ, magnis sint atque stupendis, in *A ratione.*

Digitized by Google

curatione morborum deploratorum virtutibus ſint præditæ. Nullus autem dubitare poteſt quin eæ proprietates ſuboriantur à virtutibus, quibus ſubſtantiæ ſunt, benefica naturæ manu, imprægnatæ. Cuius ſi nos veſtigiis inhærentes, eadem, aut penè ſimilia, in affectuum grauiorum medelam vſurpemus: & ab eadem naturæ ſcaturigine profecta: haudquaquam proculdubio à veritatis tramite aberrabimus. Verùm cùm ſatis ſuperque eadem à nobis diuerſis in locis ſint antea declarata, dicendis hac in parte ſuperſedemus: variaſq; ſolummodo Doctorum antiquorum, qui remedia metallica comprobarunt, & comprobatis vſi fuerunt, authoritates ob oculos proponemus.

Secundò ab authoritate. Iudicium Dioſcoridis, non ita pridem à nobis relatum eſt, qui ſulphur & ſandaracam in numero remediorũ intrinſecus aſſumendorum collocauit.

Hippocratis circa ſulphur. Sed vlterius modò progrediamur, & ſententiam magni Medicinæ totius patris, atque principis Hippocratis aſſeramus, quæ vel ipſa ſola, ſine vllius cuiuſlibet adminiculo, os poterit obſtrue-

re, & æternum silentium indicere, iis, qui tantopere egregiis istis pharmacis aduersantur.

Hippocrates, non secus ac Dioscorides, ad curandas pulmonum affectiones, sulphur & sandaracam adhibuit: imò verò nitrum ad abortuum expulsionem, ori admouendum esse, disserit. *Sandaracam.* *lib. 1. de morb. muliebr.*

Pleuriticis verò, quibus dolor hypochondria infestat, florem æris ipsemet adhibuit. Quinimo hoc remedium contra pleureses sanguineas, & ad illos iuuandos qui spuendo plurimùm laborãt, aut certè sine magno labore screare nõ possunt, non parum probat, cum illis ad quantitatem & magnitudinem oliuæ, vnà cum dimidia parte succi silphij, & tantillo seminis trifolij propinet. Vt videre licet sub finem lib. 3. de morbis, vbi de pleuritide sermo instituitur. *Florem æris.*

Myseos quoque, idem Hippocrates ad purgandum, & conceptionem impediendam vsus fuisse perhibetur ex illis verbis: *Myseos magnitudinem fabæ aqua diluito, ac bibendam dato, & post annum non concipiet.* *Mysi.* *lib. 1. de morb. mulicbribus.*

Humores prætereà crassos, spuma *Spumam æris.*

lib. de victus ratione in morbis acutis sub finem. æris quam ad quatuor obolorum pondus exhibet, attenuat. Ex eadem rursus squama cum Peplio, pilulas ad purgandum, & emittendam hydropicorũ aquam conficit.

Æruginem. Vt autem fœminis parturientibus opituletur, æruginem cum melle, atque potione, quam vocat Smyrnæam *lib. 1. de morb. muliebr.* adsciscit. *Aeruginem*, inquit, *tritam cum melle, & Smyrnæa potione libendam dato.* Sæpius autem eiusdem Smyrnçæ potionis mentionem facit, quam è rebus quibusdam crassis moliebatur: prout quodam in loco à Mercuriali describitur.

Verùm enim verò, quid ego tam diu in diuersis Hippocratis, hanc in rem, locis recensendis moror? dies certè mihi potius, quàm materia deficeret, si vellem omnes authores antiquos, siue Græcos, siue Arabes, aut Latinos, ad calculum reuocare, qui vnà cum suis præstãtioribus remediis admiscuerunt, atque vsi sunt prædictis sũbstantiis metallicis, vt sale Armoniaco, sale gemmæ, nitro, alumine, mysi, chalcitide, vitriolo, sulphure, plumbo adusto, squa-

ma ferri, auri, argenti, & omnibus lapidum pretiosorum & marchasitarum generibus, quæ inter metallicas substantias recensentur.

Eadem metallicorum commendatio confirmatur authoritate.

Quare satius fuerit, beneuolum Lectorē Nicolao Mirepsio in suo de compos. medicamentor. lib. sect. 5. de Antidot. consignare: vbi, iuxta Leonhardi Fuchsij versionem, aduertere poterit, Antimonium & Arsenicum, sine vlla præparatione adhiberi. Arsenicum quidem in duabus antidotis, quarum vna vocatur Persica, & altera Musa, descriptis capite 293. & 303. Antimonium verò in ea Antidoto, quæ Epilepticis, Apoplecticis, maniacis, & quaternariis inseruit, quæque describitur cap. 470. equidem non ignoro, quosdam ibidem Artimonium pro Antimonio substituere: sed ab iisdem illud contendo, vt aduertant, quomodo Antimonij mentio instituatur his verbis: ℞. Lapidis Lazuli, lapidis Armeni, lapidis Antimonij, an. ℥ iij. quo è loco vel vnico dignoscent, illum de metallico quodā, non aromatico differere. Sed Fuchsius ipse hanc totā dirimit quæstionē,

Mirepsij circa Antimonium & Arsenicum non præparatum.

in annotatione ad idem caput, dum in hunc modum prædictum vocabulum interpretatur, (lapidis Antimonij) mo-
» re, inquit, Serapionis & aliorum quo-
» rundam, Antimonium (quod Græcis
» στίμμι dicitur) inter lapides recensetur:
» attribuunt autem illi, facultatem robo-
» randi neruos, recentiores.

Sed quamuis sponte concederemus, in prædicta antidoto legendum esse Artimonium, pro Antimonio; alios habemus magni nominis authores, qui eodem vsi sunt remedio.

Nicolai Præpositi.

Nicolaus Præpositus in descriptione cuiusdam compositionis, quam Blanquam appellat, Antimonium admittit.

Serapionis.

Serapion idipsum assumit Antimonium, vt ad vomitum in Epilepsia prouocet.

Arnaldi à Villa-noua.

Arnaldus à Villa-noua, ad eiusdem morbi curationem hoc metallicum vsurpat.

Denique vt paucis omnia concludamus, legantur ea quæ Matthiolus suo in Dioscoridem commentario edidit, vbi non leuiter agit in eos, qui vsum prædicti Antimonij condemnabāt: ibi-

dem etiam mirum in modum hoc metallicum vitrificatum commendat. Suis quippe temporibus, nullus alius Antimonij præparandi modus, vel ad pestem ipsam curandam, tenebatur.

Sed videamus, amabò, quæ idem Matthiolus, de omnibus metallicorum remediorum generibus in vniuersum sentiat. Ipse quidem, vt docto cuidam Medico Andreæ de Blauuen nominato satisfaciat, hæc expressè verba conscripsit: *Ausim dicere neminem Medicum absolutum esse posse, imò ne mediocrem quidem, qui in hac nobilissima destillandi sciētia non sit exercitatus: id cum alibi, tum in primis in Chronicis morbis est animaduertere, vbi tota massa sanguinea in vniuerso venarum ambitu corrupta est, & referta multorum morborum seminariis, hi inquam morbi citra metallica deuinci vix possunt.*

Matthioli circa omnia metallicorum genera.

lib. 4. Epistol.

Satis vt mihi videtur, testimoniis antiquorum & modernorum Medicorum comprobaui, quomodo nullis non temporibus vsus prædictorum metallicorũ receptus fuerit, & quomodo ex illis mirifica educta sunt ad curationem mor-

borum deploratorum remedia. Supereſt modò, vt ſigillatim oſtendamus, ea, quibus nos ad præſeruationem & curationem peſtis vtimur, aut mox vſuri ſumus, Pharmaca, è metallicorum familiis deprompta, non ſolùm rationibus, ſed etiam experimentis fulciri certiſſimis, quæq; à celeberrimis comprobata fuerint Medicinæ profeſſoribus.

Vt igitur ſigillatim & ordine omnia ſedulò examinentur, à metallicis aciditatibus ſalis, ſulphuris, & vitrioli exordiamur: illis enim non ſemel vſi ſumus, & ex iiſdem excellentes quaſdam antidotos compoſuimus. Et quoniam ſatis luculenter præſtantiam horum remediorum metallicorum, & vitriolicorum, tum ratione, tum authoritate veterum, & mòdernorum Medicorum, antea confirmauimus: ſtudioſum Lectorem ad ea ablegabimus, quæ de interna vitrioli ſignatura, & ingentibus illius ad plurium morborum curationẽ proprietatibus accommodatis in noſtra Tetrade cap. 30. diſſeruimus.

Vbinam de vitrioli ſignatura author pertractarit.

In noſtris etiam antidotis vtimur ſale prunellæ, quod plurimi Chymicorũ, non

non mediocriter in ſua arte peritorum Anodynum Minerale vocant. Hoc autem ſal prunellæ, talem nactum eſt nuncupationem, ob febrem ardentem & peſtilentialem in Pannoniis frequentem, præcipua cuius indicia ſymptomataque ſunt ariditas, nigredo, & ardor linguæ, gutturiſque totius, quæ non multum à prunis diſſimilia ſunt & aliena. Hinc nimirum huiuſcemodi febribus, Prunellæ Hungaricæ, appellatio imponitur, eodemque præterea nomine remedium ad talem ardorem & incendium mitigandum conſentaneum, ſal prunellæ, dicitur: eo quod compoſitum ſit, è ſale petræ claro, & apprimè purificato, quod in cruſibulo diſſoluendum ad ignem reponitur, vt liquefacto poſtmodũ, flores ſulphuris paulatim adiiciátur, donec ritè ſpiritu ſulphuris acido imprægnetur. Modò illud benè depuretur, clarificetur, & in formam vitri pellucidiſſimi, ſupra marmor iniecti reducatur. Doſis illius eſt ad ſemidrachmã, imò verò vſq; ad ſcrupulos quatuor, ea tamen adhibita cautione, vt cum aqua fontana puriſſima, aut alio liquore

Obſeruatio notanda circa ſalẽ prunellæ: cur ita nominetur.

Quomodo cõficiatur.

frigidiore commiſceatur. Verùm quoniam guſtui & palato hoc remedium eſt aliquantulum, ob amaritiem ingratum : prædicta amaritudo corrigi poteſt, eidem immiſcendo tantillum ſacchari violati, atque roſati, vt inde Iulepus, delicatulorum ergo, præparetur.

Illius proprietates excellentiſſimæ, ſiue intrò ſumatur, ſiue exterius applicetur.

Hoc ſal prunellæ, excellentiſſimum eſt ad mitigandas omnes inflammationes interiores, quales ſunt Pleureſes & Peripneumoniæ : & virtute in primis refrigerante præditũ eſt. Huiuſce meæ aſſertionis veritas, vel ex eo comprobatur, quod linguæ impoſitum, maiorem ipſa glacie hyemali producat frigiditatem, vrinas, & ſudores intrinſecus aſſumptum prouocet : ſi tamen miſceatur, & diſſoluatur ad quantitatem ſemidrachmæ, vel amplius, cum aliquo liquore frigido conueniente.

Si verò illud ipſum remedium, exterius, in liquore aliquo accommodato diſſolutum adhibeatur : miram ſimul ſortitur efficaciam, ad ſopiendos quoſuis dolores, qui inflammationes tam exteriores quàm interiores, pro germa-

nis suis causis agnoscúnt. Tot demum tantæque admirationis experimenta ex hoc remedio producta, non solùm in Hungaria, sed etiam in Germania vniuersa conspicere licuit, nosque ipsi reuera adeò feliciter, & prospero successu conspeximus: vt fieri non possit, quin pro excellenti nobis non habeatur remedio, ad febres omnes, Pestilentiales præsertim, curandas, quas ardor, atque sitis ingens ægris non toleranda, concomitatur.

Hoc autem in loco non pigebit obseruare, quod, vt conueniens hisce malignis febribus Medicina adhibeatur, hoc sal prunellæ cum aqua pura fontana, eaque frigidissima atque abundantissima, ita permisceri poterit: vt ad dosin vasti cuiusdam calicis propinetur.

Antiqui verò in huiusmodi febribus ardentibus atque pestilentialibus, vsum aquæ frigidæ solius, ad extinguendos prædictos ardores, imò verò ignes, si quando exterius manifestantur, commendauerunt.

Vsus aquæ frigidæ copiosus in febribus ardentibus cõmendatur, testimonio

Ægineta lib. 2. de re Medica, cap. *Æginetæ,*

36. vbi de febri pertractat pestilentiali, post Rufum Ephesinum, hunc in
» modum loquitur: *Si verò etiam ar-*
» *dore æstuet æger, & flamma ad pectus vs-*
» *que ascendat, non alienum fuerit, & fri-*
» *gefactoria pectori adhibere, & frigidæ po-*
» *tum exhibere, non paulatim (plus enim*
» *exurit) sed aceruatim, vt flammam ex-*
» *tinguat.*

Hippocratis. Ipsemet præterea Hippocrates id genus remedij videtur approbasse, quando scripsit lib. j. Epidem. cap. 7. ea, quæ sic à Cornario interprete transferuntur.
» runtur. *Metonem febris vehemens corri-*
» *puit, lumborum grauitas dolorosa, postri-*
» *die vbi aquam bibisset, satis multum ab al-*
» *uo copiosè probeque rediit.*

Rhasis & Auicennæ. Duo inter Arabes præcipui Doctores & Coryphæi, Rhasis & Auicennas eandem frigidæ potionem in magna quantitate propinatam, ad febres ardentes, & pestilentiales sedandas, his verbis iampridem comprobarunt: *Aqua frigida plurima subito est iuuatiua valde, pauca autem consequenter exhibita, fortassis excitat caliditatem.*

Rh. cont. 3. tract. 13. cap. 2.

Auic. 4. can. c. de pestilenti febre.

Illi igitur non parum hallucinantur,

qui in febribus huiusmodi ardentibus, ægris suis potu interdicunt: vel eundem certè parca manu largiuntur: cùm tantùm abest, vt ea solamen aliquod ratione percipiant, quin imo magis ac magis ignis exæstuans accendatur inde & inualescat. Cuius rei obuium nobis exemplum, vel ipsi fabri ferrarij suppeditare possunt, qui aqua paucissima, ignitos carbones irrorant, vt sic amplius inflammentur. Quapropter illud in primis hac in parte cauendum erit, ne potus ægrotis denegetur: modò tamen mediocritas, quæ cunctis in rebus consideratur, suas hoc loco partes obtineat, omnisque excessus nunquam non morbis periculosis contrarius, euitetur.

Si quis porrò hac in re Rhasis consilium tueri velit, liquores quosdam acetosos cum frigida permiscebit.

Atq; demum Fracastorij. Fracastorius laudatum eiusdem aquæ frigidioris vsum, in huiusmodi febribus, personis robustis, ætateque florentibus cõmendat, verùm syrupum acetosum, aut succum limonum eidem commiscet.

Sal tamen prunellæ omnes huiusce generis mixtiones longo superat interuallo: aut aciditates nostræ metallicæ illius vices facilè occupabunt, si quando de ardoribus febrilibus extinguendis agetur. Tantum ergo remedium longo experimento confirmatum nequaquam inposterum, vbi de curatione tractabitur omittemus: cùm illud mirum in modum, sitim quamlibet, & ariditatem extremam temperare potis sit, quæ tamen symptomata, velut indiuiduas comites, febris omnis pestilentialis agnoscit.

Crocus metallicus diaphoreticus quomodo conficiatur.

Crocus metallicus diaphoreticus, ex Magnesia Saturnina (sic enim Chymici vocant) conficitur: ex qua Magnesia, prius cum tartaro & sale petræ, pars illius Mercurialis à cæteris separatur, & seorsim reseruatur, vt ex illa remedia quædam præstantissima, inferius nobis describenda, conficiantur. Ex fœcibus autem eiusdem, lixiuium rubicundissimum sola aquæ ebullitione comparatur, quod tanta est virtute donatum: vt argentum aureo colore perfundat.

Digitized by Google

Sulphur solare, ex eiusdem Magnesiæ lixiuio, aceti beneficio, sensim & guttatim tantum infusi, secernitur, secretumq; pluribus ablutionib. ita mundatur, vt nihil in illo salsedinis remaneat. Sulphur istud ad ignem lentissimum desiccatum, calcem auri quadam tenus repræsentat, quod si præterea ad scrupulum vnum exhibeatur, & cum aqua aliqua Bezoardica commisceatur: sudores mirificè prouocabit, & excellentissimum, tam ad præseruationem pestis, quàm eiusdem curationem, remedium largietur. *Eiusdem croci virtus.*

Crocus metallicus purgatiuus ex eadem Magnesia conficitur, quem nos alio nomine, post Martinum Rulandum, Crocum metallorum appellamus. Istud autem metallicum cum æqualibus salis solius sulphurei naturalis partibus permisceo, permixtumque philosophicè calcino: siue vt clariùs rem totam adaperiam, ad illius calcinationem nullo alio igne, nisi prædicti salis sulphurei vtor: calcinatum demum in materiam redigo, quæ iecoris ipsius colorem referat. Illa autem *Crocus metallicus purgatiuus quomodo præparetur.*

Crocus Metallorũ cur sic appelletur.

materia in puluerem quendam rubicundum redacta, Crocum Metallorum idcirco denominat, quod prædicta Magnesia illorum radix, & quasi primum ens deprehendatur, vtque præterea à Crocis aliis, qui tum à Marte, tum à reliquis metallicis educuntur, secernatur. Paulò post, inferius in capite de Curatione, præstantiam remedij prædicti referemus, quod in vino vel aqua conuenienti, ad dosin sex, aut septem granorum propinatum, purgatiuum est excellens admodum, & specificum contra Pestem: in eo præsertim, quod dulcem vomitum, ad talis morbi curationem plerumque necessarium, vt suo nos loco dicemus, excitat.

Idem Crocus, excellens est contra pestem remedium.

Sudorificũ excellens ex Magnesia contra Pestem.

Quod si eadem Magnesia sic calcinata, & in Crocum Metallorum redacta, in puluerem redigatur, & philosophicè iterum cum eodem pondere salis sulphurei calcinetur, ipsaq; per tres vices calcinatio iteretur: postea ablutiones, ac fixiones ordinariæ per quatuor aut quinque dies in furno Athanoris vsurpentur. Exinde conficies materiam

quandam, ad colorem vt locum calendulæ proximè accedẽtem, nullius prorſus ſaporis: cum tamen præſtantiſſimum ſit ſudorificum bezoardicum, ad doſin, viginti aut triginta propemodum granorum, cum aqua quadam accommodata, exhibitum. Et quoniam hoc ſudorificum, ad curationem omnium potiſſimum morborum epidemicorum præſtantiſſimum eſt: propriè bezoardicum id Metallicum appellamus, quod aliquando præterea ſenſim & occultè, non exiguas, in purificando & inſtaurãdo naturæ balſamo radicali, præſtat operationes atque virtutes.

Bezoardicum Metallicum quid ſit.

Sed vt ſtudioſo plenius lectori ſatisfaciamus, illum ad id genus remediorum ablegabimus, quod terminis philoſophicis, & aliquãtum ænigmaticis, in noſtræ Tetrad. cap. 31. deſcripſimus: & vbi præ cæteris de Panacæa noſtra ſermonem inſtituimus, ille etiam conſulere poterit ea, quæ circa Antidotum, Soterion nuncupatam, tradidimus: quæ certe Antidotus remedium eſt pluribus morbis deploratis præſentiſſimum. Ad idipſum præterea plurimum faciet An-

Antidoti diuersa, mira virtutis.

tidotus Theopemptos, siue mauis, pharmacum ad hominum salutem, ab ipsomet Deo institutum: nec non Antidotus Isochrysos, quæ talem idcirco est appellationem sortita, quod valori auri, vel ipsimet auro potabili, merito valeat adæquari.

Hæc porrò Antidota omnia, cum aliis septem aut octo, à nobis in eodem libro descriptis, habent basis instar & fundamenti, eandem Magnesiam Saturninam, suntque remedia, ad curationem pestilentiarum, & similium morborum lethalium probatissima. Sin autem terminis quibusdā paulò ænigmaticis eadem descripsimus: certis de causis factum est, quas alibi retulimus, quasque nihilominus suo loco clarius exprimemus atque illustrabimus.

Cur sulphur in Antidotis additum.

In nostris pariter Antidotis, floribus sulphuris, & lacte siue butyro eiusdem sulphuris vsi fuimus: eò quod illa duo sint remedia aduersus omnes putrefactiones potentissima. Sulphur quippe, cum sit siccitate & acciditate interiori, velut duabus satis patentibus qualitatibus præditum: putrefactionibus impe-

diendis, vel ipsius vulgi iudicio, sine vlla præparatione famulatur.

Scio tamen, quosdam tantopere id genus remedij improbare, vt vel solo ipsius sulphuris vocabulo offendantur, illudque vel vt monstrum quoddam horrendum concipiant. Hæc quidem pharmaci species, suum apud Cratonem, inter modernos autores, locum non habet: verùm nullus est antiquorum, siue Græcorum, siue Arabum, qui illius non meminerit. Myrepsus qui præ cæteris, ea omnia quæ de sulphure veteres tradiderant, in vnum collegit, plures viginti antidotos descripsit, in quibus sulphur, velut præcipuum ingrediens comperitur. Quin imò quatuor inter illas habentur, quas indigitat Lexopyretos, vel de sulphure, numero 358. 359. & 360. Quæ certè Antidoti, non solum asthmati, & tussibus inueteratis, vel doloribus & inflationibus tum stomachi, tum intestinorum mitigandis adhibentur: sed etiam plurimùm valent ad febres intermittentes, imò verò pleureses amoliendas, quæ tamen ingenti inflammatione cõstant interiore. Mirum igitur

videri non debet, si ad præseruationem pestis, flores, vel lac, & butyrũ sulphuris, in nostris Antidotis adhibemus: sic enim sulphur, exaltatione quadam multo pręstantius remedium, quàm si absque vlla daretur præparatione, conficitur.

Flores sulphuris quomodo præparentur. Sulphuris porro flores hunc in modum præparantur. Sulphur in puluerem redactum cum æqualibus vitrioli calcinati seu colchotaris (sic enim vocant) partibus misceatur, & secundum artem, bis aut ter sublimetur. Quidam iterum illud sublimant, vsque ad tres vices, vltimo cum saccharo candi, indeque flores conficiunt præstantissimos ad medelam asthmaticorum, phthisicorum, & omnium putrefactionum.

Lactis seu butyri sulphuris præparatio. Lac vero, vel butyrum sulphuris, ex eisdem floribus præparatur: modo dissoluantur in oleo quod ex resolutione salis sulphurei, ex principali vegetabili tartaro, scilicet vini, conficitur: in quo si dissoluti prædicti flores fuerint, ilico in lac, vel butyrum candidum reducuntur, ea tamen cautione, vt paulatim acetum album minimè destillatum superaffundatur. Dum verò acetum istud af-

funditur, fit magna confestim ebullitio, cum fœtore coniuncta, quæ lac illud in fundo vasis facit subsidere. Qua ebullitione peracta, lac deinceps erit edulcorandum, & à salis prædicti salsugine, & ab aceti acredine, plurimis lotionibus secundum artem factis depurandum. Et sic lac aut butyrum sulphuris præparabitur, quod est germanũ pulmonum balsamum, & excellens admodum contra omnes putrefactiones præseruatiuũ. Illud etiam non parum prodest, aduersus febres omnes pestilentiales, & morbos epidemicos: quod sic propter suam albedinem & dulcedinem simul, denominatum est.

Virtus lactis & butyri sulphuris quãta.

Et hactenus quidem prædictis remediis omnibus ad pestem præcauendam vsi sumus: De illis modo restat dicendum, quæ ad eiusdem curationem desiderantur.

Digitized by Google

De curatione peſtis generali: In qua tractatur tum de euacuationibus generalibus, quæ fiunt tam per ſanguinis miſsionem, quam per aluum & ſudores: ac in primis de ſanguinis miſsione.

Cap. VI.

QVæcunque à nobis antea deſcripta fuere remedia, ſpeciali peſtilentiæ debentur præcautioni, licet ex ijs nonnulla quoque ipſimet purgationi inſeruire poſſint, quotieſcunque contagione aliquis fortè corripitur. Contagionis autem conceptæ indicia ſatis abunde per nos ſupra fuerunt declarata, inter quæ præcipua ſunt bubones, anthraces, virium ſubita proſtratio, mentis & corporis inquietudo, moleſta inſomnia, appetitus deiectio, atque vomitus: quæ omnia vt plurimum febris ardentiſſima ſubſequitur.

Indicia peſtilentiæ quænã.

At vero, peſtilentia, vnus eſt è morbis omnibus vehementiſſimus atque periculoſiſſimus, in quibus remedia pariter excellentiſsima, atque

Digitized by Google

promptissima requiruntur. Inter hæc autem, cum missio sanguinis & purgatio primas partes sibi vendicent, necessarium est, vt ab illis exordiamur, eademque diligenter discutiamus: cum maiores ex illis, quàm vt aliquando emendari possint, errores suboriantur, eque debita illorum, vel indebita administratione, salus, vel exitium penitus consequatur. Interim tamen in illorum tractatione, alexiteria bezoardica non prætermittemus: quoniam non vltimum in peste auertenda & curanda locum obtinent.

Potissima omnium morborum remedia, Missio sanguinis & purgatio.

Porrò vt à missione sanguinis exordiamur: non mediocris inter Medicos antiquiores & modernos, circa illam solennem euacuationem, in cura pestis, nec non aliorum epidemicorum & contagiosorum, obseruãdam, versatur controuersia: vtrum videlicet illa adhiberi debeat, an secus.

Variæ circa missionem sanguinis in peste faciendam, nec ne, sententiæ.

Qui pro venæ sectione faciunt, inter cætera referunt, illud remedium esse præstantissimum, cum in cæteris morbis, tum præsertim contagiosis: eò quod vt plurimum sint cum febre putrida, &

ſæpenumero ex obſtructionibus generata, copulati. Vt autem via huiuſmodi obſtructionibus aperiatur, & ex conſequenti vt febris, vti vnum è pernicioſis peſtilentiæ ſymptomatibus, cui præ cæteris occurrendum ſit, auferatur, nullum aliud præſentius auxilium dari poſſe ſentiunt.

Miſsio ſanguinis quid præſtet.

Illud præterea ſubiiciunt, ſanguinis miſſione corruptionibus, & putrefactionibus, quæ ſemper vehementem humorum ardorem conſequuntur, ſubueniri: ſic enim aiunt impediri, ne maſſa ſanguinis totius exæſtuet & ebulliat, imò illius nimium ardorem temperari. Non ſecus, exempli gratia (quod ab illis vſurpatur) ac vini feruor & ebullitio prohibetur, quando dolium appoſitè perforatur, vel tantillum ab eodem detrahitur. Quidni, cum in ſanguinis miſsione, idem prorſus quod in dolij perforatione eueniat, cum vtrobique, ne vinum, aut ſanguis corruptionem aut alterationem patiatur, cura adhibetur.

Auctoritas Hippocratis pro venæ ſectione.

Ad ſuas præterea rationes ſupra relatas, plures Græcorum adiiciunt authoritates: atque in primis ipſius Hippocratis,

cratis, qui in omnibus morbis, & potissimum acutis (quales nulli non pestes videri debent) nunquam mittendi sanguinis obliuiscitur.

Experientia.

Quidam demum Moderni, suas in medium proferunt experientias, quibus omnibus sic inducuntur, vt crimen vix expiãdum se patrasse, ni tale remedium præscriberent, arbitrarentur.

Verùm enim verò, hisce rebus omnibus, nuper antea declaratis, responsa contrariæ sententiæ, qua potero breuitate subiiciam: vt mox, quid hac de cõtrouersia mihi videatur concludendum, proponam.

Rationes & argumẽta eorum qui vena sectionem in pestibus improbant.

Qui igitur missionem sanguinis in pestilentia curanda reiiciunt, primo sic argumento satisfaciunt: vt confiteantur, obstructionem (à qua tamen sæpius putrefactio & corruptio humorum, vna cum illorum inflammatione febrili, eaque nimia suboritur) missione sanguinis sæpe euanescere, atque è medio tolli. Negant tamen pestilentem corruptionem ab obstructione semper proficisci, sed potius à veneno quodam, & contagione, de qua supra pluribus tractaui-

Pestis non semper ab obstructione & copia humorum procedit.

mus, cum de causis ageremus.

Eo vero casu posito, sanguinis missionem nihil dicunt profuturam, imò potius valde obfuturam: cum valdè verendum sit, ne humores, & bilis præsertim, quæ cæteris omnibus est siccior, & inflammationi propinquior, ita incalescant & inflammentur, vt malum semper vergat in deterius.

Exemplum aquæ vitæ ad sanguinem accommodatum.

Illud autem, vt magis ac magis exemplo quodam oculis subiiciant, aquam vitæ producunt: quæ si à suo phlegmate separetur, citius multo flammam concipit, quàm si cum eo coniungatur. In huius quoque rei confirmationem vinum proferunt, quod si merum sit, magis quam cum aqua permixtum calefaciat: nec non lignum aridum, quod multo facilius quam viride humore suo aquoso & radicali præditum, ignescat & comburatur. Idem quoque illorum iudicio, de bile dici debet, quæ cum sit humor corporis humani siccior, si à sanguine humido, quo veluti irrigatur & temperatur, separetur: citius multò atque velocius se sola incandescit. Quoties verò venę sectio admittitur, siccus &

humidus ſanguis, non ſecus, ac bonus & malus educitur. Imo vero id etiam incommodum accidit, vt humores frigidi, crudiores euadant atque ferociores: calidi vero ſæpius, iuxta Auicennæ ſententiam, magis ac magis inflammentur. Quocirca idem Auctor eleganti admodum tranſlatione, ſanguinem frænum bilis appellat: eo quod ille humido ſuo radicali, velociorem iſtius motum refrænet, impediatque ne nimis ferociat: hoc eſt humiditate ſua natiua ingentem illius feruorem & ſiccitatem temperet & moderetur.

Ad exemplum vero ſupra narratum, quo contrariæ partis fautores vtuntur, vt oſtendant, miſſione ſanguinis ardorem humorum mitigari, non ſecus ac vinum ebulliens ea ratione ſedatur, qua exhalandi libera ei facultas tribuitur: Raymũdus à Vinario & Dalechampius, viri in primis celebres, qui ſectioni venæ vt plurimum in morbis peſtiferis interdicunt, hæc ipſa verba ſubſequentia opponunt. Falſum igitur quod vulgo di- »
ctitant, ad humorum noſtri corporis le- »
niendos feruores, ſanguinẽ educi opor- »

Exemplum contrariæ ſententiæ exploditur.

» tere, exemplumque planè ridiculum,
» quod ad id excogitauerunt: vt dolio cō-
» prehensum vinum feruere desinit ali-
» quando, si dematur, sic & detracto san-
» guine, humoris feruorem compesci. Et-
» enim vini feruor acris, intromissa frigi-
» ditate, vt rerum quæ bulliunt omnium
» iniecta frigida, cohibetur, non vero ob
» tantulum id quod effundimus. Atque
» adeò quamuis nonnihil mitescat hac ra-
» tione, prorsus tamen non extinguitur.
» Rursus enim post efferuescunt, & vinum
» cum aëri præcluseris aditum, & quæ ad
» ignem ebulliunt omnia, cum nihil præ-
» terea frigidæ instillabitur. Itaque vena
» incidenda minimè est, nec in omnibus
» sine discrimine: quod percussoris est, la-
» nistæ, aut gladiatoris, non Medici.

Quod ad Hippocratis demum, & aliorum Græcorum scriptorum spectat auctoritatem, quam multoties iactitant, qui missionem sanguinis, in peste, & omnibus febribus pestilentialibus admittunt: alij contra referunt, quod Galenus ipse ad pestem auerruncandam nullum aliud remediorum genus præter Antidotos, Theriacam & Bolum

Quibus remediis ad pestis curationẽ Galenus vsus sit.

adhibeat, quodque in lib. de different. febrium, cap. de febre pestilenti, ne verbum quidem de missione sanguinis faciat. Imò vero eandem penitus ipsemet videtur improbare, in libro de succorum varietate atque vitio, cum de peste diuturnam quandam pestilentiam subsequente loquitur: quo certè in loco declarat, non immeritò quosdam Medicos, venæ sectionem ob virium imbecillitatem, tunc temporis in tali pestilẽtiæ genere, respuisse. Hæc porrò imbecillitas virium atque debilitatio, est præcipua inter cæteras causas, quæ plurimos, ad id genus remedij improbandum commouet: quam ex eo præterea confirmant, quod huiusmodi sanguinis missio impediat, quo minus venenum à centro pellatur ad circumferentiam. Præter id, cum quod vires nimium in morbo pestifero debilitantur, natura à salutari motu, quem moliri posset, disturbatur: cum tamen illius ope atque beneficio per modum cuiusdã metastaseos, diadoseos, atque translationis, materia morbi exterius, per loca conuenientia esset confestim expellenda.

Sanguinis missio quantum in peste noceat.

Digitized by Google

Illi deinde, ad suæ confirmationem sententiæ, subiungunt, venenum pestiferum non mediocrẽ habere cum aliis ἀναλογίαν, atque conuenientiam, quæ corpus humanum infestãt, siue animalium venenatorũ morsu inferantur, siue potu exhibeantur: siue modo quodã alio occulto communicentur: provt nos, è præcipuorum Medicinæ Corypheorum au-ctoritate docuimus. Istis tamen morbis, quos prædicta venena, cordis regionem vt plurimum obsidentia, comitantur, nullus celebrium, vt aiunt, Medicorum, missionem sanguinis adhibuit: Imò vero longe, ea potissimum de causa submouit, quod per illam venenum, secundum Auicennã, celeriùs multo ad cor ipsum, vitæ totius arcem atque propugnaculum expugnandum, deferatur.

Missio sanguinis corporibus venenatis noxia.

Denique vt propriis, quæ in medium proferuntur, experimentis, circa felicem vel infelicem talis remedij successum, occurratur: quidam bonis auibus venam incidendam præbuerunt, quidam vero secus. Quisquis celebriores Medicos qui centum ab hinc annis has obseruationes scriptis suis inseruerunt, perlegerit:

Argumento ab experientia ducto respondetur, contraria experiẽtia.

illos procul dubio hac in parte, plurimũ inter se dissidentes cõperiet, illorumque præterea numerus, qui infaustam venæ sectionem animaduerterunt, aliorum paucitatem, longo superabit interuallo.

Fallopius inter alios obseruat, quotquot venam Chirurgis incidendam ab anno 1524. vsque ad 1530. admouissent, è medio fuisse sublatos: alios vero qui detrectassent, vt plurimum conualuisse.

Septem aut octo anni ferè sunt elapsi, ab eo tempore, quo regionem Lemouicensem & Marchianam perlustrabam, quoque non paucæ illic vigebant pestilentes pleuritides: illud pro certo mihi fas sit affirmare, eos quibus ab initio sanguis detractus fuisset, expirasse, alios vero qui postmodum à venæ sectione sibi temperassent, atque purgationibus sibi consuluissent, vel ab ipso morbi sæuientis initio, incolumes, paucissimis desideratis, euasisse.

Tot igitur, tamque sibi repugnantes sunt hac in quæstione Medicorum sententiæ: quibus, tempus postulat, vt nostram pariter subiiciamus.

Illud in primis hoc loco, antequam ad

Iudicium Auctoris in hac controuersia. controuersiæ totius definitionem accedamus, accuratè est præstandum, vt omnes tam naturæ mali, quàm virium & temperamenti ægrotorum, circumstantiæ, recto iudicij ęquilibrio perpendātur.

Quod autem ad morbum attinet, illud est sedulò obseruandū, num malum communicatum fuerit, & à causa externa subortum: an cōtra in nobis per causam quandam internam, per propriam scilicet humorum nostrorum corruptionem ingeneratum fuerit.

Si pestis per causam quandam extrinsecam nos inuaserit, eò quod nimirū aliquem pestilētia correptū adierimus, vel suppellectilia quędā contagione infecta cōtrectauerimus: à sanguine mittēdo penitus est abstinendū. Nisi si magna insit corpori humorū copia & plenitudo, quę nos in ipsa prima morbi irruptione, ad id muneris obeundū, vel inuitos euocaret.

Quęnam cautelæ in sanguinis missione ad pestem curandam adhibendæ.

Verùm si morbus pestilentialis, à se primum in nobis innatus fuerit, tunc etiam vel in sua scaturigine atque principio, vel in suo progressu spectari debet: siue vt clariùs loquar, quando primùm personam subiit, vel aliquem successu tem-

poris vigorem,& incrementum accepit.

In principio quidem, ſi febris inardeſcat, æger nimiùm ſit obeſus aut plethoricus, ſi vaſa habeat turgentia, ſi vrinas craſſiores & rubicundiores emittat, ſi magnis doloribus vrgeatur, ſi quietem nullam capere poſſit, ſi vigiliis, & ventriculi ardoribus laboret, & demum pulſu polleat valido, qui vires minimè eſſe deiectas arguat, atque denunciet: tunc certè magnus error incurreretur, nî ſanguis ad magnam etiam quantitatem emitteretur. Id autem primò vel ad minimum ſecundo morbi incipientis die fieri debet. Nam ſi tertia lux expectetur, miſſio ſanguinis eſt penitus omittenda. Tunc enim cùm malum vires ſuas acceperit, & vires ægri in peius collapſæ fuerint, cor, ſedes vitæ, optimis quibuſque alexiteriis præſeruandum occurrit: vt vis veneni plurimùm iam progreſſa expellatur, aut ſaltem imminuatur. Vnde colligere cuiuis facilè licet, venæ ſectionem nuſquam eo tēpore, niſi valde periculosè & importunè futuram, qua robur ægri imbecillius redderetur.

Miſſio ſanguinis primo aut ſecundo die in peſte facienda.

In hanc Fracaſtorius, Heurnius, & alij quamplurimi, pedibus eunt opinionem, cui ego meum pariter adiicio calculum, illam interim improbando, quæ mali ſtatum operiendum eſſe decernit, ſiue potius poſt mortem Medicinam.

Cur remedia in peſtis curatione non ſint differenda.

Etenim cum morbo tam lethali & mortifero præſens ſit adhibendũ auxilium, nec vlla procraſtinatione differendum: cumque præterea duo præcipua quæ opem eidem præſtent, remedia, ſint miſſio ſanguinis, & purgatio, vt antea declarauimus: illa vt quamprimum adſciſcantur, in primis neceſſe eſt, vel ipſius Hippocratis decreto, dicentis: *Si quid mouendum videatur, de principio moue*. Quo ioco verbo *oportet*, aut *neceſſe eſt*, vtitur, quo peritus atque prudens Medicus diligentem cautionem adhibeat: vtrum tales euacuationes procurandæ ſint, vel ſecus. Quod ſi in omnib. morbis, idipſum pondus, & locum habere debet, eſt quod in peſtilentiis accuratè potiſſimum perpendatur: quæ diuerſos vultus atque figuras, inſtar cuiuſdam Protei inconſtantis ſubeunt. Cùm ſæpenumero videamus, in quibuſdam ſan-

Peſtis cur Proteo ab authore comparetur.

guinis miſſionem, atque purgationem ſaluberrimam: at in aliis valde noxiam, quæque mortem facilius ſecum inferat. Sagax igitur Medicus animum huc intendat, neceſſe eſt, vt maturè ſecum colligat, quod ex vtriſque remedium, peſtibus ſuo tempore ſæuientibus exterminandis, erit aptius, atque ægri ſaluti conuenientius. Non me fugit proculdubio, quin non ſecus, ac in ſubitis armorum tumultibus, obuij, quique initio ſternuntur: ſic plurimos peſte incipiente ſublatum iri. Sed vt ad propoſitum redeamus, Medici laudatiſſimi eæ partes meo iudicio cenſeri debent, vt magis tepidus ſit quàm incitatus: & parcus, quàm ad effundendum humanum ſanguinem, vitæ totius balſamum, prodigus atque procliuis. Quod ſi in Peſtilentibus morbis faciendum ſit, id primis quibuſque diebus, quàm aliis ſubſequentibus, peragatur.

Quale ſit Medici periti officium.

Verùm enimuero, ne in tam graui aſſertione ſtabilienda, ſine capite & authore progrediar: audiamus, amabò, quidnam hac de re doctiſſimus Heurnius in libro ſuo de peſte, cap.5. præſcri-

Conſilium Heurnij circa ſanguinis miſſionem.

bat. Vbi poſtquam multis ſpirantibus rationibus adductus, oſtendit ſanguinis miſſionem magis peſtiferis obeſſe, quàm prodeſſe, in eos agens qui ſuæ refragantur ſententiæ, ſic ait:
» Si nec his
» rationibus perſuaſi, nec authoritate ve-
» terum moti, abire à ſentẽtia nolint, oro,
» ſi ægrorum eis ſanitas, ac vita chara, ne
» poſt triduum peſte afflictis venam ape-
» riant: grauis enim iam tum virium im-
» becillitas in procinctu erit, pabula vitæ
» iam inuadente veneno.

Quænam vena in peſte ſcindenda.

Non eſt porrò hic omittendum, de vena, quæ ſit incidenda pertractare, cùm id plurimi interſit. Nam ſi bubo in collo prima die, prout fieri poteſt apparuerit, maioraque ſint in capite ſymptomata: cephalica ſecundum communiorem opinionem erit aperienda. Verùm quando è collo tenus verſus vmbilicum bubones iſti manifeſtantur, baſilica erit ſcindenda. Quod ſi infra vmbilicum anthraces peſtiferi vnà cum reliquis ſymptomatibus comperiantur, & bubo in coxendice innoteſcat: tunc è ſaphena, vel illa quæ dicitur Malleoli vena, miſſio ſanguinis erit procuranda.

Digitized by Google

Ea enim in tam periculoſo caſu cautio eſt adhibenda, vt ſanguis ex illo, quo vergit & apparet malũ, loco & regione emittatur, vt ſic deriuationi & declinationi cauſæ antecedentis inſeruiatur. Si enim è latere & ſede fiat opoſita, vtilitas nulla, vel certè admodum tarda ſubſequetur, è qua nullum mali leuamen æger relaturus ſit. Et hoc eſt celebriorum Medicorum hac in parte decretum.

Quæ rurſus vena in peſte ſit ſcindenda, quando Bubo non apparet.

Quod ſi aliquando cõtingat (vt ſæpè numero olim accidit) vt febris peſtilentialis ſine vlla bubonis vtrinque manifeſtatione corripiat, in qua tamen ſanguinis miſſio ſit requiſita: è quanam vena aut corporis regione ſanguis elicietur? vt huic interrogationi ſatisfiat, reſpondemus, venæ ſectionem tunc temporis non à brachio dextro (vt in more nihilominus eſt poſitum) eſſe faciendam, ſed potius è baſilica ſiue mediana brachij ſiniſtri: eò quod illæ maiorẽ habeant cum venis & arteriis pulmonis, & cordis, quã reliquæ, communicationem atque reſpectum. Si dicti mei rationes Lector ſtudioſus efflagitet, conſulat Ferneliũ lib. 2. Method. cap. 7.

Digitized by Google

Quantum sanguinis in peste mittendum.

Si quantitas præterea mittendi sanguinis inquiratur, illa nullam penitus aliam regulam agnoscit, quàm vires ipsius ægri, à quibus prima atque præcipua curæ indicatio est petenda: ea nihilominus cautela adhibita, vt semper minus, quàm nimium sanguinis detrahatur.

Qua hora venæ sectio facienda.

Horam fortassis, qua prædicta venæ sectio fieri debeat, aliquis inuestigabit: ea meo certè iudicio seligi debet, quæ minus negotij, & doloris laboranti facesset, & matutina potius quàm vespertina.

Vtrum verò sanguis iterato sit extrahendus, nec ne: celebres Medici non in vna sunt & eadem opinione. Fernelius iterationem sanguinis mittēdi, lib. 2. Methodi, in cura febrium pestilentialium videtur admittere. Palmarius è contrario, cum multis aliis improbare. Ego verò qui partes illorum potissimum amplector, quibus missio sanguinis in pestibus, nisi rarò, magnaque pariter deliberatione præcedente, redarguitur: eandem nec possum, nec debeo venæ sectionem iterato repetere, quæ multò

lib. 2. de febre pestilenti, cap. 23.

plus ſemper detrimenti, quàm ſolatij peſtilentia conflictatis afferet.

Quædam ſunt porrò, quæ vel ipſius Galeni iudicio, viciſſim ſanguinis miſſioni reſpondent, & parem ferè cum illa effectum ſortiuntur: qualia ſunt, ſanguiſugarum applicatio & cucurbitularum, quæ magnis ſcarrificationibus cõiunguntur, vt in copioſa ſatis quantitate, ſanguis à femoribus & aliis partibus, quæ venenum à centro ad circunferentiam deriuare poſſunt, extrahatur. Sic enim natura à ſuo grauiſſimo & moleſtiſſimo inprimis onere, ſine vlla manifeſta virium, qualis in venæ ſectione ſæpe contingit, reſolutione atq; decremento, ſubleuabitur. *Quænam in peſte ſanguinis miſſioni reſpõdeant.*

Mercurialis vnà cum Maſſaria, id genus remedij potiſſimùm commendant, licet illud à veteribus neglectum, & obliuioni mandatum fuiſſe dicant, non ſecus ac ſcarrificationes, quas olim plurimùm inualuiſſe conſtat. Ego verò, vt quod ſentiam, ingenuè profitear, hæc à me nequaquam opinio reprobatur, imò verò tantam culpam atq; errorem nuſquam exiſtimare ab iſtis ſcarrifica- *Scarrificationum vſus in peſte comprobatur.*

tionibus proficisci, quantam è sanguinis missione, quæ nimia, nimisque frequenter in pestibus vsurpatur.

Præcautio ante sanguinis missionem.

At verò antequam ad venæ sectionẽ à Chirurgo procedatur, ego paululum intestina euacuanda cum aliquo clystere emolliente, & refrigeratiuo præscriberem, cui purgatiua benigniora, & minus inter res communes calefacientia adiicerentur, vel purgatiuum quoddam specificum Chymicũ, Crocus scilicet metallorum, qui certè clysterem præstabit salubriorem, eò quod nullo modo calefaciat, & tamen benignè sufficienterq; euacuet, si ad vnius vel duarum drachmarũ dosin exhibeatur. Cuius rei fidem faciet præscriptum Hippocratis frequentissimum, qui solo nitro cum aqua permixto in pluribus clysteribus vtitur, vt sine vllo caloris externi additamẽto expurget: nitrum autẽ huiusmodi est præcipuum Croci Metallorum ingrediens & fundamentum.

Potio cordialis ante venæ sectionem adhibenda.

Demum ante prædictam sanguinis missionem, potionem aliquam cordialẽ & Bezoardicam è nostris supra descriptis, quæ cor instauraret atque recrearet,

ret, propinandum existimarim: vt sic melius saluti laborantis consuleretur, iuxta illud Heurnij peritissimi consiliũ lib. de peste, cap. 9. Quare qui sangui- »
nem ducunt, vel purgant ægrum, ma- »
ximè, antequam antidotum propinaue- »
rint, quod vires firmat: ægrotum præ- »
cipitant. »

De purgatione, medicamentisque sudorificis.

Cap. VII.

His omnibus de missione sanguinis prænarratis, sequitur modo, vt de secundo maximeq; solenni pestium remedio, purgatione videlicet oratio instituatur: circa quam variæ sunt, multumque sibi refragantes & aduersantes Medicorum sententiæ. Quidam enim purgationem nusquam non adhibendam decernunt, alij verò contra eandem reiiciunt. Qui pro purgatione faciunt, eò in primis fulciuntur argumento: quod fieri non possit, quin plurimi eorum qui peste corripiantur,

Variæ circa purgationem in peste faciendam, vel secus, sententiæ.

Digitized by Google

cacochymia non laborent, & maximis humorũ corruptionibus abundent, quæ nihil aliud ſunt, quàm contagionis ſeminaria: proindeque conſequi dicũt purgationem illis præ cæteris eſſe neceſſariam, vel eo ſaltem nomine, quod Antidoti, mali veneno bellum indicentes, ſuo nimio quo pollent calore, nimiùm febrem, perpetuam ferè peſtilentiarum comitem intendant, & humores à quibus ſuboritur, atque fouetur, ita calefaciant: vt inde phlegmone quidam internus, circa vitalia cordis ipſius præcordia, atque regionem excitetur. Cui ſymptomati, purgatio cautelam nunquam non præſtitura ſit fideliſſimam.

Argumenta pro illis qui purgationem in peſte admittunt.

Argumenta ſententiæ contraria.

Alij verò rationibus prædictis opponunt, peſtem cuius cauſa in maligna quadam & venenata qualitate verſatur, potius alexipharmacis quibuſdam malo àuerruncando idoneis eſſe curandam, quàm purgatiuis, quæ ſolã quantitatem ſupereffluentem euacuant: cum peſtis nihilominus, non tam è copia humoris nimia, quàm ex occulto quodam veneno ſuboritur.

Huic præterea rationi ſubiiciunt Galenum ipſum, atque plurimos alios, feliciter in peſtibus profligandis ſolo bolo Armeno, aut Theriaca, aut aliis ſimilibus alexiteriis Bezoardicis (ſic enim ab Arabibus nuncupantur) vſos fuiſſe, nec vllam penitus purgationem adhibuiſſe.

Authoritas Galeni contra purgationem.

Sic Hippocrates ſuam Athenis ſolam Antidotum, prout aſſerit Actuarius, vſurpauit, cuius ergo, palmam publicam atq; coronam promeritus fuiſſe dicitur: eò quod illius beneficio, iuxta id quod traditur à Máſſaria, vrbem Athenas, à peſte quæ illam diu infeſtauerat, vindicarit. Huiuſmodi autem Antidoti deſcriptionẽ videre licet apud Actuarium accuratè delineatã lib. 5. Methodi, cap. 6. quo in loco tamen nihil aliud eidem ineſſe reperietur, præter res communes, multumq; calefacientes, quales ipſam ſæpenumero Theriacam ſubeunt atque ingrediuntur.

Antidoti qua Hippocrates in fugiẽda peſte Athenienſi vſus eſt, deſcriptio.

Non me latet, nihilominus quoſdam aſſeueraſſe, huiuſce Antidoti deſcriptionem nunquam Hippocrati in mentem veniſſe: ſed graui hac in re authoris

Græci, nempe ipſius Actuarij nitor au-ctoritate, quæ plus ſola apud me habet momēti, quàm multiplices aliquot modernorum, contrariam partem propugnantium contentiones.

Ex iis igitur conſtare poteſt, quomodo Medicorum plurimi, non vulgari doctrinæ nomine commendati, in varias ſuper hac purgationis, tempore peſtis faciendæ, vel ſecus, controuerſia, ſententias diſtrahantur.

Opiniones diuerſæ circa purgatiuorum electionem.

Ex iis verò rurſus qui purgationem admittunt, non omnes ſuper purgatiuorum electione conueniunt. Quidam ſtant à parte fortiorum atque violentiorum, qualia ſunt Helleborum, Euphorbium, atque inter compoſitiones vtiliores, Hiera Diacolocynthidos, & Confectio Hamech: idq; ſe iuxta Hippocratis decretum præſtare dicunt, aſ-
„ ſerentis: in extremis morbis, qualis me-
„ ritò peſtis cenſeri debet, extrema reme-
„ dia eſſe adhibenda.

Alij verò purgatiua mediocria commendant: vt ſunt, Rhabarbarum, Senæ, Agaricus. E numero compoſitionum, Catholicum, Diaphœnicum, E-

lectuarium de Citro, de Psyllio, Diaturbith, Diacarthami, & Tryphera Persica, quam vnum è specificis remediis pestilentiæ esse iactitant. In eadem, circa Trypheram Georgius Agricola, cum plurimis aliis versatur opinione: verùm succi Solani loco, quod mentem de sua sede dimouere potest, succũ Citri supponendum esse censemus.

Aliis demum remedia purgatiua probantur benigniora, & magis lenitiua, qualia sunt Cassia, Electuarium lenitiuum, vel manna in iure pulli gallinacei dissolutum, idque velut excellens specificum à Philippo Ingrassia commendatur.

Fracastorius verò solum syrupum rosarum solutiuum, contra febrim pestilentialem præ cæteris extollit.

Syrupus fumiterræ, & pomorum solutiuus, nonnullis inter alia celebratur, eò quod omnes humores adustos & melancholicos, qui præcipuè in febribus & morbis pestiferis abundant, benignè expurget.

At verò, si tempus quo talia remedia purgatiua administrari debent, in-

quiratur, quidam præparationem humorum expectandam esse volunt, opinioneque Hippocratis se fultos esse dicunt, qui scriptum reliquit: *Concocta medicanda esse & mouenda, non cruda.* Alij verò contra sentiunt, eò quod malum nimis vrgeat & præcipitet: cuius sæpè malignitate fieret, vt mors omnem præparationem & concoctionem humorum anteuerteret. Quod si ad suæ assertionis confirmationem, authoritas Hippocratis desideretur, proferunt hæc ipsius verba: *Si quid mouendum videtur, de principio moue*, quæ superius annotauimus.

Quo tempore hæc remedia purgatiua adhiberi debeãt.

Causa tot opinionum inter se dissidentiũ.

Causa tot sententiarum inter se digladiantium, non alia è Mercurialis iudicio assignari debet, quam vis, magnitudo, & malitia pestilentiarum, & id genus morborum Epidemiorum. Siue enim purgatio administretur, siue eadem retardetur: vel si purgatio cum remediis violentis, aut benignis coniungatur: vel si ipso statim morbi initio, vel postea exhibeatur; siue demum aliquis hac in parte lapis, aut opera moueatur; omnia vbique periculis sunt

obnoxia, imò plerumq; inopinato mors præ foribus, contra peritiſſimorũ quorumcunque Medicorum experientiam accubat, aut ab ipſis etiam præuiſa, laborantem trucidat.

Reſponſum pro Medicis in cura peſtis notandum.

Hanc in rem operæ pretium mihi videtur, egregium quoddam Maſſariæ reſponſum, ex initio libri de cura Peſtis, mutuari, contra illos potiſſimum illatum, qui Medicinam atque Medicos hucuſque cauillantur, eò quod nullum certum & ſpecificum, ad peſtilentiam exterminandam remedium adinuenerint, vnde grauiſſimo ignorantiæ nomine traducuntur. Illo quippe reſponſo luculenter eluceſcit, ipſoſmet cauillatores reprehenſione eſſe dignos, nec parum ignoratione rerum, tum humanarum, tum diuinarum laborare: cum adeò mente ſint obtenebrata, vt non agnoſcant, hæc mala à Diuino numine noſtris ſceleribus inflammato ſæpè tranſmitti, eaque eſſe flagella quibus non rarò crimina noſtra puniantur, nullis humanis viribus auertenda: nec Peſtem propriè talem ſortitam fuiſſe vocabulum, ni maio-

Peſtis cur ſic dicta.

rem eorum quos inuadit partem, de medio auferret. Hoc eſt nimirum Omnipotentis decretum, quod ſupra ſub finem capitis ſexti libri primi, in hæc
„ verba produximus. Si in decretis meis
„ ambulaueritis, dabo vobis pluuiam
„ ſuo tempore: ſin autem non audiue-
„ ritis me, conſtituam ſuper vos tabem,
„ peſtilentiam, & ſcabiem, quæ non poſ-
„ ſit curari, ac dabo vobis cœlum ſicut
„ ferrum, & terram ſicut æs.

Illud porrò diuinum decretum omnibus obiicio, qui Medicinæ atque Medicis detrahunt, quando minùs ad votorum ſuorum portum appellere, nec ſuam ægris ſanitatem ad libitum inſtaurare poſſunt. Hæc enim virtus non hominibus, ſed ſoli Deo reſeruatur: ab hominibus enim, quæ ſunt vltra eorum vires, non ſunt expectanda, imò ſatis ſuperque ab illis actum eſt, quando ſuo munere fideliter, accuratéque perfuncti fuerint.

Sed ad ſermonem de purgatione conſtitutum regrediamur, & poſt diuerſas circa illam Medicorum opiniones, noſtram inſuper adiiciamus, oſten-

damusque: quod nam purgatiuorũ remediorum nobis sit vtilius atque conuenientius.

Si corpus sit cacochymicum, & putridis, qui malum foueant, atque sustentent, & febrem secum inuehant, abundet humoribus: non verebor ægris meis specificum quoddam remedium quod prædictos humores corruptos & vitiosos expurget, quodq; qualitatem simul venenatam retundat, exhibere. *Consilium Auctoris in purgatione pestis.*

Hæc autem est Medicorum peritiorum, & magis in arte sua versatorum sententia: vt adhibeantur vna cum purgatiuis suis in peste curanda Alexiteria & Bezoardica communiora, si aliorum vsus aut cognitio illis deficiat.

Palmarius in aquis cardui benedicti rhabarbarum infundendum esse docet, aut certè in aqua scabiosæ, aut alia quadam Theriacali: cum quo præterea remedia quædam cor corroborantia sæpius coniungit. *Purgatiuum contra pestem Palmarij.*

Si verò cum bolo cassiæ & rhabarbari purgare tentet, mithridatium vna permiscet.

Heurnij. Heurnius demum suum specificum purgatiuum hunc in modum præparat.

℞. Cæpe candidum, quod à parte superiore excauatũ repleatur drachma Theriacæ, quacum tantillum pulueris tormentillæ &dictamni commisceatur: cæpe prædictum eo modo repletum charta quadam inuoluatur, & sub cineribus calidis coquendum reponatur.

Deinde in mortarium contundendum, vna cum additione aceti, calendulæ, & aquæ cardui benedicti iniiciatur, vt inde fiat expressio. In qua rursus, pro mollioribus & delicatoribus Trypheræ persicæ semivncia ab illo superadditur. Hæc compositio apud Pharmacopolas communiter reperitur, quam specificum in suo genere contra pestem remedium, supra asseruimus. Pro robustioribus vero, idem adiicit drachmam confectionis Hamech, vel Electuarij quod Indum appellatur, nec non alteram drachmam Electuarij de succo rosarũ, quòd ad retorridos humores biliosos refrænandos sint valdè accommodata.

Iudiciũ Auctoris de purgatiuo Heurnij. Hoc est ipsummet Heurnij purgatiuum, quod minùs, vt arbitror, ab om-

nibus recipietur, licet in illius commendationem, sequentia verba subiungat: Hoc purgat & mox sudorem prouocat, » & veneno resistit, cor enim firmat. Hic » enim nullus segnitei locus est, omnia » ilicò agenda, nec metuo contrarios eo- » dem tempore motus. Natura enim nisi » ilico vindicetur ab hoste, conclamatum » est: vsus hæc docuit proba esse. Si verò » corpus purum esset, à prauis succis nol- » lem illud purgari. »

Hucusque doctissimus Heurnius qui sua tempestate infinitos penè cõtagione sideratos curauerat. E quibus certè verbis colligere possumus, non omnia purgatiua pesti curandæ esse consentanea: verùm illorum electionem maturo iudicio esse faciendam. Nihil enim, aut parum herclè proderunt, nisi Alexiteriis & Bezoardicis coniungantur.

Purgatiua contra pestem Gentilis. Gentilis scriptis suis mandauit, quosdam suo tempore Medicos non infeliciter Diagridiis quibusdã veluti scammonea, in pestium profligatione vsos fuisse.

E celebrioribus Medicis, nonnulli hanc in rem Euphorbium, vt specificum

contra pestem purgatiuum experti sunt: vnde pilulas ita conficiunt, vt cum duabus partibus croci, & aliis duabus mastichis, altera pars Euphorbij prædicti sine vlla præparatione permisceatur.

Et Fallopij.

Fallopius ipse, non parum id genus remedii extollit, eò quod salubres multos ex illis effectus exortos agnouerit.

Iudicium Auctoris circa euphorbium.

Vt autem, quod nam sit meum hac in re iudicium aperiam: inter remedia pestis purgatiua, nulla ratione probare possum Euphorbium calidũ atque causticum, nec colocynthida, nec scammoneam, nec id genus simplicia gummosa, & nimium calefaciẽtia, quæ præcipuum nihilominus inter cõpositiones nostras, easque solemniores, locum occupant. Quid enim aliud eadem præstent non video, nisi quod corporibus ignem admoueant, naturam violenter afficiant, tam bonos quàm prauos humores sæpe numero mixtim euacuent, & illis plurimum noxæ, qui tamen eorum vsum recipiunt, inferant.

Obiectionis cuiusdam refutatio.

Quod si mihi opponatur: Ad vires veneni comprimendas, res bezoardicas, quæ sua sunt natura calidissimæ, vna

cum prædictis remediis calidis, & in inflammationibus adhiberi: ego quoque respondebo, tantum abesse, vt sic humor putridus qui febrim generat euacuetur: quin imò magis ac magis irritatur, & in perniciem ægroti inflammatur.

Si rursus obiiciant, inter classes remediorum purgatiuorum, præter violenta, de quibus modo locuti sumus, alia reperiri mediocria, eaque magis lenitiua & benigniora, qualia sunt rhabarbarũ, senna, agaricus, myrobalani, cassia, manna, succus rosarum pallidarum, & similia: è quibus diuersæ remediorum purgantium formulæ conflari possint, quæ non ita ac præcedentia inflammabunt, & violenter afficient: idipsum libenter admitto, & benigniorum potius electio à me, quàm reliquorum in febribus pestilentialibus fieret. Illud enim mihi ob oculos in primis obuersatur, vt in prædictis morbis natura benignè à suis humoribus corruptis & putridis, à quibus opprimitur, liberetur: vtque simul venenum ea qua sequitur ratione propellatur.

Purgatiua mediocria quænam.

Digitized by Google

Purgatiuum contra peſtem Auctoris.

℞. radicum oxylapathi, tormentillæ, ſcorzoneræ, vniuſcuiuſq; drachmã dimidiam, endiuiæ, portulacæ, citri, & cardui benedicti ſingulorum drachmas duas, florum bugloſſi, borraginis, violarum, & cichorij ſingulorum pugillum vnum: myrobalanorum chebulorum, & citriorũ, ſingul. drachmas duas. Omnium fiat decoctio, è qua, poſtquam clarificata fuerit tantum capies quantum ad doſin ſufficiet, addendo ſucci limonum ſemivnciam, vt aliquantulum reddatur acidula. ~~Aut ſi mauis~~, macerabis per viginti-quatuor horas in balneo Mariæ tepido foliorum ſenæ ſemivnciam, rhabarbari drachmas duas cum ſemiſſe, ſantali citrini ſcrupulum vnum. Omnium fiat expreſſio, cui ſuperaddantur, ſucci roſarum pallidarũ, & florum perſicariæ ſingulorũ ſemivncia vel drachmæ ſex, cornu cerui præparati ſcrupuli duo, pulueris vnicornu, & lapidis bezoardi, vtriuſque grana duo vel tria, & inde fiat potio.

Aliud remedium purgatiuum valde, contra prædictos morbos ſpecificum, & omnibus perſonarum generibus, imò

infantulis ac delicatulis accommodatum.

℞. aquarum oxalydis ſcabioſæ, & pomorum curtipendulorum, ſingulorum vnciam, ſucci citri depurati, vncias duas: in liquoribus iſtorum ingredientium inuicem permixtis diſſoluatur ſalis hypericini bene depurati ſcrupulus vnus. In hiſce omnibus poſtea per 24. horas macerentur foliorũ ſenæ drachmæ ſex, ſantali citrini, cinnamomi optimi cuiuſque ſemi ſcrupulus. Omnia in vna tantum ebullitione decoquantur, & dein exprimantur: expreſſioni adde, ſyrupi cotoneorũ ſine ſaccharo & melle præparati (provt in noſtra Pharmacopœa edocetur) vnciam vnam, eſſentiæ corallorum & perlarum, ſingul. grana ſex, vnicornis, & lapidis bezoardici, ſingulor. grana tria. Inde fiat potio, quæ multum guſtui erit accepta. Nam præterquam quod ſal hyperici eſt bezoardicum & proprium contra omnes corruptiones, virtutem ſenæ purgatiuam multum adauget: & præterea ſyrupus cotoneorum, vt antea dictum eſt, valde eſt bezoardicum, roboratiuum, atque *Aliud eiuſdẽ.*

ſimul purgatiuum, vt inde conſtet potionem prædictam plurimum contra peſtem profuturam.

Quod ſi in gratiam robuſtiorum, & minus delicatorum virtutem ſupradictis remediis purgatiuis addere velis, id fiet adiectione duarũ aut trium drachmarum Tripherę Perſicæ cõpoſitionis Meſuæ, aut Ioannis Damaſceni, quæ cum nullatenus calefaciat, plurimum affectibus contagioſis curandis inſeruit. Verùm loco ſolani, ſuccum citri, vel pomorum curtipendulorum, aut certè florum violarum, ob rationes ſupra narratas adiicerem.

Tryphera perſica commendatur.

Illis præterea electuaria de citro, de pſyllio, de ſucco roſarum, adiici poterũt, ad doſin duarum è quolibet vel trium drachmarũ, pro perſonis bilioſis & atrabiliariis. Ea enim remedia minus ſunt diagredia & calefacientia, imò verò ſatis omnibus obuia atque familiaria, licet eadem à me raro vſurpentur. Quod ad caſſiam verò attinet, ſiue illa tranſcoletur, ſiue ſecus, licet illa ſit remedium valde vſitatum, & ad refrigerandum appoſitum, illam tamen parcius in vſu habeo, &

beo,& mecùm plurimi, ob rationes ſupra relatas,ſentiunt.

Ea igitur purgantia quæ ſunt mediocria & paulò benigniora,locum quidem in ſimplicibus peſtilẽtialibus febribus, variolis,&aliis id genus morbis endemicis atque popularibus,habere poterunt: modo tamen cum bezoardicis minus calefacientibus, iuxta formulas à nobis antea præſcriptas, permiſceantur. Nec vero eadem vel ipſis infantulis, antequam malum foras erumpat, verebor propinare: Tantum etenim abeſt, vt eruptionem veneni à centro ad circumferentiam impediant: quin imo ipſam magis ac magis promouent, & à parte eiuſdem veneni, quod aliàs naturam nimium prægrauaret & peſſundaret,ſua virtute ægrum exonerant.

Purgatiuorum prædictorum commendatio.

At vero ſi de vera peſte oratio à nobis inſtituatur,ego certiſſimè confirmo, horum remediorum benignitatem atque mollitiem,nihil, aut parum profuturam. Cum enim illa vſque ad peſtilentiæ radices atque fomitem penetrare non poſſint,à mali malignitate vt plurimum irridentur. Satius ergo fuerit peſti

Qua ratione vera peſti occurrendum.

veræ ſæuienti, aliquo remedio bezoardico atque præſtantiori occurrere, quod ſua inſita & abdita proprietate Arſenicales illius qualitates nimis malignas valeat edomare, & expugnare, cui herclè expugnationi, pharmaca, magis è metallicorum, quam vegetabilium claſſe deprompta ſubſeruient.

Quænam purgatiua è metallicis remedijs ſeligenda.

Inter purgatiua vero metallica, ea nobis veniunt ſeligenda, quæ maiorem habent cum venenis à quibus peſtilentiæ generantur, analogiam atque proportionem, vt ſic magis ac magis in illa agere poſſint. Venenum enim vnum ab alio, nō ſecus ac clauus à clauo, vt aiunt, tunditur. Cum igitur antea ſatis abundè docuerimus, venena, à quibus ſuã peſtes ducunt ſcaturiginem, eſſe Mercurialia, Arſenicalia, & Antimonialia: alexipharmacis ergo quæ ex Mercurij, Magneſiæ, Arſenici familiis deriuantur, vt procul hoc malum auerruncetur, neceſſariò vtendum erit.

Eximiæ circa remedia metallica obſeruationes.

Cæterum hoc loco obſeruandum eſt, Arſenicum non modo in ſe continere ſpiritum, quo diteſcit, Arſenicalem: ſed etiam ſpiritus Antimoniales atque Mer-

curiales. Sic in Antimonio ſpiritus Mercuriales & Antimoniales reſident: & in Mercurio viciſſim Arſenicales & Antimoniales, in quibus vires metallicorum purgatiuæ, ſudorificæ, & vomitiuæ ineſſe, provt ſupra demonſtrauimus, comperiuntur.

Obſeruandum eſt præterea, omnia metalla, etiam imperfecta, & cum metallis, lapides marcheſitas, & alias ſubſtãtias metallicas, de iiſdem ſpiritibus Arſenicalibus, Antimonialibus, & Mercurialibus participare. Vnde fit, vt diuerſis euacuationibus, pro quantitate & copia illorum quibus abundant ſpirituum, famulentur.

Etenim cum ſpiritus Arſenicales magis de natura ſalis fixi participent: idcircò magis ſunt purgatiui, quàm ſudorifici, atque vomitiui. Antimoniales vero quia magis ſulphurei ſunt, & præcipuum inter fixa & volatilia locum obtinent: vomitionem potius, quam ſudorem, aut purgationẽ promouent. Mercuriales demum, eò quòd naturæ ſint magis aëreæ, atque cæteris ſint ſubtiliores, ſuos potius per ſudores, quam per

Diuerſa ſpirituum Arſenicalium, Antimonialium, & Mercurialium proprietates.

vomitum & aluum, sortiuntur effectus.

Quantum possit in separatione horum spirituũ Chymicus.

Interim tamen verus Philosophus, in vitali rerum anatomia versatus, potest è Mercurio, Antimonio, & Arsenico, separatim, vel coniunctim, iuxta artis documenta præparatis, extrahere remedia quæ solummodo erunt vel vomitiua, vel purgantia, vel sudorifica: aut quæ simul purgandi & vomitum ciendi facultatem obtinebunt: vel demum quæ similibus huiuscemodi, purgandi nimirum, & sudorem cum vomitu excitandi, virtutibus erunt prædita. Cuius rei probatio in ipsamet operatione, quã infra describemus, tota consistit.

Prolepsis aduersus contra sentientes.

Verùm enim verò, quosdam iterum obgannire video, mihique detrahere, ea potissimum de causa, quod maxima quæque venena ad toxicum pestilentiæ expugnandum adscisco: quodque præterea me specificas euacuationes, ex illis intrinsecus assumptis, mutuari profitear. Fieri enim non posse, dicunt, quin illud vniuersis Modicinæ legibus aduersetur, quæ in maximorum venenorum seriem, huiusmodi metallica reuocant. Verùm hoc vnum ab istis ob-

trectatoribus efflagito, vt ſupremum ſuúm aliquantiſper iudicium ſuſpendant, donec, quibus ego fulciar rationibus atque argumentis, æqua mentis bilance perpenderint.

Superius à me non ita pridem demonſtratum eſt, quomodo ab omni hominum æuo atque memoria, celebres quique Medici, hæc, de quibus agitur, remedia metallica, ad curam plurimorum morborum, eorumque grauiſſimornm adhibuerint: imo ab illis ipſis non abhorruerint, quæ primam in catalogo venenorum ſedem ſibi vendicant. Qualia ſunt ſandaraca, chalcitis, ſpuma & flos æris, æs aduſtum, & ſimilia: quam in rem ipſius Medicorum coryphæi, Hippocratis videlicet, ſuffragium à nobis fuit vſurpatum.

Maxima quæque venena in remedium ab antiquis aſſumpta.

Illud tamen præterea ſubiungam, quomodo temporibus ſuccedentibus, virtutes quædam ingentes, in nonnullis ſubſtantiis metallicis occultæ, innotuerunt: quarum tamen nullam anteceſſores noſtri notitiam exhauſerunt. Hippocrates quippe, nunquam proprietatem lapidis Armeni agnouit, nec

etiam Galenus, qui libr. 9. simplic. nihil aliud huic lapidi tribuit, præterquam leuem quandam cum acrimonia extersionem, nec vllum illius vsum, nisi externum in oculorum affectibus, & aliis id genus receptum esse cupit. Quid tamen de lapide prædicto Trallianus, autor inter Græcos non parum commendatus scripserit: hæc verba sequentia è Græco fideliter expressa significant.

Quid de lapide Armeniaco Hippocrates & Galenus senserint.

" Quod si hiara data, melancholiæ " imaginationes nihilominus infestare videantur, tunc sine vlla cunctatione lapidem Armeniacum dare festino. Noui enim ex veteribus, antiquiores ad Veratrum album properasse, vbi affectum ab aliis purgationibus nihil planè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum veratro præfero. Atque licet vtentem ipso, experientia cognoscere, quomodo, præterquam quod efficaciter, etiam sine molestia, purget: quorum nihil veratrum album habere nouimus.

Quid deinde Trallianus.

Eodem in capite Trallianus iterum pergit, magnas virtutes eiusdem lapidis

euacuatiuas, tam ſurſum, quam deorſum, per vomitum ſcilicet & alui deiectionem commemorare, idemque Medico conſulit, quod ſi aduertat morbum hac vtraque euacuatione indigere: de eodem ſine vlla præparatione, ſiue mauis, ablutione, vſque ad tres vel quatuor ſcrupulos, plus vel minus, ſecundum ægroti vires, & humoris euacuandi quantitatem exhibeat. Quod ſi ſolam purgationem ſine vomitu neceſſariam eſſe iudicet: tunc eundem lapidem ipſemet Trallianus per duodecim vices aut vltra lauari iubet, & ex eodem in aqua tepida, ad quinque vel ſex ſcrupulos propinari. Quin imo pro ijs qui à potionibus penitus abhorrent, pilulas ex eodem componit, quas dicit ad purgandum humorem atrabiliarium omnium pernicioſiſſimum accommodatiſſimas: nec idcirco parum eis profuturas, qui maniis, & aliis id genus affectibus melancholicis, quibus nihil atrocius corpus humanum experitur, diuexantur.

Lapis Armeniacus ad expellendum humorem atrabiliarium aptiſſimus.

Cæterum lapis Lazuli, eandem purgandi humoris melancholici nactus eſt,

Lapidis Lazuli virtus.

quam lapis Armeniacus proprietatem: non ſecus ac in ijſdemmet mineris ambo reperiuntur, & adoleſcunt. Non mirum igitur videri debet, ſi ijſdem gaudeant proprietatibus, quæ tamen Dioſcoridem & alios antiquiores fugerunt, aſsignãtes ſolam lapidi Lazuli virtutem corroſiuam atque putrefactiuam. Quod nimirum in cauſa fuit cur Fuchſius in ſuis paradoxis pilulas ex eodem à pharmacopolis præparatas penitus improbauerit: cum tamen frequenter in officinis veneant, & à nonnullis, mirum in modum, ad purgandum humorem melancholicum celebrẽtur: imò ipſis Helleboris tantopere ab antiquitate in hanc curam vſurpatis, vt antea ex Tralliano patuit, præferantur.

Quæ metallica nuper contra peſtem magnæ virtutis ſint inuenta.

Ex his omnibus hæc à me concluſio intenditur: nos iure merito metallicis remediis vti poſſe, non ſecus ac antiquis in more fuit. Quin imò cum plures ſubſtantias metallicas obſeruauerimus, quarum facultates olim incognitæ fuerunt, & pro corroſiuis, putrefactiuis, venenatis, ac pernicioſis habitę, quæ tamen poſtea temporum ſucceſſu

ſaluberrimæ, & vtiliſſimæ deprehenſæ ſunt, digniſſimæque, quæ ad plurimorum morborum deploratorum curationem adhibeantur: nulla certè ſuboriri debet admiratio, ſi hiſce poſtremis temporibus quidam reperti fuerint, & adhuc reperiantur Tralliani, qui pro vno ſolo lapide Armeniaco, aut Lazuli, qualitatibus vomitiuis & purgatiuis prædito, necnō omnibus Helleboris in mania curanda prælato, alium lapidem inuenerunt atque ſuppoſuerunt, Antimoniū ſcilicet, (quod ipſe Myrepſus lapidem nominat) nec nō Arſenicū, & Mercuriū, virtutibus vomitiuis & purgatiuis donata, quæ mirificè ad peſtem, omnium morborum violentiſſimam, profligandam inſeruiant. Nec mirum illud etiā videri debet, quod ſi ſimplici quadam ablutione multoties repetita, eroſionibus ſuis, atque vomitiuis effectibus, prædicti lapides Armeniacus & Lazuli ſpolientur, idem quoque in aliis contingat, Mercurio ſcilicet, Antimonio & Arſenico, quæ ſi ſemel exquiſitis quibuſdam præparationibus, longè multùm prædictas ablutiones ſuperantibus

emendentur, non modò suis qualitatibus erosiuis, vomitiuis & venenatis, si quas possident exuuntur: sed in alexiteria euadunt præstantissima, eoq; magis, quò lethalia à communi plebe fuerunt venena iudicata.

Quæ ratio in cura maniæ à Tralliano obseruata.

Sicut ergo Trallianus iuxta præcepta quæ traduntur libro & cap. citato, certa quadam methodo in cura melancholiæ atque maniæ procedit, qua initium ducit à remediis clementioribus, scilicet Epithymo & sero lactis, deinde si malum accrescat, Hieram simplicē addit, quam Hiera Galeni subsequitur. Quod si malum hisce remediis illudat, pro Helleboro albo quod omnes antiqui in vsum suum adsciuerunt, lapide vtitur Armeniaco, tamquam summo & specifico remedio, ad atram bilem repurgandam accommodato: quod præterea propriis fultus experimentis, semel atq; iterum commendat, Helleboro prædicto multum præfert, & omnes Medicos, vt illius vsum introducant, enixè rogatos esse cupit.

Pari quoque ratione nullus mirari debet, si, postquam nullum è remediis

purgatiuis communibus à nobis fuerit prætermissum, ad cætera recurramus purgantia, quæ à Mercurio, Magnesia & Arsenico educuntur: quibus proculdubio à nobis experientia compertis, & magnorum virorum authoritate comprobatis, locum damus excellentiorem, in cura pestis facienda, quàm Colocynthidi, Scammoneæ, Euphorbio, Hieræ Logadij & Pacchij, cōfectioni Hamech, atq; Electuario Indo, tam maiori quàm minori. Ea tamen sunt summa, quibus in omnibus morbis deploratis vsa est antiquitas, remedia: quæ quoniam maiori cum naturæ totius commotione, atque violentia purgant, & magis quàm prædicta nostra calefaciunt, modo solerti manu præparentur, de iis sigillatim nōnulla delibabimus.

Quibus remedijs in morbis deploratis vsi fuerunt antiqui.

Primùm igitur à Mercurio exordiemur, quem si paulò exactius disquisiuerimus, & quid interius contineat per anatomiam ob oculos proposuerimus: beneuolus Lector boni & æqui consulet, nec moram nostram idcircò atro in hac re carbone notabit. Cùm enim metallicum istud, in curam plurimorum

Amplior de Mercurio tractatus.

Digitized by Google

morum morborum, eorumque contagioſorum atque grauiſſimorum, quales ſunt Lues Venerea lepræ ſoror germana, hiſce temporibus adhibeatur: plurimam ex iſtis noſtris obſeruationibus vtilitatem, nullus haurire non poterit.

Mercurij natura paucis olim cognita.

Quòd Græci antiquiores tenuem admodum hydrargyri cognitionem habuerint, vel ex eo colligi poteſt, quod ſcribit Dioſcorides lib.5.cap.70.& longo poſt ipſum tẽpore Oribaſius Medic. Coll.lib.13. necnon Actuarius lib.5. Method. Med. cap. 12. Iſti quippe omnes ſenſerunt Mercurium talis eſſe naturæ, vt non niſi in vaſis vitreis, plumbeis, aut ſtanneis contineri poſſit: quod planè eſt abſurdum. Eam pariter opinionem Auicẽnas Arabs, qui longo poſt Græcos floruit interuallo, maioremq; illis de hoc metallico adeptus eſt cognitionem, planè traducit, illoſque hoc potiſſimum nomine ignorantiæ arguit lib. 2. tract. 2.

Galenus ipſe, qui rerum omnium peritiam ſibi quodammodo viſus eſt arrogaſſe, profitetur tamen ingenuè, ſe metallici iſtius qualitates, ſiue interius aſſu-

matur, siue exterius applicetur, exactè non tenere. Illud enim vt paulò ante monuimus, nusquam perfectè ab antiquis compertum est.

Posteriorib. verò sæculis contra Mercurio accidit, qui in communem ferè vsum adscitus est, & exactius quàm antea à studiosis mentibus examinatus. Vnde factum, vt non paucæ circa illius naturam atque facultates controuersiæ, inter Medicos modernos celebriores exortæ sint. Quidam enim illum naturæ esse calidæ perhibuerũt, alij verò frigidæ. Quidam rursus illum adeò extulerunt, & pro tam singulari remedio habuerunt, vt Angelicum pronuntiarint. Alij demũ vt toxicum quoddam perniciosissimũ, è communi hominum vsu atque commercio exterminandũ docuerunt. Quas verò in sententiæ suæ confirmationem, vtraque Doctorum factio in medium proferat rationes, huc referre non placet, nedum refellere etiam, vel approbare: cùm abundè hac de re à nobis in consilio de lue Venerea, apud Tetradem nostram pertractatũ sit. Quo loco mirandas admodum huiusce metallici

Quanam de Mercurij natura sint sententiæ.

virtutes exposuimus, non in quantum certè calidum est vel frigidum (id enim parū interesset) sed quatenus est spiritus corporeus, aut corpus spiritale. Spiritus, inquam, stupendæ valde naturæ, à quo veluti igne quodam deuorante, corpora metallica solidiora dissolui possunt, & in suam transmutari sine vllo sensu essentiam, non secus ac sale marino aqua maris continetur. Denique metallicum istud iure merito Proteo cuidam comparari potest, qui varias fingitur subinde formas induisse: cuius tamen pars vel etiam minima, iisdē quibus totum, prædita est facultatibus. Cùm enim spiritus sit quidam volatilis, ab igne sursum effertur: sed quantumuis ab illo in altum feratur, suum tamen corpus retinet, nec vllam subit corruptionem aut alterationem, eò quod in sui corporis consistentia omnia mirè elementa contineantur, & homogeneæ, (vt aurum ipsum) sit essentiæ. Hinc fit nimirum, vt ingens inter vtrumque sit familiaritas mutua, atque necessitudo: quæ vel ex eo colligitur, quòd eo ipso, quo in essentiam & purissimam simplicitatem redu-

Virtus Mercurij quanta.

cuntur tempore, hydrargyri ſpiritus, magnetica quadam virtute, & incomprehenſibili, corporis perfecti, id eſt, auri, formam, vt ſibi copuletur, attrahat: & aurum corporeum eſſentiam Mercurij ſpiritalem in ſe concipiat, & ea quodãmodo imprægnetur: vt in eſſentiam & materiã veluti primam redigatur. Qua certè fit ratione, vt vterque fiat ψυχοσώματος ϗ σωματόψυχος, id eſt, ſpiritus corpori vnitus, & corpus ſpiritui copulatum.

Illud quidem magiſterium non vno, vel paucis diebus perficitur: at moram temporis, abundè compenſat operis admiratio. Hoc quippe modo præſtantiſſimi quique Medici, & veri Philoſophi ſuas vniuerſales conficiunt Medicinas, ad tuendam corporis humani ſanitatẽ, & grauiſſimos morbos profligandos, aptiſſimas.

Quantopere Mercurij præparatio, vt Medicinis inſeruiat, requiratur.

Omnia tamen interim ab hydrargyri dependent præparatione. Illud enim ſi exactè non præparetur, & crudum, ſiue interius aſſumendum, ſiue exterius applicãdum exhibeatur: venenum potius, quàm remedium vtile, dici debet. Paracelſus ipſe, qui inter Chymicos om-

nium solertissimè Mercurij anatomiam indagauit, eiusdem est opinionis, quam videre licet, tum in sua chirurgia, tum
» alibi: dum scripsit, Mercurius crudus
» tremorem & rigorem in homine ponit.
» Et infra ibid. pag. 65. Mercurius nisi op-
» timè præparetur, eosdem morbos indu-
» cit, si intra corpus sumatur, quos efficit
» extra corpus.

Sic itaque non minus contra Mercurium crudũ inuehitur Paracelsus, quàm Fernelius in suo de Lue Venerea libello: quo loco huiusmodi remedium non paucis exagitat.

Qui Mercurium crudum in vsu habuerunt.

Qui sequentibus tamen temporibus viguerunt Medici, hoc metallicum nihilominus, licet crudum, in vsu posuerunt, illudque vnctione, vel alio modo ad Luis Venereæ medelam, nec sine felici quandoque successu, adhibuerunt.

Ænobarbus omnium primus, pilulas ex hydrargyro crudo, sine vlla præparatione composuit.

Brassauola crudum ipsummet, in parua quantitate, contra puerorum vermiculos propinandum exhibet.

In vsu modo positum est, pilulas in ha

hac alma Parisiorum ciuitate, ex hydrargyro crudo præparare, modo antea in succo limonum, & tantillo terebinthinæ dissoluatur, addaturque Diambra, aut aliquis puluis, aut confectio cordialis, qualis est de hyacintho, alkermes, vel ipsamet Theriaca. Inde fiunt pilulæ, quarum duas vel tres exhibent pro dosi, è quibus præclara nonnunquam exoriuntur experimenta, tum contra gonorrhæas virulentas, tum lues Venereas non ita radicatas: illas enim benignè subducunt, & venenum specifica quadam virtute extingunt. *Pilulæ è Mercurio præcipitato.*

Palmarius doctus, celebris Fernelij discipulus, minimè sui magistri sententiam sequitur, sed pilulas penè prædictis similes, ex hydrargyro crudo componit, quibus hæc ab ipso, sub finem lib. de Eleph. additur inscriptio: *Catapotia ex hydrargyro, quæ retorridæ bilis & omnium acrium humorum, ac malignorum ferociã domant & compescunt, eosque sensim, nullo ventriculi incommodo expurgãt.* *Pilulæ ex Mercurio præcipitato Palmarij.*

Sin autem hac in parte meum inquiratur iudicium: nulla ratione hoc remedium probare possum, cùm multò

plus damni, quàm salutis & vtilitatis assumentibus inferat.

E contrario verò si bene metallicum istud præparetur, & in essentiam redigatur: quod fit sublimatione, calcinatione, vel solutione, (philosophicas autem non vulgares intelligo) tunc excellens fit Theriaca, quo modo à præcipuo quodam Chymicorum Duce nominatur.

Mirificæ virtutes Mercurij in essentiam redacti.

Idem præterea Coryphæus, hoc metallicum in essentiam redactum, auri essentiæ simile esse contendit, eandemque illi, quam auri essentiæ, conseruandi, instaurandi, & quasi hominem ad iuueniles annos reuocandi virtutem assignat. Quadam enim potentia mirabili, illum purgat, atque ab omnibus putridis & venenatis, quæ illius mortem accelerant, corruptionibus præseruat.

Quænam inter Mercuriū crudum & præparatum differentia.

Magna igitur inest inter Mercurium crudum & præparatum differentia: prout ab Ægineta, qui maiorem quàm cæteri Græcorum, eius metallici notitiam habuit, in suo lib. 7. confirmatur. *Argentum viuum*, inquit, *ad Medicum vsum non ita assumitur, cùm venenum existat:*

verùm quidem vſtum ipſum, ac in cinerem redactum, aliis ſpeciebus permixtum, cholicis & vuluulofis bibendũ dederunt. Quo certè loco author iſte, quandam cognitionem earum, quæ nunc ſunt in vſu, Mercurij præcipitationum videtur habuiſſe.

Hac fortaſſe viri iſtius doctiſſimi quidam victi authoritate, minus olim veriti fuerunt, Mercurium præcipitatum, ſiue mortificatum, Iliacis paſſionibus, morbis deploratiſſimis, exhibere. Serapio teſtatur, illum ſuo tempore fuiſſe vſurpatum: idem tamen ſubiungit, prædictum Mercurium nihil ſic profuiſſe, nec vllo modo mortem ægrotorum cohibuiſſe.

Huic nihilominus morbo Hieronymus Montanus vir celeberrimus, idem remediũ cum Philonio & Diacumino permixtũ, huiuſmodi malis præſcribit.

In numero trium, de quibus ſupra memini, hydrargyri præparationũ, calcinationem comprehendi, ſub qua pariter præcipitatio per me recenſebitur: verùm ea cautela in mentem reuocetur, qua eaſdem philoſophicas nuncupaui. De

Vulgares Mercurij preparationes improbantur.

vulgaribus igitur Mercurij præcipitationibus, nullã facio mentionẽ, qui licet ab aquis fortibus, semel atq; iterum abluatur, corrosiuus tamẽ & vomitiuus esse nõ desinit: eò quòd ignei illius spiritus ab istis aquis fortibus separari non possint.

Eæ igitur præcipitationes nullo modo mihi probãtur: sed illæ potissimùm quæ beneficio solius Mercurij, in vase circulatorio ad id apto concinnantur: in eo enim vase diu agitatus, ope ignis, per gradus accensi præcipitatur, & tandem in puluerem rubeum purpureumque, qui mirificæ sit virtutis, reducitur.

Quomodo Mercurius citissimè præcipitetur.

Citius multò pariter idem Mercurius, mediante igne auri interno, etiam si eidem materialiter adiiciatur, præcipitari potest: At in momento & velocissimè, si cum auro essentificato præparetur. Ex illis enim ambobus, ad debitam proportionem permixtis, stupenda quædam fit coniunctio, quæ nullis non miraculis scatet & illustratur.

Virtus Mercurij per artem præcipitati quanta.

At verò, ne quibusdam in eadem soli versari sententia videamur, neve primi tanti remedij simus præcones & laudatores: quid de illo Palmarius ad fi-

nem lib. sui de Elephantiasi, prædicet, paulisper audiamus. Omnium, inquit, » remediorum elephanticorum vires su- » perat catharticum nostrum metallicum, » acrem omnem, ac ferinam humorum » omnium qualitatem ac malignitatem » mirè obtundens, ac nihilominus blan- » dè adeo aluum soluens, vt pueris & præ » gnantibus tutò dari possit. Constat ex » hydrargyro & auro sic permixtis atque » immutatis longa maceratione, vt vim » catharticam assequantur. Vna autem & » eadem opera, pituitam & crassos omnes » humores expurgat, & calidam ac siccam » viscerum omnium constitutionẽ emen- » dat: datur granorum sex pondere Huc- » usque Palmarius de suo cathartico metallico ex hydrargyro cõmuni & foliis, auri, vt supponi debet, cõflato: eò quod diuturno tẽpore illud præparari asseueret. Præcipitata quippe cathartica quæ cum Mercuriis metallicis fiunt, aut philosophicis, & auro in essentiam redacto, in modum arcani, magisterij, tincturæ, liquoris, sulphuris, vel salis: momento temporis perficiuntur. Aurum enim, vt semel est apertum,

Qua ratione cathartica è metallicis cõposita velociter perficiãtur.

tam igneæ est naturæ, tamque potentis, vt dicto citius suam exerat actionē. Verùm de omnibus huiuscemodi auri in essentiam redacti rationibus, satis luculenter in Tetrade nostra disseruimus: quò Lectorem studiosum amandamus.

Inpræsentiarum verò, cùm nobis sermo de sola peste sit institutus, quædam solummodo cathartica ex hydrargyro educta docebimus, quę tam lethali morbo prosint auerruncando.

Mercurius vitæ (sic enim appellant) primum inter prædicta purgatiua specifica gradum obtinet.

Quomodo Mercurius vitæ preparetur.

Ille autem eo modo conficitur. Duæ hydrargyri partes in meteoron modo communi redactæ, cum vna parte metallinæ stellatę, & Magnesiæ Saturninæ, quæ omnibus metallis ad debitam proportionem sit imprægnata, permiscentur: omnia in puluerem reducuntur, redacta simul commiscentur, & in cornutam subitò proiiciuntur, (aliàs enim sic momento citius isthæc incalescerent, atque fumarent, vt ne manum quidem liceret admouere) Dein accenso igne per gradus liquor tandē gummosus destillabit cum portione aliqua Mercurij

currẽtis, qui facillimè ſeparari poterit, & ſeorſim ad alios vſus reſeruari: eſt enim Mercurius Philoſophicus: Gummoſus autẽ liquor in aqua frigida, in oculi momento, præcipitabitur in puluerẽ niuis inſtar candidiſſimum, qui pluries abluẽdus, donec planè dulceſcat. Ex aqua, vitriolica aciditate imprægnata, verum ſpiritum vitrioli antipilepticum verus Chymicus eliciet.

Puluis iſte candidus, iuxta præſcriptũ artis, ad ignem lentum exiccetur, quem tandem cum ſpiritu vini, aut aqua vitæ Iuniperi accenſa circulare & fixare poteris: cuius pulueris quatuor vel quinque grana exhibentur, vel in infuſione, cum aliquo liquore: vel in ſubſtantia cum conſerua roſarum: vomitum & purgationem ſimul operabitur, miroſque tam in curatione omniũ peſtium, quàm luis Venereæ, & aliorum morborum contagioſorum expulſione præſtabit effectus. *Pulueris è Mercurio vitæ cõſlati virtus.*

Qui puluerem iſtum cum ſolo naturæ ſulphureo ſale fixare nouerit, ſpecificũ admodum ſine vomitiuo purgatiuum conficiet.

Paulò verò inferius rationem ſuo loco

docebimus, quomodo ex illo, sudorificum eximiæ virtutis, & valde Bezoardicum præparabitur.

Abstrusior Mercurij vitæ preparādi ratio.

Philosophus hac vnica nequaquā contentus est præparatione: verùm liquorē gummosum spiritu salis solaris imprægnat, omnia digerit philosophicè, & in essentiam redigit: quæ potest metallum ipsum pretiosissimum perfectissimè dissoluere, sua tinctura spoliare, vel in liquorem reducere, qui per alembicum traductus, magisterium ad quæuis venena, pestium, luis Venereæ, & omniū malorum contagiosorum & astralium, siue illorum quorum causæ nobis sunt occultæ, expellenda, in minima quauis datum quantitate erit excellentissimum.

Mercurij purgatiuum quomodo præparetur.

Alia verò methodo hydrargyrum præparatur, quādo scilicet octo partes Mercurij in meteoron redacti, & sex vulgaris acceptæ cōminuuntur, & ad integram vsq; hydrargyri, liquescentis mortificationem permiscentur. Omnia deinde in matraciū iniici debent, & ignis sublimationis per sex horas adhibendus, vt tota materia sublimetur, & in formā chrystallinam reducatur: reiterata sublimatione

habebis Mercuriũ dulcem purgatiuum, de quo, pondere viginti granorum vel amplius exhibere poteris.

Ego vt verum fatear hac in operatione aquis penit⁹ crudis, vt antea proteſtatus ſum, abſtineo: illarum quippe effectus nunquã aquis philoſophicis & metallicis reſpõdent. Mercurium præterea in meteoron cõmuniter reductum nunquam in vſum adhibeo, quin imò in quintam eſſentiam reuoco, tamque perfecte depuro, vt clarius atque pellucidius ipſomet mihi chryſtallo reddatur: Vtorque eademmet operatione quam Arnaldus de Villa noua, in ſuo de perfecta lapidis inueſtigatione libro cap.3. docet.

Quomodo Mercurius ab auctore præparari ſoleat.

Sic ergo præſtãtiſſimum fit alexipharmacum, quod omnia è corpore venena eiicit atq; exturbat: vt proinde mirificè contra peſtes & lues venereas cõferat, ſi præſertim, vel forma, vel ſpiritu, aut auri tinctura imprægnetur. Qua certè ratione, tunc adeò magnificè & potenter toxica quæuis, vt magnes ad ſe ferrum, occulta ſua proprietate, pertrahit.

Magna igitur hæc ſunt atque ſacra

mysteria, quæ ne amplius in propatulo exponam, obstat lex Hippocratica, alibi à nobis hanc in rem allegata. Illa enim breui quodam compendio comprehensa; cauet, ne res sacræ, prophanæ, sui publicatione reddantur.

Lex Hippocratis de celandis mysteriis artis cuiusque.

E Mercurio rursus manna quoddam purgatiuum, & oleum conficitur, quod itidem non mediocri pollet purgandi facultate. At verò si plures curiosus Lector hydrargyri præparationes videre cupit purgatiuas, adeat ea quæ nos de illo in Tetrade nostra sub finem capitis de argento viuo, & in cõsilio de Lue Venerea tradidimus. Tempus nunc postulat, vt ad remedia purgatiua, quæ ex Antimonio depromuntur, descendamus.

Quomodo Manna purgatiuum è Mercurio cõponatur.

Quantum verò Palmarius, hydrargyrum tantopere à Fernelio vituperatum, & pro lethali veneno æstimatum extollit: tantundem ab Antimonio, in suo de peste tractatu, detrahit.

Matthiolus tamen Antimonium ad tertium vsque cœlum eleuat, vt alibi declarauimus: adiungitque in magna quadam, quæ Bohemiam anno salutis

Magnesia à quibus laudata fuit, aut condemnata.

M. D. LXII. & M. D. LXIII. afflixit, peſtilentia, nullum aliud Antimonio, ad pondus trium vel quatuor granorum exhibito, præſentius fuiſſe remedium.

Buccius cap. libri ſui 21. memorandam apprimè Chymici cuiuſdam Colf appellati, hiſtoriam recenſet: qui ex Antimonio lapidem quendam bezoardicum (floridum vocat ille) compoſuerat, quo mediante ſtupenda valde prodigia perficiebat. *Lapis ex Antimonio factus.*

Alibi pridem à me non ſemel relatum eſt, & iterum refero, me nuſquam vitrum Antimonij probare poſſe: licet innumeros norim Medicos qui illo probe vti ſoleant, à quorum certè titulo circulatores omnes procul ſemoueo, qui huc & illuc, vt homines facilius circumueniant, ſemper diſcurrunt. *Vitrum Antimonij ab Auctore improbatur.*

Quo minus autem diutius in explicandis admirandis huiuſce metallici virtutibus immorer: longior ille, quem hanc in rem produxi, tum ſuprà, tum in mea Tetrade, ſermo atque tractatus obſiſtit.

Ducentis circiter ab hinc annis Baſilius Valẽtinus ordinis Sancti Benedicti *Variæ ex Antimonio medicinæ iam pridẽ compoſitæ.*

monachus infinita propemodum remedia purgatiua,ſudorifica,& reſtauratiua, ex Antimonio, quæ miræ eſſent efficaciæ,à ſe compoſita deſcripſit. Vt autem illorum præparatio,aliud multò præſtãtius, quam vitrum ſpondet Antimonij: ſic eadem grauiſſimis quibuſque morbis opem ferunt præſentiſſimam.

Decem aut duodecim in mea Tetrade Antidotos ex Antimonio conflatas deſcripſi, quarum nonnullæ contra peſtem ſunt plurimum accommodatæ: ſiue purgatio per alui deiectionem, aut per vomitum,aut ſudores ſit neceſſaria: ſiue natura modo quodam nõ perceptibili, ſit in priſtinum ſuum robur reſtituenda. Quæ omnia proculdubio remediorum vulgarium nomẽclaturam ferre non debent.

Beneuolum ergo Lectorem,vt tranſcribendi labori nimium ærumnoſo parcamus, in eum locum relegamus.

E floribus autem Antimonij rubicundis, remedium quoddam excellens purgatiuum & vomitiuum ſimul extrahitur,quod peſtibus, quas à ſua origine vomitus comitatur,innoxiè dari poteſt.

Purgatiuum & vomitiuum ex Antimonio.

Hoc verò remedium, ea ratione non reddetur vomitiuum, si flores prædicti cum sale petræ figantur, vel cum sale communi sublimentur. Tunc enim benignè hoc pharmacum expurgat, & in dosi paucorum granorum in vino albo, aut aqua cardui benedicti aut alio liquore conuenienti maceratorum exhibitum, non parum contra febres pestilentiales, & id genus morbos excellit.

Croci metallorum virtus. In descriptione Croci metallorum, qui non modo facile præparatu, sed etiam vtile multum & præsens contra morbos omnes Epidemicos remedium suppeditat, aliquamdiu tradenda immoratus sum. Ad pondus septem aut octo granorum in infusione, provt supra monuimus, nec sine fructu exhibetur. Quosdam enim magis per vomitum, alios verò per aluum magis expurgat: id tamen totum sine vlla fit naturæ perturbatione, imò verò cum magna eiusdem ope & subsidio, febrem omnem pestilentialem, & morbos contagiosos expugnat. Huiusce meæ assertionis fidem faciunt innumera propemodum, experimenta, quæ meam nunquam ex-

pectationem eluserunt.

Experientia Auctoris circa Crocum metallorum notanda.

Illustrissimi Herois ac D.D. Ducis de Buillō Pharmacopœus nomine Fromāt, à me anno tantùm elapso impetrauit, vt decē aut duodecim vncias, quas illi meo marte parandas ex eodem Antimonio curaueram, in Turennæ Vicecomitatum, peste sæuissima conflictatum transmitterem. Remedium istud vna cum formula qua foret assumendum ad D. de Vassignac, totius regionis & castelli gubernatorem direxit, qui maiorem illius partem vicinis circumquaque Chirurgis impertitus est. Quid autem præstiterit hac in re nostrum metallicum, paucis innuit Epistola à prædicto D. de Vassignac, ad Pharmacopolam missa, quam placuit è Gallico in Latinum cōmmutare, & hoc loco inserere.

Accepi per D. Fouchet duas pyxides, quas ad me transmittere placuit. Vt semel recepi confestim partem quandam illarum per totam viciniam elargitus sum, iuxta monitionem in literis, ad felicem illarum vsum docendum, adiectā. Quatuor aut quinque Chirurgi aliquam ex illis partem

acceperunt: ex illis duo, ſucceſſus admodum proſperos mihi renunciarunt, & teſtimonium egregium de puluere ſubflauo reddiderũt: quem, remedium plus diuinum quam humanum idcircò nominabant, quoniam intra vnius diei ſpatium ita quoſdam à febre peſtilenti liberauerit, vt nihil tamen virulenti ex illorum corporibus ſubortum ſit. In aliis verò bubo peſtifer duabus poſt ſumptionem horis innoxius apparuit. Hucuſq; prædictarum literarum tenor.

Purgatiuum excellens cõtra peſtem ex Arſenico conficitur.

Simili quoque ratione expertus Philoſophus ex Arſenico, quód maximum eſt venenum, purgatiuum excellens efficiet, quod aduerſus omnis generis peſtes, nõ ſecus ac cancros mirè vires ſuas exeret: quos à ſale quodam ſeptico & arſenicali generatos, ſolum, vt inquit Arnaldus à Villa noua, Arſenicum expugnat. Venenum quippe à veneno pellitur, provt luculenter apparet in illis qui à ſerpentibus & ſcorpionibus icti, nullum aliud præſentius inueniunt alexiterium, quam illud quod à feris illis venenatis componitur.

Puluis qui temporibus noſtris ad ex-

tinguendos omnes cancros vlceribus coniunctos adhibetur, ex prædicto fit Arsenico, radice Aronis, atque tantillo fuliginis: quod licet remedium sit satis vulgare, tanta tamen præstat certitudine & efficacia, vt vna tantum vice applicatum, nihil non mirum dictu operetur. Qui de huiusce rei veritate dubitat, sensibus ipsis bellum indicit, ad quos suprema huiusce litis componendæ spectat auctoritas atque iurisdictio.

Pulueris Arsenicalis virtus, & quomodo ille perficiatur.

Antea verò cum de præcautione pestis dissereremus prædictum Arsenicum in formam Amuleti tantum vsurpauimus, quod super regionem cordis apponeretur. Remedium istud primus omnium, Iacobus Carpensis adinuenit & expertus est: expertum Fallopius comprobauit, & iterum tanto auctore comprobatum, ita Philippus Ingrassias & alij Medici extulerunt, vt nihil in eorum scriptis celebratius reperiatur. Hoc eodem fultus alexiterio Adrianus Papa VI. à grauissima peste vindicatus fuisse perhibetur.

Quis primus amuletum ex Arsenico contra pestem inuenit.

Superest modo ostendere, quæ nam sit præparationis illius ratio, cuius beneficio

ficio è venenoſo ſalutare fieri poſſit, vt antea à nobis fuit promiſſum & inſtitutum.

Illius autem hic præparandi modus, haudquaquam illis inauditus videbitur atque ſtupendus, qui probè ſciunt methodum, qua Mercurius ſublimatus, multo peior, & magis ſine comparatione corroſiuus, vel ipſius plebeculæ iudicio, quàm Arſenicum, ita guſtui probatus & gratus ſola ſublimatione (poſtquam ſuæ aquæ in debita proportione mixtus fuerit) reddi poteſt: vt nullum vomitum nauſeam, aut ſtomachi cauſet perturbationem. In quo præterea illud venit obſeruandum, quod nihil de ſuo pondere & quantitate deperdat, quodque ad pondus viginti aut triginta granorum dari poſſit, quæ ſufficienter omnes humores, vt ſupra diſſerui, venenatos exturbant.

Præparatio qua Arſenicum ſalubre reddi poſsit.

Illud autem remedium ſatis in frequenti hodierna die vſu habetur, cuius gradum nos abundantius exaltamus, ſi quando materiis communibus & crudis non vtimur: ſed philoſophicè, quod pridem fuimus conteſtati, præparatas in

subsidiũ euocamus. Venenatũ igitur Arsenicũ hac qua sequitur ratione, vt medicinæ inseruiat, poterimus præparare.

Illud igitur metallicum primum per se sublimetur, deinde aceto albo optimo, duarum horarum spatio decoquatur: sic enim sua nigredine & farina quadam leui atque corrosiua spoliatur. Postea cum squamma æris iterum sublimabitur, quæ venenum illius crassius atque nigrius retinebit: tandem bis aut ter cum sale communi præparato sublimatum, perfectè dulcoretur: & media istius sublimati substantia, in infusione, ad pondus quinque, sex, septem, aut octo granorum securè dari potest. Tantum enim abest, vt assumentibus noceat, quin imò illos benignè, & sine vlla perturbatione ab ijs venenis expurgat, quæ ab aliis catharticis nullatenus purgari possint. Illius autem perfectio tunc maximè ex eo cognoscetur, quando metallis iniectum, candorem illis conciliat & indit perfectissimum: qui remanet etiam in ijs, postquam ignita fuerint: cum tamen Arsenicum crudum eadem nigrefaciat, atque fumo

Arsenici secundum artem præparati virtus.

quodam infecto, quē oculus & olfactus non ſine noxa & incommodo ſentire poſſunt, contaminet & inficiat.

Noui multos qui ad lepras vniuerſales & particulares expurgādas, cathar ticis & ſudorificis quibuſdam ex Arſenico conflatis potiſſimum vtantur: ego vero remedia illa quæ ex Mercurio & Antimonio eliciuntur, ad peſtem profligandā potētiora eſſe iudico, necnon ad Luem Venereā, & ſimiles morbos contagioſos exterminādos. Præterquā enim quod illa grauiſſimo doctiſſimorū virorum iudicio comprobātur, magis etiam in vſum quotidie adhibētur, nec vſus ſui fructum mediocrem, me ſæpius experiente præbuerunt. *Quænam remedia metallica ad peſtem arcendā aptiora.*

Sed hactenus abundè de purgatiuis contra peſtem communibus & metallicis diſſeruimus: de ſudorificis modo & bezoardicis aliquid proponamus.

Ad communia verò iſthæc remedia, quæ tum è vegetabilibus, tum ex animatis deſumuntur, nihil prorſus licet adiicere: eò quod, dum de præcautione peſtis ageremus, magnam illorum ſeriem in medium protulerimus, qualia *Diuerſa cōtra peſtē remedia bezoardica.*

ſunt, noſtræ aquæ Theriacales, diuerſæ, atque multiplices Antidoti, tam cum ouo præparatæ, quàm cum diuerſis extractionibus cardiacis. E quibus compoſuimus diuerſa pharmaca ſudorifica & bezoardica, quæ hoc loco repetere eſſet ſuperuacaneum. Prudentum ſolummodo lectorum hoc erit officium, aptum earum ſecundum mali qualitatem, & perſonarum temperamentum atque conditionem delectum facere.

Non enim vnam in claſſem & catalogum omnes reuocantur, ſed diuerſa genera conſtituunt: dum aliæ magni, aliæ vilioris ſunt pretij, aliæ rurſus longam, aliæ breuiorem poſtulant, pro gregariis, aut ditioribus præparationem.

Magnatibus intereaTheriacas noſtras dicauimus, quas benedictas & cœleſtes appellauimus. Dicauimus prçterea Diateſſaron noſtrum regale, vnum è ſupremis remediis Alexiterium bezoardicũ: cuius deſcriptionẽ videre licet in Pharmacopœa noſtra, ad caput de Theriacarum inſtauratione, quod de induſtria è Latino in Gallicum tranſcripſimus, vt auxiliares huiuſce alexicaci copias

ſequeretur & promoueret.

Licet autem tractatibus ſuperioribus compoſitiones quaſdam diuerſorum ſudorificorum metallicorum, & eorum præſertim quæ ex Antimonio depromũtur deſcripſerimus, è ſulphure verbi gratia deaurato, & lapide bezoardico metallico antea declarato: quædam tamen alia magis contra peſtem ſpecifica & metallica huc inſeremus. Cum enim peſtis ſæpius per aëris inſpirationem inuehatur, per tranſpirationem quoque eadem expelli debet, per diaphoreſin nimirum, aut ſudorum prouocationem: vt libera detur venenoſis & ſpiritualibus halitibus & vaporibus peſtiferis, à quibus malum ingeneratur, exhalatio. *Qua ratione peſtis cõtracta expelli debeat.*

In hanc igitur cautelam, quædam id genus remedia ad hunc ſcopum ſpectãtia ſemper ad manum, & in promptu ſeruari debent. Malum enim iſtud cùm ſit violentiſſimũ, ſpatio ſæpiſſime & mora remediorum ſeligẽdorum interdicit, illorumque præparationem anteuertit.

Qua ſapienter hac in parte à maioribus noſtris proſpectum fuit, qui Theriacam ſemper ſeruarẽt præparatam. Quæ *Theriaca in vſum olim cõtra peſtem obſeruata.*

licet minus à nobis improbetur: illud tamen adiiciã, innumeras antidotos quas è Theriaca elicuimus, & ad instar aquæ, siue aliarum formularum merè cordialium & bezoardicarũ, quarum aliæ plus, aliæ minus calefaciunt, præparauimus, non esse vlla ratione reiiciendas. Id autem consultò præstitimus, vt iunior Medicus, secũdum varia personarum temperamenta, pestis naturam, & varia symptomata quibusquisq; vexatur, illarum delectũ sagaciorẽ adhibeat. Cum enim pestis sæpissime sit cum febribus ardentibus, phlegmonibus, & inflammationibus coniuncta: bezoardica remedia & cordialia, Theriacis & id genus Antidotis magis calefacientibus sunt præferenda, eò quod magis sint temperata.

Idem pariter de bezoardicis communibus, & vulgaribus Theriacalibus, sit iudicium.

Cur omnia penè remedia metallica contra pestem valeant.

Metallica verò, hac minus quam cætera indigent electione, eò quod illorum actio, nec in calore, nec in frigore versetur. Agunt enim illa per occultam & specificam quandam qua pollent, facultatem, sudores in magna quantitate

prouocandi: ita tamen, vt interim venenum expellant,& cor ipſum,vna cum ſuis partibus vitalibus corroborent, atque præmuniant. Hinc nimirum contingit, vt id bezoardicum genus magis vtile iudicemus, & aliis præferamus: & illud in primis,quod è Mercurio & auro depromitur,cum magis noſtræ ſit naturæ conſentaneum.

Veneris Mercurius cum liquoribus acidis ſulphuris aut vitrioli mortificatus, & per iteratas cohobationes in colorem floris calendulæ redactus,& deinde cum ablutionibus aquarum conuenientium dulcoratus,vnum eſt è præſtantiſſimis contra peſtem ſudorificis atque bezoardicis remediis. Si enim ad pondus vnius grani,aut ad ſummũ duorum,cum apto quodam liquore propinetur: Peſte affectum à morte procul dubio vindicabit,modò poſt, decem aut duodecim circiter à malo ſuſcepto,horis abſorbeatur. *Mercurij Veneris contra peſtem ſingularis præparatio.*

Prædictus autem veneris Mercurius pluribus modis præparatur: qui autem in vſum modo narratum adhibetur, cõponitur ex vna parte Limaturæ veneris, *Alia prædicti Mercurij præparatio.*

duabus partibus aquilæ exaltatæ, & aliquanto maiori salis solaris quantitate. Omnia in puluerem tenuissimum redigantur, permisceantur, & in matracium capax iniiciantur: in sabulo deinde sepeliantur, sepultisque, ignis subtus & vndiquaq; eò vsq; accēdatur, donec materia instar ceræ colliquescat. Tunc enim subito vas in aqua erit immergēdū, quo facto prædictū Veneris Mercuriū colliquescētem & coloris subuiridis reperies, qui quidem effectus nihilominus supra à nobis declaratos præstabit certissime.

Alterius sudorifici bezoardici singularis præparatio.

Aliud ingens & specificum sudorificum bezoardicum, cum liquore gummoso ex Mercurio in meteoron redacto & ex Metallina stellari cum cæteris planetis sociata, de qua superius locuti sumus, comparatur.

Hic liquor gūmosus benè purificatus, cum spiritu salis omnia animantis permisceatur, in qua mixtione mira videbis propter duellū inter duos istos dracones commotum, qui tandem inter se conciliabuntur, & pacem inibunt, in puluerem pretiosum reducti. Huius autem pulueris effectus sudorifici & bezoardici,

miras edent operationes; quas sæpius his oculis, nunquam mea frustratus intentione, expertus sum. Ad pondus verò quinque aut sex granorum, cum confectione de hyacintho, aut alia aliqua conserua cardiaca coniunctus exhibetur, è quibus pilula magnitudinis pisi conflatur. Illa autem absorpta, æger in lecto decumbens mediocriter tegi debet, qui paulò post totus in sudorem defluet, & mirum mali solamen comperiet. *Quomodo illud administrari debeat.*

Hæc autem duo posteriora sudorifica me debere doctissimo & honestissimo viro D. Ioanni Hartmanno Medico, & in celebri Marpurgensi Academia Mathematico Professori, ingenuè profiteor, qui illa suum lapidem Bezoardicum appellat. Fraterna quæ nos mutuo quodam vinculo inuicem iungit necessitudo, quæque nobis rursum est communis cum DD. Vvoulfio, & Musano, collegis & Medicis celeberrimis, me transuersum in omnibus meis rapit lucubrationibus, vt honorificã illorum mentionem faciam. Quod autem me iterũ magis eò impellit, est, quod hunc *Laus trium præstantissimorum virorum, D D. Hartmanni, Vvoulfij, & Musani.*

prædicti sunt honorem consecuti, vt Medici sint illustrissimi Principis ac D. Lantgrauij de Hessen, Mecœnatis atque benefactoris mei : cuius certè Herois meritissimi, tot egregia sunt omnibus in rebus præconia, vt stylum meum nimis depressum agnoscam, qui temerario quodam nisu eadem nunc aggrediatur celebrare.

Vt igitur finem remediis nostris Bezoardicis imponamus, restat modò de illis quæ ex auro eliciuntur, pauca quædam perstringere.

Notabilis circa auri naturam & proprietates tractatus.

Græci magnam proculdubio nec auri, nec argenti, nec lapidum pretiosorum, vt in remedia Medicinæ cardiaca ab illis admitterētur, habuerunt cognitionem: quæ tamen omnibus passim hodiernis temporibus est obuia. Horum autem remediorum inuētores primi Arabes fuerunt: vnde fit, vt immeritò descriptiones Diamargariton, & lætificans Galeni, ipsi Galeno assignentur. Sicut ante me, id sagaciter deprehenderunt Fuchsius, & alij Medici peritiores. Quæ res certè à me in medium ea potissimū de causa profertur, vt ostendam Medi-

cinam non ilico ad ſummum ſuæ perfectionis faſtigium conſcendiſſe: ſed in dies quoſque, plurimis remediis eximiis locupletari. Quæ idcirco minus ſunt expellēda, quòd antiquitati parum nota atque perſpecta fuerint.

Aurum autem modo pluribus Antidotis & compoſitionibus apprimè cardiacis adhibetur: in vtroque ſcilicet Electuario de gemmis, calido & frigido: in Aurea Alexandrina: in antidoto de lapide radiato, aut Lazuli ſecundum Meſuen, quæ cōmuniter vocatur Confectio Alkermes: in antido è ſapphyro, & ea quæ dicitur Argyrophorus: & in aliis pluribus, quas in Mirepſo deſcriptas, & in cæteris diſpenſatas reperies. In his enim omnibus aurum in folia ſectum applicatur, aut in raſuram & limaturam ſolummodo comminutum: quæ tamen ſingula, paucis, aut nihil prodeſſe iudicamus. Cùm enim calor naturalis, ipſiuſmet Auicennæ ſuffragio, nihil poſſit agere in res adeò duras nec tranſmutare aut diſſoluere illarum ſubſtantiam: non eſt quod in illius opem & ſubſidium aduocetur.

Quibus antidotis conficiendis aurum inſeruiat.

Chymici idcirco, vtiliter sanè eadem in essentias & liquores, qui magis sunt corporibus nostris cōsentanei atq; conformes, redigere conati sunt.

Arabes auri præparandi primi inuentores.

Verùm quoniam Arabes auri præparandi primi fuerunt inuentores, illiusque qualitates atque virtutes Antidotis suis maximè cardiacis, fundamenti & basis instar, supposuerunt: videamus, amabò, quidnam de illo ipsi nobis tradiderunt, atque commendauerunt.

Auri virtutes probantur authoritate Auicennæ.

Aurum, inquit Auicennas lib.2.cap. 2. natura est æquale & subtile (subiungitque postea) limatura eius ingreditur
» Medicinas melancholiæ, & alopeciæ,
» & tiriæ prodestque ad illas leniendas,
» confert doloribus cordis & tremori ip-
» sius, & malitiæ animi, & ei qui solus lo-
» quitur.

Et Palmarij.

Infiniti alij Arabes & Medicorum nostri temporis peritissimi, mirandas admodum & incomprehensibiles auro facultates assignarunt. Authoritatē quinquaginta Doctorum Arabicorum, aut circiter, silētio præteribo: vt solùm Palmarij antiquissimi, doctissimique viri, & admodum curiosi suffragium indu-

cam, vt pote illius, qui non vltimam inter ætatis suæ medicos locũ occupauit. Quid igitur de auri facultatibus in suo libro de febre pestilentiali cap. 18. differat, audiamus. *Aurum*, inquit, *cùm sit temperatißimum, nec temporis diuturnitate, nec ignis perennitate consumitur. Cardiacæ, melãcholiæ, cordis palpitationi, morbo attonito, comitiali, elephantiasi & venenis medetur, atque spiritus animales, vitalesque mirificè recreat, idque purißimum vel candens iusculis & potionibus instaurantibus pluries intingitur, vel in puluerem redactum ad drachmam semis vel scrupulum vnum exhibetur, vel in oleum stillatitiamque aquam, arte chymica conuersum, ad tres quatuorve guttas cum vino, vel aqua cardiaca propinatur.*

Idem Palmarius sub finem, aliam auri præparationem, mediante quodam cœlesti dissoluente factam, his verbis proponit. *Auri pollis, arte noua, roris Maij beneficio paratus, citra ignis vim, mirificam habet aduersus omnia venena efficaciam, atque cardiacum remedium est omnium præstantißimum.* *Alia auri præparatio Palmarij.*

Hac in re certè Palmarius est omni

commendatione dignus, eò quod potissimum Rempublicam doceat, quidquid de auri præparationibus, & aliorum metallicorum acceperit: illorum vsum approbet, necnon aliorum plurimorum opinionem eludendo, hæc remedia in supremo veluti Alexiteriorum gradu reponat.

Sed tempus efflagitat modò, vt alios Hermeticos, de auri natura & essentia audiamus: vtque rationem præterea inquiramus, cur tantopere remedia quæ ab illo depromuntur exaltauerint. Quidam enim, eò quod minus fidem suam his præconiis accommodauerunt, in ludibrium omnia conuertere imperitè conati sunt. Nusquam enim illis in mentem venire potuit, aurum, quod est substantiæ adeò solidæ, potabile fieri, tamque mirabiles ad sanitatem conseruandam effectus producere posse.

Hæc igitur, quæ de natura, proprietatibus & qualitatibus auri essentialibus Hermetici sentiunt, paucis accipiantur.

Si à primo, vt aiunt, ouo, ipsaque origine rem altiùs deducamus, & in

hunc noſtrum vſum, prius in Tetrade noſtra, poſt magnum quendam & antiquum Philoſophum deſcriptam, accipiamus: eſt quod nobis indulgeatur. Id enim totum à nobis efficitur, vt res clarior eluceſcat, bonoque publico melius conſulatur. Hæc igitur ab illo ſic in medium proferuntur.

Explicatio notanda circa auri naturam, proprietates, & præparationes.

Ea omnia quæ naſcuntur, ac intereunt, vt volunt Hermetici, ſuam habent progreſſionem ad ſummum perfectionis gradum, in quo ſcilicet nulla eſt amplius Elementorum contrarietas, vel deſtructionis cauſa. Iſta Elementorum adæquatio, vel naturarum vniformitas, omnium eſt nobiliſſima & perfectiſſima, adeoque omnium creaturarum nobilitas & perfectio. Talis vniformitas quæ ſubſtantia eſt omnibus Elementis æqualis, in vno auro præſertim ineſt, in quo propter hanc Elementorum adæquationem, nulla poteſt contingere diminutio ſeu deſtructio, ita vt iure etiam poſſit omnium gemmarum & corporum clarificatorum dici materia. Et propterea aurum etiã adeò perfectum eſt, vt illo nihil perfectius, aut

» nobilius reperiatur. *Vni enim nil deperit*
» *auro*, &c. Vt scribit Augurellus. Hæc
» autem auri perfecta natura accuratè cõ-
» sideranda est. Ea enim est omnibus E-
» lementis æqualis & vniformis, vt di-
» ctum duplicis tamen naturæ, spiritua-
» lis scilicet, seu astralis, formalis, vola-
» tilis: & corporalis materialis & fixæ.
» Vtraque summo studio inuestigan-
» da est, ne in tam amplo labyrintho er-
» remus, sed vt veram magnæ veræque
» Medicinæ, & veri seu vberrimi elixiris
» materiam, quæ præsertim in sola natu-
» ra & substantia solari consistit, eruere
» queamus.
» Cùm autem hoc præsertim nobilis-
» simum corpus, compactissimæ & fir-
» missimæ sit substantiæ, absque aper-
» tione & fractione, aut solutione illius,
» nihil boni præstare poterimus. Nam
» cùm natura in hoc corpore perfectio-
» nem attigerit, atque idcirco ab eius vl-
» teriore operatione quieta cesset, suam
» arti commisit industriam, qua aliquid
» adhuc perfectius huic corpori tribuat.
» Idcirco incipit ars, vbi desinit natura,
» quæ nullum sibi alium proponit sco-
pum,

pum, quàm & perfectionem illam auri auctiorem reddere, & eam ex materiali corpore eruere, vt ſpiritualem aut auſtralem & aëream reddat, Medicinæ vniuerſali ad omnes corporis humani affectus profligandos idoneam. Quæ quidem ſic arte reddita Medicina, infinitis tum demum virtutibus cumulatur, quæ alioqui in craſſa ſubſtantia ſopitæ languebant: ſimiliſque redditur grano, quod numero, poteſtate & viribus, agricolæ induſtria augetur ac multiplicatur: qui non tantũm terram ſuam aratro proſcindit ac præparat, ſed etiam eam fimis impræ-gnat, igne nitroſo, ac calore ſulphureo grauidis & potentibus, quem natura in fimos contulit ex cœleſtibus deriuatum. Sic ars in auro operatur, eandem aut ſimilem induſtriam conferens, quàm ſementi ſuæ agricola. Ea autem variis naturæ ignibus internis vtitur, in ſua operatione, quorum virtutes in digerendo, & viuificando poſitæ ſunt: quas nouit artifex externo igne excitare, eoque omes coctiones imitari ac perficere, quas natura in ſuis opera-

" tionibus adhibet, vt maturitatẽ & per-
" fectionem rebus omnibus quas producit, conciliet.

Ex tam igitur perfecto metallo perfectissima quæque, & vniuersalissima remedia inuestigãtur. Inter Bezoardica verò & sudorifica, ea quæ subsequuntur præparatu sunt faciliora, atq; simul nobiliora.

Descriptio sudorifici præstãtissimi ex auro confecti.

Aurum in aqua Philosophica dissoluatur, quæ è duobus salibus volatilibus, sulphureo nimirum & Mercuriali conficitur. In illius verò aquæ operatione, magna cautela in primis est adhibenda. Quoniam si ignis nimium vigens adhibeatur, spiritus cum tanta egrediuntur impressione & violentia, vt vas recipiẽs conteratur, & in mille partes dissiliat.

Aurum sic dissolutum in calcem subitò reducitur, si guttatim in illud inieceris oleum resolutionis salis, primi & principalis vegetalis. Hanc calcem verò ablues, & ablutam sagaciter in vmbra desiccabis. Ex hoc puluere desiccato, qui sola agitatione flammam concipit, si bene operatus fueris, aliquot solummodo grana suscipies in cochleari

argenteo imponenda : ita tamen vt aliunde vitrum commune ſuſpendatur, quod inſtar recipientis aut ſublimatorij tibi inſeruiet, ad recipiendam materiã quandam fuliginoſam & cœruleã, quæ è granis prædictis in cochleari poſitis, & ſola agitatione, vel admoto quodam cremio exurget. In illa autem materia pluribus vicibus id genus ſublimationis continuabis, donec ſufficiens pulueris iſtius cœrulei & ſublimati, quãtitas tibi parta fuerit: cuius vel vnicum granum cum vino datum, magnum experieris eſſe Bezoardicum ſudorificum.

Vel aurum laminatum aut limatum capiatur, ex quo cum Pumicis lapidis puluere præparato fac S.S.S. in vaſe fixatorio, reuerberẽtur per tres dies. Quo temporis ſpatio, pumex, virtute Magnetica, aurum à ſua tinctura ſpoliat: quam denuò acetum radicatum, vt vocant, attrahit: quæque demum ſpiritu vini communicatur. Vnde ab experto artifice præſtantiſſimum ſudorificum & roboratiuum, in parua quantitate præparatur. *Alterius ſudorifici deſcriptio.*

Oleum quoque Iuniperi bene depu-

Alia iterum sudorifici descriptio. ratum, imprægnatur tinctura siue colore auri: modò antea perfectè in calcem leuissimam, vt artis est, reducatur, & omnia in Bal. Mar. per aliquot dies collocentur.

Ex hoc oleo, iam prædicta auri tinctura imprægnato, dandæ quædam erunt guttulæ, cnm iusculo aut alio liquore, vel cum vino: & sic summum solare Bezoardicum comparabitur.

Quarta demũ sudorifici descriptio. Mercurius verò solus, philosophicè purificatus, simul atque mortificatus, virtute quadam admirabili, atque Magnetica quæ sensus fugiat proprietate, potest solis formam, & tincturam attrahere. Hunc Mercurium sic imprægnatum, præcipita si velis cum aliquo aceto metallico, siue nitri, siue sulphuris: sicque sudorificum quoddam præstantissimum meæ descriptionis & inuentionis cõficies. De hoc tria aut quatuor grana, cum confectione Alkermes, de hyacintho, aut cum aliqua conserua cordiali sunt tantùm exhibenda, è quibus mira confestim contra pestem, & Luem Veneream subsequetur operatio.

Vitio mihi fortaſsis dabitur, quod nimium ὑπερβολικῶς, & ænigmaticè loquar: vt qui ſolùm ſublimium quorundam remediorum palpum obtrudam, rem verò ipſam ex oculis præripiam, & aliò traducam. Idipſum ingenuè profiteor. Nefas enim vix vllo bidentali piandum mihi viderer patrauiſſe, ſi tam excellentia profanarem myſteria, & omnium cognitioni proſtituerem. Veritati tamen hac in parte nullum fucum facio: prout verus & expertus Chymicus facilè in iis deſcriptionibus, quas magis elucidare non licet, deprehendet.

Cur author ambagibus verborum in ſuis ſcriptis vtatur.

Antiquiores herclè Philoſophi multò obſcurius & intricatius ſua ſecreta propoſuerunt: prout nullo negotio colligetur è deſcriptione ſummi illius, quod ab auro depromitur, remedij, ab Arnoldo de Villa-noua, qui Romæ trecentis abhinc annis vel circiter floruit adinuenti. E quo quidem Alexiterio, Raimundus à Vinario, & Dalechampius doctus illius interpres, non mediocre ſuo de Peſte tractatui ornamentum mutuati ſunt, & velut vnum

è præstantissimis, inter mille Alexiterium, sic scriptis suis consignarunt.

» Libet & hîc Arnaldi remedium apponere, sed orationis obscuritate eadem celatum, qua ille obstruendum iussit: vel quod non nisi maxima impensa id peruestigamus: vel quod multitudini hæc inaudita rideantur, vt absurda, aut quasi vana despiciuntur: vel quod Diis iniuriam facit, eorumque numen violat: quemadmodum Aristoteles ad Alexandrum epistola quadam scripsit, qui hæc arcana, conscius eorum, vulgo temeranda prophanandaq; loquacitate sua exhibet. Id videlicet quinque rebus constat.

Obscura descriptio Arnaldi de Villanoua.

Harum prima in visceribus terræ fouetur: altera in mari natat: tertia insidet terræ: quarta in aëre vehitur: » quinta nobilissimum, id est à superioribus editum, satum, genitum, procreatum animal sempiternæ vitæ, nunquam senescens, reparans se phœnicis more, Diis amicum, stellis familiare, humani generis columen, vitæ nostræ tutela, omnium rerum quas optare, cupere, & votis expetere licet prom-

ptuarium, penus, ταμιεῖον, θάλασσα. »

Hucuſque verba Raimundi à Vinario, ſua ætate Medici trium Paparum, qui ſedem ſuam Pontificiam Auinionem tranſtulerant, celeberrimi, è fine libri ſui ſecundi de Peſte deprompta: quæ non parum viri præſtantiam & doctrinam manifeſtant. *Laus Raimundi à Vinario,*

Quod attinet verò ad Dalechampium doctum illius interpretem, quem Lugduni familiariter agnoui, & cuius viuentis beneuolentia decoratus ſum: præſtantiſſima illius quæ in lucem emiſit opera, facilè conuincunt eundem fuiſſe Medicorum ſuæ tempeſtatis expertiſſimum. Graui igitur prædictorum Doctorum fretus authoritate, non eſt quod dentem liuidi alicuius Zoyli reformidem, qui mea remedia metallica improbabit, vel qui cachinnum ſuper meas auri deſcriptiones tollet, aut certè ægrè plurimùm feret, quod adeò obſcurè illas propoſuerim, vt pauci admodum illas tenere poſſint. Textus quippe quem modo citaui, omnem à me procul expellet calumniam: cùm præſertim à tanto, quã *& Dalechampij.*

tus est Arnaldus à Villa-noua, Medico & Philosopho desumatur.

Sed vt clarius adhuc iuris mei patrocinium à beneuolo Lectore suscipiatur, conclusionem secundi libri, à Vinario prædicto, circa pestem conscripti hoc loco adiiciam: qui amplissima omnium remediorum cordialium, & Bezoardicorum collectione facta, hæc tandem verba subiicit. Excellit tamen » omnia præstans, & diuinum illud Ar- » naldi remedium, quod ambiguitate o- » rationis intricatum, non vbiuis expli- » candum esse, antea nos diximus.

De cura particulari Pestis, & aliorum morborum Epidemicorum, nec non de symptomatibus præcipuis quæ illos comitantur.

CAP. VIII.

QVILIBET studiosus Medicinæ Tyro, & candidatus, ex iis quæ in genere de cura pestis exposuimus, documentum cæterorum remediorum, tam

generalium quam particularium capere potest, quibus in contagione vtatur expugnanda. Quod eò procul dubio præstabit faciliùs, si rationem habeat temperamenti & conditionis personarum. Cum hominum alij sint biliosi: alij pituita scateant: & alij iterum melancholia. Quidam præterea præstent diuitiis, alij fortunam nouercam experiantur.

Quibus tamen omnibus & singulis sua non desunt remedia, à nobis affatim ante descripta, quorum si delectum habuerit eximium: & accommodatè, provt res postulat eadem dispensauerit: nihil certè quod intentionibus suis curatiuis deficiat, poterit meritò desiderare.

Si ergo tempore pestis sæuientis, & morborum Epidemicorum huc illuc discurrentium, aliquis se offerat, qui subito febre ardēti corripiatur, extremoque simul dolore capitis laboret, aut insomniis & magnis iactationibus diuexetur: modo æger sanguinis abundet copia, & robore præstet iuuenili: in capite de sanguinis missione videre licuit, quomodo

Quomodo Medicus erga pestiferos se gerere debeat.

confeſtim opus ſit id genus hominibus venam ſcindere, modo antea aliquem clyſterem emollientem & refrigerātem aſſumpſerint. Viſa eſt præterea quantitas ſanguinis emittendi, è quo lacerto, & quanam vena. Potio demum cordialis, quam ante prædictam ſanguinis miſſionem, & poſt illam ſumere debet, in medium eſt illic producta.

Quanam remedia & purgatiua contra peſtem adhibenda.

Sin autem purgatio ſanguinis miſſioni præferenda videatur, ob rationes à nobis ſupra deductas: illic remedia purgatiua & ſpecifica contra peſtes, omnibus complexionum generibus accommodata reperiuntur: quæ proſint etiam ad purgandam bilem, vel pituitam, vel melancholiam, aut omnes demum humores ſimul commixtos. Hæc verò remedia tum è communi vegetantium, quam particulari metallicorum hermeticè pręparandorum familia depromùntur: ita vt iunior Medicus diuerſa hoc in loco purgatiuorum genera abundè, prudenti tantùm maturoque ſeligenda iudicio, deſcripta comperiat.

Illic ętiam non mediocrem cardiacorum & bezoardicorum numerum tra-

ditum deprehendet, quibus potissimum erit incumbendum: illud certò certiùs sibi persuadendo, *Quod Alexiteriis & Bezoardicis auxiliis venenum pestis est expugnandum.* Quorum cum amplior nobis supra descriptus fuerit Catalogus: superuacaneum est, eadem nunc in medium repetita producere.

Quando igitur medico, talis quam antea delineauimus, febris occurret: principio malo in vniuersum consulendum est, tum missione sanguinis, tum purgatione. Deinde continuò adhibenda sunt isthæc remedia bezoardica. *Quomodo innior Medicus in curatione pestis progredi debet.*

Verum quoniam febrem ardentem, in corpore iuuenili, robusto, atque bilioso nobis proposuimus: remedia minùs calefacientia in primis seligantur. Qualia sunt quæ extrahuntur e radicibus oxalydis, tormentillæ, scorzoneræ, scabiosæ, e seminibus citri, & portulacæ: e santalis, perlis, corallio, cornu cerui, ebore, & vnicorni: quorum beneficio diuersa componi poterunt formularia, tam interna, quam externa, in modum decoctorum, electuariorum, conditorum, opiatorum, & similium.

Iulepi qui nam contra pestes probati.

Inter syrupos vero ij qui conflantur è ſucco citrorum, acetoſæ: ſyrupus item acetoſus de granatis, violatus, & Iulepus Alexandrinus ſunt magis conuenientes. Quod ſi cum aliquibus liquoribus acidis, qualis eſt ſpiritus vitrioli aut ſulphuris reddantur aciduli: multo ſine comparatione maiorem fructum afferent. Nihil enim rebus prædictis eſt accommodatius, ad extinguendum omnem ardorem febrilem, imo vero qualitatem venenatam edomandam, quàm iſti liquores acidi: cum ingenita ſua virtute corruptionibus obſiſtant, & ſudorem etiam, humores fermentando & attenuando, non parum promoueant.

Præſto quoque lapis adſit Prunellæ, & innumera pene huiuſmodi remedia metallica, eiſdem curationibus ſubſeruientia: quorum ſagacem delectum facies.

Quod ſi præfatis alexiteriis vſus fueris: nulla tibi ſubſit dubitatio, quin ſubito variolæ, exanthemata, & carbones appareant. Vbi vero ſemel illa exterius ſe manifeſtauerint: tuum illuc potiſſimum ſtudium & induſtria dirigatur, vt naturã

adiuues cum vi morbi digladiātem, quo faciliùs venenum à centro ad circumferentiam versus expellat. Naturæ autem auxilium feres, si vtaris aquis theriacalibus, electuario de ouo, antidotis nostris compositis, & extractionibus cardiacis: quorum omnium omnibus personarum temperamentis consentaneorum, infinitas propemodum formulas retexuimus. Illud tamen præ cæteris caueatur, vt è remediis superioribus, ea quæ minus calefaciunt, eligantur: nec vnquam tutum sit, ad iteratam sanguinis missionem aut purgationem remedium, licet febris ardens perseueret.

Medici scopus qui nam præcipuus in peste curanda esse debet.

Dies præterea critici tibi potissimum obseruentur. Quod si naturam aduertas, aliquem per sudores impetum contra contagionem moliri, quem tamen ob nimiam suam imbecillitatem exerere non possit: tunc illa quodam hydrotico proprio & specifico est adiuuanda, quorum multiplex antea traditur præparatio.

Natura qua nam ratione iuuanda.

Sin autem sudores nimium tibi tardi videantur, propter magnam cutis densitatem atque ariditatem quæ in pluribus

personis animaduertitur: illi tunc temporis quibusdam topicis sunt prouocandi. Idque nimirum cum decoctione aliqua è radicibus Angelicæ, scorzoneræ: herbis melissæ, organi, scordij, atque è seminibus cardui benedicti: è floribus chamomillę, verbasci, meliloti, hyperici, centaurei, stæchadis, roris marini, calendulæ & similibus composita: in qua spõgias intinges nonnullas, pedibus, axillis, coxendici, & lateribus applicãdas. Præterquam enim quod hoc remediũ prouocandis sudoribus inseruiet epithema quoddam ad venenum foras extrudendum erit vniuersale.

Sudores prouocandi.

Quod vero spectat ad moram temporis in sudando obseruandam: ea duarum, aut ad summum trium horarum spatium non excedat, ne forte vires ægroti nimium debilitentur.

Quantum temporis æger sudare debeat.

Quam diu vero sudorem æger emittet, nec potus illi nec cibus subministretur, & somno illi penitus interdicatur. Quod si nimium vrgeatur, spongiola aceto optimo delibuta, in quo radix Angelicæ macerata fuerit, subolfacienda admoueatur.

Quomodo æger inter sudandum curandus.

Si præterea inter ſudandum aliquam cordis ſyncopen experiatur, aut robore nimium deficiat: ſemicochlear argenteum aquæ theriacalis minus calefaciẽtis propinetur: aut ſyrupus de vino compoſitus, ex maceratione radicis ſcorzoneræ & tormentillæ: aut ſyrupi coralliorum & perlarum, quos antea deſcripſimus.

Quomodo poſt ſudores. Inter ſudandum vero ea in primis cura adhibeatur, vt accuratè extergatur, vtque poſt exterſionem bonum aliquod ius reſtaurans conſummatum, in quo acetoſa, borrago, bugloſſum, portulaca, & aliæ herbæ ſimiles in magna quãtitate decoctæ fuerint, ab illo aſſumatur. Quod ius præterea acidulum reddi poterit, addendo ſuccum citri, vt guſtui gratius fiat & vtilius.

Vtrum ſudores in ægro ſiſtendi an permittendi. Sin autem ſudores ſtatim à ſumptione iuſculi prædicti, vt ſæpius contingit, rurſus incipiant: modo leues ſint, & tolerandi, eoſdem non impedies, ſed ægrotum ſolummodo detergendum curabis.

At verò ſi nimij forent illi atque modum excederẽt, quo grauiter vires ægri labefactandas pertimeſceres: eoſdem

dicto citius sistere studebis. Quod feliciter perficies, si corpus cum oleis myrtillorum, aut cotoneorum perfricetur, & perungatur.

Postquam verò sudores isti suum cursum cohibuerint, vires ægroti cum nonnullis conseruis & tabellis cordialibus erunt confestim recreandæ. Illarum autem conseruarum atque tabellarum, varias in nostris scriptis formulas proposuimus: è quibus semper eæ, quæ minus calefaciunt, cæteris erunt præferendæ.

Tabellæ cardiacæ contra pestem.

Regio interea cordis atque iecoris quibusdam Epithematibus conuenientibus, quorum superius materias & descriptiones luculenter expressimus, erit fouenda & munienda.

Hæc sunt, quæ sedulò non solum in omnibus sudoribus criticis: sed etiam in omnibus aliis per artem excitandis sunt obseruanda: idque tamdiu, donec pestis in ægrotum sæuiet.

Quomodo in curatione bubonis pestiferi sit procedendum.

Vt autem buboni peestilentiali remedium adhibeatur, maturo opus est in primis iudicio, exactáque consideratione. Bubo quippe febrim aliquando anteuertit,

uertit, aliquando verò à pedibus ſequitur, aliquando demum ambo ſunt Comites indiuidui.

Qui nam bubones in peſte nocentiores.

Inter bubones autem illi qui febris initio apparent, ſiniſtrioris debent eſſe iudicij, atque κρίσεως, ab illiſque velociùs cæteris præcauendum eſt: eò quod maiorem veneni potentiam ſubinſinuent. Natura enim nihil aliud ſatagit, quam celeriter toxicum à ſe procul expellere. Hinc nimirum ſapientiſſimè ſcripſit Hippocrates: *Mali ſunt bubones qui ſtatim initio acutarum febrium effloreſcunt.*

Motus naturæ in peſte nunquam diuertendus.

Hoc autem caſu poſito, motum naturæ, nec ſanguinis miſſione nec purgatione vnquam diuertendum exiſtimarem: niſi ſi malum grauiſſime vrgeret: & illæ conſiderationes accuratæ adhiberentur, quas in curatione peſtium generali antea obſeruauimus.

Purgatio cum bezoardicis in peſte coniungatur.

Quod ſi alicui videretur, purgationem tunc temporis aliquem locum debere nanciſci, vt natura ab onere veneni ſubleuaretur, ego certe non repugnarem: modo tamen id fiat potius

cum aliquo purgatiuo ſpecifico, & bezoardico metallico, quàm alio communi.

Ratio ſententia auctores.

Illud ſæpius in bubone Venereo expertum traditur: quod ſimul ac ægrotus purgatur cathartico aliquo vulgari, quod nihilominus ad mali propulſionem aptum fortè videbitur: qualia ſunt, confectio Hamech, Electuarium Indum maius & minus, & ſimilia: Bubo intrinſecus curſum ſuum ita repetat, vt vix tandem ad perfectam maturitatem reuocari poſſit. Quid inde præterea ſequitur? nihil aliud certe quàm Lues Venerea. At peius multo bubonem peſtilentialem, Mors ſcilicet præſentiſſima ſubſequitur: eò quod peſtis venenum multò ſit toxico Luis venereæ peius & nocentius. Sed quemadmodum pilulæ Mercuriales, quæ ſunt Luis Venereæ aptiſſima & ſpecifica purgatiua, non impediunt, quo minus bubones felicem exitum aſſequantur, (vt quotidiana probatur experientia) naturaque parte quadam veneni prædicti exoneretur: ſic non eo inficias, quominus ad curationem bubonum peſtiferorum quædam

purgatio ſpecifica adhiberi poſſit, vt ipſamet ſuo moleſtiſſimo pondere natura ſubleuetur. Meum tamen hac in parte huiuſmodi conſilium intercedit, vt id fiat potius purgatiuis metallicis, contra peſtem ſpecificis & accommodàtis, quàm alio quolibet remedio. Quæ tamen omnia ſic accipiantur, vbi purgatio penitus neceſſaria videbitur.

Sin autem aduertas, euacuationem minus eſſe neceſſariam, malum vero ita vrgeat vt nullus moræ locus relinquatur: tunc in primis illud tibi ſpectandum eſt, vt venenum dometur, & illius expulſioni iuxta motum ipſius naturæ conſulatur. Cui certè rei cucurbitulæ ſuper bubonem, ſi apparuerit, applicatæ aliquando inſeruiunt: At fomentationes quæ ſubſequuntur, præcipuum obtinent locum, modo ea quam mox præſcribemus ratione conficiantur: eò quod nullos dolores excitent, nunquam febrim accendant: quodque præterea veneni attractioni & euaporationi, licet ſine vllo ſenſu, plurimum inſeruiant.

Cucurbitulæ & fomentationes in peſte non omittẽde.

Fomentatio contra pestem. Prædicta autem fomentatio fiet cum rad. liliorum, ſcabioſa, ruta: ſummitatibus fraxini, maluis: ſeminibus lini, fænugræci, floribus geneſtæ, camomillæ, anethi, & ſimilibus. Quæ omnia in iuſculo decoquantur capitis veruecini: in eo ſtuppæ admodum tenues immergantur, immerſiſque calide prædictus bubo, modo quo melius fieri poterit, fomentetur.

Cataplaſma contra peſtem. Si verò malum aliquam intermiſsionem concedat, & bubo ad quandam videatur maturitatem peruenire: tunc vtendum eſt aliquo cataplaſmate cum rad altheæ, liliorũ: ruta, ſcabioſa, & oxalyde, compoſito, quæ ad ignem decoquenda curabis. Compoſitioni addantur gummi opoponax, galbanum, & ammoniacum, in aceto diſſoluta, & per ſetaceum tranſcolata, cum tantillo fermenti, Theriacæ, & croci: è quibus poſtmodum cataplaſma formabitur.

Bubo peſtifer citò eſt aperiendus. Non eſt porrò expectandum, vt bubo ad perfectam perueniat maturitatem: quin imò ferro calido citius erit aperiendus, vt exitus veneno præpare-

tur. Bubone autem aperto, medelam more ſolito procurabis: ita tamen vt ſemper ægrotus remedia quædam cardiaca intrinſecus aſſumat, & cor ipſius Epithematibus extrinſecus muniatur accommodatis.

Nonnulli verò ſatis feliciter, modo qui ſequitur, in peſte, poſtquam apparuerit, progrediuntur. Hac quippe ratione infinitos propemodum, in ea, quæ tam grauiter annis elapſis Angliam infeſtauit, contagione, incolumes accepimus euaſiſſe.

Primò igitur, Accipe menthæ criſpæ, abſinthij, chelidoniæ, rutæ, ſingulorum m.j. è quibus ſuccum exprime: cui adde radicum gentianæ, angelicæ, tormentillæ, & enulæ campanæ, leuiter contuſarum, an. ℥ ß. omnia miſceantur: his addendo vini albi ℔. ß. digerantur per viginti-quatuor horas, in vaſe vitreo bene occluſo: deinde tantum aquæ vitæ, quantum vini albi ſuperaffundatur: materiæ probè commiſceantur, & in infuſione rurſus per viginti-quatuor horas relinquantur. Deinde arcte admodum omnia per linteum exprimantur, *Aqua ſingularis cardiaca contra peſtem.*

& expreſsio in phiolis bene clauſis, vt nihil expiret, vtque diu ad vſum aſſumi poſsit, reſeruetur. Hæc aqua ſingularis eſt, non ſolū ad curationem peſtis, ſed etiam ad illius præſeruationem. Singulis matutinis ad duo argentea cochlearia ſufficit exhaurire, nec non digito in illa intincto, nares, oculos, aures, & ipſos dentes perfricare, ad prædictam præſeruationem.

Protinus vero ac aliquis peſte corripietur, ad tres vncias de illa eidem propinetur: qua ſtatim aſſumpta in lecto decumbet, atque linteis cooperietur vndiquaque & tegumentis, vt per rres aut quatuor horas deſudet.

Sudore peracto, emplaſtrum qua ſequitur deſcriptione erit componendum, & prope bubonem applicandum: vt docebitur.

Emplaſtrum contra peſtem. ℞. Fermenti per ſex aut ſeptem dies aſſeruati ad libitum, quod manibus comprimes & ſuper linteum extendes in quatuor vndulas replicatum, latitudine folij papyracei dimidiati. Extenſum aceto optimo irrorabis, deinde ſuper fermentum aliud folium pa-

pyri dimidiatum appones, ita tamen vt in medio aperturam ad molem mali aurei relinquas. Cuius ſuperficiem puluere cantharidum cooperies, vt ſtatim prope bubonem emplaſtrum iſtud opponatur, eo quo ſequitur modo.

Quibus locis emplaſtrum iſtud applicandum.

Si enim prædictus bubo in faucibus appareat, emplaſtrum iſtud inferius ad trium vel quatuor digitorum ſpatium, è latere quo ſe manifeſtabit, collocetur. Si vero ſub axillis apparuerit, ſuper brachium vel ſubtus ad diſtantiam, de qua ſupra, reponatur. Si demum in inguinibus ſuboriatur, pari quoque ratione ex eadem parte ſuper femur applicabitur. Quando verò ſemel emplaſtrum applicatum fuerit, illic per duodecim aut quatuordecim horas relinquetur, poſtea auferetur, & veſica magna, inde formata perforabitur: è qua vt plurimum aqua ſubrufa & virulenta, maxima veneni materia effundetur. Super veſicam præfatam, folium crambes rubicundum, aut viride, quod per cineres tranſmittes vt magis emolliatur, applicabis: ea parte qua coſta ſolidior ſublata fuerit,

folio prædicto aliquatenus emarcescente, aliud in eius locum substitues: idque tamdiu facies, quamdiu vesica curationem suam non assequetur. Inde tamen maiorem veneni sentinam sigillatim exhauries.

Super bubonem vero remedia superiùs à nobis descripta, eaque quam tradidimus methodo, applicabis: illius enim, diuinæque misericordiæ beneficio, plurimi à contagione fuerunt liberati.

Vesicatorium contra pestem Heurnij.

Heurnius quoque hunc vesicatorij modum, in suo de peste libro cap. 9. non parum commendat: sed illum sic componendum esse docet.

℞. Cantharides decem, aufer ab eis extremas partes, passular. vnciam vnam, fermenti semi vnciam, scabiosæ, cynoglossæ, consolid. maioris, vincetoxici, singul. vnciam vnam: incorporentur cum oleo liliorum.

Ea igitur ratione suum componit vesicatorium, quod infra tumorem, eo modo quo supra, ad sex digitorum spatium applicandum præscribit.

Duo iterum mala granata capit, & totidem mala punica, quæ in duas partes diffiſſa in aceto decoquit, donec in paſtam quandã reducantur: quam poſtea contundit in mortario, & in formã cataplaſmatis, ſuper partem bubonis ſuperiorem, & vndique circum apponit.

Vt inflãmationi autem occurrat, Vnguentum de bolo in ſuppetias euocat.

Interim tamen dum hæc peragentur, prouidus Medicus non omittet remedia cardiaca & bezoardica: quinimò illa, vt cor magis ac magis præmuniatur, & à veneni impetu præſeruetur, intrinſecùs aſſumenda proponet. *Bezoordica in primis contra Peſtem aſſumi debent.*

Quod verò ad anthraces & carbones attinet, quæ ſunt frequentiora Peſtium ſymptomata: id nominis ea potiſſimum de cauſa nacta fuerunt, quod partes quas occupauerint, inſtar ignis & carbonis ardentis depaſcantur. Color pariter ater & liuidus, quo illorum cruſta circumtegitur id nominis indicat. Quod ſi illorum origo prima inquiratur: certum eſt illos à ſanguine quodam aduſto & venenato proficiſci, prout ille minus aut magis aduſtus fuerit. Carbonibus *Carbanum peſtilẽtialium cauſa.*

varij imprimuntur characteres, hoc est, illorum vlcus minus aut magis est liuidum.

In illorum porrò notis accuratiùs describendis haudquaquã immorabimur, quoniam, dum antea de Pestis signis proloquebamur, satis abundè declarauimus quinam essent lethales atq; maligniores, qui nam verò secus, vt tutiùs de illis fieret iudicium.

Scopus Medici contra Pestem qualis esse debeat.

Scopi omnes Medicorum curatiui, eò potissimùm spectare debent, vt nimius ardor & ebullitio sanguinis mitigetur, atq, omnis putrefactio vnà cum veneno septico propellatur.

Generalia nihilominus remedia, quæ tum ad missionẽ sanguinis, tum ad purgationem spectant, nequaquam repetemus: eò quod satis superque de illis antea pertractauerimus, cùm de talium remediorum bonitate vel noxa disputaretur.

Quænam diæta potissimùm ægroto Peste affecto obseruanda.

In vniuersum etiam de ratione diætæ, quæ in tali malo seruari debet, egimus: quæ semper res humectantes & refrigerantes præferre debet, & cibum, licet medicamentosum, in exigua ad-

modum & parca quantitate, exhibendum.

Quocirca in ægroti potu, in iuſculis, in conſummatis, nec non in aliis cibis boni ſucci & facilis concoctionis, ius Citri, Granatorum acidorum, aut aceti roſati adhiberi debet.

Potus præterea ægroti, ſit aliquis Iulepus Alexandrinus, aut certè ptiſana quædam cum hordeo, radice oxalydis, endiuiæ, & raſura eboris, atque cornu cerui pro mediocribus: & vnicornis pro magnatibus præparata, in qua ptiſana ſuccus Citri, vt ſubacida fiat, adiicietur. *Qualis potus peſtiferi eſſe debeat.*

De illa autẽ inter & extra cœnandũ, ad ſitim nimiam & febrilem ardorem extinguendum, tutò illi propinabitur, modò cum liquore ſulphuris acido ad maiorem efficaciã acida reddatur: aut ſi mauis, ex eodem liquore acidum facias ſyrupum violatum, de quo cum vitro aquæ fontanæ frigidioris pleno, permiſcere poteris, ad libitũ: qui potus perſonis bilioſis & ardentioris temperamenti erit plurimùm ex vſu. Nihil enim adeò refrigerat, nec magis ardorem bilis compeſcit.

Iulepus verò, qui fit cum tinctura rosarum, cuius nos supra descriptionem tradidimus, in magna copia exhaustus, eidem famulatur intentioni.

Vel iterum hanc in rem permisce in aquis destillatis fragorum & cerasorum acidorum, scrupulum aut semidrachmam salis prunellæ, cum tantillo syrupi violarum, aut limonum, vt præstantissimum aduersus prædictos ardores remedium experiaris.

Illud tamen, iterum Medicũ iuniorem monitum esse velim, vt nunquam Bezoardica minus calefacientia omittat: non secus ac epithemata cardiaca & hepatica cordi ipsi, & iecori applicanda.

Topica autem quæ super prædictos carbones apponi debent, sunt eadem prorsus cum illa fomentatione, qua ad bubones curandos vsi sumus.

Linimentum contra pustulam pestilentialem.

Super tumorem verò & pustulam pestilentialem linimentum sequens applicetur.

℞. Vnguenti Macedonici, vel basiliconis vnciam vnam, adipis viperarum semivnciam, extracti scordij drachmas

tres, theriaces drachmas duas, ſucci limonum, olei ſcorpionum, ſingulor. ſemivnciam, miſceantur & reducantur in linimenti formam.

Vt verò impediatur, quo minus inflammatio latius diuagetur: cataplaſma ſequens ſic præparabis.

Cataplaſma contra peſtem.

℞. duo mala granata in fruſta diuiſa, quæ cum æqualibus partibus aceti roſati, & aqua ſpermatis ranarum vel plantaginis decoquãtur. Omnia cõtundantur, & per ſetaceum traiiciantur: traiectis, adde terræ ſigillatæ ſemivnciam, pul. roſ. rubr. drachmas ſex camphoræ ſemidrachmam, & farinæ lentium vncias duas: vt demum in formam cataplaſmatis reducantur, quod circum carbones peſtiferos vndiq; applicabitur.

Qua ratione puſtula peſtifera perfricetur.

Sin autem carbones iſti ſuam intendere videantur & promouere malignitatem, puſtulam cum oleo ſulphuris, aut vitrioli perfricare poteris, quæ ſi aliquantiſper ſenſu quodam doloris afficiant, carbonum interea malitiam ſenſim ita compeſcunt, vt intra paululum temporis, magnum mali totius ſequatur ſolamen & leuamentum.

Digitized by Google

Tandem ad ſcarrificationes vndiquaque faciendas, & ad cauteria actualia, ſuper eandem corporis regionem applicanda, recurrendum erit.

Concluſio totius operis, & excuſatio authoris.

Cæterùm hoc meum pridem fuerat propoſitum, ſigillatim, & ordine, de maximis illis & infinitis, quæ peſtem, comitantur, ſymptomatibus pertractare, & ſpeciatim & exactiùs diſſerere, de Dyſenteriis, & Pleuriſibus peſtilentialibus, quæ non ſecus ac peſtilentia ipſa, morbi ſunt Epidemici, & mirum in modum pernicioſi. Sed temporis anguſtia ob nundinas Francofurti valdè proximas : & Regis Chriſtianiſſimi atque Inuinctiſſimi, Domini mei imperium mihi ſignificatum, vt illuſtriſſimum D. ac D. meum Ducem de Boüillon, apud ciuitatem Sedanenſem inuiſam, ita me coarctant, atque perurgent, vt finem toti huic operi coactus ſim imponere. Id autem boni æquique Lector beneuolus, provt iterum atque iterum illum obteſtor, conſulet. Quem ſequētibus Paſchatis futuri nundinis Francofurtenſibus, ſecunda huius operis editione multò luculentiore

& ampliore : necnõ ſecunda meæ Pharmacopœæ parte ditare, atque recreare, Deo bene proſperante, & votis meis aſpirante, confido. Cui veluti ſummo Medicinæ totius & Medicorum parenti ſanctiſſimo, ſit laus & gloria in ſæcula.

FINIS.

Digitized by Google

I

acc

ace

ace

acc

ace

aci

aci

Digitized by Google

INDEX ALPHABETICVS RERVM NOTABILIVM QVÆ HOC OPERE CONTINENTVR.

A

D

E

S

FINIS.

Errata suis locis restituenda.

PAgina 9. linea 2. lege quod ad. & lin. 23. & affectuum. pag. 22. lin. 5. Ischiaticis. pag. 53. lin. 3. verò. pag. 95. lin. vltima dele, intrinsecus sint adustæ. pag. 140. lin. 12. dele vnquam. pag. 187. lin. 18. lege nudum. pag 229. lin. 7. obserandæ. pag 251. linea 4. quodcunque. pag. 260. lin. 6. gustui. pag. 272. lin 23. indicetur. pag. 281. lin. 23. adhibitis. pag. 282. lin. 20. contrahere faciunt. pag. 308. lin. 5. lege præstantissimi indicia. pag 315. lin. 22. dele, autem. pag. 324. lin. 5 & 17. item. pag. 332. lin. 16. & 19. lege, oxalidis. pag. 331. lin. 3. possint tractare. pag. 336. lin. 13. caprariæ. pag. 337. lin. 1. relinquantur. pag. 364. lin. 7. priuandas. pag. 377. lin. 25. ad auellanæ magnitudinem. pag. 387. lin. 9. præparati. pag. 394. lin. 2. dele, sint. pag. 395. lin. 8. lege, ori exhibendum, lin. 11. exhibuit. pag. 409. lin. 1. florum. pag. 493. lin. 1. lege. vltimum. pag. 497. lin. 4. astralem: & lin. 26. omnes. pag. 510. lin. 5. origani.

Digitized by Google

Digitized by Google

Pomi odoriferi à tempo pestif. fol. 235

Digitized by Google

